

Nr 150.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge:

Under åttonde huvudtiteln, punkterna 118, 120, 124 och 177, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1943/44

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 29,200,000 kronor;

dels till Allmänna läroverken: Omkostnader ett förslagsanslag av 135,000 kronor;

dels till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna ett förslagsanslag av 570,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor ett förslagsanslag av 4,640,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor ett förslagsanslag av 4,050,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor ett förslagsanslag av 2,365,000 kronor;

dels ock till Understöd till högre folkskolor ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor.

I. Organisatoriska förändringar.

A. Läroverksorganisationen i Stockholm. Högre allmänt läroverk i Solna?

Frågans behandling vid 1942 års riksdag. Kungl. Maj:t framlade på min hemställan för 1942 års riksdag förslag om nedläggande av högre lärarinneseminariet med utgången av budgetåret 1942/43 (propositionen nr 255), vilket förslag av riksdagen bifölls (statsutskottets utlåtande nr 177, riksdagens skrivelse nr 406).

Eftersom högre lärarinneseminariet är samorganiserat med statens skolköksseminarium och hushållsskola och dessa två institutioner förfoga över en gemensam övningsskola, vilken icke gärna kan tänkas äga bestånd såsom en självständig skola efter lärarinneseminiariets nedläggande, är det nödvändigt att nu taga ställning dels till frågan om skolköksseminiariets förseende med lämplig övningsskola och dels till spørgsmålet om övningsskolans inordnande i Stockholms läroverksorganisation. Härigenom aktualiseras även frågan om en utflyttning av läroverkslinjer i Stockholm från stadens centrum till dess ytterområden i samband med den pågående befolkningsförskjutningen i samma riktning. Vidare kräver gymnastiska centralinstitutet efter sin snart förestående inflyttning i nya lokaler en ny övningsskola. Slutligen böra nya provårsläroverk upprättas i högre lärarinneseminiariets ställe, varjämte tiden nu ansetts vara inne att planera för ett framtida inrättande av ett psykologiskt-pedagogiskt institut med anknytning till ett för ändamålet lämpligt organiserat läroverk.

Det förslag, som i *propositionen 1942: 255* framlades för 1942 års riksdag, hade utarbetats av 1940 års skolutredning. Det hade uppgjorts i syfte att samtliga de förutnämnda aktuella problemen därigenom skulle kunna lösas på ett ändamålsenligt sätt utan mera betydande utgiftsökningar för statsverket. Jag anförde i detta hänseende i huvudsak följande.

Både besparingsberedningen och 1940 års skolutredning ha påvisat, att i huvudstaden finnas aktuella skolorganisatoriska problem, vilkas lösning intimt sammanhänger med frågan om högre lärarinneseminiariets organisation. Båda de nämnda sakkunnigberedningarna ha sålunda uppmärksammat den

för närvarande mycket otillfredsställande fördelningen mellan de högre skolorna å ena sidan och antalet elever å andra sidan inom olika stadsdelar av Stockholm. Bostadsbebyggelsens tyngdpunkt har förskjutits från de centrala delarna — inom vilka flertalet allmänna läroverk nu äro belägna — i riktning mot ytterområdena. Till följd härav har inom några stadsdelar en svårartad platsbrist uppstått vid läroverken, medan i andra fall ett visst platsöverskott kan konstateras. Platsbristen gör sig gällande på Östermalm med Gärdesstaden och, med synnerlig skärpa, i Bromma. Det nuvarande läroverket i Bromma med sina 41 avdelningar och 1,275 elever¹ har nått en sådan storlek, att en avlastning framstår såsom ofrånkomlig. Men även de södra förstäderna med Enskede såsom centrum äro mycket missgynnade i fråga om ungdomens studiemöjligheter. De sakna andra högre skolor än en avdelning av södra kommunala mellanskolan. Stockholms södra förstäder utgöra emellertid för närvarande näst Södermalm den barnrikaste delen av huvudstaden och beräknas komma att förbli så under den närmast följande tioårsperioden. Rekryteringen av ett nytt läroverk i dessa trakter, vilket lämpligen bör förläggas till Enskede, måste under alla förhållanden anses säkerställd under en så lång tidrymd, som kan överblickas. Å andra sidan äro de centrala delarna av staden, och särskilt Norrmalm, jämförelsevis rikligt utrustade med allmänna läroverk. Vad som tarvas i huvudstaden är alltså i första hand en ändamålsenligare och rättvisare fördelning mellan de olika stadsdelarna av redan befintliga elevplatser vid läroverken. Längre än till att föreslå en dylik omfördelning ha varken besparingsberedningen, skolutredningen eller de i ärendet hörda myndigheterna sträckt sig, och ej heller enligt min mening kan det bli tal om att i nuvarande statsfinansiella läge utvidga läroverksorganisationen i huvudstaden. Kan däremot — med tillvaratagande bland annat av högre lärarinnese seminariets organisation — en rationellare fördelning av de olika linjerna vid stockholmsläroverken ernås utan att kostnaden för statsverket i nämnvärd grad ökas, synes det mig självklart, att statsmakterna icke böra vägra sin medverkan därtill.

Med behovet av en sådan organisatorisk rationalisering av Stockholms läroverkssväsen sammanfalla pedagogiska önskemål med en räckvidd, som sträcker sig utöver huvudstadens lokala intressen. Om högre lärarinnese seminariet lägges ned, framträder sålunda ett starkt behov av ett nytt provårsläroverk med särskild uppgift att i seminariets ställe tillhandahålla flickskolorna i riket akademiskt utbildade kvinnliga lärare. Till ett sådant läroverk skulle med fördel kunna knytas högre lärarinnese seminariets övningsskola, vilken icke berörts av de vid seminariet eljest vidtagna inskränkningarna. Övningsskolan är genomsyrad av en god anda; dess flickskolelinje har varit normgivande för de flesta flickskolor i landet, och även i övrigt kan skolan uppvisa betydelsefulla pedagogiska resultat. De värden, den representerar, böra icke utan tvingande skäl spolieras. — Vidare må erinras om, att gymnastiska centralinstitutet inom ett par år kommer att flytta in i nya lokaler, belägna invid Stadion på övre Östermalm. Såsom övningsskola använder institutet för närvarande i stor utsträckning den i omedelbar närhet av institutets gamla lokaler belägna nya elementarskolan. För framtiden är det med hänsyn till undervisningen vid centralinstitutet ett viktigt önskemål, att i Stadions närhet finnes ett läroverk såsom övningsskola för institutets elever. Gymnastiska centralinstitutets behov av övningsskola sammanfaller alltså med och förstärker de skäl, som

¹ Läsåret 1942/43 har läroverket 41 avdelningar och 1,284 elever.

befolkningsfördelningen inom huvudstaden utgör för att å ena sidan ett nytt läroverk bör inrättas på Gärdet medan å andra sidan ett läroverk i centrum, närmast nya elementarskolan med sina otillräckliga och omoderna lokaler, bör indragas. Till stöd för inrättande av ett nytt läroverk, vari högre lärarinneseminariets övningsskola ingår, har även anförts, att statens skolköksseminariums behov av en särskild övningsskola därigenom även i fortsättningen skulle kunna på ett ändamålsenligt sätt tillgodoses. Slutligen har framhållits, att det nya läroverket med hänsyn till sin organisation och sin egenskap av arvtagare till högre lärarinneseminariets pedagogiska traditioner och erfarenheter skulle bättre än något annat läroverk kunna fylla uppgiften att bilda grundval för det psykologisk-pedagogiska institut, som, på sätt av det följande kommer att framgå, nu föreslås bli upprättat.

Den omorganisation, jag förordade, innebar följande.

Nya elementarskolan och högre lärarinneseminariets övningsskola nedläggas. Dessa läroanstalters sammanlagt 10 linjer (4 realskolelinjer, 4 gymnasie-linjer, 1 flickskolelinje och 1 folkskolelinje) jämte 8 linjer från andra läroverk i Stockholms centrala delar (6 realskole- och 2 gymnasie-linjer) uppdelas så, att de — bortsett från en femårig realskolelinje, vilken skulle tilldelas högre flickläroverket på Södermalm — komma att bilda 3 nya högre allmänna läroverk med följande sammansättning:

»Statens normalskola»:	1 folkskolelinje (7-årig)
(på Östermalm i närheten av	1 flickskolelinje (teoretisk och praktisk)
gymnastiska centralinstitutet)	1 4-årig realskolelinje
	1 5- » »
	1 3- » realgymnasie-linje
	1 4- » »
	1 4- » latینگymnasie-linje
»Nya elementarskolan»:	3 5-åriga realskolelinjer
(i Ångby i Bromma)	1 4-årig realgymnasie-linje
	1 4- » latینگymnasie-linje
»Högre allmänna läroverket	1 4-årig realskolelinje
i Enskede»:	2 5-åriga realskolelinjer
	1 4-årig realgymnasie-linje
	1 4- » latینگymnasie-linje

Summa 17 linjer.

Den 18:e omflyttade linjen (en 5-årig realskolelinje) skulle, som nämnts, tilldelas högre flickläroverket på Södermalm.

De läroverk — förutom den nuvarande nya elementarskolan och högre lärarinneseminariets övningsskola — från vilka vissa linjer skulle bortflyttas, voro:

Bromma-läroverket (2 5-åriga realskole- och 1 4-årig latینگymnasie-linje);
Flickläroverket på Norrmalm (1 5-årig realskole- och 1 4-årig latینگymnasie-linje);
Kungsholmens läroverk (1 4-årig realgymnasie-linje);
Gossläroverket på Södermalm (1 5-årig realskolelinje); samt
Katarina realskola (1 5-årig realskolelinje).

»Statens normalskola», vilken skulle uppbyggas kring högre lärarinneseminiariets övningsskola, skulle få till särskilda uppgifter *dels* att vara provårsläroverk speciellt för flickskolornas behov, *dels* att vara övningsskola för ett nyorganiserat statligt skolköks- och handarbetsseminarium samt för gymnas-tiska centralinstitutet, *dels* slutligen att utgöra en provskola för ett framtida psykologiskt-pedagogiskt institut. Med hänsyn till dessa särskilda uppgifter ansåg jag det önskvärt att bibehålla flick- och folkskolelinjerna och anförde i detta hänseende.

Vad angår folkskolelinjen vill jag framhålla såsom angeläget ur pedagogisk synpunkt att bibehålla den nära kontakt mellan folkskola och realskola, som vunnits inom högre lärarinneseminarier och som vitsordats ha haft stor betydelse för lärarinneutbildningen. En fortsatt sammanknytning mellan dessa två skol-former inom det läroverk, som avsetts såsom lärarinneseminiariets arvtagare, skulle enligt min mening vara ägnad att vidga och fördjupa de vunna erfarenheterna och leda till rön av bestående värde. Även flickskolelinjen har jag funnit böra bibehållas, icke minst med hänsyn till att ifrågavarande läroverk bland annat skulle få till uppgift att tillgodose flickskolorna med kvinnliga lärare, vilkas provårsutbildning speciellt tager sikte på dessa skolors särskilda behov.

Ifråga om den föreslagna omorganisationens genomförande förutsåg jag, att vissa provisoriska åtgärder kunde komma att bli nödvändiga. Jag anförde i detta hänseende.

Den av mig förordade omorganisationen torde, såsom skolutredningen föreslagit, böra på sedvanligt sätt genomföras successivt; den torde böra taga sin början den 1 juli 1943 eller vid den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämmer. För att förslaget skall kunna helt genomföras förutsättes emellertid, att Stockholms stad låter uppföra nya byggnader för de nya läroverken. Givetvis måste man taga med i beräkningen, att svårigheter att erhålla material och arbetskraft kunna förseña byggnadsprogrammet och därmed även omorganisationen. I detta hänseende kan läget komma att förskjutas både snabbt och genomgripande. Så länge krisen varar torde emellertid få förutsättas, att behovet av dessa byggnadsföretag kommer att ur synpunkten av materialåtgång och användningen av arbetskraft vägas emot övriga större byggnadsföretag. Det är därför av vikt att Kungl. Maj:t får frihet att i samverkan med Stockholms stads myndigheter inom ramen av den av mig förordade organisationsplanen vidtaga erforderliga jämkningar däri. Det kan sålunda bli nödvändigt att med hänsyn till byggnadsfrågans läge uppskjuta vissa organisatoriska förändringar till en något senare tidpunkt och att även i övrigt vidtaga provisoriska anordningar under en övergångstid. I den mån sådana provisoriska åtgärder bliva ofrånkomliga, förutsätter jag, att vad skolutredningen och skolöverstyrelsen härutinnan anfört, kommer att beaktas. Övergångsvis skulle sålunda i anslutning till vad utredningen och överstyrelsen framhållit högre lärarinneseminiariets övningsskola kunna bibehållas och på denna uppbyggas ett latin-gymnasium. Jag anser mig dock böra betona, att en sådan anordning skulle ur organisatorisk synpunkt vara mycket bristfällig och att dess brister skulle framträda än tydligare, om läroanstalten tillika skulle tjäna såsom provårsläroverk. Även ur ekonomisk synpunkt är denna utväg långt ifrån tillfredsställande, då den förutsätter, att det sålunda nyorganiserade läroverket kvarstannar i högre lärarinneseminiariets synnerligen omoderna och otillräckliga

lokaler. Om provisoriet behöver tillgripas, bör man alltså eftersträva, att det så snart som möjligt avvecklas.

I propositionen nr 255 anmälde jag även en av Solna kommunalnämnd väckt fråga om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna.

Kommunalnämnden hade framhållit, att Solna kommun liksom övriga nordvästra förortskommuner (Sundbyberg, Spånga och Sollentuna) obestriddligen utgjorde en del av Stockholm som regional enhet, att dessa nordvästra kommuner med sina 65,000 invånare vore i stort behov av ett särskilt för dessa områden avsett högre allmänt läroverk, att en utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm som helhet betraktad enligt kommunalnämndens uppfattning icke torde kunna komma i fråga inom överskådlig framtid och att på grund därav frågan om omorganisation av läroverken i Stockholm icke borde företagas i något sådant avseende, att det vore liktydigt med upprättande av nya läroverk eller uppförande av läroverksbyggnader på nya platser, utan att därvid de nordvästra förorternas trängande behov av eget högre allmänt läroverk tillgodosåges.

Var inom dessa förortskommuner läroverket borde förläggas vore en fråga, som krävde ingående prövning med hänsynstagande till ej mindre elevfördelningen inom dessa förortskommuner än även kommunikations- och övriga förhållanden, som inverkade på frågans bedömande. En särskild undersökning förutsatte också fördelningen berörda kommuner emellan av kostnaderna för läroverksbyggnad med tillhörande utrustning, vilken kommunerna enligt gällande praxis skulle tillhandahålla.

För egen del ansåg jag mig icke kunna taga slutlig ställning till frågan om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna. Jag yttrade beträffande denna fråga:

Kommunalnämnden i Solna har hävdad, att spørsmålet om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Stockholms nordvästra förorter borde upptagas till prövning i detta sammanhang. Jag kan emellertid icke finna, att det ännu presterats sådan utredning i ärendet, som skulle göra det möjligt för mig att nu taga ställning till frågan; bland annat är det ännu en öppen fråga, var inom de berörda kommunerna ett blivande läroverk lämpligen bör vara förlagt. Ej heller kan jag finna, att detta spørsmål har sådant sammanhang med den föreliggande organisationsfrågan, att denna icke nu skulle kunna lösas oberoende av de nordvästra förorternas skolproblem. Jag hyser den uppfattningen, att därest dessa förorter vid en närmare utredning — och en sådan torde böra komma till stånd — skulle befinnas böra erhålla ett eget högre allmänt läroverk, ett sådant bör upprättas, även om därigenom skulle uppkomma fråga om nedläggande av något av läroverken på Norrmalm. En dylik utveckling synes vara helt naturlig med hänsyn till den påvisade starka befolkningsförskjutningen från stadens inre delar till dess ytterområden, vilken legat till grund för skolutredningens förslag. Ett bifall till detta torde sålunda icke föregripa en lösning av de nordvästra förorternas läroverksproblem.

1942 års riksdag biföll icke det av mig förordade förslaget rörande Stockholms läroverksorganisation i annan mån, än att riksdagen beslöt, att vid

högre flickläroverket på Södermalm skulle från och med budgetåret 1943/44 successivt upprättas en femårig realskolelinje. Riksdagen förutsatte därvid, att en av de femåriga realskolelinjerna vid flickläroverket på Norrmalm samtidigt skulle indragas. Beträffande förslaget i övrigt anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning. Riksdagen anförde i huvudsak följande:

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot att frågan, huruvida högre lärarinneseminariets övningsskola i någon form bör bestå även efter seminariets nedläggande, förknippas med en översyn av Stockholms läroverksorganisation. Riksdagen är emellertid icke beredd att på grundval av den nu föreliggande utredningen godkänna det av departementschefen framlagda omorganisationsförslaget. Riksdagen är visserligen ense med departementschefen om att med hänsyn till den pågående starka befolkningsförskjutningen från den inre staden till dess ytterområden en rationellare fördelning av befintliga läroverkslinjer mellan de skilda stadsdelarna synes påkallad, men har icke blivit övertygad om nödvändigheten och lämpligheten av att för närvarande vidtaga så betydande ingrepp i den bestående organisationen som av departementschefen föreslagits. Enligt departementschefens förslag skulle i stället för nya elementarskolan och högre lärarinneseminariets övningsskola tillkomma icke mindre än tre fullständiga högre allmänna läroverk. Ehuru förslaget icke för närvarande innebär annat än en omfördelning av redan nu förefintliga linjer, skulle dess realiserande dock otvivelaktigt medföra väsentligt ökade förutsättningar för en ansvällning av den redan förut stora läroverksorganisationen i Stockholm. En dylik utveckling synes riksdagen — i varje fall beträffande gymnasierna — mindre önskvärd. Riksdagen får erinra, att innevarande års riksdag i annat sammanhang uttalat sina betänkligheter mot den fortgående ökningen av studentproduktionen. Riksdagen anser även att den genom 1940 års skolutredning pågående översynen av vårt lands skolväsen giver anledning till försiktighet, när det gäller att pröva behovet av en utvidgning av den bestående läroverksorganisationen. Med anledning av vad i motionerna I: 251 och II: 359 anförts får riksdagen framhålla, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms läroverkslinjer enligt riksdagens mening synes böra bedömas med hänsyn tagen jämväl till behovet av studiemöjligheter för ungdomen inom förorter, vilka visserligen i administrativt hänseende icke tillhöra Stockholms stad, men som dock ur geografiska och kommunikationstekniska synpunkter falla inom stockholmsortens rayon.

Riksdagen har på sålunda anförda principiella skäl icke ansett sig kunna för närvarande bifalla Kungl. Maj:ts förslag angående nedläggande av nya elementarskolan och upprättande i dess ställe av tre nya fullständiga läroverk. Även rent praktiska synpunkter synas riksdagen tala för att riksdagen icke för närvarande bör fatta beslut om en nyorganisation av så betydande omfattning som den föreslagna. Det måste nämligen enligt riksdagens uppfattning betecknas såsom osannolikt att den föreslagna omorganisationen under nu rådande förhållanden kan genomföras med hänsyn till de omfattande byggnadsarbeten, som förslagets realiserande skulle komma att kräva. Riksdagen får erinra, att även departementschefen förutsatt, att en längre eller kortare övergångstid kunde komma att visa sig erforderlig.

Riksdagen har icke förbisett, att vissa av de spörsmål, som föranlett departementschefen att framlägga ifrågavarande förslag, kräva en snar lös-

ning. Sålunda erfordras även enligt riksdagens mening vidtagande utan längre uppskov av åtgärder för att förse gymnastiska centralinstitutet, efter det den beslutade nybyggnaden för institutet kommit till stånd, med en närbelägen övningsskola. Riksdagen har funnit övertygande skäl tala för att detta lämpligen bör ske genom upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk på Östermalm, varigenom även denna stadsdels behov av ett ökat antal läroverksplatser skulle tillgodoses. Dessa synpunkter torde emellertid kunna vinna beaktande utan en så långtgående omorganisation som den av departementschefen förordade. Riksdagen syftar härvid på en förflyttning av nya elementarskolan till trakten av den nya Gärdesstaden. Det är riksdagen bekant, att tanken härpå sedan några år tillbaka varit aktuell.

Frågan om högre lärarinneseminiariets övningsskolas fortsatta bestånd torde även kräva en snar lösning. Det synes riksdagen uppenbart, att övningsskolan i sin nuvarande form icke lämpligen bör bestå såsom en självständig läroanstalt, sedan seminariet blivit nedlagt och skolan alltså upphört att vara övningsskola för seminariet. Departementschefen har föreslagit, att hela övningsskolan, innefattande alltså även dess flickskole- och folkskolelinjer, skall förenas med det nya östermalmläroverket. Detta läroverk skulle organiseras dels såsom provårsanstalt med uppgift bland annat att tillgodose flickskolornas behov av provårsutbildade lärarkrafter, dels såsom övningskola för statens skolköksseminarium, dels ock såsom provskola för ett blivande psykologiskt-pedagogiskt institut. Riksdagen får erinra, att frågan om en omläggning av lärarutbildningen för det högre skolväsendet sedan en tid tillbaka står på dagordningen och för närvarande är föremål för överväganden inom 1940 års skolutredning. Riksdagen anser det därför icke lämpligt, att redan nu genom ett principbeslut med avseende å organisationen av det ifrågasatta östermalmläroverket i viss mån binda statsmakterna vid deras prövning av lärarutbildningens blivande rationella ordnande. Med hänsyn härtill synes det riksdagen, att en anknytning av övningsskolan till ett blivande högre allmänt läroverk i närheten av gymnastiska centralinstitutet allenast bör givas formen av en tills vidare tillämpad försöksordning, varvid folkskolelinjen skulle utökas med en sjunde klass och flickskolelinjen utrustas med en praktisk linje.

I det föregående har riksdagen givit sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga torde böra bli föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl bör undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare skulle anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer. I samband härmed torde även, på sätt riksdagen ovan antytt, övriga förorters behov böra beaktas. Därvid är det emellertid en öppen fråga, huruvida detta behov lämpligast bör tillgodoses genom läroverk utanför eller inom staden.

Riksdagen förklarade sig vidare finna lämpligt, att ett blivande statligt skolköks- och handarbetsseminarium anknötes till det nya läroverk, som enligt riksdagens mening borde upprättas i närheten av gymnastiska centralinstitutets nya förlägningsplats. Riksdagen förklarade sig icke heller ha funnit anledning till erinran emot att detta nya läroverk organiserades med särskild tanke på att framdeles i viss utsträckning kunna bilda en grundval för pedagogiska försök under ledning av ett psykologiskt-pedagogiskt institut.

Förnyad utredning. Med anledning av 1942 års riksdags ställningstagande till frågan om stockholmsläroverkens omorganisation anbefallde Kungl. Maj:t den 30 juni 1942 skolöverstyrelsen att med beaktande av vad riksdagen i ämnet anfört verkställa förnyad utredning av frågan. Genom särskild remiss överlämnades ovannämnda framställning från Solna kommunalnämnd till skolöverstyrelsen för att tagas i beaktande i samband med utredningsuppdraget.

Skolöverstyrelsen har med skrivelse den 31 oktober 1942 inkommit med förnyad utredning i ämnet. Utredningen utmynnar i förslag,

antingen att Stockholms läroverksfråga löses på sätt i propositionen 1942: 255 förordats,

eller på nämnda sätt i förening med upprättande av ett högre allmänt läroverk även i Solna, uppbyggt på samrealskolan i Sundbyberg jämte den kommunala mellanskolan i Solna, vilken i så fall skulle förstärkas. Den sålunda bildade realskolan skulle förstärkas med en femårig linje från Vasa realskola i Stockholm. Gymnasiet skulle sammansättas av en fyraårig latin-gymnasielinje och en treårig realgymnasielinje, den förra genom utflyttning av den temporärt nedlagda treåriga latinlinjen vid högre gossläroverket på Södermalm, vilken därvid skulle ombildas till fyraårig, den senare utflyttad från nya elementarskolan, varvid den nya »statens normalskola» i stället icke skulle utrustas med en sådan linje.

Skolöverstyrelsen har till en början ingått på en jämförelse mellan Stockholm och det övriga landet beträffande tillgången till högre läroanstalter. Skolöverstyrelsen har efter vissa statistiska undersökningar, beträffande vilka jag hänvisar till handlingarna i ärendet, förklarat sig finna, att Stockholm icke kunde sägas vara särskilt gynnat bland städerna. Därtill komme, att läroverken i Stockholm icke kunde tillgodose hela det faktiska behovet, och i detta hänseende vore Stockholm missgynnat i jämförelse med övriga städer.

I övrigt anför skolöverstyrelsen i huvudsak följande:

Av den utredning, som 1940 års skolutredning lämnat, och den kompletterande utredning, som överstyrelsen lämnade i sitt utlåtande häröver den 21 mars 1942, framgick, att fördelningen av lärjungar och läroanstalter på olika stadsdelar i Stockholm icke svara mot varandra. Genom ökad byggnadsverksamhet och därmed följande inflyttning ha Bromma, Enskede och Östermalm blivit ogynnsamt ställda, då det gäller högre läroanstalter. Å andra sidan ha Kungsholmen, Södermalm och framför allt Norrmalm ett överskott av platser i statsläroverken. Skolutredningens och överstyrelsens förslag avsågo att åstadkomma en utjämning mellan stadsdelarna inom nuvarande organisationsram. Någon utökning av organisationen avsågs däremot icke.

Av överstyrelsens nyss nämnda utredning framgick de olika stadsdelarnas i Stockholm överskott eller brist på platser i statsläroverken. Resultatet kan sammanfattas i följande tabell (i 1^a är inräknad även kommunala mellanskolas första klass. Till Norrmalm ha räknats även de norra förorterna, till Södermalm de södra förorterna och västra Brännkyrka, till Enskede östra Brännkyrka):

Stadsdel	Överskott (+) eller brist (—) på platser					
	1 ⁵	1 ⁴ + km	Realsk.	LI ⁴ + LI ³	RI ⁴ + RI ³	Gymn.
Östermalm	— 97	+ 1	— 96	— 5	— 48	— 53
Norrmalm	+ 195	— 18	+ 177	+ 109	+ 80	+ 189
Kungsholmen	— 32	+ 73	+ 41	— 7	+ 22	+ 15
Bromma	— 46	— 26	— 72	— 7	— 24	— 31
Södermalm	+ 44	+ 49	+ 93	+ 14*)	+ 4	+ 18
Enskede	— 60	— 24	— 84	— 13	— 31	— 44

*) LI³, tillfälligt nedlagd, är ej medräknad.

Överstyrelsen vill understryka, att det av överstyrelsen förordade, för 1942 års riksdag framlagda förslaget icke innebär upprättande av tre nya läroverk utan i själva verket endast ett. Alla tre läroverken erhålla vidare samtliga sina linjer genom överflyttning från andra läroverk i Stockholm. Kostnadsökningen för förslaget realiserande inskränker sig också till ungefär kostnaden för en rektorslön.

I den diskussion, som förts efter framläggande av överstyrelsens nyssnämnda förslag är det framför allt tre frågor, som intresset knutit sig till och som därför synas böra göras till föremål för ytterligare utredning, nämligen

I. huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare skulle kunna anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer;

II. huruvida icke genom nya elementarskolans förflyttning till trakten av den nya Gärdesstaden behovet av utökat antal läroverksplatser för Östermalm kunde tillgodoses och övningsskola för gymnastiska centralinstitutet erhållas; samt

III. huruvida icke Stockholms nordvästra förorter i samband med omorganisationen av läroverken i Stockholm borde erhålla ett högre allmänt läroverk.

Överstyrelsen behandlar dessa frågor var för sig.

I. Bromma och Enskede.

Det är uppenbart, att en utflyttning av realskolelinjer till Bromma och Enskede är väl motiverad genom det stora behov av platser i realskolan, som konstaterats. Men även behovet av platser på gymnasialstadiet är stort och motiverar väl den överflyttning av linjer till dessa stadsdelar, som överstyrelsen föreslagit. Skulle icke de föreslagna nya högre allmänna läroverken i Enskede och Angby komma till stånd, vore skolfrågan icke löst för dessa förorters del. Överstyrelsen vill särskilt framhålla följande.

1. Såsom överstyrelsen i sitt tidigare utlåtande framhållit, förefinnes utan tvivel i Enskede ett stort latent behov av högre utbildningsanstalter, beroende på de demografiska förhållandena.

2. Ser man endast till det just nu föreliggande behovet i Bromma, kunde man tänka sig en lösning med en nyinrättad samrealskola. Dock skulle organisationen icke bli väl avvägd. Det högre allmänna läroverket skulle få ett väl stort gymnasium och dess realskola måste till följd härav nedskäras mer än som med hänsyn till platsbehovet är önskligt. Samrealskolan måste ökas med en ny serie parallellavdelningar och bleve i sitt slag mycket stor. Intet-

dera läroverket skulle lämpligen kunna utvidgas med bibehållen organisationsform.

3. Såväl Bromma- som Enskedeområdena befinna sig i stark expansion. En lösning med högre allmänna läroverk är därför mer framsynt. Fortsätter utflyttningen till de västra och de södra förstäderna i samma takt som hittills, torde det icke dröja lång tid, förrän högre allmänna läroverk bli ofrånkomliga såväl i Enskede som i Ångby. Det synes då lämpligast att redan i nu förevarande sammanhang organisera de föreslagna läroverken med tanke på framtiden. Att först upprätta samrealskolor och efter någon tid omorganisera dessa till högre allmänna läroverk skulle medföra olägenheter, som böra undvikas, när behovet av den större organisationen är klart ådagalagd.

4. Motiveringen för det framkastade förslaget om endast samrealskolor i Enskede och Ångby synes främst vara vissa farhågor för ansvällning av gymnasieorganisationen i Stockholm. Överstyrelsen delar den allmänna grundsyn, som ligger bakom dessa farhågor. Det torde icke kunna råda mer än en mening om att i våra gymnasier vissa lärjungar intagits, som icke lämpa sig för gymnasiestudier. Överstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att överstyrelsen i underdånig skrivelse den 27 april 1942 angående ifrågasatt skärpt gallring av lärjungematerialet vid de allmänna läroverken framlagt förslag om skärpta fordringar för inträde på gymnasiet. Detta innebär en viss spärr för gymnasiestudierna. Men en gymnasiespärr, som skulle bestå däri, att vissa orter eller, som i det nu aktuella fallet, vissa stadsdelar skulle få sämre möjligheter än andra, kan icke på detta sätt motiveras. Den komme att sortera upp de inträdessökande mera efter deras ekonomiska villkor än efter deras studieförutsättningar. I det här aktuella fallet skulle spärren gå ut över de mindre välsituerade i Enskede och Bromma. De mer välsituerade torde nämligen icke ha större svårigheter att låta sina barn gå i gymnasier i stadens övriga delar, under det att för nyssnämnda kategori kostnaderna i vissa fall skulle försvåra för ungdomen att söka in på gymnasiet, även om goda intellektuella förutsättningar föreligga.

Med hänsyn till vad som nu anförts, finner överstyrelsen övervägande skäl tala för att jämväl gymnasielinjer överflyttas till såväl Enskede som Bromma.

II. Östermalm.

I riksdagens skrivelse framhålles, att vissa av de spörsmål, som föranlett departementschefen att framlägga propositionen, otvivelaktigt krävde en snar lösning. Sålunda vore det även enligt riksdagens mening angeläget, att åtgärder utan längre uppskov vidtoges för att förse gymnastiska centralinstitutet med en närbelägen övningsskola. Riksdagen hade funnit övertygande skäl tala för att detta borde ske genom upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk på Östermalm, varigenom även denna stadsdels behov av ett ökat antal läroverksplatser skulle tillgodoses. Detta mål kunde dock även vinnas genom en förflyttning av nya elementarskolan till trakten av den nya Gärdesstaden. Anknytningen av högre lärarinneseminiariets övningsskola till ett sådant läroverk borde tills vidare blott ha karaktären av en försöksanordning.

Såsom av överstyrelsens tidigare utlåtande framgår, hade jämväl överstyrelsen helst sett, att nya elementarskolan kunde förläggas till Östermalm. Överstyrelsen fäste sig därvid framför allt vid denna skolas historiska traditioner och dess hittills fasta anknytning till stadens centralare delar. Frågan måste dock bedömas övervägande från praktiska utgångspunkter. Den ter

sig därvid något annorlunda, allteftersom man förutsätter, att de läroverk, som samtidigt upprättas i förorterna, bliva högre allmänna läroverk eller realskolor.

I båda fallen torde man få utgå från att nya elementarskolans och högre lärarinnesseminariets nuvarande rektorer och lärare på bästa sätt utnyttjas för den blivande organisationen, varvid de lärare, som icke lämpligen kunna beredas plats vid det nya östermalmsläroverket, förflyttas till andra lämpliga läroverk. Bibehållandet av nya elementarskolan inom de nordöstra stadsdelarna skulle då — bortsett från namnfrågan — icke ha annan praktisk innebörd än att nya elementarskolan och normalskolan vid organisationens genomförande omedelbart ställdes under gemensam ledning och att de båda läroverkens bibliotek och institutioner sammansloges.

Under de överväganden, som föreginge överstyrelsens förslag i denna fråga sistlidna vårtermin, fann emellertid överstyrelsen de därmed förenad olägenheterna äga sådan tyngd, att överstyrelsen nödgades frånträda sin ursprungliga tanke att föreslå nya elementarskolans förläggning till Östermalm. Det är främst två omständigheter, som utgöra hinder för förverkligandet av ett sådant förslag. Vid bedömningen av frågan utgick överstyrelsen från att vid omorganisationen nya högre läroverk skulle upprättas i Bromma och Enskede.

1. Under övergångstiden skulle mycket betydande hinder möta, om nya elementarskolan och normalskolan sammanfördes till en läroanstalt. Nya elementarskolan är ett relativt stort läroverk med höstterminen 1942 26 klassavdelningar och 611 lärjungar. Normalskolan omfattar vid samma tidpunkt 17 klassavdelningar och 375 lärjungar. Dessa skolor skulle nu under övergångstiden sammanhållas under gemensam ledning. En läroanstalt med 43 klassavdelningar och 986 lärjungar skulle bli en av landets största. Redan som enhetlig skola betraktad skulle den bli mycket krävande för läroanstaltens rektor. Men därtill komme lokalernas splittring. Undervisningen vid nya elementarskolan är förlagd till tre lokaler, vid normalskolan till likaledes tre lokaler. Ytterligare skulle härtill komma ledningen av statens skolköksseminarium och hushållsskola med höstterminen 1942 102 elever. Det synes vara mycket svårt att under dylika förhållanden på ett tillfredsställande sätt sammanhålla de nära 1,100 lärjungarna under en enhetlig ledning, vilken dessutom skulle bli mycket betungad med de mångahanda problem, som uppstå i samband med nybygget. Det vore enligt överstyrelsens mening avgjort att föredraga, om den ene av rektorerna under övergångstiden finge svara för sitt hittillsvarande läroverk, provisoriskt förlagt till de nuvarande lokalerna, jämte det uppväxande nya läroverket vid Stadion, medan den andre rektorn under de första åren bibehölle ledningen av sitt nuvarande läroverk, likaledes provisoriskt förlagt till de nuvarande lokalerna, och därjämte ombestyrde organisationsarbetet för ett av de nya läroverken i förorterna i egenskap av detta läroverks rektor.

2. Såväl nya elementarskolan som högre lärarinnesseminariet äro väl utrustade, då det gäller bibliotek och institutioner. Skulle nya elementarskolan och normalskolan sammanslås till det nya högre allmänna läroverket på Östermalm, bleve detta läroverk mycket rikligt försett i nämnda hänseenden. Delvis skulle uppsättningen bli dubblerad. Samtidigt skulle de nyinrättade läroverken i förorterna helt nyutrustas. Det synes överstyrelsen mera rationellt att överflytta institutioner och bibliotek från det ena av de först nämnda läroverken till något av de båda nya. Därvid bör beaktas, att högre lärarinnesseminariets bibliotek på grund av sin speciella karaktär bör tillfalla ett provärläroverk. Överstyrelsen anser det nya östermalmsläroverket på grund av

sitt läge hellre böra ifrågakomma till provårsläroverk än de båda förortsläroverken.

Med hänsyn till dessa omständigheter synes en sammanslagning av nya elementarskolan och normalskolan icke böra ifrågakomma. Övervägande skäl tala enligt överstyrelsens uppfattning för att nya elementarskolan flyttas till Bromma och det nya läroverket på Östermalm uppbygges kring normalskolan och högre lärarinneseminiariets bibliotek och institutioner.

När riksdagen ifrågasatt en sammanslagning av de båda läroverken, torde riksdagen emellertid främst hava haft i tankarna den därvid skisserade mera begränsade organisationen med allenast realskolelinjer i Bromma och Enskede. I en sådan läroverksorganisation skulle måhända en sammanslagning kunna tänkas. Förutsättningen är dock, enligt överstyrelsens mening, att de båda läroverken under organisationsperioden behålla sin självständighet, så att sammanslagningen äger rum, först då läroverket vid Stadion kan inflytta i sina nya lokaler. Överstyrelsen har emellertid i det föregående anfört enligt dess mening avgörande skäl för att Stockholms förorter så snart ske kan böra tillgodoses med fullständiga läroverk och saknar därför anledning att här ytterligare dröja vid denna fråga.

III. Solna.

I en underdånig framställning den 7 april 1942 från Solna kommunalnämnd framlades förslag om att ett högre allmänt läroverk för Stockholms nordvästra förorter skulle upprättas i samband med lösningen av Stockholms läroverksfråga. I sammanhang härmed hade en utredning gjorts om behovet av läroverk för nämnda förorter. Utredningen anknyter till överstyrelsens ovannämnda utredning och kompletterar överstyrelsens tabeller över lärjungar och platser i läroverken i Stockholm genom att som särskild grupp behandla lärjungarna från de nordvästra förorterna, vilka i överstyrelsens tabeller räknats till Norrmalm. Undersökningens resultat, vilka överstyrelsen icke haft anledning granska i detalj, kunna sammanfattas i följande tabell:

Lärjungar i läroverken i Stockholm läsåret 1941/42 med hemort i Stockholms nordvästra förorter:

Klass	H e m o r t i				
	Sollentuna	Solna	Spånga	Sundbyberg	Summa
1 ⁵	27	32	9	10	78
1 ⁴	9	—	1	1	11
L I ⁴	6	6	1	1	14
L I ³	—	1	—	—	1
R I ⁴	13	8	1	1	23
R I ³	—	4	4	2	10
Summa	55	51	16	15	137

Av tabellen framgår, att behovet av nybörjarplatser i 5-årig realskola läsåret 1941/42 var 78 platser, på latingymnasiet 15 platser och på realgymnasiet 33 platser. Platserna i 1⁴ och kommunala mellanskolans första klass torde

icke böra medtagas i detta sammanhang, då platsöverskott förefanns i de skolor med motsvarande klasser, som finnas inom området.

På grundval av denna utredning föreslogs ett högre allmänt läroverk i Solna med en 4-årig och två 5-åriga realskolelinjer, den förra flyttad från samrealskolan i Sundbyberg, som avsågs uppgå i det nya läroverket, samt en 4-årig latin- och en 4-årig realgymnasielinje.

Överstyrelsen lämnade den 13 april 1942 underdånigt utlåtande över den nyssnämnda underdåniga framställningen. På grund av den korta till buds stående tiden hade överstyrelsen icke haft tillfälle taga ställning till den utförda utredningen. Överstyrelsen anförde dock tvenne skäl till att framställningen icke för det dåvarande borde föranleda någon åtgärd av föreslagen art, nämligen *dels* att förhandlingarna mellan de kommunala myndigheterna i Solna och Sundbyberg angående skolbyggnad för den tidigare föreslagna statliga realskolan icke lett till något resultat, varför frågan om ett statligt gymnasium icke lämpligen borde upptagas till prövning, förrän utredning presterats om skolbyggnadernas läge och bestridande av kostnaderna för desamma, *dels* att upptagande av skolfrågorna för Stockholms nordvästra förorter skulle bryta ramen för den framlagda utredningen om läroverksorganisationen i Stockholm.

Senare har nu förslag om förläggande av ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna till ett område vid Vasalunds spårväghållplats ej långt från Hagalunds järnvägsstation vunnit anslutning från de berörda kommunerna genom särskilda för frågans behandling utsedda delegerade. Därjämte ha Solna kommunalfullmäktige beslutat svara för kostnaderna för ett läroverk¹, varjämte Sollentuna kommun lär vara villig påtaga sig en viss del av kostnaderna.

Frågan torde därigenom såtillvida ha kommit i ett gynnsammare läge, som ett avgörande hinder för frågans lösning synes vara undanröjt.

Av de siffror, som i den nämnda utredningen anförts angående lärjungar med hemort i de nordvästra förorterna i läroverken i Stockholm läsåret 1941/1942,² synes framgå, att behov föreligger av ett högre allmänt läroverk för dessa förorter. I klass 1⁵ utgjorde, såsom ovan angavs, antalet lärjungar 78, i första ringarna av latinalgymnasiet 15 och i första ringarna av realgymnasiet 33. Siffrorna för innevarande läsår äro av samma storleksordning: 85, 17 respektive 30. Möjligen är ökningen av vissa siffror endast skenbar, då överstyrelsen utöver Sollentuna, Solna, Spånga och Sundbyberg medtagit även övriga orter vid Uppsala- och Västeråsbanorna.

Emellertid kan man icke utan vidare bygga på dessa siffror. Det föreslagna nya läroverket i Vasalund är utan nämnvärda resor tillgängligt endast för vissa lärjungar från de nordvästra förorterna. En del lärjungar föredraga måhända läroverken i Stockholm, emedan förbindelserna dit äro bättre eller lika goda. Det synes ej heller uteslutet, att lärjungar, som måste resa en icke obetydlig väg, föredraga att resa in till Stockholm, ehuru resvägen härigenom blir något förlängd. Även andra skäl kunna finnas att föredraga läroverken i Stockholm. En undersökning genom respektive rektorer angående önskemålen i berört avseende hos de nuvarande lärjungarna i realskolans och gymnasiets begynnelseklasser har givit till resultat, att av de 85 lärjungarna i 1⁵ med

¹ Enligt till ecklesiastikdepartementet inkommet protokollsutdrag från kommunalfullmäktiges sammanträde den 21 december 1942 ha fullmäktige enhälligt beslutat att utan förbehåll för ett högre allmänt läroverk i Solna tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad för minst en vaktmästare.

² Se tabellen på sid. 13.

hemort i de nordvästra förorterna endast 32 föredraga ett läroverk i Vasalund, av de 17 i latingymnasiets första ringar endast 5 och av de 30 i realgymnasiets första ringar endast 8. Av totala antalet lärjungar i realskolans och gymnasiets begynnelseklasser från de nordvästra förorterna (150 st.) ha endast något mer än tredjedelen (56 st.) anmält sig föredraga ett läroverk i Vasalund framför läroverken i Stockholm.

Man får dock å andra sidan icke draga alltför vittgående slutsatser av dessa siffror. De tillfrågade lärjungarna åtnjuta redan undervisning i läroverken i Stockholm. Särskilt för lärjungarna i gymnasiet kan det då ligga nära till hands att föredraga sitt nuvarande läroverk framför ett endast föreslaget, även om det senare i vissa fall skulle ha föredragits, om valet skett före intagningen. Så mycket torde man emellertid kunna vara berättigad att sluta av siffrorna, som att olägenheterna av nuvarande anordning icke äro så stora, som lärjungeantalet synes ge vid handen vid första påseende. Skall ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna upprättas, synes det i varje fall icke självklart, att det bör erhålla sina linjer genom överflyttning av linjer från läroverken i Stockholm. Sambandet mellan frågorna om läroverksorganisationen i Stockholm och om ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna synes över huvud taget icke vara fastare, än att den senare frågan mycket väl skulle kunna tagas upp i samband med den översyn av behoven av nya läroanstalter inom olika landsdelar, som 1940 års skolutredning skall verkställa. Då emellertid behovet av ett högre allmänt läroverk för nämnda förorter synes vara konstaterat och frågan dock onekligen i någon mån sammanhänger med frågan om läroverksorganisationen i Stockholm, har överstyrelsen intet emot att i nu förevarande sammanhang ett högre allmänt läroverk upprättas i Solna genom ombildning av samrealskolan i Sundbyberg och förstatligande av kommunala mellanskolan i Solna.

Det ifrågasatta högre allmänna läroverket i Solna synes icke böra inrättas, förrän man avslutat förberedelserna för anskaffande av lokaler för detsamma. Nyligen är beslut fattat om ett betydande bygge för folkskolorna i Solna. Detta kan påverka kommunens möjligheter att omedelbart sätta igång det likaledes omfattande bygget av lokaler för läroverket. Då läroverken på Norrmalm tills vidare synas kunna mottaga lärjungarna från de nordvästra förorterna, synas inga skäl finnas att upprätta läroverket i Solna, förrän lokalfrågan för detta avancerat så långt att bygget kan igångsättas. Att under en icke kort övergångstid arbeta med provisoriska lokaler, skulle uppenbarligen innebära en försämring av de nuvarande förhållandena.

Överstyrelsens ståndpunkt beträffande ett högre allmänt läroverk för Stockholms nordvästra förorter kan sammanfattas på följande sätt:

1. Frågan om ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna är icke så intimt sammankopplad med frågan om läroverksorganisationen i Stockholm, att den nödvändigtvis behöver tagas upp i sammanhang med sistnämnda fråga. Det alternativa förslaget om inrättande av ett högre allmänt läroverk i Solna kan förverkligas vid en senare tidpunkt.

2. Behovet av ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna synes vara konstaterat. Överstyrelsen har därför intet att invända mot att ett dylikt läroverk upprättas, organiserat som samläroverk med *5-årig* och *4-årig realskola*, *4-årigt latin-* och *3-årigt realgymnasium*.

3. Det synes icke klart motiverat, att andra linjer för detta läroverk böra överflyttas från läroverken i Stockholm än en *5-årig realskolelinje*, vilken då bör flyttas från *Vasa realskola*.

4. Om gymnasielinjer böra flyttas till detta läroverk från läroverken i Stock-

holm, synes det böra ske på så sätt, att en realgymnasielinje vid det föreslagna nya läroverket på Östermalm och den temporärt nedlagda latingymnasielinjen vid högre allmänna läroverket för gossar på Södermalm disponeras.

5. Några lektorstjänster från läroverken i Stockholm böra icke disponeras för det nya läroverket i Solna. Adjunks- och ämneslärarinnetjänsterna böra i viss utsträckning erhållas dels från samrealskolan i Sundbyberg (rektorstjänsten, 3 adjunktstjänster och en ämneslärarinnetjänst), dels genom förstatligande av ämneslärartjänsterna vid kommunala mellanskolan i Solna (4 adjunks- och 1 ämneslärarinnetjänst), dels slutligen från läroverken i Stockholm (4 adjunktstjänster). Övriga tjänster böra nyinrättas.

6. Läroverkets byggnadsfråga synes böra vara löst, innan läroverket upprättas. En övergångstid med provisoriska lokaler, vilken på grund av tidsläget kan utsträckas i väsentlig grad, synes icke böra förutsättas, då det skulle innebära en försämring i jämförelse med nuvarande förhållanden.

Skolöverstyrelsen har beräknat kostnaderna för ett högre allmänt läroverk i Solna efter dess fulla upprättande på följande sätt:

Kostnadsökning för högre allmänna läroverket i Solna kronor 301,763
Kostnadsminskning för

samrealskolan i Sundbyberg	kronor 59,885	
kommunala mellanskolan i Solna	» 62,878	
Vasa realskola	» 45,006	
3-årig realgymnasielinje	» 36,844	» 204,613
		Nettoökning kronor 97,150.

Yttranden över skolöverstyrelsens förslag. *Stockholms stadsfullmäktige* ha, under återopande av de synpunkter, som anförts i en av föredragande borgarrådet upprättad promemoria, tillstyrkt en omfördelning av läroverksplatserna i Stockholm i huvudsaklig överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen förordat. I *föredragande borgarrådets promemoria* anföres bland annat.

Såsom handlingarna visa, föreligger ett starkt behov av en omgruppering av läroverken i Stockholm. I samband med befolkningsrörelsen från stadens centrala delar till ytterområdena har barnantalet stagnerat eller gått tillbaka i de förra men vuxit avsevärt i de senare. Jag vill erinra om att av de 14 nya folkskolebyggnader, som under de båda senaste decennierna uppförts i Stockholm, ej mindre än 12 ligga i förstäder. För läroverken har däremot en motsvarande anpassning efter befolkningsförskjutningen och utflyttningen särskilt av familjer med barn ännu icke kommit till stånd. Ett första steg i denna riktning togs genom brommaläroverkets upprättande år 1934. Detta läroverk blev snabbt Sveriges största med för närvarande 41 klassavdelningar och 1,284 elever men kan likväl icke på långt när fylla behovet av läroverksplatser i de västra förstäder — av godkända inträdessökande till den femåriga realskolans lägsta klass innevarande läsår intogos 163 och avvisades 141. Från de barnrika södra förstäder, som sakna andra högre skolor än en till Enskede förlagd linje av södra kommunala mellanskolan, komma också numera så många elever, att de ensamma skulle fylla ett månglinjigt läroverk. Åtskilliga platser i stockholmsläroverken — liksom i Stockholms kommunala flickskolor — upptagas vidare av lärjungar från förorter norr om huvudstaden. Och slutligen har bebyggelsen av Ladugårdsgärdet bidragit till att öka en sedan länge föreliggande brist på läroverksplatser i de östra stadsdelarna.

Alla tecken tyda på att den hittillsvarande utvecklingen ännu är långtifrån avslutad. Läroverksorganisationens bristande regionala anpassning kommer därför i fortsättningen att framträda allt tydligare, och denna brist kommer att göra sig så mycket mera gällande, som storleken av de i skolåldern inträdande årskullarna under åtskillig tid framöver kommer att successivt växa. Rekryteringsbasen till de högre skolorna kommer härigenom att bli väsentligt bredare än vad fallet varit på länge i Stockholm. Icke minst med hänsyn härtill framstår det såsom en synnerligen angelägen, i längden ofrånkomlig åtgärd att i högre grad än hittills skett tillgodose behovet av läroverkslinjer i ytterområdena, där ökningen av barnantalet framträder särskilt starkt.

Utvecklingens krav i detta hänseende ha ej heller lämnats obeaktade av de kommunala myndigheterna. I gymnasiekommitténs betänkande år 1937 diskuterades sålunda, varthän nya elementarskolan vid Hötorget efter dess av kommittén föreslagna ombildning till samläroverk lämpligast borde flyttas, till Enske, Bromma eller Ladugårdsgärdet. För sin del förordade kommittén med tvekan Ladugårdsgärdet. Då stadsfullmäktige år 1939 hade att yttra sig över ett sakkunnigbetänkande med förslag om förstatligande av kommunala mellanskolor, begärde fullmäktige på förslag av folkskoleledningen, att de enkla mellanskoleavdelningarna i Bromma och Enske skulle ombildas och utbyggas till fristående samrealskolor av minst den storlek, som realskolorna vid de nu föreslagna läroverken i Ängby och vid Johanneshov skulle få. De härefter timade tidshändelserna kommo emellertid att tillsvidare undanskjuta både denna fråga och frågan om nya elementarskolans förflyttning.

Att spørsmålet om ändringar av läroverksorganisationen trots de ogynnsamma yttre förhållandena nu dock upptagits, sammanhänger med följande omständigheter. Vid nedläggandet av högre lärarinneseminariet måste avgörande fattas om seminariets normalskola, vilken därefter icke hade någon uppgift att fylla som en fristående läroanstalt men som ej heller kunde nedläggas utan att ersättas av någon annan läroanstalt, som dels beredde den kvinnliga ungdomen motsvarande utbildningsmöjligheter, dels ock övertog normalskolans uppgift som övningsskola för flera statliga lärarutbildningsanstalter. Ur stadens synpunkt än mera betydelsefullt var, att frågan om nya elementarskolans flyttning från Hötorget till nya lokaler icke längre kunde uppskjutas, sedan frågan om gymnastiska centralinstitutets förläggning avgjorts och beslut fattats om uppförande av erforderliga byggnader för institutet invid Stadion. Efter centralinstitutets avflyttning från sina gamla lokaler vid Hamngatan skulle nya elementarskolan, som av gammalt fungerat såsom övningsskola för detsamma, sakna lokaler för gymnastikundervisning. Möjlighet saknades såväl att skapa ersättning härför som även att företaga den upprustning och utvidgning av nya elementarskolans i övrigt bristfälliga och otillräckliga lokaler, som oundgängligen erfordrades, därest läroverket för framtiden skulle kvarbliva på denna plats. Med hänsyn till de växande lokalbehoven i stadens södra och västra delar kunde nya elementarskolan näppe-ligen på tidigare avsett vis flyttas med gymnastiska centralinstitutet till Östermalm, i varje fall icke utan att platsmöjligheterna samtidigt ökades i Bromma och Enske.

Då frågan om nya elementarskolans och normalskolans framtida ställning sålunda icke kunde undanskjutas, verkställde jag en undersökning¹ i syfte att utröna, var inom staden dessa skolors elevplatser bäst behövdes samt vilka lokala förskjutningar inom skolororganisationen i övrigt, som påkallades, för att

¹ En redogörelse härför har lämnats i propositionen 1942: 255.

befintliga platsmöjligheter skulle kunna utnyttjas på det mest ändamålsenliga sättet. Som bestämd förutsättning för denna undersökning gällde, att varje utökning av skolorganisationen skulle undvikas. Redan av ekonomiska skäl kunde det anses uteslutet, att statsmakterna i rådande läge skulle lämna sitt bifall till något sådant förslag. Den utökning av platsantalet, som kunde behövas på ett håll, borde därför kompenseras genom motsvarande minskning på ett annat. Den från dessa utgångspunkter utförda undersökningen utmynnade i en organisationsplan, som i sina huvuddrag upptogs av 1940 års skolutredning och efter vissa modifikationer av Kungl. Maj:t framlades för fjolårets riksdag men icke vann riksdagens bifall i annat än vad avsåg södra flickläroverkets utrustande med femårig realskola.

Riksdagens ställningstagande synes i huvudsak hava grundats på uppfattningen att Stockholm vore i hög grad gynnat i läroverksavseende och på farhågor för att Kungl. Maj:ts förslag skulle bereda möjligheter till en fortsatt ansvällning av läroverksorganisationen i huvudstaden. Den ingående utredning, som skolöverstyrelsen nu framlagt, synes emellertid visa, att den allmänt spridda uppfattningen om det med läroverk särskilt gynnade Stockholm näppeligen håller streck.

Farhågorna att omfördelningen skulle bereda förutsättningar för en icke önskvärd vidgning av läroverksorganisationen kunna såtillvida anses befogade, som en uppdelning på flera läroanstalter tvivelsutan ger organisationen en större elasticitet. Denna egenskap synes dock icke böra betraktas som en nackdel. Även om strängt restriktiva normer böra gälla för läroverkspolitiken, kunna dessa dock icke tillämpas så hårt och stelt, att uppkommande nya behov alldeles lämnas obeaktade. Förhållandevis starka ökningar av barnantalet medföra berättigade krav även i fråga om det högre skolväsendets omfattning. Antalet födda har under en följd av år oavbrutet vuxit i Stockholm och utgjorde i fjol 10,916, vilket betyder en fördubbling från åren omkring 1930. Denna utveckling kommer ofrånkomligen att framtvinga en ännu mycket hårdare gallring än hittills bland dem, som söka inträde i läroverk. Men det framstår som orimligt, att en så omfattande ökning av barnantalet, som det här blir fråga om, icke skulle på något sätt få återspegla sig i skolorganisationens storlek. För övrigt ligger det ju under alla förhållanden i statsmakternas hand att avgöra, i vad mån framträdande utvidgningsbehov skola tillgodoses.

Med tillstyrkande i princip av det föreliggande omorganisationsförslaget övergår jag härefter till att något beröra de planerade ändringarnas konkreta innebörd.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle till *Bromma* utflyttas en femårig real-skolelinje och en fyraårig realgymnasielinje. Lägges härtill i enlighet med vad skolöverstyrelsen förordat en fyraårig realskolelinje, erhålles inalles 12 klassavdelningar, vilka tillsammans med vissa ur samläroverket i *Bromma* utbrutna linjer — två femåriga realskolelinjer och en fyraårig latینگymnasielinje, d. v. s. 12 å 13 klassavdelningar — skola förenas till ett nytt samläroverk i närheten av *Ängby*. Organisationen i *Bromma* utökas sålunda icke med ett helt utan med ett halvt läroverk. Den andra hälften finnes redan i *Bromma*, nämligen såsom en del av det nuvarande samläroverket. Den befintliga läroverksbyggnaden är avsedd för 29 klassavdelningar, men för att så långt möjligt kunna möta den starka elevtillströmningen har läroverket av de statliga myndigheterna tillåtits växa betydligt över denna ram och såsom inledningsvis berörts svälla ut till ett veritabelt jätteläroverk med 41 klassavdelningar och i det närmaste 1,300 elever. De avdelningar, som icke få plats i läroverksbyggnaden, ha tidigare inrymts i tillgängliga folkskolelokaler och

äro för närvarande provisoriskt förlagda till Bromma kommunala flickskolas nybyggnad. Sedan en tredje linje av den kommunala flickskolan börjat upprättas från och med innevarande läsår, kommer emellertid flickskolan att själv behöva disponera samtliga sina egna lokaler. Under alla omständigheter måste sålunda lokaler byggas för 12 läroverksklasser. Att göra detta i form av ett annex till samläroverket vore att för framtiden bevara den pedagogiska oformlighet och organisatoriska nödfallsutväg, som ett läroverk med över 40 klassavdelningar utgör. Den rationella lösningen ligger uppenbarligen i att med de övertaliga klasserna som stomme upprätta ett nytt läroverk och komplettera detta med platser från den inre staden, vilka upptagas av elever från Bromma. Antalet brommaelever i klass 1⁵ vid innerstadens läroverk utgjorde i fjol 46 och i år 59. I klass 1⁴ utgör motsvarande siffra innevarande läsår 8 och i klass 1⁷, dit 32 flickor överförts, som ej kunnat beredas plats vid brommläroverkets klass 1⁵, 15. Två realskolelinjer böra sålunda utflyttas till Bromma. Helst borde båda dessa linjer vara femåriga. Behovet av sådana linjer är emellertid påfallande stort även inom övriga ytterområden och, då antalet disponibla femåriga linjer icke räcker till att fylla behoven på alla håll, vill jag ansluta mig till skolöverstyrelsens förslag om utflyttning av en femårig och en fyraårig realskolelinje. Med dessa bör åtminstone en gymnasielinje följa — i enlighet med föreliggande förslag lämpligen en fyraårig reallinje.

Samläroverket i *Enskede* skall enligt Kungl. Maj:ts förslag omfatta två femåriga och en fyraårig realskolelinje samt enkel linje av fyraårigt latin- och realgymnasium. Detta förslag svarar tämligen väl mot det genom platsbristsiffran för *Enskede* dokumenterade behovet. Förslaget har också vunnit allmän anslutning, och den enda erinran, som framstälts, utgör riksdagens uttalande, att *Enskede* liksom *Bromma* måhända bleve tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning av realskolelinjer. Till detta spörsmål återkommer jag nedan.

Frågan om stockholmsläroverkens omorganisation har till synes komplicerats genom de under ärendets behandling framkomna kraven från nordväst om Stockholm belägna förorter om upprättandet av ett lokalläroverk i *Solna*. Att denna fråga icke upptagits i tidigare utredningar beror helt enkelt därpå, att sådana önskemål förut icke framförts av någon kommun, som kunnat eller velat åtaga sig de med upprättandet av ett läroverk förenade lokalkostnaderna. Mot en utflyttning av linjer, vilkas elever bo utanför Stockholm, finnes från huvudstadens sida naturligtvis ingenting i princip att invända. Det bör tvärtom hälsas med tillfredsställelse, om en grannkommun såsom nu *Solna* vill själv åtaga sig lokalkostnader, som eljest skulle komma på Stockholm, för högre skolutbildning åt barn inom den egna kommunen. Onekligen komma också från ifrågavarande förorter åtskilliga elever till läroverken liksom för övrigt till de kommunala flickskolorna i Stockholm.

Såsom överstyrelsen framhållit, kan man emellertid icke utan vidare använda dessa elevsiffror för att mäta behovet av det begärda solnaläroverket. De nordvästra förorterna bilda ett vidsträckt område, och ett läroverk i *Vasalund* lär utan kommunikationsmedel endast nås av ett mindretal bland de lärjungar, som eljest skulle resa till någon läroanstalt i Stockholm. Det föreligger härvidlag en bestämd skillnad mellan siffrorna å ena sidan för *Bromma* och *Enskede* och å andra sidan för de nordvästra förorterna. I det förra fallet bo samtliga medräknade elever inom ett så jämförelsevis begränsat område, att upprättandet av ett läroverk inom detta område kommer att medföra en betydande vinst för alla. Inom det nordvästra förortsområdet äro elever-

nas boningsorter så spridda, att vasalundsläroverkets upprättande skulle för många icke medföra någon väsentlig vägförkortning och för andra helt sakna betydelse. Det må i detta sammanhang erinras om att den under byggnad varande Ängbybanan i en snar framtid torde komma att utdragas genom Spånga. Härefter kommer ett läroverk vid Ängby att ligga bekvämare till för stora delar av Spånga än ett vid Vasalund. Men bortsett härifrån, är det sannolikt, att elever från de nordvästra förorterna i övrigt även efter tillkomsten av ett läroverk i Solna i stor utsträckning komma att söka sig in till stockholmsläroverken.

Besluta statsmakterna i enlighet med skolöverstyrelsens alternativa förslag att upprätta ett lokalläroverk för de nordvästra förorterna — något som ur Stockholms synpunkt ter sig påkallat med hänsyn till folkmängden i områdets tätorter och dessas starkt stigande barnantal — synes det däremot sålunda av här anförda skäl och med tanke på den starkt ökade tillströmning, som under den närmaste framtiden kommer att träffa de redan hårt utnyttjade stockholmsläroverken, icke föreligga någon anledning att annat än i helt begränsad omfattning överflytta linjer från stockholmsläroverken till det nya läroverket. Överstyrelsens förslag att utflytta en femårig realskolelinje (från Vasa realskola) och en däremot svarande treårig realgymnasielinje (från nya elementarskolan och eljest avsedd för det planerade samläroverket på Östermalm) synes innebära en riktig avvägning. Ej heller bör från Stockholms sida något vara att erinra mot att en förut mindre frekventerad och för närvarande indragen treårig latinlinje vid södra latinläroverket disponeras för att i ombildat skick utrusta det nya läroverket med fyraårigt latinalgymnasium.

Medan de föreslagna organisationsändringarna i övrigt påkallas av byggnadsförskjutningar och sålunda av rent kommunala behov, är upprättandet av den planerade läroanstalten på *Östermalm* därjämte i hög grad förestavat av ett statligt intresse. Såsom jag inledningsvis berört, är upprinnelsen till detta förslag utom i önskemålet att bättre tillgodose det lokala behovet av läroanstalter i de östra stadsdelarna främst att söka i nödvändigheten att bereda vissa lärarutbildningsanstalter tillgång till en närbelägen och lämpligt konstruerad övnings- och försöksskola. Den nya försöksskolan, som närmast kan sägas i utvidgad form bilda en direkt fortsättning på normalskolan vid högre lärarinneseminariet, skall sålunda tjäna som provärsanstalt med tanke särskilt på utbildningen av lärare vid flickskolorna samt fungera såsom övningskola för gymnastiska centralinstitutet, för statens skolköks- och handarbetsseminarium och för det blivande psykologiskt-pedagogiska institutet, vilket skall ha till uppgift att främja en systematisk samverkan mellan teoretisk och praktisk pedagogik och utgöra statens centralorgan för ledande, övervakande och samordnande av pedagogisk försöksverksamhet. Med hänsyn till den särskilda uppgift, som tillämnas den nya läroverksanstalten, vars särställning också antydes av benämningen »statens normalskola», har denna erhållit en från de allmänna läroverken delvis avvikande organisation. I den nya normalskolan skola sålunda den gamla normalskolans flickskolelinje och folkskolelinje ingå. Efter avskiljandet av en treårig gymnasielinje till Solna kommer läroanstalten inalles att innehålla enkla linjer av sjuårig folkskola, sjuårig flickskola med teoretisk och praktisk linje, fem- och fyraårig realskola samt fyraårigt latin- och realgymnasium.

Upprättandet av en på förslaget vis organiserad »statens normalskola» i närheten av gymnastiska centralinstitutets lokaler invid Stadion skulle väsentligt bidra till att täcka det föreliggande platsbehovet för Östermalm och

Ladugårdsgårdet. Siffermässigt är detta behov avsevärt. På grund av de mindre avstånden till Norrmalms överskottsområde, där norra realläroverket ligger omedelbart invid stadsdelsgränsen till Östermalm, medför dock denna brist icke lika kännbara svårigheter som platsbristen i Bromma och Enskede. Man kan icke heller alldeles utesluta möjligheten, att den fortgående befolkningsrörelsen från stadens centrala delar framdeles kan komma att påkalla en fortsatt evakuering av läroverkslinjer till ytterområdena. Nu anförda omständigheter skulle kunna föranleda tveksamhet inför uppgiften att bygga ett nytt läroverk med stor kapacitet på någon av malmarne. Å andra sidan peka verkställda förutberäkningar fram emot en betydande ökning av barnantalet både på Kungsholmen och särskilt på Östermalm. Med betoning av att de föreslagna bromma- och enskedeläroverken äga företräde ur angelägenhetssynpunkt, torde stadsfullmäktige därför böra intaga en positiv ställning även till frågan om det nya östermalmsläroverket. Ett åtagande att svara för lokaler åt detta innebär i sak, att staden övertager byggnadsskyldigheten för den hittills av staten helt bekostade normalskolan vid högre lärarinneseminariet. Skulle lokaler anskaffas i vanlig ordning åt den i normalskolan ingående folkskolelinjen, erhöle staden vidare bidrag härtill av staten med omkring hälften av kostnaderna. Slutligen får den nya normalskolan i utpräglad grad karaktär av en statlig försöksskola. Av dessa skäl vore det rimligt, att staten åtminstone i viss utsträckning bidroge till lokalkostnaderna, förslagsvis i den av 1940 års skolutredning förordade formen, att staden bekostar byggnaderna, men staten, som för övrigt ensam äger all byggnadsmark i den trakt, där skolan skall förläggas, upplåter tomt för ändamålet.

Av vad här anförts torde redan hava framgått, att förslaget att flytta nya elementarskolan till Östermalm och enbart vissa realskolelinjer till Bromma och Enskede icke utgör en tillfredsställande lösning av föreliggande organisationsproblem. Detta förslag skulle innebära, att Östermalm erhöle flera gymnasielinjer än realskolelinjer, medan ett redan ådagalagt och framdeles stigande behov av gymnasieplatser i förstäderna samtidigt lämnades obeaktat. Överstyrelsen har med stöd av en utförlig motivering avstyrkt förslaget och framhållit, att dess genomförande snart nog komme att påkalla ny omorganisation. Under hänvisning till överstyrelsens yttrande vill jag endast tillägga, att då statens kostnader för ifrågavarande gymnasielinjer torde bli desamma, oavsett var de förläggas, synas de lokala behoven böra få bli utslagsgivande för organisationens utformning även på denna punkt.

Såsom ovan nämnts medför en omorganisation av stockholmsläroverken i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag endast obetydlig merkostnad för statsverket. Däremot kommer omgrupperingen att vålla kommunen högst betydande engångskostnader för anskaffandet av erforderliga lokaler. Under rådande krisförhållanden kan även bristen på material och arbetskraft komma att tills vidare omöjliggöra eller avsevärt försena uppförandet av nödvändiga skolbyggnader. Då emellertid en ändamålsenlig utformning av Stockholms skolorganisation icke torde kunna vinnas, utan att de genom högre lärarinneseminariets nedläggande och gymnastiska centralinstitutets flyttning aktualiserade frågorna om läroverkslinjernas lokala fördelning bringas till en tillfredsställande lösning, framstår det såsom angeläget, att beslut snarast fattas angående organisationsplanen och förutsättningar sålunda skapas för de ifrågakommande omläggningarnas förverkligande, så snart de yttre förhållandena medgiva. Härvid synes — på sätt föredragande departementschefen anförde i fjolårets proposition — frihet böra lämnas

Kungl. Maj:t att efter hörande av vederbörande kommunala myndigheter uppskjuta organisatoriska förändringar samt vidtaga erforderliga jämkningar och provisoriska övergångsanordningar inom den av riksdagen fastställda organisationsramen.

Stockholms folkskoleledningen har anslutit sig till de av föredragande borgarrådet anförda synpunkterna. *Drätselnämnden* har såsom eget yttrande åberopat ett av *kammarkontoret* avgivet tjänsteutlåtande, vari bland annat anförts.

I detta 1942 års förslag, som skolöverstyrelsen alltför alternativt föreslår till genomförande, förutsättes som villkor för organisationsändringarna, att Stockholms stad i fråga om de nyorganiserade läroanstalterna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhoppa 28,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer.

Dessa villkor för stadens medverkan torde komma att i huvudsak bli enahanda även för det fall att det av skolöverstyrelsen nu framlagda alternativa förslaget om inrättande samtidigt av ett läroverk i Solna för de nordvästra förorterna skulle komma till genomförande.

Kammarkontoret anser sig icke hava skäl till erinran mot den princip för stadens medverkan för anordnande av de föreslagna bromma- och enskedeläroverken, som kommit till uttryck i dessa villkor, vilka väl överensstämma med dem, som i samma avseende gällde vid det nuvarande brommaläroverkets upprättande. Vad beträffar det ifrågasatta östermalmsläroverket delar kammarkontoret den i borgarrådets för kulturroteln promemoria framförda allmänna uppfattningen, att stadens ekonomiska medverkan bör på anförda skäl begränsas till ett åtagande att svara för lokaler, medan staten skäligen bör upplåta tomt för ändamålet.

Då några kostnadsberäkningar med avseende å den kommunala ekonomiska bidragsskyldigheten icke föreligga, måste kammarkontoret inskränka sig till ett bedömande av den allmänna innebörden ur stadens ekonomiska synpunkt av villkoren för stadens medverkan, sådana de med stöd av innehållet i Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 255/1942 kunna förväntas bli utformade.

Såsom förut anförts, äro de föreslagna ändringarna i den nuvarande läroverksorganisationen för Stockholm förestavade av önskemålet om en lämpligare lokalanpassning av läroverksenheterna efter boendeförhållandena. Syftemålets förverkligande får därför, därest övriga villkor uppfyllas, anses vara helt beroende av därmed sammanhängande byggnadsfrågor.

Hur önskvärt snarast möjliga genomförande av den föreslagna nya ordningen genom den förebragta utredningen än visats vara, är det likväl enligt kammarkontorets uppfattning ur såväl kommunalfinansiella som allmänna produktions tekniska synpunkter angeläget, att staden under nu rådande förhållanden icke engagerar sig för tre stora nybyggnadsföretag. Även ett successivt genomförande av det erforderliga byggnadsprogrammet, vilket i fjolårets proposition förutsattes, synes på anförda skäl böra anstå till dess läget beträffande de yttre materiella förutsättningarna blivit mindre

ansträngt, vilket icke torde vara att förvänta förrän tidigast efter det nuvarande krigets slut.

Huruvida möjligheter föreligga att med anlitande av provisoriska lokaler uppnå den avsedda omdispositionen av skolenheterna undandraget sig kontorets bedömande, i varje fall utan att närmare utredning därom företages.

Så som borgarrådet för kulturroteln anför, anser jämväl kammarkontoret det emellertid angeläget, att det formella avgörandet av den föreliggande läroverksfrågan för Stockholm icke längre uppskjutes. Kontoret ansluter sig sålunda till uppfattningen att genom beslut av statsmakterna förutsättningar nu böra skapas för att staden, då de yttre förhållandena så medgiva, utan dröjsmål skall kunna realisera den lösning av läroverksorganisationen, vartill förslag nu föreligger.

I skrivelse den 23 januari 1943 har *drätselkammaren i Solna* hemställt, att förslag måtte föreläggas 1943 års riksdag om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna.

I skrivelse den 17 februari 1943 har *Solna stads läroverkskommitté* hemställt om genomförande av det av skolöverstyrelsen framlagda förslaget om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna. Därvid hemställs, att det trängande behovet av en 5-årig realskolelinje måtte tillgodoses redan från och med höstterminen 1943 genom att en 5-årig realskolelinje från Vasa realskola från och med höstterminen 1943 successivt överflyttas till samrealskolan i Sundbyberg men att denna linje förläggas till Solna. Läroverkets fortsatta utbyggnad med ett gymnasium föreslås skola ske successivt från och med höstterminen 1944. Av skrivelsen inhämtas vidare, bland annat, att Solna stad anser sig i stånd att anskaffa godtagbara provisoriska lokaler på sätt som i skrivelsen närmare angives.

B. Ifrågasatta nya statliga gymnasier i landet i övrigt.

Genom beslut av 1942 års riksdag ha nya statliga gymnasier tillkommit i Boden och Hässleholm. Under Kungl. Maj:ts prövning ligga emellertid sedan flera år tillbaka åtskilliga framställningar om inrättande av statliga gymnasier även på andra orter. Redan under åren 1937—1939 ifrågasattes sålunda inrättande av statliga gymnasier i följande 8 städer, nämligen Arvika, Avesta, Karlshamn, Ludvika, Sollefteå, Söderhamn, Åmål och Örnsköldsvik. Med anledning av ett av 1939 års lagtima riksdag därom uttalat önskemål tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 juni 1939 statssekreteraren Börje Knös såsom sakkunnig för att utreda frågan angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen. *Den sakkunnige* överlämnade den 30 april 1940 betänkande och förslag i ämnet. Den sakkunnige förklarade sig ha utgått från de förutsättningar, som föreläge vid början av och under hösten 1939, och uttalade, att utredningen byggde på ett på normala förhållanden baserat läge i såväl statsekonomiskt som andra hänseenden. Med utgångspunkt från nämnda förutsättningar hemställde den sakkunnige, att, därest en utvidgning av gymnasieorganisationen för närvarande ansåges böra komma till stånd, statliga gymnasier

skulle i nedanstående ordning upprättas på följande orter (här bortses från orter, där statliga gymnasier sedermera upprättats):

1. Ludvika	
2. Örnsköldsvik	
3. Söderhamn	
4. Kiruna	genom förstatligande av därvarande
kommunala gymnasier.
5. Arvika	

Den sakkunniges utredning har överlämnats till 1940 års skolutredning för att tagas i beaktande i samband med utredningsuppdraget.

Med anledning av att sedermera förnyade framställningar gjorts om upprättande av statliga gymnasier i Arvika, Ludvika, Sollefteå och Örnsköldsvik, har skolöverstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande beträffande dessa framställningar. *Skolöverstyrelsen* har i utlåtande den 30 januari 1943 över nämnda framställningar även upptagit frågan om inrättande av ett statligt gymnasium i Avesta.

Skolöverstyrelsen har funnit starka skäl tala för upprättande av statliga gymnasier i Örnsköldsvik, Ludvika, Sollefteå och Avesta och ansett att gymnasierna böra erhålla följande organisation:

Örnsköldsvik:	4-årigt latin- och 4-årigt realgymnasium;
Ludvika:	3- » » » 3- » » ;
Sollefteå:	4- » » » 3- » » ;
Avesta:	3- » » » 3- » » .

I fråga om Arvika tillstyrker överstyrelsen ett anslag av 6,000 kronor såsom bidrag till det kommunala gymnasiet därstädes.

Överstyrelsen anför vidare.

På samtliga ifrågavarande orter äro lokalerna för samrealskolorna icke tillräckliga för högre allmänna läroverk, varför nybyggnader av skollokaler äro nödvändiga. På alla platserna har man också gjort mer eller mindre långt framskridna förberedelser härtill. I fråga om samrealskolan i Avesta, vars lokaler i flera avseenden äro undermåliga, synas dock de kommunala myndigheterna icke ha gjort mera energiska försök att avhjälpa bristerna. Med hänsyn härtill anser sig överstyrelsen icke kunna för närvarande föreslå skolans utvidgning med gymnasium. Upprättandet av övriga tre gymnasier anser sig överstyrelsen kunna i princip tillstyrka. På grund av nuvarande svårigheter att erhålla byggnadsmaterial synes det dock bli nödvändigt, att under en övergångstid disponera provisoriska lokaler, på vilka man då har anledning ställa större krav än på lokaler, avsedda endast för kortvarigt provisorium. De lokala myndigheterna beräkna, att möjligheter förefinnas att på tillfredsställande sätt ordna de provisoriska lokalerna. Då några detaljerade konkreta förslag icke framlagts, har överstyrelsen icke kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning härom. Överstyrelsen anser sig därför icke kunna för närvarande tillstyrka, att ifrågavarande gymnasier upprättas från och med budgetåret 1943/44 utan från den tidpunkt, som Kungl. Maj:t efter framställning från överstyrelsen bestämmer, varvid i gynnsammaste fall tidpunkten kunde tänkas bli det nyss nämnda budgetåret.

Överstyrelsen placerar Örnsköldsvik före Sollefteå, därest det icke finnes möjligt att samtidigt upprätta mer än ett gymnasium i länet. Skulle

endast två gymnasier för närvarande kunna komma till stånd, finner överstyrelsen, att vartdera länet bör erhålla ett gymnasium, varför överstyrelsen i sådant fall föreslår Örnsköldsvik och Ludvika.

Om slutligen möjlighet skulle förefinnas att upprätta endast ett gymnasium, finner överstyrelsen Ludvika böra stå tillbaka för Örnsköldsvik med hänsyn till den senare stadens avsevärt större samrealskola, större gymnasieområde och större avstånd till närmaste gymnasier.

Med ovan angivna reservationer hemställer skolöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen besluta, att samrealskolorna i Örnsköldsvik, Ludvika och Sollefteå skola från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t på framställning av skolöverstyrelsen bestämmer, successivt ombildas till högre samläroverk,

dels ock föreslå riksdagen besluta, att ett anslag på 6,000 kronor skall för budgetåret 1943/44 utgå till kommunala gymnasiet i Arvika.

Kostnaderna för de förordade nya gymnasierna beräknar överstyrelsen sålunda.

	För budgetåret 1943/44 kronor	Vid fullt utbyggd organisation kronor
Örnsköldsvik	15,469	105,735
Ludvika	28,360	97,791
Sollefteå	15,974	100,099
Summa kronor	59,803	303,625

Innan jag övergår till att redogöra för min ståndpunkt till de föreliggande förslagen, erinrar jag, att de läroverk i Stockholm, till vilka i detta sammanhang det största intresset knyter sig, innevarande läsår ha följande organisation och elevantal.

Högre lärarinneseminariets normalskola (för flickor):

6-årig folkskola	4-årig realskola	7-årig flickskola
Klass 1 23	1 ⁴ 20	1 ⁷ 27
» 2 26	2 ⁴ 19	2 ⁷ 29
» 3 28	3 ⁴ 9	3 ⁷ 29
» 4 28	4 ⁴ 9	4 ⁷ 24
» 5 16		5 ⁷ 32
» 6 14		6 ⁷ 17
		7 ⁷ 25

Nya elementarskolan (samläroverk):

1 ⁴ 22	1 ⁵ (ab) 73	R I ⁸ 16	LN I ⁴ 25	R I ⁴ (ab) . . . 52
2 ⁴ 19	2 ⁵ (ab) 56	R II ⁸ 23	LN II ⁴ 15	R II ⁴ (ab) . . . 42
3 ⁴ 22	3 ⁵ (ab) 57	R III ⁸ 19	LN III ⁴ 29	R III ⁴ (ab) . . 36
4 ⁴ 5	4 ⁵ (ab) 49		LN IV ⁴ 24	R IV ⁴ 24
	5 ⁵ 3			

Summa 27 avdelningar, 611 elever.

Högre allmänna läroverket i Bromma (samläroverk):

1 ⁴ 27	1 ⁵ (abcde) 177	L I ⁴ (ab) 53	R I ⁴ (ab) 60
2 ⁴ 32	2 ⁵ (abcde) 182	L II ⁴ (ab) 52	R II ⁴ (ab) 58
3 ⁴ 35	3 ⁵ (abcde) 169	L III ⁴ (ab) 52	R III ⁴ (ab) 58
4 ⁴ 27	4 ⁵ (abcde) 176	L IV ⁴ (ab) 39	R IV ⁴ (ab) 59
	5 ⁵ 28		

Summa 41 avdelningar, 1,284 elever.

Högre allmänna läroverket för flickor på Norrmalm:

1 ⁴ 33	1 ⁵ (abc) 107	L I ⁸ 20	L I ⁴ (ab) 49	R I ⁴ 28
2 ⁴ 33	2 ⁵ (abc) 102	L II ⁸ 15	L II ⁴ (ab) 44	R II ⁴ 27
3 ⁴ (ab) 60	3 ⁵ (abc) 105	L III ⁸ 16	L III ⁴ (ab) 49	R III ⁴ 26
4 ⁴ 28	4 ⁵ (ab) 63		L IV ⁴ (ab) 46	R IV ⁴ 28
	5 ⁵ —			

Summa 31 avdelningar, 879 elever.

Anm. Den femåriga realskolan är under upprättande. Jämlikt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen skall en femårig realskolelinje från och med höstterminen 1943 successivt överflyttas till högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm.

Högre allmänna läroverket för gossar på Södermalm.

1 ⁴ 20	1 ⁵ (abc) 106	L I ⁸ —	R I ⁸ 25	L I ⁴ 20	R I ⁴ (ab) . . . 60
2 ⁴ 29	2 ⁵ (abc) 101	L II ⁸ —	R II ⁸ 27	L II ⁴ 26	R II ⁴ (ab) . . . 50
3 ⁴ 18	3 ⁵ (abc) 106	L III ⁸ 8	R III ⁸ 18	L III ⁴ 20	R III ⁴ (ab) . . 57
4 ⁴ 20	4 ⁵ (abc) 91			L IV ⁴ 21	R IV ⁴ (ab) . . 40
	5 ⁵ (ab) 46				

Summa 34 avdelningar, 919 elever.

Anm. Det 3-åriga latingymnasiet är tillfälligt nedlagt.

Katarina realskola (för gossar):

1 ⁵ (abcd) 140
2 ⁵ (abcd) 124
3 ⁵ (abcd) 108
4 ⁵ (abcd) 113
5 ⁵ (ab) 39

Summa 18 avdelningar, 524 elever.

Då jag för ett år sedan tillstyrkte den omorganisation av stockholmsläroverken, högre lärarinneseminiariets övningsskola däri inbegripen, som i propositionen nr 255 underställdes riksdagen, var utgångsläget i stort sett följande.

1:o) Genom nedläggande av högre lärarinneseminarier med utgången av läsåret 1942/43 skulle seminariets övningsskola komma att hänga i luften. En omprövning av övningsskolans ställning var därför ofrånkomlig. Såsom självständigt läroverk kunde skolan icke gärna tänkas bestå; å andra sidan representerade den med sin egenartade organisation, sin för lärarutbildning tränade lärarkår, sina välutrustade institutioner och sina goda traditioner ett betydande pedagogiskt värde, som icke utan tvingande skäl borde spolierras. Skolan utgjorde även ett led i Stockholms skolorganisation och kunde därför icke läggas ned utan konsekvenser för huvudstadens skolväsen. Det framstod därför såsom önskvärt, att skolan på ett eller annat sätt bibehölls ehuru i omorganiserat skick. Därvid syntes det vara angeläget, att läroanstalten i sin förändrade form komme att kunna fylla vissa speciella uppgifter, nämligen att i lärarinneseminiariets ställe utgöra ett provårsläroverk med särskild uppgift att förse flickläroverken med för dem speciellt utbildade lärarinnor samt att även i fortsättningen utgöra övningsskola för statens skolköksseminarium.

2:o) Gymnastiska centralinstitutet skulle inom få år komma att inflytta i nya lokaler på Östermalm. Nya elementarskolan, vilken sedan gammalt utgjort övningsskola för institutet, komme därmed att stå utan gymnastiklokaler och gymnastiska centralinstitutet utan övningsskola. Därtill kom, att nya elementarskolans lokaler voro synnerligen otidsenliga och alldeles otillräckliga. Av läroverkets 27 avdelningar kunde endast en del samtidigt undervisas inom läroverksbyggnaden, medan de övriga voro inhysta på två andra håll. Frågan om nya elementarskolans förflyttning var sålunda aktuell.

3:o) Bostadsbebyggelsen inom Stockholm hade alltmera förskjutits från stadens centrum till dess ytterområden. Flertalet läroverk lågo emellertid kvar inom stadens centrala delar. Följden hade blivit, att en markerad platsbrist vid ytterområdenas läroverk uppstått — där icke, såsom i de södra förorterna, tillgång till högre läroanstalter så gott som helt saknades — medan ett i stort sett motsvarande platsöverskott var tillfinnandes vid läroverken i den inre staden. Platsbristen var särskilt påfallande i Bromma, vars läroverk svällt ut till, så som det icke utan skäl sagts, en pedagogisk oformlighet. Platsöverskottet var i huvudsak lokaliserat till Norrmalm.

Sådana tedde sig huvudpunkterna i de organisatoriska problem, jag i följande ställdes inför. Det förslag till lösning, jag för egen del kom fram till, hade antytts av besparingsberedningen och vidare utvecklats av 1940 års skolutredning i samråd med Stockholms stads borgarråd för kulturroteln samt av skoloröverstyrelsen. Förslaget innebar i stort sett, att nya elementarskolan och högre lärarinneseminiariets övningsskola, representerande tillhoppa åtta läroverks-, en flickskole- och en folkskolelinje, jämte åtta linjer från andra läro-

verk (tre från brommaläroverket, två från flickläroverket på Norrmalm samt en från vardera av Kungsholmens läroverk, gossläroverket på Södermalm och Katarina realskola) skulle ombildas till tre nya högre allmänna läroverk: »statens normalskola» på Östermalm i närheten av gymnastiska centralinstitutet, »nya elementarskolan» i Ängby i Bromma och »högre allmänna läroverket i Enskede». En av de omflyttade linjerna, en femårig realskolelinje, skulle dock tilldelas ett redan befintligt läroverk, nämligen högre flickläroverket på Södermalm. Organisatoriskt sett innebar sålunda förslaget nedläggande av två läroanstalter och inrättande av tre nya. Reellt sett innebar det icke någon utvidgning utan endast en omformning av läroverksorganisationen i huvudstaden, i det att några nya linjer icke föreslogos inrättade.

Det sålunda framlagda förslaget var enligt min mening ägnat att på ett tillfredsställande sätt lösa de problem, vars innebörd jag ovan sökt sammanfatta. Riksdagen synes visserligen ha funnit samtliga de framkomna önskemålen i och för sig berättigade men biträdde likväl icke det framlagda förslaget i annan mån än att riksdagen biföll förslaget om överflyttning av en femårig realskolelinje till flickläroverket på Södermalm.

Av riksdagens skrivelse i ämnet synes framgå, att dess ståndpunktstagande i första hand dikterats av betänkligheter mot upprättande av nya statliga gymnasier i Ängby och Enskede. Riksdagen gav dock sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga borde, framhöll riksdagen, bliva föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl borde undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare kunde anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer. Riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning med beaktande av vad riksdagen anförde.

Den förnyade utredning, som numera verkställts av skolöverstyrelsen, har lett till, att överstyrelsen ansett sig böra vidhålla sitt fjolårsförslag. Alternativt föreslår överstyrelsen därjämte upprättande av ett högre allmänt läroverk även i Solna; till detta senare alternativ återkommer jag i det följande. Vad överstyrelsen anförde har stärkt mig i min uppfattning, att 1942 års förslag var att anse såsom väl avvägt och i stort sett tillfredsställande ur olika synpunkter. Då jag likväl icke nu anser mig böra förorda, att 1942 års förslag ånyo underställes riksdagen, beror det — förutom på den hållning 1942 års riksdag intog — på de rent praktiska svårigheter att nu realisera det föreliggande omorganisationsprogrammet, som uppställa sig på grund av de nuvarande förhållandena.

Jag förbisåg i fjol ingalunda dessa svårigheter. Tvärtom framhöll jag, att det kunde bli nödvändigt att på grund av lokalsvårigheter uppskjuta vissa organisatoriska förändringar till en senare tidpunkt och att även i övrigt vidtaga provisoriska anordningar under en övergångstid. Jag hänvisar härutinnan till vad jag i fjol anförde. Riksdagen, som likaledes betonade de praktiska synpunkterna, ansåg dessa tala för att beslut icke då fattades om en ny organisation av så betydande omfattning som den föreslagna.

De praktiska svårigheter, som i föl förutsågos skola komma att fördröja realiserandet av det framlagda omorganisationsprogrammet, ha under det gångna året icke minskat. Ett klart uttryck härför har givits av Stockholms stads kammarkontor och drätselnämnd, vilka förklarat, att förverkligandet av önskemålet om en lämpligare lokalanpassning av läroverksenheter efter boendeförhållandena finge anses vara helt beroende av därmed sammanhängande byggnadsfrågor. De kommunala myndigheterna ha likväl ansett angeläget, att det formella avgörandet av den föreliggande läroverksfrågan icke längre uppsköttes utan att genom ett principbeslut av statsmakterna förutsättningar redan nu borde skapas för att staden, då de yttre förhållandena så medgäve, utan dröjsmål skulle kunna realisera den lösning av läroverksorganisationen, vartill förslag nu föreläge. Även om jag för egen del kan instämma i detta uttalande, har jag likväl i det genom 1942 års riksdagsbeslut uppkomna läget ansett mig böra nu föreslå endast sådana organisationsändringar, som kunna omedelbart förverkligas utan att hindras av lokalsvårigheter.

De viktigaste punkter i det föreliggande organisationsförslaget, vilkas betydelse även riksdagen erkänt och vilkas omedelbara realiserande icke synes stöta på oöverstigligen svårigheter, äro enligt min mening följande.

1. Ett nytt högre allmänt läroverk, »statens normalskola», avsett att snarast möjligt flyttas till Östermalm i närheten av gymnastiska centralinstitutet, bör upprättas; läroverket bör givas en organisation, som gör det lämpat för de särskilda uppgifter, jag i det föregående berört. Även med beaktande härav torde hinder icke möta att tills vidare låta högre lärarinneseminariets övningsskola kvarbliva i sina nuvarande lokaler. Skolan bör därvid utvidgas till ett högre allmänt läroverk så långt lokalernas kapacitet förslår. Enligt vad jag inhämtat torde lokalförhållandena medgiva en successiv utbyggnad med en femårig realskole- och en fyraårig latingymnasielinje. Jag förordar, att övningsskolan utvidgas på angivet sätt. Tills vidare kunna av rent lokala skäl dock endast kvinnliga lärjungar mottagas, ehuru läroverket i princip bör bli ett samläroverk.

2. Det är i hög grad angeläget, att brommaläroverket avlastas. I särskild grad gäller detta givetvis realskolan. Angeläget är även, att vissa läroverkslinjer, i främsta rummet realskolelinjer, utflyttas till de förorter, där platsbristen är mest påtaglig, d. v. s. till Bromma och Enskede. Slutligen är det önskvärt, att nya elementarskolan i dess nuvarande gestalt snarast möjligt avvecklas. Samtliga dessa önskemål kunna i viss mån tillgodoses genom ett successivt upprättande av nya samrealskolor i Bromma (Ängby) och Enskede. Dessa skolor torde — i anslutning till 1942 års förslag — böra organiseras, samrealskolan i Bromma med tre femåriga realskolelinjer och samrealskolan i Enskede med två femåriga och en fyraårig realskolelinje. Då provisoriska lokaler för dessa realskolor torde kunna ordnas, anser jag mig böra förordas ett genomförande av nämnda omorganisation.

Såsom framgår av det sagda, skulle de nyupprättade läroverkslinjernas antal vid bifall till vad jag förordat bli sammanlagt åtta, därav en gymnasie-

linje, en fyraårig realskolelinje och sex femåriga realskolelinjer. Upprättandet av dessa linjer bör givetvis kompenseras genom en avveckling av motsvarande linjer vid andra läroverk, så att en verklig förflyttning kommer att äga rum. Jag förordar för egen del, att följande linjer på detta sätt förflyttas, nämligen

från <i>Nya elementarskolan:</i>	1 fyraårig realskolelinje och
	2 femåriga realskolelinjer;
» <i>Bromma-läroverket:</i>	2 » » ;
» <i>gossläroverket på Södermalm:</i>	1 femårig realskolelinje;
» <i>Katarina realskola:</i>	1 » » ; samt
» <i>flickläroverket på Norrmalm:</i>	1 fyraårig latinygymnasielinje.

En konsekvens av denna överflyttning blir, att nya elementarskolans realskola kommer att successivt avvecklas för att efter femläsårs förlopp ha helt försvunnit. Beträffande dess gymnasium, bestående av en enkel treårig och en dubbel fyraårig realgymnasielinje samt en enkel latinlinje med nyspråklig differentiering, skulle däremot enligt mitt förslag icke för närvarande fattas något beslut. Då av praktiska skäl gymnasiet måste kvarbliva i sina nuvarande lokaler under de närmaste åren, synes lämpligen kunna anstå några år med ett principbeslut beträffande dess framtida öde. Givetvis bör dock definitivt beslut härom fattas i god tid före realskolans avveckling. Vid denna tidpunkt torde förutsättningarna för det anrika och välutrustade gymnasiets framtida överflyttning till ett eller flera andra läroverk framstå klarare än nu. För egen del anser jag liksom i föl, att detta gymnasium bör bilda grundstommen för ett nytt gymnasium i Ängby medan det nya östermalmsläroverket bör uppbyggas med högre lärarinneseminariets normalskola och dess välförsedda institutioner såsom centrum. Det synes mig i varje fall uppenbart, att gymnasiet icke lämpligen kan i obeskuret skick sammanslås med lärarinneseminariets normalskola. Det nybildade läroverket skulle därigenom komma att bli alltför stort, icke minst med hänsyn till de särskilda uppgifter, det skulle få. Skulle det nya östermalmsläroverket framdeles erhålla den organisation, jag i föl förordade, kunna icke gärna flera linjer än en treårig och en fyraårig realgymnasielinje överflyttas dit från nya elementarskolan. I sådant fall skulle en realgymnasielinje jämte den nyspråkliga latinlinjen återstå att placera. Skulle det vid den kommande omprövningen icke befinnas lämpligt att nya elementarskolans gymnasium eller delar därav överflyttades till Ängby, återstår alltid möjligheten att sammanslå nyssnämnda två linjer med andra läroverk i huvudstaden eller dess omgivningar. Såsom jag förut framhållit, bör dock med avgörandet av dessa frågor anstå ännu någon tid.

Som nämnts har skolöverstyrelsen alternativt förordat upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna. Jag har emellertid icke ansett mig böra för närvarande biträda detta förslag. Jag ansluter mig visserligen till riksdagens uppfattning, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av

Stockholms läroverkslinjer bör bedömas med hänsyn tagen även till de förortsområden, vilka falla utanför huvudstaden såsom administrativ enhet. Vid den prövning, jag ägnat frågan bland annat ur denna synpunkt, har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att ett slutligt ställningstagande till de nordvästra förörternas läroverksproblem liksom till spørgsmålet om utflyttningen av gymnasielinjer till Ängby och Enskede måste anstå, till dess gynnsammare förutsättningar ur olika synpunkter föreligga. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att, såsom närmare utvecklas i skolöverstyrelsens ovannämnda förslag, starka skäl även tala för upprättande av nya statliga gymnasier i landsorten, exempelvis i Örnsköldsvik, i Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Jag ser mig emellertid av statsfinansiella skäl nödsakad att avstå från att redan i år föreslå bifall till denna överstyrelsens framställning.

Jag nödgas alltså för närvarande inskränka mig till att i fråga om läroverksorganisationen förorda endast den omflyttning av 8 läroverkslinjer inom Stockholm, som jag i det föregående berört. Såsom villkor för genomförande av denna omflyttning torde böra gälla, att Stockholms stad i fråga om »statens normalskola» och samrealskolorna i Ängby och Enskede åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal. Vidare synes böra uppställas såsom villkor, att staden i fråga om de nyorganiserade samrealskolorna bidrager till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag av 10,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer.

I likhet med 1940 års skolutredning och Stockholms stads myndigheter finner jag det rimligt, att staten, som är ägare till den mark, där »statens normalskola» är avsedd att förläggas, och som har ett starkt intresse i tillkomsten av detta läroverk, framdeles åt staden upplåter tomt för normalskolans behov.

II. Avlöningsgrupperingen för rektorerna vid vissa läroanstalter.

1. Inledning.

Rektorstjänsterna vid statliga och högre kommunala läroanstalter äro s. k. förordnandetjänster, vilkas innehavare tillsättas för viss tid. Därmed sammanhängar, att rektorsslönerna utgå enligt särskilda bestämmelser. Rektorerna vid *statliga* läroanstalter åtnjuta sålunda lön enligt omstående sammanställning. I tredje kolumnen angivas de olika lönegradernas användningsområde inom undervisningsväsendet.

Lönegrad E	Lönen utgår enligt nedan angivna löne- klass i löne- planen A	
1	28	Hantverksskolorna för blind.
2	29	Dövstumskolorna.
3	30	
4	31	
5	32	
6	30	Vårdanstalten för blind med komplicerat lyte.
7	31	Realskolorna, småskoleseminarierna, navigationsskolorna.
8	32	
9	33	
10	33	
11	34	{ Blindinstitutet å Tomtebod. Högre allm. läroverken, folkskoleseminarierna. } Tekniska läroverken.
12	35	
13	36	
14	37	
		[Högre lärarinneseminarier].

Rektorernas lönegradsplacering kan alltså vid de olika slagen av statliga skolor variera mellan 3 eller 4 lönegrader. För att bestämma, till vilken av dessa lönegrader en viss rektorstjänst skulle hänföras, gjordes vid 1937 års löne reglering en klassificering av varje särskild skola, som därvid hänfördes till en viss *avlöningsgrupp*, betecknad med romerska siffror.

Enligt 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag till avlöningsreglemente för *de högre kommunala skolorna* förutsätts rektorerna vid dessa skolor skola, liksom hittills, utöver lön som ämneslärare åtnjuta särskilt arvode som rektorer. I arvodeshänseende skulle rektorerna alltjämt uppdelas i 7 olika grupper. Intervallerna mellan tvenne närliggande arvodesgrupper ha valts så, att de överensstämmer med skillnaden mellan närliggande rektorsavlöningar vid läroanstalter tillhörande det statliga undervisningsväsendet. De sammanlagda förmånerna av lön och rektorsarvode för rektor vid en högre kommunal skola kunna därför direkt jämföras med den till rektor vid en statlig realskola utgående lönen. Avlöningen till en kommunalt anställd rektor motsvarar sålunda — med ett undantag — lönen i viss löneklass enligt löneplan A.

Sedan jag med stöd av Kungl. Maj:ts den 9 oktober 1942 lämnade medgivande tillkallat *särskilda sakkunniga* — lektorn E. Knave och t. f. byrådirektören N. M. af Malmberg — ha dessa företagit en översyn av den år 1937

gjorda avlöningsgrupperingen och i särskilt betänkande avgivit de förslag, som föranletts av översynen.

Vid tillkallandet av nämnda sakkunniga anförde jag till statsrådsprotokollet följande.

Vid 1937 års lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken och vissa andra statliga läroanstalter förutsattes, att rektorerna vid dessa skulle erhålla förordnande för sex år i sänder, dock att den första förordnandeperioden endast skulle avse fem och ett halvt år eller tiden den 1 januari 1938—den 30 juni 1943. Förordnandetiden skulle alltså bli densamma för alla rektorer, som berördes av löneregleringen. Rektor, som tillsattes under en förordnandeperiod, skulle till en början endast erhålla förordnande till periodens slut.

Denna anordning hade befunnits önskvärd bland annat ur den synpunkten, att rektorsbefattningarna skulle indelas i *avlöningsgrupper* efter storleken av de olika rektorernas arbetsböda. Till utgångspunkt för lönesättningen, i vad avser de allmänna läroverken, togs lönen inom högsta löneklassen av 30 lönegraden för högre läroverk och 27 lönegraden för realskolor. Till de sålunda erhållna beloppen lades vissa tillägg efter läroverkens storlek, vilken bestämdes enligt ett poängsystem, huvudsakligen grundat på antalet klassavdelningar på gymnasiet och i realskolan samt lärjungeantalet. I samband med att den gemensamma förordnandeperioden för rektorerna utlöpte skulle frågan om den grupp, vartill en viss rektorsbefattning i avlöningshänseende skulle hänföras, normalt komma under förnyad prövning.

Från och med den 1 juli 1939 ha de ifrågavarande rektorerna inordnats under civila avlöningsreglementets bestämmelser. Enligt reglementet åtnjuta rektorerna lön enligt en särskild löneplan E, däri lönegraderna beträffande lönebeloppen motsvara vissa löneklasser i löneplanen A. Genom att antalet löneklasser i den allmänna löneplanen för ordinarie tjänstemän utökats hade det nämligen blivit möjligt att angiva rektorernas löner genom en direkt hänvisning till vissa löneklasser i nämnda löneplan. Någon saklig förändring i ovanberörda hänseenden vidtogs däremot icke. Den lönegrad i löneplan E, till vilken varje särskild rektorsbefattning är att hänföra, angives i den vid avlöningsreglementet fogade tjänsteförteckningen, som för rektorer vid vardera av kategorierna realskolor och högre allmänna läroverk upptager tre avlöningsgrupper, I—III.

Såsom av det sagda framgår komma den 1 juli 1943 nya rektorsförordnanden att träda i kraft för alla läroverk i landet, i samband varmed frågan om befattningarnas placering i lönegrupp förutsatts skola omprövas. Under den tid, som gått sedan 1937 års lönereglering genomfördes, har fråga uppkommit, huruvida icke rektorerna vid vissa realskolor blivit väl högt placerade i lönehänseende. Vid de minsta realskolorna exempelvis uppgår antalet klassavdelningar endast till fyra, varför dessa läroanstalter med avseende å arbetsbödan för rektor måste anses höra till de mera lättskötta. Skäl synas föreligga att överväga, huruvida icke numera en ökning av antalet avlöningsgrupper för realskolornas, och möjligen även för de högre läroverkens, vidkommande är motiverad. Till jämförelse må nämnas, att en uppdelning på fyra grupper gäller för de tekniska läroverkens del.

Frågan om förändringar i arvodesgrupperingen för rektorerna vid de allmänna läroverken har nyligen bragts på tal jämväl i annat sammanhang, nämligen av 1941 års lärarlönesakkunniga i deras den 11 april 1942 avgiv-

na betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna (stat. off. utr. 1942:26). Rektorerne vid de högre kommunala skolorna åtnjuta för närvarande lön som ämneslärare enligt härför fastställda lönegrader och löneklasser samt ha därutöver särskilt arvode som rektorer. I arvodeshänseende äro rektorerne uppdelade i olika grupper, utgörande vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola och praktisk mellanskola fem samt vid högre folkskola tre. För rektorernas placering i arvodesgrupp tillämpas även vid de högre kommunala skolorna ett poängsystem, vilket för flertalet av dessa är i så måtto ofördelaktigare än det statliga, att för uppnående av samma lönebelopp erfordras en högre poäng vid de kommunala skolorna än vid de statliga realskolorna. De sakkunniga avvisa av olika skäl en från lärarrepresentanter framförd önskan, att de kommunala rektorerne måtte likställas med realskolerektorerne. Emellertid förklara sig de sakkunniga icke vilja bestrida, att fördelningen på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna för de högre kommunala skolornas del kunde te sig alltför ofördelaktig i jämförelse med statens realskolor. Sålunda kunde det diskuteras, om det kunde anföras tillräckliga skäl för att rektorstjänsten vid den allra minsta realskola — som måhända nyss blivit förstatligad efter att tidigare ha varit kommunal mellanskola — skulle vara reellt två löneklasser högre placerad än motsvarande tjänst vid kommunal skola. De sakkunniga vore dock icke för sin del övertygade om att en ändring borde ske på så sätt, att rektorstjänsterna vid de kommunala skolorna erhöles en fördelaktigare placering. Fastmera syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke antalet avlöningsgrupper vid realskolorna borde utbyggas nedåt med ytterligare en eller två grupper.

De sakkunniga ansåge för sin del lämpligt, att en förutsättningslös omprövning av hithörande frågor vidtoges. Denna borde ej avse systemet för rektorernas avlöning. Den nuvarande skillnaden i detta avseende mellan realskolorna och de högre kommunala skolorna syntes ej böra upphävas. Utredning borde i stället vidtagas rörande det antal poäng, som skulle erfordras vid de olika skolformerna för rektorstjänsts placering i den ena eller andra arvodesgruppen eller lönegraden samt i fråga om antalet erforderliga lönegrupper. Det syntes så mycket mera befogat och lämpligt att nu verkställa denna översyn, då rektorsförordnandena vid berörda skolor utginge den 30 juni 1943 och en eventuellt ändrad indelning borde träda i kraft från nämnda tidpunkt.

Vad 1941 års lärarlönesakkunniga anfört och vad i övrigt förekommit i denna fråga synes mig böra föranleda, att en utredning verkställles rörande behovet av ändringar i fråga om avlöningsgrupperingen för rektorerne vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Om anledning därtill skulle befinnas föreligga, bör utredningen avse även motsvarande förhållanden vid andra statliga läroanstalter än de nämnda. Utredningen bör bedrivas med skyndsamhet, så att det förslag, vartill den må föranleda, kan framläggas för 1943 års riksdag och erhålla tillämpning från och med den 1 juli 1943.

De sakkunniga konstatera inledningsvis, att rektorerne vid realskolorna tillhöra tre avlöningsgrupper, motsvarande löneklasserna 33—31. De sammanlagda löneförmånerna för rektorerne vid närmast jämförliga kommunala skolor, d. v. s. kommunala flick- och mellanskolor samt praktiska mellanskolor motsvarade däremot, erinra de sakkunniga, praktiskt taget lönen

enligt löneklasserna 33—29. Antalet avlöningsgrupper vore således här fem mot tre vid realskolorna. Den härav följande, för rektorerna vid de högre kommunala skolorna i viss mån oförmånligare löneplaceringen hade berörts av 1941 års lärarlönesakkunniga, som å ena sidan förklarat sig icke vilja bestrida, att fördelningen på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna för de högre kommunala skolornas del kunde te sig allt för ofördelaktig i jämförelse med statens realskolor, men å andra sidan sagt sig icke för sin del vara övertygade om att en ändring borde ske på så sätt, att rektorstjänsterna vid de kommunala skolorna erhöles en fördelaktigare placering; fastmera syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke antalet avlöningsgrupper vid realskolorna borde utbyggas nedåt med ytterligare en eller två grupper.

Även en jämförelse mellan antalet avlöningsgrupper vid de högre allmänna läroverken och vid de tekniska läroverken utvisade en viss skillnad i lönehänseende, beroende på att antalet lönegrupper för rektorerna vid de högre allmänna läroverken vore tre, svarande mot löneklasserna 36—34, medan grupperingen för rektorerna vid de tekniska läroverken omfattade fyra avlöningsgrupper, svarande mot löneklasserna 36—33. Det borde emellertid påpekas, framhålla de sakkunniga, att en löneställning enligt 33 löneklassen endast förefunnes beträffande en rektorsbefattning vid tekniskt läroverk.

De sakkunniga framhålla vidare, att de i anslutning till de för utredningsarbetet meddelade direktiven utgått från att utredningen icke borde avse själva det grundläggande systemet för rektorernas avlönning. De sakkunniga hade därför ansett sig icke böra upptaga till prövning ett av representanter för de högre kommunala skolorna gjort yrkande angående jämställdhet i lönehänseende mellan dessa skolors och realskolornas rektorer.

Till grund för avlöningsgrupperingen av rektorstjänsterna hade vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna lagts ett poängsystem, där varje läroanstalt erhölet ett poängtal beräknat på visst sätt allt efter antalet lärjungar och antalet klassavdelningar. För en läroanstalts placering inom en viss avlöningsgrupp erfordrades, att poängtalet låge inom vissa på förhand bestämda gränser. Dessa gränser hade emellertid dragits något olika vid olika skolformer. Sålunda krävdes det exempelvis ett högre poängtal vid de kommunala skolorna än vid de statliga realskolorna för placering i jämförbara lönegrupper. Det hörde givetvis till de sakkunnigas uppdrag att närmare undersöka detta förhållande i syfte att, om så befunnes lämpligt, åstadkomma en justering av poänggränserna. Då mot det nuvarande poängsystemet vissa detaljerinringar kunde göras, hade de sakkunniga jämväl ansett sig böra underkasta själva det ifrågavarande systemet en granskning.

Statskontoret har ansett, att det nu föreliggande tillfället bör begagnas till att genomföra en enligt statskontorets mening rimligare löneavvägning för rektorerna. Dessa ha nämligen enligt statskontorets förmenande erhål-

lit en alltför gynnsam lönegradsplacering. Statskontoret anför i detta hänseende inledningsvis.

I ett den 18 juni 1942 till statsrådet och chefen för finansdepartementet avgivet yttrande över 1941 års lärarlönesakkunnigas betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna uttalade statskontoret, att enligt ämbetsverkets mening rektorerna vid det statliga undervisningsväsendet vid de senast genomförda löneregleringarna beretts en löneställning, som måste anses väl hög vid jämförelse med andra tjänstemannagrupper. Som exempel härå kunde anföras, att medan undervisningsråd uppbure avlöning enligt 30—33 löneklassen, rektor vid högre allmänt läroverk vore tillförsäkrad lön enligt någon av löneklasserna 34—36. Vidare kunde erinras, att professor vid teknisk högskola vore inplacerad i någon av löneklasserna 30—33, medan rektor vid tekniskt läroverk uppbure avlöning enligt någon av löneklasserna 33—36. Det syntes ämbetsverket därför påkallat, att frågan om rektorernas löneställning snarast upptoges till allsidig omprövning. Till ytterligare belysning av detta spörsmål må i detta sammanhang erinras, att de sammanlagda avlöningsförmånerna till rektor vid provårsläroverk i Stockholm överstiga den avlöning, som tillkommer innehavaren av chefsbefattning i lönegraden B 2 och förordnandetjänsteman i lönegraden C 8 (ex. expeditiöschef), samt att avlöningen till rektor vid tekniskt läroverk i högsta lönegruppen (I-ort) är högre än de sammanlagda avlöningsförmånerna till rektor vid tekniska högskolan i Stockholm, därest denne är inplacerad i 30 eller 31 löneklassen.

Då emellertid i de sakkunnigas uppdrag icke ingår att underkasta rektorernas löneställning någon allmän omprövning, måste frågan härom ställas på framtiden. Med statskontorets utgångspunkter framstår det under sådana förhållanden som så mycket mera angeläget, att i förevarande sammanhang vidtagas de åtgärder för en rimligare löneavvägning för rektorerna, som inom ramen för det nu tillämpade lönesystemet kunna genomföras. I avseende härå hava i de för utredningen meddelade direktiven särskilt understrukits angelägenheten av att frågan, huruvida icke en ökning av antalet avlöningsgrupper för realskolorna och möjligen även för de högre allmänna läroverken vore motiverad, upptoges till övervägande.

Departementschefen.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen förutsattes vid 1937 och 1938 års löneregleringar för lärarpersonalen vid de statliga och högre kommunala läroanstalterna, att efter en viss tidsperiod skulle företagas en översyn av den gruppindelning av läroanstalterna, som vid löneregleringarna lades till grund för rektorernas lönegradsplacering. Denna tidsperiod utlöper den 30 juni 1943. Jag har därför föranstaltat om en sådan översyn, vilken anförtratts åt särskilda sakkunniga. I dessas uppdrag har, såsom statskontoret anført, icke ingått att underkasta rektorernas löneställning en allmän omprövning. Anledningen härtill är givetvis den, att tillräcklig anledning icke ansetts föreligga att ifrågasätta riktigheten i och för sig av de nyligen av statsmakterna genomförda löneregleringarna för lärarpersonalen vid undervisningsväsendet. De sakkunniga ha sålunda haft att utgå från rektorernas löneställning *utåt*, d. v. s. i förhållande till andra jämförliga personalgrupper, såsom på förhand given. I deras uppdrag har däremot ingått att granska grunderna för rektorernas *inbördes* lönegruppering. Vid

bedömande av nu föreliggande fråga har man därför enligt min mening att utgå från rektorernas allmänna löneställning såsom på förhand given, och frågan kan därför icke bedömas såsom en lönerегleringsfråga i egentlig mening. Denna inställning synas även såväl allmänna lönenämnden som skolöverstyrelsen ha haft vid avgivandet av sina yttranden i ämnet. Den principiella synpunkt, som jag sålunda i motsats till statskontoret anlägger på den föreliggande frågan, har gjort, att jag, såsom av det följande kommer att framgå, i allmänhet icke kunnat ansluta mig till de — i och för sig långt gående — yrkanden, som statskontoret framställt beträffande detaljerna i de sakkunnigas förslag. Dessa yrkanden äro nämligen uttryck för den ståndpunkt beträffande rektorernas löneställning i allmänhet, som statskontoret enligt den ovan lämnade redogörelsen intagit.

Det torde böra förutsättas, att en ny översyn av lönegrupperingen skall vidtagas vid slutet av den sexårsperiod, som tager sin början den 1 juli 1943.

2. De allmänna läroverken.

A. Poängsystemet.

Gällande grunder.

Gällande grunder för de allmänna läroverkens gruppindelning återfinnas i propositionen 1937: 271 (sid. 66—68) angående lönerегlering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Grunderna ha utarbetats av de år 1936 tillkallade *läroverkslönesakkunniga*, vilka föreslogo följande.

Tidigare förslag hade utgått ifrån *antingen* att antalet lärjungar skulle utgöra huvudgrund för indelningen, *eller* att denna skulle utgöras av läroverkens storlek med hänsyn till antalet klassavdelningar. Läroverkslönesakkunniga utgingo från en kombination av båda dessa beräkningsgrunder och förordade ett system med poängberäkning, vars grunder voro följande. Varje fullt 50-tal lärjungar räknades som 1 poäng. Varje klassavdelning i realskolan samt lyceets tre lägre kretsar räknades som 1 poäng. Varje klassavdelning på gymnasiet samt i lyceets tre högre kretsar räknades som 1 ½ poäng. Poängen summerades och gränserna drogos på följande sätt:

högre allmänna läroverk:	grupp I fr. o. m. 45.5 poäng och uppåt,
	grupp II fr. o. m. 30.5 t. o. m. 45 poäng,
	grupp III högst 30 poäng;
realskolor:	grupp I fr. o. m. 26 poäng och uppåt,
	grupp II fr. o. m. 12 poäng t. o. m. 25 poäng,
	grupp III högst 11 poäng.

Vid fördelningen av läroverken på grupper inräknades vissa läroverk under upprättande eller ombildning med sin beräknade slutliga omfattning. Vidare fördes alla provårsläroverk till grupp I, oaktat ett par av dem med tillämpning av de ovannämnda grunderna skulle ha förts till grupp II.

Rektorsförordnanden borde i regel omfatta en period av sex år, och vart sjätte år borde frågan om den grupp, till vilken en viss rektorsbefattning skulle i avlöningshänseende hänföras, normalt komma under omprövning.

Föredragande departementschefen godtog läroverkslönesakkunnigas förslag. Grunderna för gruppindelningen borde godkännas av riksdagen, som likaledes borde fastställa *antalet* rektorsbefattningar inom varje grupp. Själva fördelningen av läroverken på avlöningsgrupperna borde däremot fastställas av Kungl. Maj:t.

Riksdagen (skrivelse 1937: 469) anförde, att riksdagen ansåge sig för det dåvarande icke böra frångå Kungl. Maj:ts förslag. Skulle erfarenheten visa, att de godkända grunderna för poängberäkningen behövde i något avseende justeras, syntes så framdeles utan svårighet kunna ske.

Sedan skolöverstyrelsen av Kungl. Maj:t anbefallts att inkomma med utredning och förslag angående den närmare fördelningen av läroverken på avlöningsgrupperna, utgick överstyrelsen från det av riksdagen fastställda antalet rektorsbefattningar i olika grupper. Likaledes ansågos de ovan angivna grunderna vara fastslagna. Däremot syntes enligt överstyrelsen hinder icke möta att ändra sättet för dragningen av gränserna mellan de olika grupperna, om detta skulle visa sig behövt. Överstyrelsen anförde.

Det visade sig nämligen, när överstyrelsen skulle uppgöra sitt förslag och därvid kunde taga hänsyn till siffror beträffande antal lärjungar och klassavdelningar, som avsåge förhållandet den 15 september 1937, att för ett antal läroverk poängställningen undergått en viss förskjutning i jämförelse med den poängställning, som legat till grund för riksdagens beslut och som grundats på förhållandena ett år tidigare. Gränserna för de olika grupperna borde därför dragas något annorlunda än vad läroverkslönesakkunniga gjort för att man skulle kunna hålla sig inom den av riksdagen beslutade ramen för antalet läroverk inom varje avlöningsgrupp.

För grupp I vid de högre allmänna läroverken måste den nedre gränsen dragas vid 46 i stället för 45.5 poäng, och det oaktat kunde endast det ena av de två läroverk, som vardera hade 46 poäng, beredas plats inom gruppen. I dylika kritiska fall funne sig överstyrelsen föranlåten att jämföra poängställningen för ifrågavarande läroverk under en treårsperiod. Medelvärdet för dessa tre år fick sedan fälla utslaget.

Den nedre gränsen för grupp II av de högre allmänna läroverken måste av samma skäl dragas redan vid 31.5 poäng i stället för vid 30.5 poäng.

För realskolornas placering inom respektive grupper uppkomme betydande vanskligheter, då det gällde att draga gränsen mellan grupp II och III. Denna gräns hade nämligen av läroverkslönesakkunniga fixerats till 12 poäng såsom nedre gräns för grupp II. Icke mindre än 13 läroverk innehade emellertid denna poängsumma den 15 september 1937, och plats inom gruppen kunde endast beredas för 6 av dessa läroverk. Den av överstyrelsen föreslagna jämförelsen av poängställningen under en treårsperiod fick även här genomföras och medelvärdet under dessa tre år fick fälla utslaget. Vid medelvärdet 11.7 poäng fanns det tre läroverk. Plats kunde emellertid beredas endast för ett av dessa. Här måste antalet elever och inbyggda linjer fälla utslaget.

Kungl. Maj:t meddelade den 23 december 1937 beslut angående rektorstjänsternas fördelning på de olika avlöningsgrupperna.

Skolöverstyrelsen hemställde i skrivelse den 14 oktober 1937, att Kungl. Maj:t ville föreslå 1938 års riksdag vissa ändringar av antalet rektorsbefatt-

ningar inom de olika grupperna, så att den i proposition 1937: 271 angivna gränsdragningen mellan grupperna kunde till fullo iakttagas. I 1938 års statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, sid. 294, förklarade sig emellertid föredragande departementschefen, i likhet med statskontoret och undervisningsväsendets lönenämnd, icke böra redan för budgetåret 1938/39 ifrågasätta någon ändring — utöver den som föranleddes av nyinrättade tjänster — av antalet rektorsbefattningar inom de olika avlöningsgrupperna.

Ej heller under tiden därefter har i princip någon ändring i de av 1937 års riksdag bestämda grunderna vidtagits.

1942 års sakkunniga.

De sakkunniga föreslå, att varje fullt 25-tal lärjungar räknas som 1 poäng, att varje klassavdelning i gymnasiet samt inom realskolans avslutningsklass räknas som 1½ poäng samt att varje klassavdelning inom realskolans övriga klasser räknas som 1 poäng. Till stöd härför anföres.

Det gällande systemet med en poängberäkning såsom grundval för en indelning av de olika läroanstalterna allt efter omfattningen av rektorernas ansvar och åligganden utgör såsom nämnts en kombination av två tidigare förslag, av vilka det ena bygger på antalet lärjungar och det andra på antalet klassavdelningar som huvudsaklig grund för indelningen. Enligt det nuvarande systemet räknas varje fullt 50-tal lärjungar som 1 poäng, varje klassavdelning i realskolan samt lyceets tre lägre kretsar som 1 poäng och varje klassavdelning i gymnasiet samt lyceets tre högre kretsar såsom 1½ poäng. Beträffande skolformen lyceum må här anmärkas, att den under läsåret 1942—43 endast förefinnes vid två av de största läroverken och där endast i avslutningsklassen. Från nämnda skolform bortses i det följande.

Som ett mått på rektorernas olika ansvar och åligganden och därmed såsom grundval för en differentiering synes det nuvarande poängsystemet vara att föredraga framför de tidigare föreslagna. En uppdelning av skolor i förevarande hänseende efter enbart antalet lärjungar synes visserligen icke i och för sig olämplig, då det gäller de mindre realskolorna, vilka i allmänhet representera en mera enhetlig skoltyp. De högre allmänna läroverken åter kunna icke lika lätt inordnas efter en dylik princip. Hänsyn bör här otvivelaktigt tagas även till antalet klassavdelningar, då just tendensen till ökad uppdelning på avdelningar inverkar på omfattningen av rektorernas arbetsbörda. De sakkunniga tillstyrka därför en fortsatt tillämpning i princip av det nu gällande systemet.

En viss jämkning av poängfördelningen mellan antalet lärjungar och antalet klassavdelningar synes emellertid böra vidtagas på det sättet, att — i enlighet med ett av styrelsen för statsläroverkens rektorsförening framställt önskemål — antalet lärjungar kommer att tillmätas större betydelse än för närvarande. För närvarande räknas som nämnts varje fullt 50-tal lärjungar som 1 poäng och varje klassavdelning i realskolan som 1 poäng. Då en klassavdelning i allmänhet icke har mer än 35 lärjungar, tillmätes således för närvarande antalet avdelningar större betydelse än elevantalet. Skall detta förhållande ändras, synes det elevantal, som skall räknas som 1 poäng, böra minskas. Enligt styrelsens för statsläroverkens rektorsförening framställning bör nämnda antal utgöra antingen varje påbörjat 50-tal eller varje fullt 25-tal i stället för varje fullt 50-tal. Då enligt det senare av dessa alternativ elevantalet skulle tillmätas

större eller i varje fall icke mindre betydelse än antalet klassavdelningar, anse sig de sakkunniga böra ansluta sig till detsamma och föreslå fördenskill, att varje fullt 25-tal lärjungar hädanefter räknas som 1 poäng.

I sin förut omnämnda skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 oktober 1937 anförde skolöverstyrelsen bland annat, att det hade övervägts, huruvida det icke varit riktigare att räkna med $1\frac{1}{2}$ poäng i stället för 1 poäng för realskolans avslutningsklass och sålunda jämställa en sådan avdelning med en klassavdelning på högstadiet. Vid andra tillfällen, exempelvis vid beräkning av lärarnas tjänstgöringsskyldighet, tillämpades nämligen en dylik jämställdhet. En eventuell ändring kunde emellertid anstå till den tidpunkt, då läroverkens gruppering nästa gång skulle tagas under omprövning.

Denna fråga ha de sakkunniga ansett sig böra upptaga till övervägande. Härutinnan få de sakkunniga framhålla att realskolans avslutningsklass otvivelaktigt ställer större anspråk på rektors tid och krafter än någon av realskolans övriga klasser. Undervisningen i avslutningsklassen avslutas nämligen med realexamen, i vilken prövningen är såväl skriftlig som muntlig. Övervakandet av de bestämmelser och anordningar, som gälla för denna examen, tillkommer i främsta rummet rektor. Enligt de sakkunnigas mening måste den ifrågasatta ökningen av poängtalet för realskolans avslutningsklass anses väl motiverad, varför de sakkunniga föreslå, att varje klassavdelning inom nämnda klass i poänghänseende jämställs med klassavdelning i gymnasiet och följaktligen räknas som $1\frac{1}{2}$ poäng.

Till de sakkunniga har även gjorts framställning, att någon eller några tilläggs-poäng måtte beräknas för de läroverk, som äro samläroverk. Som skäl härfor har bland annat anförts det ökade arbetet med uppgörandet av skolans arbetsordning på grund av att flickorna skola ha skild undervisning i vissa övningsämnen. Även övervakandet av olika förhållanden, som sammanhånga med skilda lokaler för manliga och kvinnliga lärjungar, samt det ökade arbetet med friluftsdagarna borde enligt vad som framhållits berättiga till dylika tilläggs-poäng.

De sakkunniga ha ansett sig böra undersöka, vilka konsekvenser den ifrågasatta beräkningsgrunden skulle få för gruppindelningen. De sakkunniga vilja emellertid framhålla, att ett särskilt hänsynstagande till ett läroverks karaktär av samläroverk givetvis kan ske även på det sättet, att minskning med en eller annan poäng göres för de relativt fåtaliga läroverk, som icke alls äro samläroverk. Vad först beträffar de 61 högre allmänna läroverken, äro 9 av dem avsedda enbart för manliga och 6 enbart för kvinnliga lärjungar samt 8 anordnade med gossrealskola och samgymnasium. Vid alla övriga läroverk, eller sammanlagt 38, förekommer samundervisning både i realskolan och på gymnasiet. I ett eller annat fall skulle möjligen gränsdragningen här kunna påverkas av särskilt hänsynstagande till läroverkets egenskap av samläroverk. I dylika fall vid så gott som lika poängsumma synas emellertid även andra omständigheter böra tagas med i beräkningen. Det må erinras, att vid samläroverken finnes särskild tillsynslärare, som efter närmare anvisning av rektor skall utöva viss uppsikt över de kvinnliga lärjungarna och dessutom lämna rektor erforderligt biträde i övrigt. Vidare må framhållas, att ökat arbete med uppgörandet av arbetsordningen för vissa övningsämnen kan föranledas icke blott av förhandenvaron av kvinnliga lärjungar utan även av föreliggande lokalförhållanden, övningslärares tjänstgöring i andra skolor m. m.; sådana omständigheter torde mången gång kunna medföra väl så stort besvär för rektor som anordnandet av skild undervisning för manliga och kvinnliga lärjungar. Enligt de sakkunnigas mening synes sålunda det ifrågasatt spörsmålet knappast

vara av den betydelse att det bör öva inverkan på själva poängsystemet, vad de högre allmänna läroverken beträffar. Vad angår realskolorna, äro alla dessa utom de fyra största avsedda för både manliga och kvinnliga lärjungar. Någon anledning att här ifrågasätta särskilt hänsynstagande till läroanstaltens karaktär av samläroverk synes icke föreligga.

Ävenledes har ifrågasatts ökad poängtilldelning i anledning av förekomsten av i realskolan inbyggd praktisk linje. Tillräckliga skäl för ett allmänt tillgodo-seende av detta önskemål synas emellertid ej vara för handen. I de fall, då vid dylika skolor en uppdelning i allmän och praktisk parallellavdelning ej skett, böra de båda linjerna räknas såsom skilda klassavdelningar, varigenom skolan erhåller en något fördelaktigare poängtilldelning än om den endast haft allmän linje. Likaledes kan i vissa fall, där skolan ligger i själva poänggränsen, hänsyn möjligen tagas till förefintligheten av praktisk linje vid den definitiva fördelning av läroverken på olika avlöningsgrupper, som förutsattes skola framdeles vidtagas.

Även frågan om tilldelande av särskilda tilläggs-poäng för rektorernas arbete med den ekonomiska förvaltningen ha de sakkunniga övertägt. Denna del av rektors åligganden kan nämligen tidvis vara tämligen betungande, och hänsyn härtill skulle således i och för sig kunna tagas vid en poängberäkning, som avser att utgöra ett mått på olikheterna i arbetsbördan. Rektorernas arbete med den ekonomiska förvaltningen kan emellertid i viss utsträckning sägas stå i direkt proportion till läroverkens storlek, varför en poängberäkning, som bygger på antalet lärjungar och klassavdelningar, även kan sägas utgöra ett mått på denna del av rektors arbete. En eventuell tilläggs-poäng skulle således i stort sett endast höja poängskalan utan att ändra själva gruppindelningen. Dock bör här erinras, att för stockholmsläroverkens vidkommande förhållandena äro annorlunda än vid övriga läroverk. För dessa läroverk ombesörjer nämligen direktionen över Stockholms stads undervisningsverk alla angelägenheter rörande lärarnas avlöning samt handhar även en viss del av dessa läroverks fondförvaltning. Då dessa åligganden annorstädes tillkomma rektorerna, kunde i och för sig övertägas en jämkning i grunderna för poängberäkningen på sådant sätt, att stockholmsläroverkens poängtal minskades. Då emellertid en sådan minskning, vilken endast torde kunna bli obetydlig, icke synes kunna inverka på gruppindelningen, anse sig de sakkunniga kunna bortse från nu berörda förhållande.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga emellertid — ehuru det ligger vid sidan av de sakkunnigas uppdrag — framhålla följande. En indelning av rektorsbefattningarna i olika avlöningsgrupper innebär, att viss hänsyn kunnat tagas till förefintliga olikheter i omfattningen av rektorernas åligganden vid läroanstalter av en och samma typ. Avlöningsgrupperingen kan däremot icke avspegla omfattningen av rektorernas åligganden i och för sig. I detta hänseende kunna de sakkunniga icke underlåta att framhålla, att rektorernas arbetsdag ofta i alldeles för stor utsträckning tages i anspråk för fullgörande av rent rutinmässiga expeditionsgöromål, som lämpligen skulle kunna överlämnas åt biträde med kontorsutbildning. Ur statsverkets synpunkt synes det knappast försvarligt att i den utsträckning, som nu i åtskilliga fall sker, låta befattningshavare med en löneställning överstigande byråchefs syssla med mindre kvalificerat arbete av expeditionell eller kameral natur. Rektorernas huvuduppgift, vilken motiverar deras höga löneställning, bör vara den pedagogiska och administrativa ledningen av de läroanstalter, över vilka de ha att utöva chefskap. Det synes angeläget, att denna ledning, i all synnerhet dess pedago-

giska sida, icke äventyras genom att rektoreernas tid och arbetskraft i onödigt stor utsträckning tagas i anspråk för fullgörande av expeditionsgöromål. De sakkunniga ha ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke den nu berörda frågan borde omedelbart upptagas till särskilt öfvervägande. Det kan i detta sammanhang förtjäna framhållas, att vid vissa större kommunala skolor heltidsanställda skrivbiträden finnas anställda på rektorsexpeditionerna, varjämte åt särskilda kassörer anförtratts vissa ekonomiska bestyr.

Y t t r a n d e n.

Statskontoret har anslutit sig till de sakkunnigas förslag, att varje 25-tal lärjungar skall räknas som 1 poäng. Däremot har det syntts statskontoret mera tveksamt, om anledning finnes att ändra poängberäkningen för realskolans avslutningsklass. Med hänsyn till de särskilda krav, som ställas på rektor i samband med realexamen, har statskontoret dock icke velat motsätta sig detta förslag. Enär rektorerne vid stockholmsläroverken endast i mycket begränsad omfattning hava att svara för vederbörande läroverks ekonomiska förvaltning, ha skäl syntts statskontoret tala för att antingen — såsom de sakkunniga antytt — dessa läroverks poängtal med hänsyn härtill minskas eller ock att dessa rektorers undervisningsskyldighet något utökas.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt förslaget om *lärjungeantalets* i n v e r k a n på poängberäkningen men har förklarat sig finna det önskvärt, att gränsdragningen mellan de olika avlöningsgrupperna om möjligt sker så, att en skillnad i lärjungeantal av några få lärjungar ej i och för sig bör vara en anledning till att i öfrigt likställda skolor av samma slag föras till olika avlöningsgrupper. Överstyrelsen återkommer i ett par fall till denna synpunkt vid sin granskning av gränsdragningen.

Likaså har skolöverstyrelsen tillstyrkt förslaget om beräkande av $1\frac{1}{2}$ poäng för *realskolans avslutningsklass*. Däremot har skolöverstyrelsen icke biträtt de sakkunnigas avvisande uttalanden angående eventuella tilläggs-poäng för samläroverk, ehuru överstyrelsen dock icke framställt något förslag om beräkande av sådana tilläggs-poäng. Överstyrelsen anför beträffande denna fråga.

Det förefaller visserligen, som om uppdelningen på avlöningsgrupper denna gång ej påverkades, om samläroverk erhålla tilläggs-poäng eller ej. Det synes emellertid önskvärt, att få denna skillnad mellan samläroverk och enbart goss- eller flickläroverk evalverad i poäng. En obestridd skillnad i fråga om rektors arbete och ansvar synes föreligga. Det schematiska arbetet och anordnandet av friluftsverksamheten torde otvivelaktigt vara svårare vid samläroverken. Inplacerandet av gymnastiktimmarna är t. ex. en grundkonstruktion, varpå schemat bygger, och att detta arbete är svårare vid samläroverk är själfallet. De andra olikheter mellan läroverken, varom de sakkunniga tala, uppträda givetvis men oberoende av nu nämnda förhållanden. De äro av så växlande art, att de ej kunna poängberäknas. Statsläroverkens rektorsförening har påpekat, att tillsynsläraernas arvode är så blygsamt, att en rektor redan av det skälet ej kan begära särskilt stor hjälp av dem. I realiteten kan dessutom tillsynsläraren ofta ej biträda rektor annat än i de speciella frågor, som röra

disciplin, tillsyn och dylikt. Hur ett sådant poängtillskott bör beräknas, blir beroende bland annat av huruvida ett läroverk är helt samläroverk eller blott samgymnasium eller samrealskola. För vissa kommunala skolor gäller, att de egentligen bestå av två schematekniskt skilda delar, en för gossar och en för flickor, vilket måhända även bör beaktas.

Då som tidigare framhållits, grupperingen inom de olika skolformerna denna gång ej torde påverkas av det berörda förhållandet, framställer överstyrelsen intet förslag i förevarande avseende men anser, att frågan bör beaktas vid nästkommande gruppering.

Beträffande rektorernas kamerala åligganden anför överstyrelsen.

Som i utredningen påpekats, äro rektorerna vid de allmänna läroverken i Stockholm ej redogörare för avlöningsmedel, och de sakkunniga ha diskuterat, huruvida detta förhållande bör komma till uttryck vid poängberäkningen, men avvisat denna tanke. Det är obestridligt, att en skillnad föreligger mellan läroverken i detta avseende, och detta förhållande gäller ej blott arbetet utan även ansvaret. Å andra sidan har denna olikhet i någon mån beaktats, enär anslaget till biträde å rektorsexpeditionerna är något minskat för stockholmsläroverken i förhållande till andra läroverk, nämligen för provårsläroverken med 100 kronor, för de övriga högre allmänna läroverken med 90 kronor, medan någon skillnad för realskolorna ej föreligger. Även om denna skillnad i arvodesbelopp ej svarar mot skillnaden i arbete och ansvar, anser sig överstyrelsen icke kunna förorda en differentiering av detta skäl. Rektorernas arbetsbelastning vid de stora läroverk det här är fråga om är av den storleksordning, att den ifrågavarande begränsningen av arbetsuppgifterna ej bör påverka deras löneplacering. Överstyrelsen hoppas också, att frågan om rektorernas rent kamerala göromål skall kunna lösas på annat sätt. Överstyrelsen vill i samband därmed erinra om att en motion i detta syfte väckts vid 1943 års riksdag (II: 65). Även fondförvaltningen torde komma att beröras av en eventuell utredning med anledning av motionen. — För de högre kommunala skolornas vidkommande är det även önskvärt, att frågan om expeditionsbiträden genomgående blir tillfredsställande löst; för närvarande ankommer det på kommunala myndigheter att besluta härutinnan.

Allmänna lönenämnden har — under viss förutsättning — godtagit de sakkunnigas förslag beträffande poängberäkningen. Lönenämnden anför.

De sakkunniga föreslå den jämkningen, att 1 poäng skall räknas för varje fullt 25-tal lärjungar i stället för, såsom för närvarande är fallet, för varje fullt 50-tal. Härigenom skulle antalet lärjungar komma att tilldelas större betydelse än för närvarande, vilket i och för sig ansetts motiverat. Lönenämnden anser visserligen goda skäl tala för den föreslagna poängberäkningen men vill dock sätta i fråga, om tillräcklig anledning för närvarande kan anses föreligga att vidtaga en omläggning av grunderna för poängsystemet. Därest på sätt lönenämnden nedan förordar hänförandet till de olika lönegrupperna göres i viss mån beroende av storleken av det poängantal, varmed ett visst läroverk över- respektive underskrider den normalt fastställda poänggränsen, anser sig emellertid lönenämnden kunna biträda den av de sakkunniga föreslagna jämkningen. Vidare föreslå de sakkunniga, att vid poängberäkningen klassavdelning inom realskolans avslutningsklass skall räknas lika med klassavdelning å gymnasiet och alltså tilldelas $1\frac{1}{2}$ poäng. Häremot har lönenämnden intet att erinra.

B. Gruppindelningen.

H ö g r e a l l m ä n n a l ä r o v e r k.

De sakkunnigas förslag till gruppindelning bygger huvudsakligen på förhållandena under höstterminen 1942. För att emellertid icke en tillfällig ökning eller minskning i poängtalet skall komma att påverka grupperingen ha de sakkunniga dessutom undersökt förhållandena vid läroverken även under höstterminerna 1939, 1940 och 1941 samt i tveksamma fall även införskaffat närmare upplysningar från rektorer angående det sannolika antalet lärjungar och avdelningar, som kan beräknas för de närmaste åren. Sitt förslag ha de sakkunniga sammanfattat i vidstående *tabell 1*.

De sakkunniga anföra.

Vid uppgörandet av *tabell 1* ha de under utbyggnad varande högre allmänna läroverken i Hässleholm och Boden inräknats med sin beräknade slutgiltiga omfattning, varjämte beträffande högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm hänsyn tagits till den av riksdagen beslutade ombildningen av realskolan.

Om de olika läroverken ordnas efter poängtalet i en fallande serie, visar denna en i stort sett mycket jämn gång. Skillnaden i poäng mellan två på varandra följande läroverk uppgår i allmänhet endast till en eller annan enhet. I de tre fall — bortsett från det största läroverket — då denna skillnad överstiger tre enheter, synes skillnaden icke i och för sig böra utgöra grund för en gränsdragning. I det första fallet [Kungsholmen (78) — Norrmalms flickläroverk (74)] har läroverket med det lägre poängtalet ett större antal lärjungar än det andra. I det andra fallet [Växjö (56) — Härnösand (51)] ha de båda läroverken lika antal avdelningar i både realskolan och gymnasiet. Det tredje fallet slutligen [Hässleholm (33) — Örebro flickläroverk (28.5)] erbjuder visserligen exempel på en klart markerad gräns, men synes likväl icke böra bilda utgångspunkt för en gränsdragning, vilken skulle medföra, att endast ett läroverk av 61 skulle hänföras till en särskild grupp. Beträffande flickläroverket i Örebro bör för övrigt framhållas, att poängberäkningen för de närmaste åren i detta fall är mycket oviss. För närvarande äro klasserna 1^a och 4^a uppdelade i parallellavdelningar, och fortsatt uppdelning kan snabbt bringa detta läroverk mera i nivå med de närliggande än för närvarande.

För närvarande äro rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken indelade i tre avlöningsgrupper. De sakkunniga ha övervägt frågan om en ökning av detta antal till fyra. I och för sig vore det måhända icke uteslutet att på grundval av de i *tabell 1* föreliggande uppgifterna konstruera fram en indelning av rektorstjänsterna i fyra avlöningsgrupper. De sakkunniga ha emellertid funnit sig icke böra framställa förslag av sådan innebörd, främst av det skälet, att den vid 1937 års lönereglering bestämda skillnaden mellan å ena sidan lektorslön i slutlöneklass och å andra sidan rektorslön i lägsta förekommande avlöningsgrupp — vilken skillnad utgör fyra löneklasser — syntes de sakkunniga icke skäligen böra minskas. De sakkunniga föreslå alltså, att rektorsbefattningarna vid de högre allmänna läroverken alltjämt indelas i tre avlöningsgrupper. Liksom för närvarande synas dessa böra göras ungefärligen lika stora.

Vid den år 1937 bestämda gruppindelningen hänfördes samtliga provårsläroverk till den högsta gruppen, oavsett att ett par av dem på grund av sitt poängtal i och för sig hade bort hänföras till lägre grupp. Tvekan kan råda,

Tabell 1. Högre allmänna läroverk.

Grupp I					Grupp II					Grupp III				
Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾	Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾	Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾
		real- skolan	gymna- siet ²⁾				real- skolan	gymna- siet ²⁾				real- skolan	gymna- siet ²⁾	
s Stockholm: Bromma . . .	1,284	23	18	101	gs Göteborg: Majorna . . .	750	17	10	62	sh Ystad	469	12	10	45
g Göteborg: Hvitf.	961	15	19 ³⁾	81,5	gs Jönköping . . .	648	11	17	61,5	s Skövde	522	11	9	44,5
g Malmö f. g. .	913	14	19	78,5	s Sundsvall . . .	742	15	11	60,5	fl Göteborg f. fl.	518	6	12	44
g Stockholm: Söderm. f. g. .	917	15	18	78	s Skara	605	11	16	59	s Landskrona . .	481	11	9	43,5
gs Uppsala . . .	901	12	20	78	gs Norrköping . .	639	11	15	58,5	s Nyköping . . .	430	10	10	42
gs Stockholm: Kungsh. . . .	840	15	20	78	s Stockholm: Nya Elem. . . .	611	11	15	57,5	fl Stockholm: Söderm. f. fl.	450	8	9	39,5
fl Norrm. f. fl.	879	15	16	74	s Skellefteå . . .	708	16	9	57,5	s Visby	383	11	9	39,5
sh Karlskrona . .	830	16	16	73	s Västerås	667	12	12	56	s Eksjö	388	11	9	39,5
s Umeå	814	16	15	70,5	s Falun	661	12	12	56	fl Hälsingborg				
s Borås	845	16	14	70	s Luleå	649	13	12	56	hu f. fl.	445	7	10	39
s Halmstad . . .	793	15	16	70	s Växjö	679	11	12	56	s Motala	409	8	10	39
g Göteborg: Vasa	771	9	20	69	s Härnösand . . .	559	11	12	51	s Lidingö	411	9	9	38,5
g Stockholm: Österm.	788	12	17	68,5	g Örebro: Karol.	541	12	12	51	s Hudiksvall . .	387	10	9	38,5
gs Linköping . .	749	15	16	68	s Kristinehamn .	514	11	12	49	fl Malmö f. fl. .	435	6	10	38
gs Karlstad . . .	731	11	18	67	sh Vänersborg . .	435	11	14	49	s Strängnäs . . .	342	11	8	36
s Gävle	776	15	13	65,5	s Uddevalla . . .	542	11	11	48,5	s Boden	360	8	9	35,5
g Stockholm: Norrm. f. g. . .	741	12	16	65	s Östersund . . .	567	11	10	48	s Haparanda . .	318	8	9	33,5
s Kristianstad .	727	12	16	65	s Eskilstuna . . .	532	13	9	47,5	sh Västervik . . .	332	11	6	33
g Hälsingb. f. g.	749	16	13	64,5	s Södertälje . . .	538	12	9	46,5	s Eslöv	380	6	8	33
s Kalmar	734	15	13	63,5						s Hässleholm . .	325	8	8	33
gs Lund	609	9	16	57						fl Örebro f. fl. .	281	4	9	28,5
g Stockholm: reallärov. å N.	611	8	12	50										

s = samläroverk
g = gossläroverk
fl = flickläroverk

gs = gossrealskola med samgymnasium
h = inbyggd handelslinje
hu = inbyggd huslig linje

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).
²⁾ Realskolans avslutningsklass medräknad.
³⁾ Den klassiska linjens 4 högsta kretsar medräknade.

huruvida denna princip alltjämt bör upprätthållas. De sakkunniga ha emellertid efter närmare öfvervägande av frågan funnit sig sakna tillräcklig anledning att förorda avsteg från hittills gällande ordning på denna punkt.

Enligt nu gällande fördelning tillhöra 19 läroverk avlöningsgrupp I. Om samma antal läroverk alltjämt skulle hänföras till nämnda grupp, skulle de 17 största läroverken jämte 2 av de övriga, som äro provårsläroverk, medtagas. Gränsen skulle emellertid då komma att dragas mellan Norrmalms gossläroverk i Stockholm och Kristianstads läroverk, vilka båda ha samma poängtal (65). En jämkning synes med hänsyn härtill erforderlig. En någorlunda markerad gräns förefinnes mellan poängtalerna för Kalmar (63.5) och Göteborg-Majorna (62), en annan mellan Karlstad (67) och Gävle (65.5). Drages gränsen mellan 67 och 65.5 poäng, skulle Norrmalms gossläroverk egentligen komma att tillhöra avlöningsgrupp II; då emellertid detta läroverk är provårsläroverk, borde det vid fortsatt tillämpning av hittills gällande regler utbrytas ur gruppen och hänföras till grupp I. Vid nyss angivna gränsdragning skulle 15 läroverk med poängtal av lägst 67 jämte 3 provårsläroverk, alltså tillhoppa 18 läroverk, hänföras till grupp I, vilket skulle innebära, att gruppen skulle omfatta 1 läroverk mindre än för närvarande. Drages åter gränsen mellan 63.5 och 62 poäng, skulle 20 läroverk med poängtal av lägst 63.5 jämte 2 provårsläroverk med lägre poängtal, alltså tillhoppa 22 läroverk — mot för närvarande 19 — hänföras till grupp I. Vid valet mellan de sålunda föreliggande alternativen, av vilka sålunda det förra innebär någon minskning och det senare en viss ökning av antalet till grupp I hänförliga rektorstjänster, ha de sakkunniga stannat vid att förorda det senare, enär detta, bortsett från två provårsläroverk med placering efter särskilda grunder, innebär den jämnaste fördelningen av rektorstjänsterna på de olika grupperna. De sakkunniga föreslå alltså, att till avlöningsgrupp I hänföras sammanlagt 22 högre allmänna läroverk, innefattande de i tabell 1 upptagna 20 läroverken från och med Stockholm—Bromma till och med Kalmar samt de två provårsläroverken Norrmalms realläroverk i Stockholm och Lunds läroverk.

Avlöningsgrupp II innefattar för närvarande 23 högre allmänna läroverk. Med utgångspunkt från att gruppen bör göras ungefär lika stor som grupp I, synes gränsen böra dragas mellan Södertälje (46.5 poäng) och Ystad (45 poäng), vilket innebär, att till grupp II skulle hänföras 19 läroverk.

För grupp III skulle då återstå 20 läroverk. Gruppen innehåller för närvarande 19.

Här nedan lämnas en sammanfattning av de sakkunnigas nu berörda förslag:

Avlöningsgrupp	I	II	III
Löneklass	36	35	34
Poäng lägst 63.5	63—46.5	högst 46	
Antal läroverk	22	19	20
Ökning respektive minskning . .	+ 3	— 4	+ 1

De sakkunnigas förslag rörande gruppindelningen av rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,000 kronor.

Statskontoret har förklarat sig icke kunna förorda de sakkunnigas förslag, att två provårsläroverk skulle hänföras till grupp I trots att de enligt poäng-

talen egentligen skulle hänföras till en lägre grupp. Statskontoret har erinrat, att merarbetet vid sådana läroanstalter ersättes i särskild ordning. Statskontoret har vidare ifrågasatt en utbyggnad nedåt av antalet lönegrupper med en till fyra. Ämbetsverket anför.

Vad angår antalet lönegrupper vid de olika läroanstalterna hava de sakkunniga avvisat tanken på ökning av dessa till fyra för de högre allmänna läroverkens vidkommande med hänsyn till »att den vid 1937 års löne reglering bestämda skillnaden mellan å ena sidan lektorslön i slutlöneklass och å andra sidan rektorslön i lägsta förekommande avlöningsgrupp — vilken skillnad utgör fyra löneklasser — synts de sakkunniga icke skäligen böra minskas». Statskontoret tillåter sig dock erinra, att redan enligt nu gällande bestämmelser motsvarande differens vid navigationsskolorna och de tekniska läroverken endast utgör en, respektive tre löneklasser. Några principiella betänkligheter mot att utbygga lönegrupperna nedåt vid de högre allmänna läroverken synas därför icke möta. Då härtill kommer, att enligt statskontorets mening det i vart fall icke kan anses motiverat att tillförsäkra rektorerna vid de minsta läroverken en avlöning, som överstiger slutlönen för undervisningsråd, måste ämbetsverket bestämt påyrka en utbyggnad nedåt av löneskalan för dessa rektorer med en lönegrupp. En dylik lösning innebär också den fördelen, att en klarare och naturligare avgränsning än de sakkunniga förordat vinnes mellan de olika lönegrupperna. Fördelningen på de olika grupperna framgår av följande sammanställning.

Grupp	I	II	III	IV
Löneklass	36	35	34	33
Poäng	lägst 73	72.5—56	55.5—42	högst 41.5
Antal skolor	8	24	14	15

Härvid har statskontoret hänfört Lunds läroverk till grupp II och realläroverket å Norrmalm till grupp III. Ett godtagande av ämbetsverkets förslag skulle medföra en kostnadsminskning av i runt tal 18,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har inledningsvis erinrat, bland annat, att vissa beslutade eller ifrågasatta organisationsändringar ej kommit till uttryck i de sakkunnigas poängberäkning beträffande både högre allmänna läroverk och realskolor. Överstyrelsen anför härom.

Vid högre allmänna läroverket i Vänersborg och samrealskolorna i Mjölby och Strömstad inbyggas för närvarande handelslinjer. Redan läsåret 1943/44 äro dessa fullständiga. Dessa läroverk få därför från och med nästa läsår ytterligare en avgångsklass i realskolan, vilket enligt överstyrelsens åsikt bör beaktas. — Enär en linje av den 5-åriga realskolan vid högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm skall överflyttas till flickläroverket på Södermalm, kommer det förras poängtal att efter hand minskas. På grund av dess storlek och karaktär av provårsläroverk påverkas dess grupplacering ej därav.

Å andra sidan förekommer vid flera läroverk sedan olika antal år ingen intagning i vissa linjer. Vid högre allmänna läroverket i Västerås och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro är redan nu det treåriga latingymnasiet helt nedlagt. Vid andra kan denna temporära avveckling sägas fortgå. Enär tabellerna hänföra sig till höstterminen 1942, utvisa de för de båda

förstnämnda läroverken även den beräknade organisationen nästkommande läsår, för de övriga däremot ej. Överstyrelsen har i sin framställning den 14 oktober 1942 angående anslagsbehov åt icke-ordinarie lärare räknat med att denna intagningspaus förlänges vid nedanstående skolor, där organisationen av berörda linjer framgår av den införda tabellen. Vid tre andra läroverk har överstyrelsen i nyssnämnda framställning ifrågasatt dylik intagningspaus från och med läsåret 1943/44. Var och en av de till tillfällig indragning ifrågasatta avdelningarna representerar 1 ½ poäng.

Läroverk		Linje	Antal avdelningar, som indragas i förhållande till antalet 1942/43				Maximal poängminskning
			1943/44	1944/45	1945/46	1946/47	
Fortsatt intagningspaus	Karlskrona h. allm. lärov. . .	L ³	1	2	2	2	3
	Malmö h. allm. lärov. f. g. .	L ³	1	2	2	2	3
	Stockholm, Södermalm h. allm. lärov. f. g.	L ³	1	1	1	1	1.5
Ifrågasatt intagningspaus	Göteborg, Hvitfeldtska h. allm. lärov.	Klassisk	1	2	3	4	6
	Halmstad h. allm. lärov. . .	L ³	1	2	3	3	4.5
	Skara h. allm. lärov.	L ³	1	2	3	3	4.5
	Vänersborg h. allm. lärov. .	L ⁴	1	2	3	4	6

I fråga om några av dessa läroverk böra särskilda omständigheter omnämnas. Vid högre allmänna läroverket för gossar å Södermalm i Stockholm föreslås intagning i ring L I³ under förutsättning, att plats ej kan beredas de inträdessökande inom motsvarande avdelning vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm. — Därest den klassiska linjen nedlägges i Göteborg, har överstyrelsen räknat med att en ny serie parallellavdelningar erfordras för en av de vanliga gymnasielinjerna. — För Vänersborg inträder enligt vad ovan nämndes en utökning av handelslinjen på 1½ poäng.

Överstyrelsen ifrågasätter följande ändrade poängvärden under nedan angivna förutsättningar (de sakkunnigas poängtal inom parentes).

Läroverk	Poäng	Förutsättning
Göteborg, Hvitfeldtska h. allm. lärov.	75.5 (81.5)	Klassisk linje nedlägges. Inträder annan linje i stället ökas talet.
Malmö, h. allm. lärov. f. gossar . . .	75.5 (78.5)	Treårigt latingymnasium nedlägges.
Stockholm, h. allm. lärov. f. gossar å Södermalm	76,5 (78)	» » »
Stockholm, h. allm. lärov. f. flickor å Norrmalm	72.5 (74)	En 5-årig realskolelinje bortflyttas. 5 ^a tillkommer.
Karlskrona, h. allm. lärov.	70 (73)	Treårigt latingymnasium nedlägges.
Halmstad, » » »	65.5 (70)	» » »
Skara, » » »	54.5 (59)	» » »
Vänersborg, » » »	44.5 (49)	Fyraårigt » » , handelslinjens avgångsklass tillkommer.

Beträffande gränsdragningen har skolöverstyrelsen hävdad, att 1937 års poänggränser ej böra rubbas utan endast omräknas enligt de nya poängvärdena. Överstyrelsen anför i huvudsak följande.

Överstyrelsen anser, att de år 1937 föreslagna gränserna fortfarande äro väl avvägda. Härvid bortser dock överstyrelsen från vad som gäller realskolornas grupper III och IV, vartill överstyrelsen särskilt återkommer. Nu är visserligen poängberäkningen en annan, men en omräkning av gränsvärdena är möjlig och skulle innebära en gränsdragning för grupp I vid över 60 poäng, för grupp II vid 60—40.5 poäng och för grupp III vid 40 poäng eller därunder.

De sakkunniga synas ha utgått från att antalet läroverk inom var och en av grupperna bör vara i det närmaste detsamma som under den nu gångna perioden. Överstyrelsen kan för sin del ej instämma däri utan anser, att ett läroverks ansvällning bör kunna återverka på rektors lön. Tillväxer läroverket över den förra gränsen och kan man ej påvisa, att denna tillväxt är av rent tillfällig karaktär vid gränsdragningstillfället, håller överstyrelsen för sin del bestämt före, att läroverket bör uppflyttas i högre avlöningsgrupp. Tillämpas åter den andra principen med konstant antal inom varje grupp, kan visserligen en uppflyttning komma att ske även då men endast, om ett annat läroverk nedflyttas. Om detta senare läroverk kommer nedanför poänggränsen, bör givetvis en sådan nedflyttning ske, men eljest icke. I sistnämnda fall skulle läroverket utan att på något sätt ha minskat kunna ifrågakomma till nedflyttning blott för att lämna plats åt ett annat, som passerat det på rangskalan. Detta skulle enligt de sakkunnigas förslag inträffa för högre allmänna läroverken i Jönköping, Landskrona och Skövde. Dessa läroverk ha varken i fråga om lärjungeantal eller antalet klassavdelningar gått tillbaka men föreslås dock till nedflyttning.

Synpunkten kan belysas även ur omvänd frågeställning. Om en allmän minskning av läroverkens storlek inträdde, anser överstyrelsen det naturligt med hänsyn till det nuvarande avlöningssystemet, att en nedflyttning av läroverken skedde, därest ej helt nya omständigheter tillkomme. Enligt det andra resonemanget borde antalet inom varje grupp något så när hållas oförändrat även vid en sådan nedgång.

Skolöverstyrelsens förslag innebär i förhållande till de sakkunnigas, att högre allmänna läroverken i Majorna (Göteborg), Jönköping och Sundsvall, som ha mera än 60 poäng, föras till grupp I, ävensom att högre allmänna läroverken i Ystad, Skövde, Landskrona och Nyköping samt högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg, vilka ha mera än 40 poäng, föras till grupp II. Antalet läroverk i de olika grupperna skulle därigenom komma att bli 25, 21 respektive 15 i stället för de sakkunnigas 22, 19 respektive 20.

Beträffande provärläroverken har överstyrelsen kraftigt understrukt, att placeringen borde vara sådan, att man som sökande till rektorstjänsterna kunde påräkna personer med de högsta kvalifikationer. Dessa läroverk borde därför alla placeras i grupp I.

Allmänna lönenämnden har tillstyrkt de sakkunnigas förslag, att rektorsbefattningarna vid de högre allmänna läroverken allttjämt fördelas på tre lönegrupper. Beträffande provärläroverken anför lönenämnden.

De sakkunniga anför, att vid den år 1937 bestämda gruppindelningen samtliga provårsläroverk hänfördes till den högsta gruppen, oavsett att ett par av dem på grund av sitt poängtal i och för sig hade bort hänföras till lägre grupp. De sakkunniga uttala, att tvekan kan råda, huruvida denna princip alltjämt bör upprätthållas, men förklara sig sakna tillräcklig anledning att förorda avsteg från hittills gällande ordning på denna punkt. Lönenämnden vill för sin del understryka denna de sakkunnigas tvekan. Med hänsyn till att provårsläroverkens rektorer regelmässigt i egenskap av föreståndare för provårskursen åtnjuta särskild ersättning utöver lön med 1,500 kronor för år, kan nämligen hänsyn redan en gång sägas vara tagen till dessa rektorers särställning. Lönenämnden vill emellertid — med hänsyn till att lönenämnden i allmänhet ansett att minsta möjliga rubbning nu bör göras i den hittillsvarande gruppindelningen — icke motsätta sig de sakkunnigas förslag.

I fråga om gränsdragningen i övrigt har lönenämnden godtagit de sakkunnigas förslag med viss komplettering i syfte att undvika ändringar av den för närvarande gällande gruppindelningen vid obetydliga variationer i läroverkens storlek. Lönenämnden anför sålunda.

Lönenämnden har ägnat frågan om gränsdragningen mellan de olika grupperna en ingående behandling och kommit till det resultatet, att någon fullt naturlig gräns icke kan påvisas, detta med hänsyn till förefintliga variationer i lärjungeantal och antal klassavdelningar de skilda läroverken emellan. De sakkunniga konstatera också, att de olika läroverken vid ett ordnande efter poängtalet utvisa en i stort sett jämnt fallande serie, med poängskillnader i allmänhet endast uppgående till en eller annan enhet. De sakkunnigas förslag innebär bland annat, att av de läroverk, som ligga högst två poäng från det nedre gränstalet för grupp I (63.5), tre skulle flyttas upp och två flyttas ned en grupp, samt att av dem, som ligga högst två poäng från det nedre gränstalet för grupp II (46.5), ett skulle flyttas upp och ett ned. Enligt lönenämndens mening skulle man, med bibehållande av de föreslagna lägsta poängtalerna för de olika grupperna, lämpligen kunna överväga en kompletterande anordning, enligt vilken läroanstalter, som ligga på eller tämligen nära en poänggräns, över huvud icke skulle rubbas i grupphänseende; härför skulle sålunda erfordras, att sådana läroanstalter mera markerat, förslagsvis med mer än två enheter, avlägsnade sig från gränstalet. Det bör nämligen observeras, att en ökning eller minskning i poänghänseende med 1 enhet för en viss läroanstalt kan ha sin grund allenast i att en enda lärjunge tillkommit respektive avgått. Exempel på vanskligheten av en gruppindelning i själva poänggränsen kunna hämtas icke blott inom de allmänna läroverken; det måhända mest talande exemplet härutinnan erbjuda de kommunala flickskolorna i Kristianstad och Halmstad (tabell 3), vilka ha samma antal klassavdelningar men något olika lärjungeantal och av sistnämnda anledning komma att hänföras till olika grupper. Enligt vad som framgår av förarbetena till den för närvarande gällande gruppindelningen förelågo emellertid i viss mån enahanda svårigheter redan när denna tillkom. Lönenämnden anser sig böra förorda en komplettering av sakkunnigförslaget i enlighet med vad nu anförts. Vid bifall härtill skulle uppflyttning icke behöva ske av läroverken i Gävle, Hälsingborg (gossläroverket), Kristianstad och Uddevalla samt ej heller nedflyttning behöva vidtagas av läroverken i Göteborg (Majorna), Jönköping och Skövde.

Nu gällande personalförteckning för de allmänna läroverken upptager följande rektorstjänster:

Departement-
schefen.

19	rektorer	vid	högre	allmänna	läroverk,	avlöningsgrupp	I	E 13	
								(= löneklass 36)	
23	»	»	»	»	»	»	II	E 12	
								(= löneklass 35)	
19	»	»	»	»	»	»	III	E 11	
								(= löneklass 34)	
4	rektorer	vid	realskolor,	avlöningsgrupp	I	E 9	(= löneklass 33)		
24	»	»	»	»	II	E 8	(= » 32)		
50	»	»	»	»	III	E 7	(= » 31)		

De högre allmänna läroverken och realskolorna förfoga sålunda över vardera tre lönegrader. Riksdagen har genom fastställande av personalförteckningen bestämt, har många rektorstjänster vid de högre allmänna läroverken respektive realskolorna som skola finnas inom var och en av dessa lönegrader. Härvid har det avgörande varit storleken av vederbörande rektors arbetsbörda och ansvar, i den mån dessa kunnat objektivt uppskattas. Vid uppskattningen av arbetsbördan har man såsom hjälpmedel använt ett poängsystem, varvid varje fullt 50-tal lärjungar räknats såsom 1 poäng, varje klassavdelning i realskolan såsom 1 poäng och varje avdelning på gymnasiet såsom 1.5 poäng. Läroverken ha därefter, de högre allmänna läroverken för sig och realskolorna för sig, efter poängsummorna uppdelats i tre grupper, kallade avlöningsgrupperna I-III, varvid rektorstjänsterna vid de läroverk, som hänförts till avlöningsgrupp I, placerats i lönegraden E 13 i fråga om högre allmänna läroverk och i lönegraden E 9 i fråga om realskolor etc.

De sakkunniga ha vid sin översyn av poängberäkningssystemet ansett sig böra föreslå vissa modifikationer i detta. De ha sålunda ansett, att varje 25-tal lärjungar i stället för såsom nu varje 50-tal borde ge 1 poäng samt att avslutningsklasserna på realskolestadiet borde ge 1.5 i stället för såsom nu endast 1 poäng. Mot de sakkunnigas förslag, vilket i huvudsak godtagits av de i ärendet hörda myndigheterna, har jag icke funnit anledning till erinran.

De sakkunniga ha, med begagnande av nyssnämnda poängsystem på grundval i huvudsak av förhållandena under höstterminen 1942, räknat ut poängsumman för varje enskilt läroverk. Resultatet har, såvitt angår de högre allmänna läroverken, sammanförts i den på sid. 45 återgivna *tabell 1*, till vilken jag hänvisar. Den högsta poängsumman, 101 poäng, har uppnåtts av högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm och den lägsta, 28.5 poäng, av högre flickläroverket i Örebro. Mellan dessa ytterlighetsfall

gruppera sig de övriga läroverken i en, såsom de sakkunniga konstaterat, tämligen jämn serie.

Vad till en början angår själva poängsummeringen, har skolöverstyrelsen mot densamma riktat vissa, av organisatoriska skäl motiverade erinringar. I ett par fall äro dessa av natur att kunna inverka på lönegrupperingen. Dessa fall äro följande.

Poängsumman för läroverket i Halmstad bör, vid bifall till här nedan framfört förslag att den treåriga latingymnasielinjen därstädes tillfälligt nedlägges, minskas med 4.5 poäng från 70 till 65.5 poäng. Av samma anledning bör poängsumman för läroverket i Skara minskas från 59 till 54.5 poäng. Vidare torde den fyraåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Vänersborg böra tillfälligt nedläggas; läroverkets poängsumma minskas därigenom från 49 till 43 poäng, men bör på sätt skolöverstyrelsen anmärkt beräknas till 44.5 poäng på grund av tillkomsten av en avgångsklass för en handelslinje.

I det föregående har jag förordat vissa organisatoriska förändringar beträffande Stockholms läroverksorganisation. Ett bifall härtill inverkar givetvis även på de därav berörda läroverkens poängsummor. Poängsummorna för de högre allmänna läroverk, som föreslagits omorganisera, beräknar jag på följande sätt (de sakkunnigas poängtal angivas inom parentes):

högre allmänna läroverket i Bromma	80 (101)
» gossläroverket på Södermalm	69 (78)
» flickläroverket på Norrmalm ¹	60.5 (74)
nya elementarskolan	31.5 (57.5)

Poängtalet för den blivande »statens normalskola» är vanskligt att på förhand beräkna. I varje fall torde detta läroverks sammansättning och särskilda uppgifter, bland annat såsom provårsläroverk, böra oavsett poängsumman medföra, att dess rektor placeras i högsta lönegruppen för de allmänna läroverken.

De sakkunniga ha övervägt frågan om en ökning av antalet avlöningsgrupper för de högre allmänna läroverken från tre till fyra men ansett, att antalet alltjämt borde bibehållas vid tre. De skäl, som anförts till stöd härför, har jag i likhet med skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden funnit bärande. Statskontorets förslag att antalet ökas till fyra kan jag således icke biträda.

Jag tillstyrker sålunda, att de högre allmänna läroverken alltjämt indelas i tre avlöningsgrupper. För att få fram dessa tre grupper måste tydligen mellan läroverken med den högsta och den lägsta poängsumman dragas två gränser. De sakkunniga ha förordat, att de tre avlöningsgrupperna avgränsas sålunda.

¹ Hänsyn bör även tagas till att en 5-årig realskolelinje skall flyttas från flickläroverket på Norrmalm till flickläroverket på Södermalm.

Grupp I	Grupp II	Grupp III
lägst 63.5 poäng	63—46.5 poäng	högst 46 poäng

Skolöverstyrelsen åter har förordat följande gränsdragning.

Grupp I	Grupp II	Grupp III
lägst 60.5 poäng	60—40.5 poäng	högst 40 poäng

De sakkunnigas förslag har grundats på en ingående detaljavgöring, därvid en huvudsynpunkt synes ha varit, att de tre avlöningsgrupperna liksom för närvarande borde göras ungefär lika stora. Antalet läroverk i de särskilda grupperna skulle enligt de sakkunnigas beräkning bli 22, 19 och 20 mot för närvarande 19, 23 och 19. Skolöverstyrelsen åter har utgått ifrån att de nuvarande relativa poänggränserna icke böra rubbas utan endast omräknas enligt de nya poängvärdena. Härigenom skulle antalet läroverk i grupperna bli respektive 25, 21 och 15 (nu 19, 23 och 19).

För egen del vill jag framhålla, att gränsdragningen givetvis alltid måste bli i viss mån godtycklig och att goda skäl kunna anföras för såväl de sakkunnigas som skolöverstyrelsens förslag. Tillfälliga fluktuationer i läroverkens elevantal kunna bli utslagsgivande för läroverkens gruppindelning. Allmänna lönenämnden har med beaktande av detta förhållande anvisat en utväg, som synes kunna till stor del undanröja tillfälligheternas inflytande på gruppindelningen. Lönenämnden har nämligen, med godtagande av de sakkunnigas poänggränser, förordat en kompletterande regel av innebörd, att ett läroverks nuvarande placering i en viss lönegrupp icke skall rubbas, såvida icke dess poängsumma med mera än 2 enheter över- respektive understiger dessa poänggränser. Jag finner för egen del denna kompletterande regel innebära en i stort sett lycklig lösning av gränsdragningsproblemet och har ansett mig kunna tillstyrka detta förslag. Härigenom komma nämligen endast mera markerade förändringar i läroverkens inbördes storlek att medföra ändrad gruppindelning.

Av tabell 1 framgår, att de sakkunniga hänfört högre allmänna läroverket i Lund och norra realläroverket i Stockholm till grupp I, ehuru de i poänghänseende bort falla inom grupp II. Anledningen härtill är, att dessa två läroverk äro provårsläroverk och i denna egenskap redan nu tillhöra den högsta lönegruppen. Tvekan har yppats, huruvida denna placering för provårsläroverken borde bibehållas, eftersom dessa läroverks rektorer i egenskap av provårsföreståndare uppbära särskilda arvoden av 1,500 kronor för år. Jag har emellertid — i likhet med de sakkunniga — funnit mig sakna anledning att nu göra avsteg från den princip, som i detta hänseende godtogs år 1937. I likhet med skolöverstyrelsen vill jag understryka vikten av att rektorstjänsterna vid provårsläroverken kunna besättas med personer med de högsta kvalifikationer. Jag erinrar även om att riksdagen så sent som år 1941 (se skrivelsen nr 196) avslog ett förslag av Kungl. Maj:t om sänkning av provårsföreståndarnas arvoden från 1,500 kronor till 1,000 kronor. Riksdagen underströk därvid, att föreståndarens arbete är i hög grad betungande samt att den härför utgående ersättningen även

utan sänkning syntes skäligen knappt tillmätt. Vid nu angivna förhållanden har jag ansett mig böra förorda de sakkunnigas förslag om hänförande av samtliga provårsläroverk till avlöningsgrupp I. De provårsläroverk, som till följd härav trots sina lägre poängsummor böra räknas till denna grupp, äro högre allmänna läroverket i Lund (57 poäng), norra realläroverket i Stockholm (50 poäng) samt flickläroverket på Norrmalm i Stockholm (enligt min beräkning enligt ovan 60.5 poäng).

De av mig sålunda tillstyrkta gränsdragningsreglerna medföra i jämförelse med de sakkunnigas förslag och med beaktande av den av mig tillämpade något ändrade poängsummeringen, att *avlöningsgrupp I* kommer att omfatta 21 läroverk i stället för 22 [Halmstad (65.5), Gävle (65.5), Kristianstad (65) och Hälsingborgs gossläroverk (64.5) bortfalla, men Majorna i Göteborg (62), Jönköping (61.5) och statens normalskola tillkomma]. *Avlöningsgrupp II* kommer att omfatta 20 läroverk mot 19 enligt de sakkunnigas förslag [Halmstad, Gävle, Kristianstad och Hälsingborgs gossläroverk tillkomma från grupp I och Skövde (44.5) från grupp III, medan å andra sidan Majorna i Göteborg, Jönköping och Uddevalla (48.5) ävensom nya elementarskolan (31.5) bortfalla]. Slutligen kommer *avlöningsgrupp III* att omfatta 21 läroverk i stället för 20 (nya elementarskolan och Uddevalla tillkomma, medan Skövde bortfaller).

Jag förordar alltså, att antalet läroverk i respektive avlöningsgrupper fastställas sålunda (inom parentes anges ökningen respektive minskningen i jämförelse med nuvarande förhållanden).

Grupp I	Grupp II	Grupp III
21 (+ 2)	20 (— 3)	21 (+ 2)

Mitt förslag innebär, fränsett tillkomsten av statens normalskola, en anslagsminskning med omkring 500 kronor. Jag återkommer i det följande till frågan om personlig lönefyllnad åt rektorer, vilkas tjänster bli föremål för nedflyttning.

De sakkunniga ha i samband med översynen av poängberäkningssystemet fäst uppmärksamheten på det oegentliga i att rektorerna nödgas ägna en oproportionerligt stor del av sin arbetskraft åt göromål av expeditionell eller kameral natur. De sakkunniga framhålla, att rektorernas huvuduppgift, vilken motiverar deras höga löneställning, bör vara den pedagogiska och administrativa ledningen av vederbörande läroanstalter. Jag instämmer helt i detta uttalande och vill i likhet med de sakkunniga understryka angelägenheten av att denna ledning, i synnerhet dess pedagogiska sida, icke äventyras genom att rektorernas tid och arbetskraft i alltför stor utsträckning tagas i anspråk för fullgörande av expeditionsgöromål. Jag har sedan en tid tillbaka min uppmärksamhet fäst på detta spörsmål och har för avsikt att vid läglig tidpunkt föranstalta om en utredning av frågan, hur en avlastning av rektorernas expeditionella och ekonomiska uppgifter lämpligen skall kunna ske utan alltför stora merkostnader för statsverket.

R e a l s k o l o r.

Såsom av det inledningsvis anförda framgår, har fråga uppkommit, huruvida icke rektorerna vid vissa realskolor blivit väl högt placerade i lönehänseende i jämförelse med vissa andra rektorer.

De sakkunniga ha föreslagit, att antalet avlöningsgrupper vid realskolorna skall utbyggas nedåt med en fjärde grupp. De anförä.

1941 års lärarlönesakkunniga ha för sin del förklarat sig icke vilja bestrida, att fördelningen på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna för de högre kommunala skolornas del kunde te sig alltför ofördelaktig i jämförelse med statens realskolor. Nämnda sakkunniga vore dock icke för sin del övertygade om att en ändring borde ske på så sätt, att rektorstjänsterna vid de kommunala skolorna erhöles en fördelaktigare placering. Fastmera syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke antalet avlöningsgrupper vid realskolorna borde utbyggas med en eller två grupper.

En sammanställning av gruppindelningen efter det antal poäng, som för närvarande erfordras för placering av rektorstjänsterna vid realskolorna och de kommunala mellanskolorna, lämnas i nedanstående tabell.

Realskolor	Grupp . . .	—	I	II	III	—
	Poäng . . .	—	lägst 26	25—12	högst 11	—
	Antal skolor	—	4	24	50	—
Kommunala mellanskolor	Grupp . . .	I	II	III	IV	V
	Poäng . . .	lägst 36	35—26	25—15	14—8	högst 7
	Antal skolor	3	2	—	11	54

Även om man bortser från förefintliga olikheter i själva systemet för avlönandet av rektorerna vid realskolorna å ena sidan och de kommunala mellanskolorna å den andra — ett spörsmål, på vilket de sakkunniga icke ha att närmare ingå — faller det vid en blick på sammanställningen genast i ögonen, att alla realskolor med ett poängtal understigande 12 sammanförts till en grupp, medan beträffande de kommunala mellanskolorna en särskild kögrupp bildats, innefattande de minsta. Då ett icke ringa antal av de statliga realskolorna innefatta endast 4 klassavdelningar med ett sammanlagt lärjungeantal av högst omkring 100, måste det anses ligga nära till hands att överväga en uppdelning av den nuvarande grupp III för realskolorna på sådant sätt, att de minsta skolorna, liksom i fråga om de motsvarande kommunala, kunde sammanföras till en särskild grupp. De sakkunniga — som icke förbisett det förhållandet, att de statliga realskolornas rektorer ha vissa åligganden av ekonomisk art, vartill motsvarighet saknas vid de kommunala skolorna — ha ansett sig böra förorda, att den nuvarande grupperingen för realskolorna utbygges nedåt med en grupp. En dylik utbyggnad synes de sakkunniga så mycket mera motive-rad, som den nuvarande lägsta gruppen omfattar två klart åtskilda typer av den fyraåriga realskolan. Vid den ena skoltypen äro alla eller så gott som alla klasser uppdelade i två parallellavdelningar; vid den andra medger antalet lärjungar icke en dylik uppdelning. Medan antalet lärjungar i det förra slaget av realskolor håller sig vid omkring 200 och antalet klassavdelningar vid 7—8, uppgår lärjungeantalet vid det senare slaget av skolor

till omkring 100 och antalet klasser endast till 4. Vid de kommunala mellanskolorna bilda också, såsom nyss nämnts, dessa båda skoltyper var sin avlöningsgrupp. Då omfattningen av rektorens åligganden vid ifrågavarande skoltyper givetvis icke kan vara densamma och avlöningsgrupperingens syfte är att avväga lönen med hänsyn till arbetsbördan och ansvaret, böra enligt de sakkunnigas mening rektorstjänsterna vid nämnda båda realskoltyper föras till skilda lönegrupper.

Anledning föreligger icke för närvarande att för realskolornas vidkommande ifrågasätta en utbyggnad uppåt med ännu en grupp.

En ny avlöningsgrupp IV för realskolornas vidkommande bör medföra en inplacering av vederbörande rektorstjänster i lönegraden E 6, i vilken lönen utgår enligt 30 löneklassen i löneplan A (63 § 2 mom. civila avlöningsreglementet). Skillnaden mellan lägsta rektorlön och högsta adjunktslön skulle vid ett sådant förhållande bli lika med 4 löneklasser eller samma skillnad som för närvarande är och enligt de sakkunnigas förslag alltså skulle bli rådande mellan lägsta rektorlön och högsta lektorlön vid högre allmänt läroverk.

De sakkunnigas förslag beträffande gruppindelningen för realskolorna har sammanfattats i vidstående *tabell 2*.

Beträffande den i tabellen gjorda gränsdragningen anføres.

De fyra gossrealskolorna samt samrealskolan i Örnsköldsvik torde böra bilda tätgruppen. Antalet lärjungar varierar här mellan högst 609 och lägst 478, medan i nästa grupp högsta antalet lärjungar icke utgör mer än 346. Även oberoende av poängsystemet synas därför dessa fem realskolor utgöra en klart avgränsad grupp. För närvarande upptager grupp I allenast de fyra realskolorna för gossar.

Beträffande nästa grupp kan tvekan råda om var den nedre gränsen bör dragas. Enligt läroverkslönesakkunnigas förslag sattes gränsen så, att realskolor med 8 avdelningar och något över 200 lärjungar fördes till denna grupp, medan skolor med lika många avdelningar men med ett lärjungeantal av något under 200 fördes till närmast lägre grupp. Vid den efter 1937 års riksdags beslut verkställda gränsdragningen kunde emellertid endast 6 av de förra föras till den högre gruppen, medan 7 måste föras till den lägre. Vid de kommunala mellanskolorna åter fördes alla skolor med 8 avdelningar och något över 200 lärjungar till den lägre gruppen. Då vissa invändningar kunna göras mot att gränsdragningen blir beroende av om antalet lärjungar med något tiotal eller mindre över- eller understiger 200 vid i övrigt alldeles likartade förhållanden, anse sig de sakkunniga böra föreslå, att alla realskolor med 8 klassavdelningar föras till den tredje gruppen. Den undre gränsen för grupp II synes i enlighet härmed böra dragas så att realskolor med lägst 19 poäng komma att falla inom gruppen. Härigenom skulle gruppen komma att innefatta 20 realskolor mot 24 för närvarande.

Den tredje gruppen torde böra omfatta realskolor med 7—8 klassavdelningar. Härjämte synas till denna grupp böra föras samrealskolorna i Huskvarna, Mora och Vara, vilka visserligen endast ha 6 klassavdelningar men med hänsyn till sitt lärjungeantal icke böra placeras i lägsta gruppen. Vid bifall härtill komma till denna grupp att hänföras realskolor med lägst 11.5 poäng, varigenom full överensstämmelse nås med motsvarande poänggräns vid de kommunala mellanskolorna.

Tabell 2. Realskolor.

Grupp I och II						Grupp III						Grupp IV					
Realskola		Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾	Realskola		Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾	Realskola		Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾
			Avslut- nings- klasser	Övriga klasser					Avslut- nings- klasser	Övriga klasser					Avslut- nings- klasser	Övriga klasser	
I																	
g	Göteborg: Östra Stockholm:	609	3	18	46.5	s	Trollhättan	234	2	6	18	s	Åstorp	126	2	3	11
	Vasa	532	3	16	41.5	s	Katrineholm	229	2	6	18	sh	Söderköping	103	2	4	11
gt	Katarina . .	524	2	16	39	s	Ronneby . . .	225	2	6	18	s	Köping	140	1	4	10.5
g	Örnsköldsvik	478	3	14	37.5	sh	Säffle	216	2	7	18	s	Vadstena . . .	138	1	4	10.5
	Malmö	494	2	14	36	s	Varberg . . .	219	1	8	17.5	s	Vimmerby . .	138	1	4	10.5
						s	Malmberget	218	2	6	17	sh	Strömstad . .	112	1	5	10.5
						s	Bollnäs . . .	217	2	6	17	sh	Arboga	84	2	4	10
						s	Sandviken . .	212	2	6	17	sh	Tidaholm . . .	82	2	4	10
						s	Ludvika . . .	208	2	6	17	sh	Vaxholm . . .	80	2	4	10
II						s	Tranås	204	2	6	17	sh	Mjölby	105	1	4	9.5
sh	Arvika	344	3	12	29.5	s	Falkenberg . .	201	2	6	17	s	Mönsterås . .	123	1	3	8.5
s	Karlshamn . .	346	3	10	27.5	s	Vetlanda . . .	199	2	6	16	s	Norrtälje . . .	119	1	3	8.5
s	Söderhamn . .	343	2	11	27	sh	Hallsberg . .	198	2	6	16	s	Ljungby . . .	111	1	3	8.5
s	Ängelholm . .	339	2	11	27	s	Karlskoga . .	192	2	6	16	s	Anderslöv . .	103	1	3	8.5
s	Falköping . .	287	2	11	25	sh	Sunne	186	2	6	16	s	Svedala . . .	102	1	3	8.5
s	Domnarvet . .	339	2	9	25	s	Sölvesborg . .	185	2	6	16	s	Hörby	102	1	3	8.5
s	Lidköping . .	277	2	11	25	sh	Ulricehamn .	180	2	6	16	s	Leksand . . .	102	1	3	8.5
sh	Nässjö	287	3	9	24.5	s	Nederkalix . .	202	1	6	15.5	s	Sundbyberg . .	97	1	3	7.5
s	Sollefteå . . .	279	2	8	22	s	Värnamo . . .	170	2	6	15	s	Laholm	95	1	3	7.5
s	Åmål	251	2	9	22	sh	Sala	170	2	6	15	s	Borgholm . . .	92	1	3	7.5
sh	Mariestad . .	240	2	10	22	sh	Filipstad . . .	167	2	6	15	s	Lysekil	90	1	3	7.5
s	Enköping . . .	231	2	10	22	s	Ljusdal	199	1	6	14.5	s	Askersund . .	84	1	3	7.5
st	Höganäs . . .	266	3	7	21.5	s	Simrishamn .	171	2	5	14	s	Skurup	80	1	3	7.5
sh	Piteå	273	2	8	21	+	Hedemora . .	158	2	5	14	s	Ström	76	1	3	7.5
s	Gudmundrå . .	285	2	7	21	+	Avesta	166	1	6	13.5	g = gossrealskola. h = inbyggd handelslinje. s = samrealskola. t = teknisk linje.					
s	Trelleborg . .	266	2	8	21	s	Klippan	152	1	6	13.5						
s	Kiruna	255	2	7	20	s	Huskvarna . .	165	1	5	12.5	1) Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).					
s	Alingsås . . .	225	2	7	19	+	Mora	150	1	5	12.5						
sh	Oskarshamn .	211	2	8	19	+	Vara	148	1	5	11.5						
s	Tomelilla . . .	230	2	7	19	+											

Kungl. Maj:ts proposition nr 150.

Övriga realskolor skulle då bilda den nya fjärde gruppen. Enligt nu angivna uppdelning skulle 29 realskolor komma att tillhöra tredje gruppen och 24 den nybildade fjärde gruppen. Den nuvarande tredje gruppen innefattar 50 realskolor.

Nedan lämnas en översikt över den föreslagna gruppindelningen för realskolorna.

Avlöningsgrupp	I	II	III	IV
Löneklass	33	32	31	30
Poäng	lägst 36	35.5—18.5	18—11.5	11—7.5
Antal realskolor	5	20	29	24
Ökning resp. minskning	+ 1	— 4	— 21	+ 24

De sakkunnigas förslag angående fördelning på olika avlöningsgrupper av rektorstjänsterna vid realskolorna innebär en kostnadsminskning av i runt tal 13,000 kronor.

Statskontoret har påyrkat en utbyggnad nedåt med ytterligare en lönegrupp, utöver de sakkunnigas förslag, således med en grupp V.

Häri genom vinnes önskvärd kongruens med de kommunala mellanskolorna, anför statskontoret. Enligt ämbetsverkets mening kunna nämligen icke några bärande skäl anföras för ett mindre antal lönegrupper vid realskolorna än vid de högre kommunala skolorna. Även efter en dylik utbyggnad komma nämligen realskolornas rektorer att vara förmånligare ställda i ekonomiskt hänseende, då de under förordnandetiden garanteras lön efter avlöningsgruppens löneklass, medan vid de högre kommunala läroanstalterna rektor endast kan påräkna ekonomisk jämställdhet med realskolornas rektorer, om han som adjunksbehörig lärare åtnjuter avlöning enligt högsta löneklassen. Gränsdragningen mellan de olika grupperna skulle således helt ansluta sig till motsvarande gruppering för de högre kommunala skolorna. För placering i grupp I bör fordras lägst 46.5 poäng. I övrigt bör gränserna dragas som vid de kommunala mellanskolorna. Följande sammanställning utvisar konsekvenserna av en dylik avvägning.

Grupp	I	II	III	IV	V
Löneklass . .	33	32	31	30	29
Poäng	lägst 46.5	46—36	35.5—18.5	18—11.5	högst 11
Antal skolor	1	4	20	29	24

Statskontorets förslag innebär, att skolorna i de sakkunnigas grupp I uppdelas på de nya grupperna I och II, samt att för följande grupper en förskjutning sker till närmast lägre grupp. Ett godtagande av ämbetsverkets förslag skulle medföra en kostnadsbesparing av i runt tal 51,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har till en början påyrkat följande ändringar beträffande poängberäkningen (de sakkunnigas poängtal inom parentes).

Läroverk	Poäng	Förutsättning
Karlshamn, samrealskola	27 (27.5)	Förmodligen felberäknad. 2 avgångsklasser, 11 andra avd.
Strömstad, >	12 (10.5)	Handelslinjens avgångsklass tillkommer.
Mjölby, >	11 (9.5)	, , ,

Skolöverstyrelsen, som funnit skäligt, att en avlöningsgrupp IV inrättas, tillstyrker de sakkunnigas förslag till gränsdragning utom beträffande gränsen mellan grupperna III och IV. Överstyrelsen föreslår nämligen, att de 10 främsta av läroverken i grupp IV överflyttas till grupp III. Överstyrelsen anför.

De sakkunniga ha två huvudmotiveringar för sitt förslag. De ha funnit en klart utskild typ av skolor, där lärjungeantalet uppgår till »omkring 100 och antalet klassavdelningar endast till 4». Denna synpunkt är ej heller överstyrelsen främmande. Vid handläggning av skilda ärenden förekommer ej sällan en distinktion mellan dessa realskolor och de större. Dessa minsta realskolor bruka då betecknas som läroverk med minimiorganisation.

Det andra argumentet innebär, att den lägsta avlöningsgruppens läroverksrektorer efter genomförd förändring skulle komma 4 löneklasser över högsta avlöningsklassen för adjunkter och att samma skillnad således skulle uppstå som för rektorerna vid de högre allmänna läroverken i förhållande till lektorerna.

Överstyrelsen finner vad de sakkunniga anført i dessa avseenden vara bärkraftigt. Dock vill överstyrelsen framhålla några synpunkter, som de sakkunniga ej berört.

Enligt läroverksstadgan har rektor att fullgöra undervisning under ett antal timmar, som varierar mellan vissa angivna gränser. Vid tilldelning av lärare över stat utgår därför överstyrelsen från en för varje rektor beräknad tjänstgöringstid. Denna är större vid läroverken med de lägsta lärjungeantalen än vid sådana, som ha något flera lärjungar. För höstterminen 1942 har överstyrelsen således funnit, att medeltjänstgöringen för de rektorer, de sakkunniga placerat i grupp IV, är 1.2 veckotimmar större än motsvarande tal för rektorerna i de sakkunnigas grupp III.

Vid de minsta realskolorna utgår ej anslag till biträde på rektorsexpeditionen, utan rektor äger att påfordra biträde av tillsynsläraren. Det kan emellertid ej förutsättas, att denne befattningshavare alltid är lämplig som hjälp åt rektor vid expeditionsgöromål. I dessa fall måste rektor få utökat arbete. Även denna fråga torde böra lösas vid en förändring av expeditionsarbetet vid läroverken.

Överstyrelsen vill också framhålla, att det vid samtliga mindre läroverk, som ofta äro belägna i smärre landsortssamhällen, är önskvärt med sådana avlöningsförmåner åt rektorerna, att tjänsterna äro eftersökta av lärare med goda kvalifikationer.

Överstyrelsen håller dock före, att det är skäligt att föra dessa minsta skolor till en grupp IV.

Beträffande gränsen mellan grupperna III och IV ha de sakkunniga föreslagit, att läroverk med högst 6 avdelningar i regel skulle föras till grupp IV. Överstyrelsen delar ej de sakkunnigas uppfattning på denna punkt. Överstyrelsen har ovan betecknat vissa läroverk såsom sådana med minimiorganisation, nämligen de 4-åriga realskolor, som helt sakna parallellavdelningar. Även de sakkunniga ha, som överstyrelsen redan påpekat, avskilt just dessa skolor. De utgöra enligt överstyrelsens åsikt en grupp, som är så klart markerad, som en grupp över huvud taget kan vara i ett skolsystem, som ej är fullständigt stelt i fråga om utvecklingsmöjligheter. De 14 sista realskolorna i tabellen ha under den innevarande 6-årsperioden aldrig haft mer än 4 avdelningar, i motsats till de övriga realskolorna. De synas alltså ha en stabil organisation. När en femte avdelning uppträder, i regel som

en parallellavdelning inom första klassen, ligger ofta fältet öppet för en fortsatt utvidgning; nästa läsår dubbleras både första och andra klassen o. s. v. För närvarande torde stabiliteten hos dessa minsta skolor vara särskilt stor. Kungl. Maj:t har en följd av år föreskrivit, att nya begynnelseavdelningar ej få upprättas utan Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd, medan överstyrelsen ägt att inom ramen för beviljade anslag medgiva parallellavdelningar inom icke-nybörjarklasser. Sådana förhållandena de sista åren gestaltat sig, ha nya begynnelseavdelningar ej upprättats, om icke minst 10 inträdesberättigade lärjungar måst avvisas, därest ny avdelning ej kommit till stånd. — En del av de nu nämnda skolorna torde dessutom ej ha lokaler för flera avdelningar än de redan ha.

Överstyrelsen förmenar nu, att när en ny grupp skall införas, gränsdragningen mellan denna och den intilliggande bör ske så att skolor, som nu föras till den nya gruppen, icke efter blott ett par år eller kanske redan till hösten ha sådan poängställning, att de passerat den av de sakkunniga föreslagna gränsen till grupp III. Det förefaller överstyrelsen, som om den nu av överstyrelsen föreslagna gränsdragningen även ur denna synpunkt är väl motiverad.

Överstyrelsen vill därför föreslå, att till grupp IV föras endast realskolor med 4 klassavdelningar. Detta innebär i jämförelse med de sakkunnigas förslag att till grupp III hänföras de 10 främsta i de sakkunnigas grupp IV. Beträffande läroverken i Strömstad och Mjölby hänvisar överstyrelsen även till den föreslagna ändringen av poängberäkningen.

Allmänna lönenämnden har funnit, att bärande skäl förebragts för en fördelning av realskolorna på fyra lönegrupper. Även beträffande den föreslagna gränsdragningen mellan de olika grupperna ansluter sig lönenämnden till de sakkunnigas förslag. Med avseende på realskolornas fördelning på de olika grupperna förordar lönenämnden emellertid en kompletterande regel, motsvarande den som ovan föreslagits beträffande de högre allmänna läroverken, dock att jämkningen med 2 enheter uppåt eller nedåt här minskas till 1 enhet. Detta innebär, att samrealskolorna i Oskarshamn och Tomelilla icke skulle flyttas upp och att samrealskolorna i Trollhättan, Katrineholm, Säfle och Varberg icke skulle flyttas ned. Ifrågavarande kompletterande regel bör dock enligt lönenämnden icke denna gång tillämpas vid gränsdragningen mellan grupp III och grupp IV.

Departementschefen.

Jag har i likhet med de sakkunniga funnit det välmotiverat, att avlöningsgrupperna för realskolornas rektorer utbyggas nedåt med en grupp IV, vilken skulle komma att motsvara grupp V för de kommunala mellanskolorna. Däremot kan jag icke tillstyrka statskontorets förslag om en utbyggnad nedåt med två lönegrupper. Jag erinrar, att de sakkunnigas förslag tillstyrkts av såväl skolöverstyrelsen som allmänna lönenämnden.

De sakkunnigas förslag till gränsdragning framgår av *tabell 2* på sid. 57. Beträffande denna tabell vill jag i likhet med skolöverstyrelsen erinra, att vissa poängtal böra undergå justering av organisatoriska skäl. Sålunda böra

samrealskolorna i Karlshamn, Strömstad och Mjölby på av överstyrelsen angivna skäl tilldelas respektive 27, 12 och 11 poäng i stället för 27.5, 10.5 och 9.5 poäng. Vidare bör, med hänsyn till mitt förslag om bortflyttning av en realskolelinje från Katarina realskola i Stockholm, detta läroverks poängsumma minskas från 39 till 30.

Beträffande gränsdragningen råder en viss meningsskiljaktighet mellan de sakkunniga och allmänna lönenämnden å ena sidan samt skolöverstyrelsen å andra sidan. De sakkunnigas förslag innebär följande gruppindelning:

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
lägst 36 poäng	35.5—18.5 poäng	18—11.5 poäng	högst 11 poäng

Skolöverstyrelsens förslag skiljer sig från de sakkunnigas endast därigenom, att överstyrelsen velat draga gränsen för grupp IV vid högst 8.5 poäng, varigenom 10 läroverk skulle komma över i grupp III från grupp IV. Jag anser mig för egen del i likhet med lönenämnden böra förorda de sakkunnigas gränsdragning såsom mera naturlig. Att ett läroverk med en eller ett par enheter överskrider det minsta möjliga poängtalet synes mig nämligen icke böra berättiga till en högre löneställning för rektorn; härför bör enligt min mening fordras något mera. Jag förutsätter emellertid, att den av lönenämnden föreslagna kompletterande regeln tillämpas även beträffande realskolorna, varvid gränzonen omkring poänggränsen bör fastställas till endast 1 poäng åt vardera hållet; ifrågavarande regel bör dock givetvis icke vinna tillämpning beträffande gränsen till grupp IV, vilken är nytillkommen.

Vid bifall till mitt förslag om upprättande av nya samrealskolor i Ängby och Enskede, båda i Stockholm, uppstår behov av att inrätta en rektorstjänst vid vardera skolan; dessa böra placeras i avlöningsgrupp II, då läroverkens poängsummor kunna väntas bli 33 å 34.

Med beaktande av de jämkningar i de sakkunnigas förslag, som jag förordat, beräknar jag antalet läroverk i de olika avlöningsgrupperna på följande sätt:

Avlöningsgrupp I: 4 läroverk mot de sakkunnigas 5. Katarina realskola i Stockholm kommer nämligen genom den av mig förordade bortflyttningen av en parallellinje att minska i storlek och bör hänföras till grupp II.

Avlöningsgrupp II: 25 läroverk i stället för 20 enligt de sakkunnigas förslag. Katarina realskola nedflyttas nämligen från grupp I och samrealskolorna i Ängby och Enskede tillkomna såsom nyupprättade läroverk. Vidare komma Oskarshamn och Tomelilla med sina 19 poäng att falla inom gränzonen och böra således icke uppflyttas från grupp III; å andra sidan bli Trollhättan, Katrineholm, Säfle och Varberg av samma anledning icke nedflyttade till grupp III.

Avlöningsgrupp III: 28 läroverk i stället för 29 enligt de sakkunnigas förslag. Trollhättan, Katrineholm, Säfle och Varberg bibehållas nämligen i grupp

II medan Oskarshamn och Tomelilla skola kvarstå i grupp III i stället för att uppflyttas till grupp II. Vidare kommer Strömstad att till följd av den ändrade poängberäkning för läroverket därstädes, som jag tillstyrkt, att undgå nedflyttning till grupp IV.

Avlöningsgrupp IV: 23 läroverk i stället för 24. Såsom nyss nämnts kommer nämligen realskolan i Strömstad att falla under grupp III.

Realskolorna komma således att vid bifall till vad jag förordat indelas i grupper på följande sätt (ökning eller minskning i jämförelse med nuvarande gruppindelning anges inom parentes):

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
4 (± 0)	25 (+ 1)	28 ($- 22$)	23 (+ 23)

Mitt förslag innebär, fränsett tillkomsten av de två nya rektorstjänsterna, en anslagsminskning med omkring 12,000 kronor.

Jag kommer i det följande att beröra frågan om personlig lönefyllnad åt rektorer, vilkas tjänster bli föremål för nedflyttning.

3. De högre kommunala skolorna.

A. Poängsystemet.

Vid 1938 års lönereglering för de högre kommunala skolorna (se propositionen 1938: 230 och riksdagens skrivelse 1938: 339) konstruerades rektorernas löner på så sätt, att till lönerna såsom ämneslärare lades *särskilda rektorsarvoden*. Dessa arvodens storlek utmättes så att intervallerna mellan dem motsvarade skillnaden mellan närliggande rektorsavlöningar vid statliga läroanstalter.

I samband med ikraftträdandet den 1 juli 1939 av civila avlöningsreglementet anpassades de kommunalt anställda lärarnas löner provisoriskt efter detta reglementes bestämmelser. De nu gällande lönebeloppen ha oförändrade intagits i det förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna, som på föredragning av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag beslutats skola underställas riksdagens prövning. Enligt detta förslag skall rektor — utöver avlöning som lärare — uppbära rektorsarvode med nedanstående, för olika arvodesgrupper bestämda belopp för år räknat, nämligen:

Arvodesgrupp:						
	I	II	III	IV	V	VI VII
Rektorsarvode, kronor	3,465	2,970	2,475	1,980	1,485	990 495

Högre folkskola föreslås skola tillhöra någon av arvodesgrupperna V—VII och annan läroanstalt någon av arvodesgrupperna I—V.

I fråga om poängberäkningen tillämpades vid 1938 års lönereglering samma grunder som för de allmänna läroverken.

1942 års sakkunniga föreslå samma jämkningar i poängberäkningen som i fråga om de allmänna läroverken. Visserligen förefinnas vissa principiella olikheter mellan läroverksrektorernas och rektorernas vid de högre kommunala skolorna åligganden, men dessa olikheter ha likväl icke synts de sakkunniga vara av den betydelse, att de skäligen böra inverka på själva poängsystemet.

I enlighet härmed förorda de sakkunniga, att vid samtliga högre kommunala skolor varje fullt 25-tal lärjungar hädanefter räknas som 1 poäng. Vidare förordas, att varje klassavdelning inom avslutningsklassen räknas som 1½ poäng, dock endast vid de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna; för de kommunala flickskolorna förordas en tilldelning av 1½ poäng icke allenast för avslutningsklassen utan för de två högsta klasserna, inom vilka undervisningen är differentierad i fasta ämnen och tillvalsämnena. För de högre folkskolorna, där rektorerna icke ha bestyret med anordnandet av realexamen, förordas, att avslutningsklassen i poänghänseende jämställas med övriga klasser.

I detta sammanhang erinra de sakkunniga, att föredragande departementschefen i propositionen 1938: 230 avvisade ett framställt förslag angående en poängtilldelning av 1½ poäng för varje klassavdelning inom de kommunala flickskolornas högsta klasser. Detta ställningstagande motiverades emellertid med att samma poängberäkning borde tillämpas för kommunala flickskolor som för kommunala mellanskolor. När de sakkunniga nu föreslagit, att klassavdelning inom avslutningsklassen vid kommunal mellanskola skall tilldelas 1½ poäng, har således frågan om motsvarande poängtilldelning för de kommunala flickskolornas två högsta, differentierade klasser kommit i ett annat läge än när propositionen 1938: 230 framlades.

Statskontoret har icke motsatt sig den föreslagna ändrade poängberäkningen för de kommunala och praktiska mellanskolornas avslutningsklasser men har icke ansett, att därav borde följa en högre poängtilldelning för de två högsta klasserna vid de kommunala flickskolorna. Den differentiering av undervisningen, som förekommer i dessa klassavdelningar, anser statskontoret icke i och för sig motivera någon förhöjd poängtilldelning. Med hänsyn härtill och då rektorerna vid dessa skolor — liksom vid de högre folkskolorna — icke ha bestyret med anordnande av avgångsexamen, avstyrker ämbetsverket förslaget i denna del.

Skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden ha biträtt de sakkunnigas förslag beträffande poängberäkningen för de högre kommunala skolorna.

B. Gruppindelningen.

De sakkunniga uttala inledningsvis, att de i fråga om gränsdragningen mellan de olika grupperna för de högre kommunala skolorna ansett sig böra eftersträva huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande förhållanden vid real-skolorna. För de kommunala flick- och mellanskolornas samt de praktiska mellanskolornas del tillkommer emellertid en gränsdragning, som icke har

någon motsvarighet vid realskolorna, nämligen mellan de båda högsta grupperna. För de kommunala flickskolorna, de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna föreslå de sakkunniga följande poängtal, nämligen lägst 47.5; 47—36; 35.5—18.5; 18—11.5 och 11—6.5. Till denna serie anknyta, såsom av det följande framgår, poängtalerna för de högre folkskolorna, vilka skulle bli: 18—12; 11—8 och högst 7.

De sakkunnigas förslag beträffande gruppindelningen vid de högre kommunala skolorna ha åskådliggjorts i de på sid. 65—68 återgivna *tabellerna* 3—6. De sakkunniga anföra.

Kommunala flickskolor.

Den av de sakkunniga föreslagna grupperingen grundar sig i allmänhet på förhållandena under höstterminen 1942. Beträffande de kommunala flickskolorna i Stockholm ha de sakkunniga emellertid frångått denna princip, då organisationen av dessa skolor ännu icke är slutgiltig. Beträffande dessa skolor har i stället den sannolika utvecklingen under de närmaste åren lagts som grund för poängberäkningen. Kommunala flickskolan i Hudiksvall, som är under upprättande, har inräknats med sin beräknade slutgiltiga omfattning.

De sakkunnigas förslag angående de kommunala flickskolornas fördelning på olika grupper framgår av *tabell 3* (se sid. 65). Enligt förslaget skulle på de olika arvodesgrupperna komma följande antal skolor:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	7	10	20	0
Ökning resp. minskning	— 2	+ 5	— 2	0	— 1

Förslaget innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,500 kronor, oavsett rörligt tillägg och kristillägg.

Kommunala mellanskolor.

Av det tidigare anförda framgår, att de kommunala mellanskolorna fördelats på 5 grupper. Med hänsyn till dessa skolors varierande storlek — antalet lärjungar uppgår i den minsta skolan till 55 och i den största till 1,038 — synes en dylik spridning alltjämt motiverad.

De sakkunnigas förslag till fördelning på de olika grupperna framgår av *tabell 4* (se sid. 66). Enligt förslaget skulle fördelningen bli följande:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	2	0	13	52
Ökning resp. minskning	—	—	—	+ 2	— 2

Förslaget innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,000 kronor, oavsett rörligt tillägg och kristillägg.

Tabell 3. Kommunala flickskolor.

Grupp I—III					Grupp IV				
Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾	Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾
		2 hög- sta kl.	Övriga klasser				2 hög- sta kl.	Övriga klasser	
I					Växjö	227	2	6	18
Stockholm:					Halmstad . .	215	2	7	18
Södermalm .	700	6	19	56	Gävle	209	3	5	17.5
Malmö	699	6	18	54	Härnösand . .	205	3	5	17.5
Göteborg:					Kalmar	202	2	6	17
Vasa	633	5	16	48.5 +	Umeå	188	2	7	17
II					Nyköping . .	183	2	6	16
Stockholm:					Skövde	185	2	5	15
Norrmalm .	550	6	14	45 —	Falun	172	2	5	14
Bromma . .	550	4	15	43 +	Ystad	169	2	5	14
Kungsholmen	550	4	15	43 +	Landskrona .	155	2	5	14
Östermalm .	550	4	15	43 —	Södertälje . .	151	2	5	14
Vasastaden	550	4	15	43 —	Vänersborg .	142	2	5	13
Jönköping . .	479	4	14	39	Uddevalla . .	124	2	5	12
Linköping . .	475	4	14	39 +	Söderhamn .	123	2	5	12
III					Kristinehamn	115	2	5	12
Uppsala . . .	465	3	13	35.5	Luleå	111	2	5	12
Norrköping .	405	2	11	30	Hudiksvall . .	110	2	5	12 +
Göteborg:					Skara	107	2	5	12
Majorna . .	376	3	10	29.5	Strängnäs . .	100	2	5	12
Borås	383	2	10	28					
Karlskrona .	301	3	9	25.5 +					
Örebro	263	4	8	24					
Sundsvall . .	270	3	9	23.5					
Västerås . . .	252	2	8	21					
Östersund . .	245	3	7	20.5					
Kristianstad .	226	2	7	19 +					

1) Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).

Tabell 4. Kommunala mellanskolor.

Grupp I—V					Grupp V (forts.)				
Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾	Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾
		Av- slutn.- klasser	Övriga klasser				Av- slutn.- klasser	Övriga klasser	
I					Herrljunga .	106	1	3	8.5
Göteborg . .	1,038	7	27	78.5	Lilla Edet . .	103	1	3	8.5
Stockholm:					Bengtsfors . .	102	1	3	8.5
Norra . . .	656	5	18	51.5	Emmaboda .	102	1	3	8.5
Södra . . .	619	5	16	47.5	Skoghall . . .	102	1	3	8.5
II					Nybro	99	1	3	7.5
Malmö	572	3	14	40.5	Nynäshamn .	99	1	3	7.5
Lund (m. k. fl. sk.) . . .	492	5	15	41.5	Tierp	99	1	3	7.5
IV					Torsås	99	1	3	7.5
Norrköping .	230	2	6	18	Lindesberg .	98	1	3	7.5
Älmhult . . .	183	2	6	16	Skänninge . .	96	1	3	7.5
Hofors (m. h. fsk.)	187	1	7	15.5	Valdemarsvik	94	1	3	7.5
Solna	191	1	6	14.5	Vellinge . . .	93	1	3	7.5
Spånga	178	1	6	14.5	Stocksund . .	92	1	3	7.5
Svalöv	170	1	6	13.5	Arjäng	91	1	3	7.5
Finspång . .	151	1	5	12.5	Höör	90	1	3	7.5
Kungälv . . .	149	1	6	12.5	Östhammar .	89	1	3	7.5
Timrå	147	1	5	11.5	Grängesberg .	88	1	3	7.5
Alvesta . . .	141	1	5	11.5	Norberg . . .	88	1	3	7.5
Munkfors . .	134	1	5	11.5	Atvidaberg .	87	1	3	7.5
Ånge	133	1	5	11.5	Hallstavik . .	85	1	3	7.5
Torsby	131	1	5	11.5	Gislaved . . .	84	1	3	7.5
V					Hyltebruk . .	84	1	3	7.5
Mölnadal *) . .	100	2	4	11	Norrbärke . .	83	1	3	7.5
Västanfors . .	132	1	4	10.5	Svenljunga .	83	1	3	7.5
Orsa	122	1	3	8.5	Örkelljunga .	83	1	3	7.5
Kinna	120	1	3	8.5	Sveg	82	1	3	7.5
Lycksele . . .	120	1	3	8.5	Nora	81	1	3	7.5
Molkom . . .	118	1	3	8.5	Arvidsjaur . .	78	1	3	7.5
Rättvik . . .	115	1	3	8.5	Hjo	77	1	3	7.5
Bräcke	112	1	3	8.5	Karlsborg . .	77	1	3	7.5
Storvik . . .	111	1	3	8.5	Strömsnäs- bruk	74	1	3	6.5
Flen	108	1	3	8.5	Malmköping .	70	1	3	6.5
Kungsbacka .	107	1	3	8.5	Slite	69	1	3	6.5
Mellerud . .	107	1	3	8.5	Kopparberg .	68	1	3	6.5
forts.)					Gnesta	63	1	3	6.5
					Vännäs	61	1	3	6.5
					Säter	61	1	3	6.5
					Åsele	61	1	3	6.5
					Vilhelmina . .	55	1	3	6.5

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—). ²⁾ h = inbyggd handelslinje.

Tabell 5. Praktiska mellanskolor.

Grupp I—IV					
Skola	Antal lärj.	Antal avdelningar		Poäng	1)
		Avslutn.- klasser	Övriga klasser		
I					
Göteborg	1,186	8	34	93	
Stockholm (handelsm.)	754	7	21	61.5	
Malmö (m. h. fsk.)	753	3	22	56.6	
II					
Stockholm (tekn.)	580	5	15	45.5	
Örebro	494	4	16	41	
Norrköping (m. h. fsk.)	483	2	15	37	
Stockholm (hush.)	451	3	14	36.5	
III					
Hälsingborg (m. h. fsk.)	334	2	11	27	
Uppsala (m. h. fsk.)	345	1	11	25.5	
Jönköping	342	3	8	25.5	+
IV					
Nacka	232	2	6	18	
Östersund	190	1	6	14.5	+
Uddevalla	142	1	5	11.5	

1) Uppflyttade (+).

Praktiska mellanskolor.

Med utgångspunkt från det tidigare anförda framlägga de sakkunniga i tabell 5 förslag till fördelning på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna vid de praktiska mellanskolorna. Här nedan lämnas en sammanställning av förslaget:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	4	3	3	0
Ökning resp. minskning	—	—	+ 1	—	— 1

Förslaget innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,000 kronor, oavsett rörligt tillägg och kristillägg.

Tabell 6. Högre folkskolor.

Grupp V och VI				Grupp VII				Grupp VII (forts.)			
Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾	Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾	Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾
V.				Stora Kil	99	4	7	Arlöv	65	3	5
Kalmar	177	7	14 +	Lund	92	4	7 —	Mörbylånga . . .	35	4	5
Gävle	156	6	12 +	Undersåker . . .	92	4	7 —	Jämshög	52	2	4
VI.				Båstad	88	4	7	Hagfors	50	2	4
Borås	148	6	11	Överkalix	87	4	7	Marstrand	25	3	4
Kristianstad . . .	125	6	11	Edsbyn	82	4	7	Sunne	40	2	3
Falun	128	5	10	Nordmaling . . .	82	4	7	Vindeln	40	2	3
Södertälje	102	6	10	Hällefors	80	4	7	Klintehamn . . .	34	2	3
Töreboda	119	4	8 +	Grästorp	78	4	7	Väsby	26	2	3
Sollentuna	119	4	8 +	Malung	75	4	7 —	Kattarp	25	2	3
Hultsfred	115	4	8 +	Ytterlännäs . . .	86	3	6	Allerum	26	1	2
Västerås	113	4	8 +	Råneå	71	4	6	Onsala	19	2	2
				Älvsbyn	71	4	6	Jonstorp-Farhult	15	2	2
				Smålandsstenar .	68	4	6	Visingsö	14	2	2
				Sävsjö	65	4	6 —	Brunnby	12	2	2
				Gränna	64	4	6	Norsjö	19	1	1
				Dorotea	63	4	6	Fleninge	18	1	1
				Hoting	53	4	6				
				(forts.)							

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).

Högre folkskolor.

För närvarande föras de högre folkskolornas rektorer till tre avlöningsgrupper. Tätgruppen innefattar emellertid för närvarande icke någon högre folkskola; tidigare har till denna grupp ensam hänförs högre folkskolan i Uppsala, men denna skola är numera omorganiserad. Mellangruppen vid de högre folkskolorna, som innefattar 10 skolor, kan i poänghänseende jämföras med de kommunala mellanskolornas båda lägsta grupper, och kögruppen slutligen omfattar ännu mindre skolor eller tillhoppa 35.

Enligt 1941 års lärarlönesakkunnigas betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna skall rektor vid högre folkskola utöver lön som ämneslärare åtnjuta särskilt rektorsarvode med i högsta gruppen 1,485 kronor, i mellangruppen 990 och i lägsta gruppen 495 kronor. Löneförmånerna för en dylik rektor skulle enligt nämnda sakkunnigas förslag i allmänhet motsvara lön högst i någon av löneklasserna 27—25. Skulle emellertid — i anslutning till ett av allmänna lönenämnden gjort uttalande — adjunktskompetenta ämneslärare vid vissa högre folkskolor komma att till-

erkännas adjunkts löneställning, komme de sammanlagda löneförmånerna för rektor vid högre folkskola, som är adjunktskompetent, att i vissa fall motsvara lön i löneklasserna 29—27.

I utlåtande den 15 september 1942 över 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag har allmänna lönenämnden förordat, att arvodesgrupperna för rektorerna vid högre folkskolor bestämdes till två i stället för föreslagna tre med arvode å 1,485 respektive 990 kronor. Likaså har praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas lärarförening hos de sakkunniga hemställt, att den lägsta arvodesgruppen måtte borttagas och att sålunda rektorsarvodena vid dessa skolor skulle uppdelas allenast i två grupper. I sistnämnda framställning har jämväl ifrågasatts viss gränsdragning, vilken skulle innebära, att praktiskt taget alla högre folkskolor skulle komma att tillhöra den andra gruppen; härigenom skulle sålunda rektorsarvodet i praktiken komma att utgå med 990 kronor.

De sakkunniga kunna för sin del icke undgå att hysa betänkligheter mot förslaget, att de högre folkskolornas rektorsbefattningar skulle fördelas på allenast två grupper. Ett avskaffande av det nuvarande rektorsarvodet å 495 kronor skulle medföra en avsevärd kostnadsökning, vilken i nuvarande läge knappast kan anses försvarlig. Över huvud måste det enligt de sakkunnigas mening anses ligga närmast till hands att även för de högre folkskolornas vidkommande i princip genomföra en gruppindelning i enlighet med vad som föreslagits för realskolor och för andra högre kommunala skolor än högre folkskolor. Därvid måste emellertid gruppindelningen i poänghänseende utbyggas nedåt med ännu en grupp.

Gränsdragningen mellan den lägsta och den näst lägsta gruppen för de högre folkskolorna synes böra ske antingen mellan talen 6 och 7 eller mellan talen 7 och 8. Den undre gränsen för realskolornas lägsta grupp utgör nämligen 7.5, och motsvarande gräns vid de kommunala mellanskolorna är 6.5. Drages gränsen mellan poängtalén 6 och 7, skulle till näst lägsta gruppen komma att hänföras 11 skolor, som för närvarande tillhöra den lägsta gruppen. En sådan uppflyttning finna de sakkunniga möta betänkligheter. Drages åter gränsen mellan poängtalén 7 och 8, komma visserligen 4 skolor att hänföras till högre grupp än för närvarande, men denna ökning uppväges av att ett lika antal skolor skulle nedflyttas. Enligt de sakkunnigas mening synes en gränsdragning mellan poängtalén 7 och 8 försvarlig, bland annat med hänsyn till att mellangruppen icke torde böra göras alltför obetydlig. De sakkunniga förorda fördelskull, under hänvisning tillika till det tidigare anförda, nedanstående fördelning på arvodesgrupper av rektorstjänsterna vid de högre folkskolorna. Härvid ha de under utbyggnad varande skolorna i Västerås, Hagfors, Vindeln och Norsjö ansetts böra inräknas endast med sin nuvarande organisation; den härav följande grupperingen kan nämligen för de närmaste åren förväntas motsvara de faktiska förhållandena, varför det icke ansetts lämpligt att redan nu för dessa skolors rektorer ifrågasätta ett arvode, som måhända icke ens under någon del av den kommande perioden blir sakligt motiverat.

De sakkunnigas förslag till fördelning av de högre folkskolorna på de tre grupperna framgår av nedanstående uppställning:

Arvodesgrupp:	V	VI	VII
Poäng	18—11.5	11—8	högst 7
Antal skolor	2	8	35
Ökning resp. minskning	+ 2	— 2	—

Förslaget innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,000 kronor, oavsett rörligt tillägg och kristillägg.

Statskontoret har biträtt de sakkunnigas förslag utom beträffande två detaljer, i det statskontoret nämligen *dels* föreslagit en sänkning av poängtalet för lönegrupp I från 47.5 till 46.5, vilket emellertid icke föranleder någon rubbning i de sakkunnigas grupperingsförslag, *dels* avstyrkt förslaget om högre poängtilldelning för de kommunala flickskolornas två högsta klasser. Ett bifall till sistnämnda förslag skulle medföra följande fördelning av de kommunala flickskolorna på lönegrupper (inom parentes anges det antal skolor, som enligt de sakkunniga skulle falla på varje grupp).

Grupp:	I	II	III	IV	V
Löneklass	33	32	31	30	29
Poäng	lägst 46.5	46—36	35.5—18.5	18—11.5	högst 11
Antal skolor . . .	2 (3)	8 (7)	9 (10)	14 (20)	7 (0)

Ett bifall till statskontorets förslag skulle medföra en kostnadsminskning av i runt tal 3,000 kronor.

Av skolöverstyrelsens yttrande inhämtas bland annat.

Kommunala flickskolor.

Skolöverstyrelsen föreslår att grupp III minskas till att omfatta 8 skolor i stället för 10 genom flyttning av den största skolan i gruppen (Uppsala) till grupp II och den minsta (Kristianstad) till grupp IV. Den övre poänggränsen för grupp III skulle sättas vid 35 i stället för 35.5 poäng. Den undre poänggränsen för grupp III skulle däremot bibehållas vid 18.5 och Kristianstad således föras till grupp IV trots sina 19 poäng; detta har överstyrelsen motiverat med att skolan i storleksordning mindre avviker från den största skolan i grupp IV än den näst minsta i grupp III. Hade dess elevantal varit 2 mindre, hade den erhållit endast 18 poäng.

Kommunala mellanskolor.

Skolöverstyrelsen föreslår liksom beträffande de statliga realskolorna, att till den lägsta gruppen hänföras endast skolor med minimiorganisation, d. v. s. 4 klassavdelningar. Härigenom komme den övre poänggränsen att ligga vid poängtalet 10 i stället för 11.

Praktiska mellanskolor.

Skolöverstyrelsen tillstyrker de sakkunnigas förslag.

Högre folkskolor.

Skolöverstyrelsen har till en början påpekat, att de högre folkskolorna i Undersåker och Överkalix från och med den 1 januari 1943 förändrats till kommunala mellanskolor. Överstyrelsen tillstyrker, att tre avlöningsgrupper bibehållas men påyrkar nedflyttning av den lägsta gruppens övre gräns från 7 till 6 poäng. Överstyrelsen anför.

I yttrande över de sakkunnigas förslag har styrelsen för praktiska mellanskolorna och högre folkskolornas lärarförening hänvisat till ovannämnda förslag av allmänna lönenämnden om avskaffande av det lägsta rektorsarvodet å 495 kronor. Styrelsen anser, att starka skäl tala för en sådan anordning. Efter den av de sakkunniga förebragta utredningen vågar man emellertid i nuvarande ekonomiska läge ej hemställa om den lägsta gruppens fullständiga slopande. Denna borde tills vidare kvarstå för de allra minsta högre folkskolorna, nämligen de tvåklassiga allmänna högre folkskolorna och de fyrklassiga med ett lägre lärjungeantal än 75.

Enligt de sakkunnigas förslag böra de skolor, som ha ett poängvärde av högst 7, hänföras till lägsta gruppen. I betänkandet överväges emellertid möjligheten av en gränsdragning mellan poängtal 6 och 7. Den uppflyttning till näst lägsta gruppen av ett antal skolor, som detta skulle medföra, finner de sakkunniga möta betänkligheter. De stanna därför vid en gränsdragning mellan poängtal 7 och 8, bland annat med hänsyn till att mellangruppen icke torde böra göras alltför obetydlig.

I själva verket innebär emellertid denna gränsdragning ett avsteg från den princip, som de sakkunniga följt beträffande de övriga högre kommunala skolorna. Den undre gränsen för dessa skolors lägsta grupp utgör nämligen poängtalet 6.5. Om hänsyn tages till att avslutningsklassen i dessa skolor räknas som 1½ poäng, vilket icke är fallet beträffande de högre folkskolorna, bör således i detta senare fall näst lägsta gruppen omfatta skolor med poängtal 11—7 och lägsta klassen skolor med poängvärdet högst 6. Därmed får man en gränsdragning mellan lägsta och näst lägsta gruppen, som även kan sakligt motiveras. Till näst lägsta klassen kommer då att hänföras samtliga fyrklassiga skolor med ett lärjungeantal av minst 75. Med denna gränsdragning skulle man också komma ifrån den enligt skolöverstyrelsens mening mycket allvarliga olägenheten, att för tre av rektorerna arvodet skulle komma att sänkas med hälften av nu utgående belopp, trots att skolorna till omfattning äro i huvudsak oförändrade.

Beträffande gränsdragningen mellan grupperna V och VI finner överstyrelsen, att en mera naturlig gräns finnes mellan poängvärdena 10 och 8. Därmed skulle antalet skolor i de tre grupperna komma att utgöra respektive 6, 13 och 15, en fördelning, som överstyrelsen finner mera naturlig vid jämförelse med de sakkunnigas förslag till gruppindelning för de övriga högre kommunala skolorna. Även om överstyrelsen finner det önskvärt med en ändring även på denna punkt, vill överstyrelsen emellertid i främsta rummet påyrka en ändring i de sakkunnigas förslag beträffande gränsdragningen mellan arvodesgrupperna VI och VII.

Överstyrelsen får sålunda föreslå, att de högre folkskolorna fördelas så, att till grupp VI föras skolor med poängvärdet 11—7 och till grupp VII skolor med poängvärdet högst 6.

Allmänna lönenämnden har tillstyrkt den av de sakkunniga föreslagna gränsdragningen mellan de olika grupperna av de kommunala flickskolorna, de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna.

Den av lönenämnden för realskolorna föreslagna, kompletterande regeln medför emellertid här, att uppflyttning icke skulle ske av kommunala flickskolorna i Göteborg (Vasa), Kristianstad och Hudiksvall (för närvarande grupp V) samt kommunala mellanskolorna i Finspång, Kungälv och Torsby ävensom att nedflyttning icke skulle vidtagas av kommunala flickskolan i Halmstad och kommunala mellanskolan i Mölndal.

I fråga om de högre folkskolorna har lönenämnden icke velat motsätta sig bibehållande av tre lönegrupper, men förordar att poängtalerna för mellangruppen VI bestämmas till 11—9 i stället för 11—8. Lönenämnden anför.

Gruppindelningen av de högre folkskolorna grundar sig enligt förslaget på att liksom för närvarande tre grupper skulle förefinnas. Av betänkandet framgår, att allmänna lönenämnden i utlåtande den 15 september 1942 över 1941 års lärlarlönesakkunnigas betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna förordat, att arvodesgrupperna för rektorerna vid de högre folkskolorna skulle vara två i stället för tre, varvid den lägsta gruppen skulle avskaffas. De sakkunniga motivera sitt förslag om bibehållande av nuvarande antal grupper med att ett avskaffande av det nuvarande lägsta rektorsarvodet (495 kronor) skulle medföra en avsevärd kostnadsökning, vilken i nuvarande läge knappast kunde anses försvarlig. Över huvud syntes det enligt de sakkunnigas mening ligga närmast till hands att även för de högre folkskolornas vidkommande i princip genomföra en gruppindelning i enlighet med vad som föreslagits för realskolor och andra högre kommunala skolor än högre folkskolor. Vid det förnyade övervägande av denna fråga, som lönenämnden i anledning av förevarande remiss haft att företaga, har lönenämnden icke funnit anledning frångå sin i nyssnämnda utlåtande uttalade uppfattning, att skillnaden i lönehänseende mellan rektorerna vid den lägsta gruppens högre folkskolor och de ordinarie ämneslärarna vid samma skolor, eller 495 kronor, måste anses väl ringa, varför skäl otvivelaktigt tala för en höjning av arvodet. Emellertid bör givetvis i nuvarande läge icke bortses från den av de sakkunniga berörda statsfinansiella synpunkten. Likaledes måste erkännas, att den allmänna överblick över hela frågan om rektorstjänsternas indelning i avlönings- och arvodesgrupper, som det nu föreliggande ärendet erbjuder, ställer spørgsmålet om de högre folkskolornas ställning i grupperingshänseende i en annan belysning än tidigare. Lönenämnden vill fördenskull icke motsätta sig en lösning i enlighet med de sakkunnigas förslag, innebärande en fördelning av de högre folkskolorna på tre grupper. Beträffande poängtalerna för grupp VI synas dessa emellertid böra bestämmas till 11—9 i stället för föreslagna 11—8; vid bifall härtill skulle högre folkskolorna i Töreboda, Sol-lentuna, Hultsfred och Västerås komma att kvarstå i lägsta gruppen. Vid samtidigt tillämpning av ovan angivna, av lönenämnden för realskolorna föreslagna kompletterande regel skulle högre folkskolan i Gävle icke behöva flyttas upp.

Departement-
schefen.

Såsom förut erinrats har vid inplaceringen av rektorerna vid de högre kommunala skolorna i arvodesgrupper använts samma poängsystem som i fråga om de statliga realskolorna. I likhet med de sakkunniga och de i ärendet hörda myndigheterna utgår jag ifrån, att så i princip skall bli fallet även denna gång. Varje fullt 25-tal lärjungar bör sålunda ge 1 poäng. Vidare böra avslutningsklasserna utom vid högre folkskolor ge 1.5 poäng för varje avdelning och övriga klassavdelningar 1 poäng, dock att även varje klassavdelning inom den näst högsta klassen vid kommunal flickskola bör berättiga till 1.5 poäng. Jag har nämligen funnit övertygande skäl tala för de sakkunnigas förslag, att de två högsta klasserna i kommunal flickskola, inom vilka klasser undervisningen är differentierad, skola i fråga om poängberäkning likställas med gymnasieklasser och avslutningsklasser på realskolestadiet.

I fråga om de sakkunnigas poängberäkning och förslag till gruppindelning för de högre kommunala skolornas vidkommande hänvisar jag till *tabellerna 3—6* på sid. 65—68. Enligt dessa tabeller skola gruppgränserna dragas på följande sätt (för jämförelse återgivas i detta sammanhang även de gruppgränser, som av de sakkunniga förordats och av mig tillstyrkts beträffande de statliga realskolorna).

Realskolor.

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
lägst 36	35.5—18.5	18—11.5	11—7.5

Kommunala flickskolor, kommunala och praktiska mellanskolor.

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Grupp V
lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5

Högre folkskolor.

Grupp V	Grupp VI	Grupp VII
lägst 12	11—8	7—1

Mot gränsdragningen beträffande de kommunala flick- och mellanskolorna samt de praktiska mellanskolorna har riktats erinran endast av skolöverstyrelsen, som ansett, att den övre gränsen för grupp III borde för de kommunala flickskolorna dragas vid talet 35. Denna jämkning, som skulle bryta enhetligheten i serien, anser jag mig icke kunna biträda. Icke heller kan jag biträda skolöverstyrelsens förslag beträffande omfattningen av de kommunala mellanskolornas lägsta grupp; jag hänvisar härutinnan till vad jag anfört i fråga om motsvarande spörsmål beträffande de statliga realskolornas gruppindelning. Skolöverstyrelsen har slutligen beträffande de högre folkskolorna påyrkat en minskning av den föreslagna lägsta gruppen genom hänförande av skolor med 7 poäng till den näst lägsta gruppen. Allmänna lönenämnden har å andra sidan velat öka den lägsta gruppen med de fyra skolorna med 8 poäng. Jag har för egen del funnit den av allmänna lönenämnden förordade gränsdragningen mest naturlig, varför jag tillstyrker densamma. Beträffande de högre folkskolorna vill jag slutligen framhålla, att jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag om bibehållande av tre arvodesgrupper, vilket förslag tillstyrkts av samtliga i ärendet hörda myndigheter. — Jag tillstyrker sålunda de sakkunnigas förslag till gränsdragning med den jämkning, som förordats av allmänna lönenämnden.

Skolöverstyrelsens erinran om att högre folkskolorna i Undersåker och Överkalix numera erkänts såsom kommunala mellanskolor torde böra beaktas. De komma härigenom att med vardera 7.5 poäng hänföras till grupp V.

Vid bifall till vad jag förordat komma antalet högre kommunala skolor inom de skilda arvodesgrupperna att — med beaktande av den av löne-

nämnden förordade gränzsönsregeln — bli följande (ökningen respektive minskningen i jämförelse med nuvarande antal anges inom parentes):

Skolform	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Grupp V	Grupp VI	Grupp VII
Komm. flickskolor	2 (—3)	8 (+6)	10 (—2)	19 (—1)	1 (±0)		
» mellanskolor	3 —	2 —	0 —	11 —	56 (+2)		
Prakt. »	3 —	3 —	3 (+1)	3 (+1)	0 —		
Högre folkskolor					1 (+1)	5 (—5)	37 (+2)

Det torde liksom år 1938 böra ankomma på Kungl. Maj:t att för varje skola bestämma, till vilken avlöningsgrupp rektor skall hänföras.

4. Folk- och småskoleseminarierna.

Rektorerna vid folkskoleseminarierna äro i avlöningshänseende likställda med rektorerna vid de högre allmänna läroverken och sålunda indelade i tre avlöningsgrupper I—III. Till grupp I ha hänförts samtliga dubbelseminarier, till grupp II enkelseminariet i Stockholm, som tillika är provårseminarium, samt till grupp III återstående enkelseminarier. Dubbelseminarierna omfatta en 4-årig och en 2-årig linje. Sistnämnda linje utgöres antingen av studentklass eller, såsom i Falun, av en linje avsedd för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. Enkelseminarierna åter omfatta en 4-årig linje.

De sakkunniga ha förordat ett uppskov ett eller annat år med en definitiv gruppindelning. De anföra.

Efter det att 1937 års nu gällande gruppindelning genomförts, ha vissa inskränkningar i seminarieorganisationen företagits på grund av beräkningar, som verkställtts angående det aktuella lärarbehovet vid folkskolorna. För varje år har Kungl. Maj:t föreskrivit, vid vilka seminarier nyintagning av elever skulle ske. Höstterminen 1942 hade icke något folkskoleseminarium sitt fulla antal avdelningar. Seminariernas organisation just nu kan därför icke läggas till grund för någon ny gruppindelning av rektorstjänsterna.

Skolöverstyrelsen har låtit verkställa vissa beräkningar för utrönandet av lärarbehovet vid folk- och småskolor under de närmaste åren och på grundval därav i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 oktober 1942 framlagt vissa förslag rörande seminarieverksamheten under de kommande åren. Ur detta förslag ha följande upplysningar inhämtats beträffande den beräknade intagningen vid folkskoleseminarierna under den närmaste sexårsperioden. För år 1943 skulle elevintagningen inskränkas till att omfatta 4 avdelningar å 2-årig linje samt 6 avdelningar å 4-årig linje. Först mot slutet av nästa sexårsperiod skulle enligt skolöverstyrelsens beräkningar folkskoleseminarierna komma att överskrida den organisation, som låg till grund för gruppindelningen av deras rektorstjänster år 1937.

Under mellantiden synes en tillfällig ändring i organisationen eventuellt kunna bli aktuell. Det starkt ökade kravet på utexaminering av småskollärarinnor under de närmaste åren kan nämligen tänkas bli provisoriskt tillgodo-

sett på det sättet, att även folkskoleseminarierna tagas i anspråk för utexaminering av småskollärarinnor.

I 1943 års statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln sid. 291, har föredragande departementschefen anslutit sig till skolöverstyrelsens förslag beträffande läsåret 1943/44 och föreslagit en intagning av 6 klassavdelningar på 4-årig linje och 4 på 2-årig linje, d. v. s. en klassavdelning skulle intagas vid vart och ett av de tio folkskoleseminarierna. Ej heller för nästa läsår kunna således dessa seminarier förväntas uppnå sin normala organisation.

De sakkunniga anse sig vid nu angivna förhållanden icke för närvarande kunna föreslå någon definitiv gruppindelning för nästa sexårsperiod av rektorstjänsterna vid folkskoleseminarierna. Ej heller anse sig de sakkunniga kunna taga ställning till en av styrelsen för svenska seminarielärarföreningen gjord hemställan om vissa ändrade grunder för själva gruppindelningen. Frågan om en mera definitiv gruppindelning synes därför böra anstå ett eller annat år i avvaktan på den föreslagna organisationsplanens genomförande. Enligt de sakkunnigas mening böra med hänsyn härtill de förordnanden, som skola meddelas för folkskoleseminariernas rektorer från och med den 1 juli 1943, begränsas att avse en tid av ett eller möjligen två år. Ehuru den nuvarande gruppindelningen med 6 seminarier hänfödda till grupp I ingalunda motsvarar de för närvarande föreliggande förhållandena, synas skäl tala för att under den angivna övergångstiden nuvarande gruppindelning bibehålles oförändrad. En jämkning nu skulle nämligen lätt kunna efterföljas av en förnyad jämkning efter ett eller annat år, något som synes böra undvikas.

Rektorerna vid småskoleseminarierna äro principiellt i lönehänseende likställda med realskolornas rektorer. Till grupp I borde i enlighet härmed ha förts dubbelseminarierna, till grupp II de 3-åriga enkelseminarierna och till grupp III de 2-åriga enkelseminarierna.

På grund av den rådande arbetslösheten inom småskolläraryrket har emellertid examinationen av småskollärarinnor varit inskränkt under de gångna åren. När löneregleringen genomfördes för dessa rektorer vid 1938 års riksdag — ett år senare än för rektorerna vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna m. fl. — kunde endast ett enda seminarium hänföras till grupp II, under det att alla de övriga fördes till grupp III. Intet småskoleseminarium inplacerades således i grupp I.

De sakkunniga ha även i fråga om småskoleseminarierna föreslagit uppskov med en definitiv nygruppering. De yttra i detta hänseende.

Enligt vad som framgår av skolöverstyrelsens tidigare omnämnda skrivelse den 16 oktober 1942 ha förhållandena för småskoleseminariernas del numera i grund förändrats. Redan för budgetåret 1943/44 föreslår därför överstyrelsen en intagning av elever i första klass vid icke mindre än 11 klassavdelningar på 2-årig linje och 1 på 3-årig linje. Redan efter något år väntas denna organisation bli otillräcklig, och överstyrelsen ifrågasätter en provisorisk lösning efter två linjer, antingen ytterligare utvidgning av de nuvarande småskoleseminarierna eller också utnyttjande av folkskoleseminarierna för utbildning jämväl av småskollärarinnor.

I 1943 års statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln sid. 306, har föredragande departementschefen anslutit sig till skolöverstyrelsens förslag och förordat intagning av inalles 12 nybörjaravdelningar. Enligt departe-

mentschefen borde beslut nu fattas angående omorganisation av seminarierna i Härnösand, Växjö och Lycksele till 2-åriga dubbelseminarier från och med den 1 juli 1943. Omorganisationen innebär, att för den närmaste framtiden skulle finnas 6 2-åriga dubbelseminarier och ett 3-årigt enkelseminarium, det senare i Haparanda.

Styrelsen för svenska seminarieläraryöreningen har i sin tidigare omnämnda skrivelse till de sakkunniga hemställt, att småskoleseminariet i Haparanda måtte uppflyttas till avlöningsgrupp II samt att samtliga övriga småskoleseminarier måtte uppflyttas till avlöningsgrupp I. Förslaget innebär en höjning dels med två lönegrupper för samtliga seminarier utom de i Haparanda och Lycksele, dels med en grupp för sistnämnda seminarier.

Beträffande grupperingen av rektorstjänsterna vid småskoleseminarierna finna de sakkunniga principiellt riktigt, att ifrågavarande tjänster alltjämt likställas med rektorstjänsterna vid realskolorna. Då de sakkunniga i det föregående föreslagit en uppdelning på fyra grupper för realskolornas vidkommande, synes böra övervägas, huruvida en motsvarande gruppering bör genomföras även för småskoleseminariernas del. Med hänsyn till den ifrågasatta utvidgningen av seminarieorganisationen anse de sakkunniga en dylik spännvidd för grupperingen väl motiverad.

Enligt de sakkunnigas mening böra vid full utbyggnad av småskoleseminarierna följande grunder tillämpas. Tätgruppen avses för 2-åriga seminarier med tre parallellavdelningar, därest en sådan organisation framdeles skulle komma till stånd. Till grupp II böra föras dubbelseminarierna, till grupp III det 3-åriga enkelseminariet i Haparanda och till grupp IV eventuella 2-åriga enkelseminarier. De sakkunnigas förslag innebär, att seminarierna i Haparanda och Lycksele skulle bibehålla sin placering, medan samtliga övriga skulle få sin lönegruppsplacering höjd ett steg.

Då emellertid den nya organisationen icke kan förväntas bli fullt genomförd under budgetåret 1943/44, synes med nämnda lönegruppsplacering böra anstå något år. I avvaktan härpå synas de rektorsförordnanden, som skola gälla från och med den 1 juli 1943, böra begränsas till att avse endast ett år. Under detta år torde den nuvarande gruppindelningen böra bibehållas oförändrad.

Statskontoret har anslutit sig till de sakkunnigas förslag om uppskov med en översyn av lönegrupperingen för folk- och småskoleseminarierna. I avvaktan härpå syntes förnyade förordnanden för rektorerna vid dessa läroanstalter nu böra meddelas för en tid av högst ett år. I anslutning till vad statskontoret i det föregående anfört beträffande en utbyggnad nedåt av lönegrupperna för de högre allmänna läroverken och realskolorna förordar ämbetsverket, att vid den framtida översynen av grupperingen för seminarierna båda grupperna utbyggas nedåt med för folkskoleseminarierna en lönegrupp och för småskoleseminarierna en eller eventuellt två lönegrupper.

Allmänna lönenämnden har icke haft något att erinra mot vad de sakkunniga anfört i förevarande hänseende.

Skolöverstyrelsen däremot har förklarat sig icke kunna finna anledning att uppskjuta en definitiv gruppindelning.

Beträffande folkskoleseminarierna har överstyrelsen därvid icke ifrågasatt annan förändring, än att folkskoleseminariet i Stockholm borde

uppflyttas från grupp II till grupp I. I fråga om motiveringen härför hänvisas till handlingarna i ärendet.

Beträffande småskoleseminarierna har överstyrelsen motsatt sig en utökning med en lönegrupp IV. Överstyrelsen förordar i stället, att grupp I skulle omfatta alla småskoleseminarierna utom seminariet i Haparanda, vilket skulle hänföras till grupp II. Beträffande skolöverstyrelsens motivering härför torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

Seminarieorganisationen befinner sig för närvarande i ett labilt läge. Man kan för de närmaste åren motse en kraftig utvidgning av examinationen. Det kan ännu icke med full säkerhet överblickas, hur organisationen kommer att gestalta sig om ett eller annat år. Större klarhet i detta hänseende kommer med all sannolikhet att föreligga redan nästa år. Vid sådant förhållande finner jag i likhet med de sakkunniga lämpligast att uppskjuta översynen av lönegrupsindelningen. Jag hoppas emellertid att det skall bli möjligt att redan nästa år taga ställning till denna fråga. I avbidan härpå torde rektorernas löneställning böra bibehållas oförändrad under nästa budgetår. Jag anser mig icke behöva i detta sammanhang taga ställning till de riktlinjer för en ändrad gruppering, som förordats av de sakkunniga och vissa remissmyndigheter.

Departementschefen.

De sakkunniga ha förutsatt, att seminarierektorerna efter den 30 juni 1943, då nuvarande förordnanden utlöpa, tills vidare skola förordnas endast på viss kortare tid. Då ett dylikt provisorium, ehuru i och för sig tänkbart, måhända kan vålla olägenheter, förtjänar det övervägas, huruvida icke den nya förordnandeperioden för seminariernas rektorer kan liksom för övriga rektorer omfatta sex år, varvid dock bör uppställas villkor av innebörd, att vederbörande rektor skall vara skyldig att under löpande förordnandeperiod underkasta sig den ändring i löneställningen, som må föranledas av en ändrad lönegrupsindelning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles taga denna fråga under övervägande.

5. Abnormskolorna.

Statens blindaanstalter äro institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas, hantverksskolan i Kristinehamn för blindas män, hantverksskolan i Växjö för blindas kvinnor och vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte. Den enda av dessa anstalter, som beträffande rektorstjänstens placering i lönehänseende vid 1937 års lönereglering direkt anslutits till avlöningsgrupperingen för rektorstjänster vid statliga läroanstalter i övrigt, är institutet och förskolan för blindas å Tomteboda. Rektorstjänsten vid denna anstalt har i lönehänseende jämställts med rektorstjänst vid högre allmänt läroverk i lägsta avlöningsgruppen. De sakkunniga ha förklarat sig sakna anledning att förorda någon ändring härutinnan.

Lönereglering för lärarpersonalen vid dövstumskolorna genomfördes från och med den 1 juli 1938. Rektorstjänsterna indelades i fyra avlönings-

grupper med utgångspunkt från en löneställning enligt 26 lönegraden 29 löneklassen för den lägsta gruppen. Till lägsta gruppen, grupp IV, fördes rektorsbefattningen vid dövstumskolan i Växjö; till näst lägsta gruppen, grupp III, fördes rektorsbefattningarna vid skolorna å Manilla, i Lund, Örebro, Gävle och Härnösand, och till grupp II fördes rektorsbefattningen vid skolan i Vänersborg, som tillika är fortsättningsskola för talundervisade gossar. Ingen dövstumskola placerades i högsta gruppen, grupp I. Dövstumskolan i Gävle är numera nedlagd och ersatt av en vårdanstalt för dövstamma med komplicerat lyte; föreståndarbefattningen vid denna anstalt är icke lönegradsplacerad enligt löneplan E, avseende rektorsbefattningar tillsatta medelst förordnande för viss tid, och bör därför icke komma under bedömande i detta sammanhang. I övrigt kvarstår nyssnämnda avlöningsgruppering oförändrad. Nuvarande förhållanden framgå av nedanstående sammanställning:

Avlöningsgrupp:	I	II	III	IV
Lönegrad	—	E 4	E 3	E 2
Lön enligt löneklass . .	—	31	30	29
Antal skolor	0	1	4	1

De lönegrader, som kunna komma i fråga för rektorerna vid dövstumskolorna, äro E 2—E 5. Av dessa utnyttjas för närvarande endast de tre första, alltså E 2—E 4. *De sakkunniga* ha förklarat sig sakna anledning att ifrågasätta någon utökning av antalet lönegrader för rektorstjänsterna vid dövstumskolorna. Beträffande gruppindelningen ha de sakkunniga anført.

Till grupp IV, lönegrad E 2, hör för närvarande rektorstjänsten vid dövstumskolan i Växjö. Denna skola skall omorganiseras från och med budgetåret 1943/44. Den obligatoriska skoltiden skall därvid sänkas från tre till två år, men till skolkursen skall knytas en frivillig 2-årig yrkesutbildning. Denna ändring synes dock enligt de sakkunnigas mening ej böra medföra någon ändring i lönegruppsplaceringen, varför skolan föreslås alltjämt tillhöra grupp IV.

Av de till grupp III hörande fyra skolorna utgöras tre av upptagnings-skolorna för östra distriktet (Manilla), för södra distriktet (Lund) och för norra distriktet (för närvarande Härnösand). På dessa skolor torde framdeles komma att fördelas eleverna vid upptagningsskolan i Vänersborg, som enligt ett av skolöverstyrelsen den 22 januari 1943 avgivet förslag skall nedläggas med utgången av budgetåret 1942/43. Någon anledning att på denna grund ifrågasätta uppflyttning till högre avlöningsgrupp av rektorerna vid de förstnämnda tre upptagningsskolorna synes emellertid icke föreligga. De sakkunniga förorda därför, att dessa skolor alltjämt hänföras till grupp III. Hit torde dessutom, liksom för närvarande, böra föras dövstumskolan i Örebro, som är specialskola för oegentligt dövstamma.

Till grupp II hör för närvarande dövstumskolan i Vänersborg, som är dels upptagningsskola, dels fortsättningsskola för talundervisade gossar. Därest upptagningsskolan i enlighet med det nyss anförda kommer att nedläggas, kommer skolan att bestå endast av fortsättningsskola. Anledning synes icke föreligga att då bibehålla skolan i avlöningsgrupp II. De sakkunniga anse sig icke böra taga någon bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida skolan hädan-

efter bör föras till grupp III eller grupp IV, men äro med hänsyn till den förordade placeringen av dövstumskolan i Växjö närmast benägna att förorda det senare av dessa alternativ.

Statskontoret har framhållit, att därest ämbetsverkets förslag om en utbyggnad nedåt med en lönegrupp för läroverken vinner bifall, rektorstjänsten vid institutet och förskolan för blinda syntes böra nedflyttas från lönegraden E 11 till lönegraden E 10. Då statskontoret vidare förutsatt, att upptagningskolan för dövstamma å Manilla och icke upptagningsskolan i Vänersborg kommer att nedläggas, har någon ändring av grupperingen för dövstumskolorna icke syntes ämbetsverket påkallad.

Allmänna lönenämnden har icke framställt någon erinran mot de sakkunnigas förslag men har uttalat att, därest skolöverstyrelsens i sakkunnigbetänkandet omförmälda förslag angående nedläggande av upptagningsskolan för dövstamma i Vänersborg icke skulle genomföras utan denna skola i stället skulle komma att utvidgas, anledning icke syntes föreligga att vidtaga någon ändring med avseende å den nuvarande grupperingen vid dövstumskolorna.

Skolöverstyrelsen har, därest upptagningsskolan för dövstamma i Vänersborg skulle komma att nedläggas, förordat en nedflyttning av rektorstjänsten för den kvarvarande fortsättningsskolan till grupp III (nu grupp II).

De sakkunnigas förslag har icke givit mig anledning till erinran, varför jag biträder detsamma. Till frågan om löneställningen för rektor vid dövstumskolan i Vänersborg är jag dock icke beredd att taga ställning i detta sammanhang.

Departement-
schefen.

6. De tekniska läroverken.

De tekniska läroverkens rektorer äro i lönehänseende för närvarande principiellt likställda med rektorerna vid de högre allmänna läroverken och folkskoleseminiarierna. Vid de tekniska läroverken finnes emellertid en fjärde avlöningsgrupp, grupp IV. Vid gruppindelningen har hänsyn tagits dels till de olika läroverkens elevantal, dels ock till antalet grupper av undervisningstimmar, beräknade efter medeltjänstgöringen för lektor. Med dessa indelningsgrunder ha förts

- till grupp I läroverket i Örebro;
- » » II läroverken i Malmö och Norrköping;
- » » III läroverken i Borås, Eskilstuna, Härnösand och Stockholm samt
- » » IV läroverket i Västerås.

Tekniska läroverket i Göteborg har för närvarande icke någon särskild rektorstjänst.

De sakkunniga ha förordat uppflyttning till grupp I av tekniska läroverket i Stockholm och till grupp III av läroverket i Västerås. Till stöd härför anföres.

Sedan nu gällande gruppindelning av rektorstjänsterna vid de tekniska läroverken genomfördes, har lärjungeantalet vid dessa läroverk starkt ökat. Anledningen därtill är det sedan år 1936 ökade antalet klassavdelningar. Följande sammanställning utvisar elevantalet vid de 8 tekniska läroverk, som i detta sammanhang komma i betraktande, dels under höstterminen 1942, dels under höstterminen 1936. Förhållandena under höstterminen 1942 torde i huvudsak komma att bestämma indelningen under den kommande sexårsperioden, och elevantalet höstterminen 1936 har legat till grund för den nuvarande indelningen.

Tekniska läroverket i	De sakkunnigas förslag	Antal inskrivna lärjungar ht. 42	ht. 36
Stockholm	grupp I	418	—
Örebro	» I	346	328
Malmö	» II	292	214
Norrköping	» II	237	184
Eskilstuna	» III	180	147
Härnösand	» III	176	99
Västerås	» III	166	72
Borås	» III	161	87

Tekniska läroverket i Stockholm har som synes redan hunnit växa ut till landets största tekniska läroverk och synes därför böra uppflyttas till grupp I. Till denna grupp torde vidare alltså böra hänföras tekniska läroverket i Örebro. Med avseende på tekniska läroverket i Malmö, som innefattar gymnasium och tre fackskolor och som för närvarande tillhör grupp II, synes tvekan kunna råda om dess bibehållande i oförändrad grupp eller dess uppflyttning till grupp I. Elevantalet har visserligen ökat sedan höstterminen 1936, men det överskrider dock icke 300. De sakkunniga ha ansett sig böra stanna vid att förorda, att detta läroverk bibehålles i grupp II.

Till grupp II synes likaledes alltså böra föras tekniska läroverket i Norrköping. Skulle emellertid ett av skolöverstyrelsen framställt förslag angående viss utvidgning av detta läroverk genomföras, bör frågan om läroverkets placering i avlöningsgrupp underkastas förnyat överbäggande.

Den för närvarande till grupp IV förda elektrotekniska fackskolan i Västerås, som höstterminen 1936 hade endast 2 avdelningar men som höstterminen 1942 haft 5 och för höstterminen 1943 beräknas få 6 avdelningar, har numera en omfattning, som motiverar dess jämställande med de till grupp III hänfödda läroverken. Den bör därför uppflyttas till sistnämnda grupp, till vilken alltså böra hänföras även läroverken i Eskilstuna, Härnösand och Borås.

En av de sakkunniga företagen undersökning rörande antalet avdelningar och antalet undervisningstimmar vid vart och ett av de tekniska läroverken har ytterligare bekräftat riktigheten av den ovan föreslagna gruppindelningen. De sakkunnigas förslag kan sammanfattas sålunda:

Avlöningsgrupp:	I	II	III	IV
Löneklass	36	35	34	33
Antal läroverk	2	2	4	0
Ökning respektive minskning	+ 1	—	—	— 1

Förslaget innebär en kostnadsökning av i runt tal 1,500 kronor.

Statskontoret har anfört.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle rektorerna vid de tekniska läroverken i Stockholm och Örebro hänföras till lönegrupp I. Detta innebär bland annat — som tidigare antytts — att rektor för tekniska läroverket i Stockholm (418 lärjungar) kommer att uppbära högre avlönning än de sammanlagda löneförmåner, som tillkomma den nuvarande innehavaren av rektorstjänsten vid tekniska högskolan i Stockholm (över 1,500 elever). Berörda förhållande antyder, att rektorerna vid de tekniska läroverken beretts en förmånligare löneställning än som ur olika synpunkter kan anses motiverad. I nuvarande läge borde i avvaktan på en kommande ytterligare utbyggnad av de tekniska läroverken lönegrupp I reserveras för framtida behov, och rektorerna vid dessa läroanstalter placeras förslagsvis på följande sätt:

lönegrupp II Stockholm, Örebro

» III Malmö, Norrköping

» IV Eskilstuna, Härnösand, Västerås, Borås.

Mot detta förslag kan emellertid den invändningen göras, att ett bifall härtil skulle föranleda en nedflyttning av rektorstjänsterna vid alla skolor med undantag av Stockholm och Västerås, oaktat lärjungeantalet faktiskt ökat vid skolorna sedan föregående lönegruppering genomfördes. En dylik ändring skulle således innebära ett principiellt avsteg från 1937 års lönerreglering. Därest dessa synpunkter synes böra tillmätas avgörande betydelse, synes man vara nödsakad godtaga de sakkunnigas förslag.

Skolöverstyrelsen har biträtt de sakkunnigas förslag men därutöver påyrkat uppflyttande av de tekniska läroverken i Malmö och Norrköping till grupp I. Härigenom skulle fyra läroverk (Stockholm, Örebro, Malmö och Norrköping) komma att hänföras till grupp I och fyra (Eskilstuna, Härnösand, Västerås och Borås) till grupp III. Grupperna II och IV skulle bli oreprenterade. Till stöd för förslaget om uppflyttning av läroverken i Malmö och Norrköping anföres bland annat.

Malmö: Rektor framhåller, att arbetsbördan icke är direkt proportionell mot antalet på en gång närvarande elever, men däremot i högsta grad beroende på antalet årligen nyinskrivna och antalet årligen utexaminerade. Rektor påvisar, att tekniska läroverket i Malmö på grund av sin organisation med såväl ett 3-årigt gymnasium som tre 2-åriga fackskolor årligen mottager och utexaminerar ett antal elever, som snarare är större än det antal elever, som årligen mottagas och utexamineras vid det 3-åriga örebrogymnasiet. »Om man härtill lägger, att en av de drygaste och mest nervpåfrestande arbetsoperationerna, nämligen uppgörandet av arbetsordning, i Malmö måste utföras två gånger årligen, en gång för höst- och en gång för vårterminen, medan det i Örebro räcker med en gång för hela läsåret, samt att läsåret i Malmö är 10 dagar längre och ferierna följaktligen 10 dagar kortare än i Örebro, så torde det icke med anlitande av saksål kunna bevisas, att rektorstjänsten i Malmö är mindre betungande än i Örebro. Om arbetsbördan skall läggas till grund för lönegruppsplaceringen, finns det ingen anledning att placera Malmö i lägre grupp än Örebro.»

Överstyrelsen kan icke heller finna, att de sakkunniga kunnat framföra någon bärande motivering för bibehållande av avlöningsgrupp II för tekniska läroverket i Malmö.

Norrköping: Den av överstyrelsen föreslagna utvidgningen av läroverket innebär dels inrättande av ytterligare en parallellavdelning av första klassen, varigenom antalet parallellavdelningar uppnår samma antal som för närvarande finnes vid örebrogymnasiet, dels även upprättande av en flygteknisk facklinje. Då vid läroverket redan nu finnas fem facklinjer (medan vid läroverket i Örebro endast finnas fyra dylika linjer), nämligen maskinteknisk, textilteknisk, byggnadsteknisk, kemiskt teknisk och färgeriteknisk, skulle efter inrättande av den flygtekniska linjen läroverket i Norrköping komma att omfatta icke mindre än sex olika facklinjer. Arbetet med planläggande av undervisningen, uppgörande av arbetsordningar, olika för höst- och vårtermin m. m., blir härigenom mycket komplicerat, vartill kommer, att en mycket stor del av undervisningen uppehålls av icke-ordinarie lärare. En uppflyttning till avlöningsgrupp I måste sålunda, därest den föreslagna utvidgningen av läroverket genomföres, anses vara mycket väl motiverad.

I detta sammanhang tillåter sig överstyrelsen framhålla en synpunkt, som torde böra tillmätas en viss betydelse även då det gäller bestämmande av avlöningsgrupp för de tekniska läroverkens rektorer, nämligen den omständigheten att vid de tekniska läroverken finnes ett mycket stort antal pedagogiskt oskolade icke-ordinarie lärare. Härigenom torde rektorernas pedagogiskt vägledande arbete i många fall bli betydligt mera betungande än vad fallet är vid de allmänna läroverken. Dessa förhållanden motivera över lag rektorernas placering vid de tekniska läroverken i högre avlöningsgrupper än vad kanske annars skulle kunna anses skäligt.

Allmänna lönenämnden har icke framställt någon erinran mot de sakkunnigas förslag.

Departement-
schefen.

Jag biträder i likhet med skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden de sakkunnigas förslag om uppflyttning av rektorstjänsterna vid de tekniska läroverken i Stockholm och Västerås till grupp I respektive grupp III. Statskontorets förslag kan jag, under hänvisning till vad jag inledningsvis anført, icke ansluta mig till. Skolöverstyrelsen har framlagt förslag om uppflyttning till grupp I även av rektorstjänsterna vid läroverken i Malmö och Norrköping. Då emellertid grupp I synes böra förbehållas läroverk, vilka i fråga om storlek stå i markerad särklass, anser jag mig dock böra förordna, att dessa två läroverk bibehållas i grupp II. Jag erinrar, att jag i annat sammanhang denna dag tillstyrker inrättande av en ny parallellinje vid örebroläroverket, varför dettas elevantal torde komma att inom kort närma sig och kanske överstiga 400.

I annat sammanhang denna dag gör jag den hemställan, som föranledes av vad jag sålunda förordnat.

7. Navigationsskolorna.

Rektorstjänsterna vid navigationsskolorna äro för närvarande i avlöningshänseende jämställda med motsvarande tjänster vid realskolorna. Till grupp I har hänförs skolan i Göteborg, till grupp II skolorna i Stockholm, Malmö och Härnösand och till grupp III skolan i Kalmar.

De sakkunniga föreslå, att nu gällande gruppindelning bibehålles oförändrad.

De sakkunnigas förslag har tillstyrkts av samtliga remissmyndigheter, nämligen *statskontoret*, *allmänna lönenämnden* och *kommerskollegium*.

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet förordar jag i likhet med de sakkunniga och remissmyndigheterna, att den nuvarande lönegruppsindelningen bibehålles.

Departementschefen.

8. Övergångsanordning.

De sakkunniga ha ifrågasatt en övergångsanordning i syfte att mot löne-minskning skydda de rektorer vid realskolor, vilka föreslagits nedflyttade i den för närvarande obefintliga grupp IV. De anföra.

De sakkunnigas förslag angående grupperingen av rektorstjänsterna innebär i vissa fall nedflyttning av rektorstjänst till lägre avlöningsgrupp än den för närvarande gällande. Bortsett från de nedflyttningar, som följa av införandet av en ny avlöningsgrupp IV för realskolornas vidkommande — vilka särskilt beröras i det följande — skulle nedflyttningar förekomma bland annat vid de högre allmänna läroverken från grupp I till II och från grupp II till III, vid realskolorna från grupp II till III och vid de kommunala flickskolorna från grupp I till II. Nedflyttningar av nu angivet slag äro sådana, som de för närvarande tjänstgörande rektorerna ha haft anledning att räkna med. Vid införandet av systemet med samtidigt utlöpande rektorsförordnanden har nämligen förutsatts, att frågan om varje läroanstalts placering i avlöningsgrupp skulle bli föremål för omprövning i samband med meddelandet av förnyat förordnande å rektorstjänsten, och en sådan omprövning måste givetvis förutsättas kunna leda till rektorstjänstens uppflyttning eller nedflyttning i avlöningsgrupp inom härför givna gränser likaväl som till dess bibehållande i oförändrad grupp. Av det anförda bör dragas den slutsatsen, att anledning icke föreligger att ifrågasätta någon lönekomensation för de nuvarande rektorer, vilkas rektorstjänster från och med den 1 juli 1943 skulle komma att nedflyttas till någon för närvarande förefintlig, lägre avlöningsgrupp. Det bör i detta sammanhang understrykas, att ett emottagande av förnyat förordnande å en rektorstjänst efter utgången av det löpande, för viss tid meddelade förordnandet får anses liktydigt med tillträddande av ny befattning, varav följer, att anspråk icke bör kunna framställas på högre löneförmån än den för befattningen vederbörligen bestämda. Till belysning härav må hänvisas till en i II. A 3. kungörelsen den 5 november 1937, nr 874, intagen föreskrift, enligt vilken de vid övergången till ny lönereglering den 1 januari 1938 tjänstgörande rektorerna skyddades mot löne-minskning allenast intill utgången av den tid, för vilken de med tillämpning av de före den 1 januari 1938 gällande grunderna senast meddelats förordnande å rektorsbefattning.

Emellertid bör här uppmärksammas den särställning, som kommer att inträda för rektorerna vid de realskolor, vilkas rektorstjänster enligt de sakkunnigas förslag skulle nedflyttas från grupp III till en ny grupp IV. Någon grupp IV finnes icke för närvarande vid realskolorna, och de till den nuvarande grupp III hörande rektorerna kunna alltså sägas icke ha haft anledning att räkna

med någon nedflyttning till lägre avlöningsgrupp. De sakkunniga anse sig böra ifrågasätta, huruvida icke en särskild övergångsanordning borde åvägabringas beträffande nu ifrågavarande rektorer. Syftet med en dylik anordning skulle vara att, helt eller delvis, skydda dessa rektorer mot en löneminskning av i runt tal 500 kronor för år. De sakkunniga äro medvetna om de invändningar, som ur principiell synpunkt kunna resas mot införandet av personliga lönefyllnader av det slag och i den utsträckning, som här ifrågasatts, men ha likväl icke velat underlåta att framföra det nu berörda spørsmålet till övervägande.

Statskontoret, som avstyrkt den ifrågasatta övergångsanordningen, har beträffande detta spørsmål anført.

Som de sakkunniga själva antytt kunna vägande invändningar ur principiell synpunkt resas mot en dylik anordning. Då det ligger i förordnandeanställningens natur, att den för tjänsten bestämda lönen icke är vederbörande tillförsäkrad för längre tid än förordnandet varar, skulle nämligen en åtgärd av föreslagen innebörd framstå som ett avsteg från gällande avlöningsprinciper. Billighetsskäl kunna enligt statskontorets mening icke heller anföras för en dylik ståndpunkt, då för befattningshavare med de inkomster, varom här är fråga, den föreslagna sänkningen av löneförmånerna icke synes vara av sådan storleksordning, att densamma i och för sig kan motivera särskilda undantagsbestämmelser. Det bör jämväl uppmärksammas, att ett flertal andra grupper statstjänstemän innehava tjänster med förordnande för viss tid, varför en åtgärd av antydd innebörd kan befaras få konsekvenser på andra områden inom förvaltningen. Statskontoret kan därför icke tillstyrka särskilda övergångsanordningar med syfte att skydda rektorerna för löneminskning.

Skolöverstyrelsen har för sin del föreslagit, att nuvarande rektorer vid de realskolor, som kunna komma att nedflyttas till grupp IV, så länge de kvarstå vid förordnandet, skola få åtnjuta personlig lönefyllnad jämte eventuella andra kontanta förmåner, så att vad de sammanlagt erhålla för sin tjänstgöring uppgår till vad de skulle hava uppburit, därest befattningen kvarstått i grupp III.

Vad först gäller nedflyttningar inom de grupper, som tillkommo 1937, anser överstyrelsen, att befattningshavarna måste vara beredda på dylika, enär gruppsystemet infördes i samband med den anförda löneregleringen. Helt anorlunda är ställningen för de rektorer, som eventuellt bli nedflyttade till grupp IV. Införandet av denna grupp har enligt överstyrelsens åsikt karaktären av lönereglering. Enär rektorsförordnandena utgå vid kommande budgetårsskifte, torde civila avlöningsreglementets 10 § 2 mom. ej kunna åberopas. Det synes emellertid överstyrelsen, som om goda skälighetssynpunkter kunna anföras för att de nuvarande innehavarna av dessa förordnanden få personlig lönefyllnad. Även om det här gäller förordnande- och icke fullmaktbefattningar, förefaller det överstyrelsen stå i god överensstämmelse med de synpunkter, som bruka vara vägledande vid löneregleringar, att de nuvarande innehavarna skyddas för löneminskning.

Allmänna lönenämnden har anslutit sig till den av de sakkunniga uttalade uppfattningen, att anledning icke föreligger att ifrågasätta någon lönekomensation för de nuvarande rektorer, vilkas tjänster från och med den 1 juli 1943 skulle komma att nedflyttas till någon för närvarande förefintlig, lägre avlö-

ningsgrupp. Beträffande åter de rektorer vid realskolor, vilkas tjänster enligt förslaget skulle nedflyttas till en ny grupp IV, vilken för närvarande icke finnes upptagen i tjänsteförteckningen för dessa skolor, synes det lönenämnden skäligt, att en särskild övergångsanordning införes. Lönenämnden förordar, att rektor vid realskola, tillhörande nuvarande avlöningsgrupp III, vilkens tjänst från och med den 1 juli 1943 hänföres till grupp IV, tillerkännes personlig lönefyllnad av 500 kronor för år — utan rörligt tillägg och kristillägg — att utgå så länge den ifrågavarande rektorn innehar samma tjänst som den 30 juni 1943 och tjänsten kvarstår i avlöningsgrupp IV.

En *reservant* inom lönenämnden, H. Grimlund, har ansett, att lönenämnden bort tillstyrka personlig lönefyllnad med 500 kronor vid samtliga fall av nedflyttning, att utgå så länge vederbörande kvarstår på samma rektorspost.

De sakkunniga ha övervägt frågan, huruvida de rektorer, vilka vid bifall till de sakkunnigas förslag skulle komma att nedflyttas från en högre lönegrupp till en lägre, borde genom en övergångsanordning kompenseras för den löne-minskning, de genom nedflyttningen skulle komma att få vidkännas. De sakkunniga ha därvid, med instämmande av samtliga i ärendet hörda myndigheter, kommit till den uppfattningen, att en dylik compensation icke borde ifrågasättas för rektorer, vilka komma att nedflyttas till en redan förefintlig lägre lönegrupp. Jag delar denna uppfattning. Ifrågavarande rektorer måste nämligen anses ha haft anledning att räkna med en blivande nedflyttning. Annorlunda ställer sig saken beträffande de 23 rektorer, vilka nu föreslås nedflyttade till en avlöningsgrupp, vilken för närvarande icke finnes, d. v. s. beträffande de rektorer i avlöningsgrupp III vid realskolor, vilka föreslås nedflyttade i en nykonstruerad avlöningsgrupp IV. Dessa rektorer ha icke kunnat förutse den förordade nedflyttningen. Ehuru jag är medveten om att rektorerna icke kunna göra några rättsanspråk på lönekomensation gällande, har jag i likhet med såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden funnit billighetsskäl tala för att dessa 23 rektorer övergångsvis böra erhålla viss komensation för den inträdande löne-minskningen. I anslutning till lönenämndens förslag förordar jag därför, att ifrågavarande rektorer tillerkännas en personlig lönefyllnad av 500 kronor för år — utan rörligt tillägg och kristillägg — att utgå så länge vederbörande rektor innehar samma tjänst som den 30 juni 1943 och tjänsten kvarstår i avlöningsgrupp IV. Jag förordar dock den jämkningen i lönenämndens förslag, att den personliga lönefyllnaden må utgå högst intill utgången av juni 1949, då nästa förordnandeperioder senast komma att utlöpa.

I detta sammanhang får jag erinra, att vid bifall till den omorganisation av vissa läroverk i Stockholm, jag i det föregående förordat, två läroverk komma att till följd av omorganisationen den 1 juli 1943 nedflyttas ett steg. Detta gäller nya elementarskolan och Katarina realskola. Även rektorerna vid dessa två läroverk synas skäligen böra tillerkännas personlig lönefyllnad enligt nyssnämnda grunder.

Departement-
schefen.

Budgetår	Antal nybörjaravdelningar		
	På realskolestadiet	På gymnasiestadiet	Summa
1938/39	333	172	505
1939/40	345	186	531
1940/41	341	177	518
1941/42	348	181	529
1942/43	354	181	535

Samtidigt har antalet lärjungar undergått följande förändringar:

Budgetår	Totalt antal lärjungar	Antal lärjungar i nybörjarklasser		
		På real- skole- stadiet	På gym- nasie- stadiet	Summa
1938/39	50,102	9,933	4,077	14,010
1939/40	51,217	10,349	4,379	14,728
1940/41	51,622	9,971	4,338	14,309
1941/42	52,667	10,429	4,449	14,878
1942/43	53,633	10,886	4,248	15,134

Beträffande förhållandena under innevarande läsår har *skolöverstyrelsen* påpekat vissa karakteristiska avvikelser från den beräknade utvecklingen. Tillströmningen till realskolans avslutningsklass och därmed till realexamen hade sålunda varit större och tillströmningen till gymnasiets första ring mindre än normalt. En ökad avgång utan examen vore även märkbar. Sannolikt vore dessa avvikelser, framhåller överstyrelsen, uttryck för den rådande ekonomiska konjunkturen. Krishushållningen krävde arbetskraft. De unga syntes ha något lättare än förr att utan långa skolstudier vinna insteg i samhällslivet. Tillströmningen till realskolans nybörjarklasser hade däremot ingalunda avtagit. Inom de årsklasser, som vore för unga för det praktiska förvärvsarbetet, vore tillströmningen till läroverken större än någonsin.

För nästa läsår beräknar skolöverstyrelsen *vid ostörd utveckling och vid oförändrade organisatoriska förhållanden* antalet lärjungar och klassavdelningar på följande sätt:

	Lärjungar			Klassavdelningar		
	i nybörjaravdelningar		Totalt antal	i nybörjaravdelningar		Totalt antal
	realskolan	gymnasiet		realskolan	gymnasiet	
Läsåret 1943/44 . . .	11,170	4,440	54,560	361	187	2,146
Ökning	+ 284	+ 192	+ 927	+ 7	+ 6	+ 22

Överstyrelsen förutsätter vid denna beräkning, att icke heller instundande läsår lärjungeintagning skall äga rum i första kretsen av lyceelinjen vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö och av den klassiska försökslinjen vid högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm i Stockholm, i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverken i Karlskrona och Västerås samt högre allmänna läroverken för gossar i Malmö och Örebro ävensom i första klassen av den fyraåriga realskollinjen vid samrealskolan i Trelleborg samt att intagning i första ringen av det treåriga latingymnasiet vid högre allmänna läroverket för gossar på Södermalm skall ske, endast om motsvarande ring vid högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm visar sig otillräcklig. Likaså förutsätter överstyrelsen, att lärjunge-

maximum i realskolans avslutningsklass jämväl för instundande år sättes till 35.

I likhet med föregående år har skolöverstyrelsen ansett sig böra undersöka, huruvida icke på något håll inom läroverksorganisationen ytterligare några mindre välbesökta linjer finnas, vilka utan alltför kännbara olägenheter kunde indragas. Överstyrelsen har därvid anträffat några fall, där lärjungeantalet i startklassen under två på varandra följande år understigit 10 eller eljest lärjungetillströmningen syntes mindre tillfredsställande. En översikt över dessa linjer lämnas i följande tablå.

	L ä r j u n g e a n t a l	
	höstterminen 1941	höstterminen 1942
<i>Klassisk linje:</i>		
Hvitfeldtska h. allm. lärov. i Göteborg ¹⁾	0 + 16 + 30 + 22 + 24 + 22 = 114	0 + 0 + 16 + 15 + 23 + 23 = 77
<i>Gymnasielinjer:</i>		
Den treåriga latinslinjen vid h. allm. lärov. i Halmstad ¹⁾ . . .	12 + 12 + 9 = 33	6 + 9 + 9 = 24
Den treåriga latinslinjen vid h. allm. lärov. i Skara ¹⁾	8 + 14 + 15 = 37	7 + 6 + 14 = 27
Den treåriga latinslinjen vid h. allm. lärov. i Vänersborg . . .	8 + 13 + 7 = 28	10 + 6 + 13 = 29
Den fyraåriga latinslinjen vid samma läroverk ¹⁾	9 + 11 + 11 + 16 = 47	7 + 8 + 11 + 11 = 37
Latinslinjen vid h. allm. lärov. i Haparanda	5 + 7 + 5 + 4 = 21	9 + 6 + 8 + 4 = 27
Latinslinjen vid h. allm. lärov. i Hudiksvall	8 + 12 + 5 + 5 = 30	7 + 11 + 12 + 4 = 34
<i>Realskolelinjer:</i>		
Den fyraåriga realskolelinjen vid samrealskolan i Enköping . .	9 + 13 + 10 + 6 = 38	9 + 11 + 10 + 7 = 37
<i>Inbyggda praktiska linjer:</i>		
Husliga linjen vid h. allm. lärov. f. fl. i Hälsingborg	9 + 9 = 18	0 + 8 = 8
Handelslinjen vid samrealskolan i Arboga	8 + 9 = 17	5 + 6 = 11
Handelslinjen vid samrealskolan i Söderköping	6 + 9 = 15	9 + 6 = 15
Handelslinjen vid samrealskolan i Ulricehamn	8 + 8 = 16	8 + 7 = 15
Handelslinjen vid samrealskolan i Vaxholm	7 + 6 = 13	7 + 7 = 14

¹⁾ Skolöverstyrelsen föreslår, att någon intagning på denna linje icke må äga rum nästa hösttermin.

Överstyrelsen anför.

De klassiska försökslinjerna ha icke varaktigt vunnit den lärjungeanslutning, som vid deras inrättande förväntades. Redan höstterminen 1939 kunde försökslinjen vid högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm i Stockholm icke längre starta med ny intagningsklass, emedan det föreskrivna lärjungeminimum icke uppnåddes, och genom nådigt beslut den 14 juni 1940 föreskrevs, att påföljande läsår lärjungar icke skulle intagas i dess första krets, en föreskrift som sedan årligen förnyats. Jämväl försökslinjen vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg, som de första åren visade mycket god anslutning, synes småningom hava förlorat sin dragningskraft. Under de två senaste åren har det för ny första krets föreskrivna lärjungeminimum icke uppnåtts. Under rådande förhållanden synes denna försöksverksamhet tills vidare böra avbrytas. Överstyrelsen räknar sålunda icke med någon intagningsklass av de klassiska försökslinjerna under instundande läsår.

Överstyrelsen vill emellertid framhålla, att avvecklingen av försökslinjen vid Hvitfeldtska läroverket i Göteborg synes nödvändig göra upprättandet i staden av en ny gymnasielinje av vanlig typ. Vid årets intagningar på den fyraåriga latinlinjen konkurrerade vid nämnda läroverk 42 lärjungar om de 30 platserna i L I⁴, oaktat 16 lärjungar redan hade placering i motsvarande krets av den klassiska linjen. En ny fyraårig latinlinje är därför åtminstone sannolik. Dess första ring är emellertid inräknad bland de 13 nya parallellavdelningar av intagningsklasserna, som i det föregående befunnits behövliga.

Vissa besparingar skulle kunna göras genom temporär indragning av några av de svagt besökta gymnasielinjerna. I *Halmstad*, *Skara* och *Vänersborg* finnas för närvarande både treårig och fyraårig latinlinje. I *Halmstad* och *Skara* fungera de treåriga latinlinjerna som ett komplement till bättre besökta fyraåriga linjer, i *Vänersborg* besökes visserligen den treåriga linjen i ungefär samma utsträckning som den fyraåriga, men den sammanlagda rekryteringen på de två latinlinjerna är knappast tillräcklig att motivera bibehållandet av båda. Det bör kanske anmärkas, att 3 av de 10 lärjungarna i L I³ i *Vänersborg* innevarande år i första hand sökt inträde på reallinjen, men där avvisats av utrymmesskäl.

Överstyrelsen har inhämtat yttranden från vederbörande rektorsämbeten angående behovet av dessa linjer.

Rektor vid högre allmänna läroverket i *Vänersborg* förklarar sig icke hava något att erinra mot tillfällig indragning av endera av de båda latinlinjerna vid läroverket. Ett bibehållande av den fyraåriga linjen skulle vara fördelaktigare för lärjungar från staden och dess närmaste omgivningar, ett bibehållande av den treåriga bättre för lärjungar, som efter avlagd realexamen övergå till läroverket från samrealskolor och kommunala mellanskolor i lärjungeområdet. De förra äro emellertid helt få; fördelarna för lärjungarna från landsbygdsskolorna väga tyngre. Om en tillfällig indragning av någondera linjen är oundgänglig, bör därför den fyraåriga indragas och den treåriga bibehållas.

Rektorerna vid läroverken i *Halmstad* och *Skara* avstyrka den ifrågasatta intagningspausen.

De besparingar, som skulle göras vid indragning av dessa tre linjer, framgå av följande tabell.

Läroverk	Besparing första året		Besparing vid full avveckling	
	lärarkraft	kronor	lärarkraft	kronor
Halmstad . . .	12 tim.	3,000	1 extra lär. + 12 tim.	8,127
Skara	1 extra lär. + 6.5 tim.	6,523	2 extra lär. + 14.5 tim.	13,499
Vänersborg . . .	1 extra lär. + 1 tim.	5,377	2 extra lär. + 6 tim.	11,754
Summa	2 extra lär. + 19.5 tim.	14,900	5 extra lär. + 32.5 tim.	33,380

Överstyrelsen skulle under normala förhållanden icke ha funnit anledning att ifrågasätta indragning av någon av dessa linjer. Under rådande krisläge nödgas dock överstyrelsen av hänsyn till den statsfinansiella situationen föreslå en intagningspaus, tills vidare för ett läsår. Vid återvändande fredligare förhållanden böra linjerna återupptaga sin verksamhet, om tillräckligt antal lärjungar anmält sig.

De fyraåriga latinlinjerna i *Haparanda* och *Hudiksvall* utgöra båda vid sitt läroverk den enda klassiskt orienterade linjen.

Överstyrelsen vill erinra om att 1942 års riksdag påkallat en utredning, huruvida icke latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Haparanda* lämpligen skulle kunna indragas parallellt med upprättandet av den av samma riksdag beslutade latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Boden*. Överstyrelsen har i anledning därav anmodat rektor vid högre allmänna läroverket i *Haparanda* att i ärendet inkomma med utredning och har med utlåtande den 14 juli 1942 överlämnat densamma till Kungl. Maj:t. Överstyrelsen avstyrkte därvid en indragning av denna linje, och Kungl. Maj:t har den 7 augusti 1942 för närvarande biträtt denna mening.

Överstyrelsen vill icke bestrida, att de båda latinlinjerna i *Haparanda* och *Hudiksvall* för närvarande icke utnyttjas i tillfredsställande utsträckning. Dessa läroverk hava emellertid ett absolut taget lågt lärjungeantal, 316 respektive 387 lärjungar; man kan därför knappast påstå, att lärjungeantalet på latinlinjen är påfallande lågt, sett i relation till läroverkets storlek. Så långt möjligt samläser också latingymnasiet vid dessa läroverk med motsvarande ringar av realgymnasiet. Hela linjen med dess 4 ringar upptager vid högre allmänna läroverket i *Haparanda* 77 veckotimmar och vid högre allmänna läroverket i *Hudiksvall* 84 veckotimmar. Båda linjerna ha i år kunnat uppvisa stigande anslutning.¹

Enligt överstyrelsens mening böra fordringarna på anslutningen till en bildningslinje sättas något lägre om linjen är den enda i sitt slag, än om parallella linjer med samma bildningsmål finnas vid läroverket. Skillnaden mellan latinlinjens och reallinjens allmänna orientering är mycket väsentlig och svarar mot utpräglade olikheter i lärjungarnas anlag och intressen. Erfarenheten visar, att det oftast är högst olyckligt, om lärjungar genom yttre omständigheter tvingas att göra ett linjeval, som icke motsvarar deras håg och som måhända leder dem in på levnadsbanor, för vilka de icke äro väl läm-

¹ I en den 2 mars 1943 till ecklesiastikdepartementet inkommen framställning ha stadsfullmäktige i *Hudiksvall* hemställt, att latingymnasiet därstädes icke måtte nedläggas.

pade. Naturligtvis måste likväl av statsekonomiska skäl en viss begränsning ske av läroverksundervisningens linjegränning. Överstyrelsen kan icke ifrågasätta, att en bildningslinje skulle upprätthållas för ett mycket litet antal lärjungar, och erinrar i detta sammanhang om att ett deltagarminimum av 5 lärjungar är satt som villkor för tillvalsundervisningen på det differentierade gymnasiet. I de två nu aktuella fallen finnas emellertid enligt överstyrelsens mening åtminstone för närvarande icke tillräckliga skäl att nedlägga latinlinjen och därmed giva ifrågavarande läroverk en renodlat real inriktning.

Bland de svagt besökta linjerna figurerar även denna gång en *fyraårig realskolelinje*. Den fyraåriga realskolelinjen i Lidköping, som en följd av år visat mycket svag dragningskraft, företer i år nöjaktig anslutning och har icke medtagits i tabellen. I stället har nu en linje av samma slag vid samrealskolan i Enköping underskridit tiomannagränsen, dock ej mer än att linjen alltjämt kan anses väl försvarlig. Överstyrelsen föreslår för sin del, att den tills vidare bibehålles.

Fyra av de fem inbyggda praktiska linjer, som böra komma under diskussion, äro handelslinjer tillhörande mindre skolor. Den femte är den enda inbyggda husliga linjen vid våra allmänna läroverk, förlagd till högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg. De besparingar, som första året skulle göras genom indragning av någon av dessa linjer framgå av följande tabell:

Linje	Minskat undervisningsbehov i veckotimmar		Kostnad i kronor
	teoretiska läroämnen	praktiska läroämnen	
Arboga, handelslinje	6.5	8.5	3,141
Söderköping, »	6.5	8.5	3,141
Ulricehamn, »	22.5	8.5	6,869
Vaxholm, »	6.5	8.5	3,442
Hälsingborg, huslig linje	25.5	10.5	8,385
Summa	67.5	44.5	24,978

De inbyggda handelslinjerna synas hava en särskild uppgift att fylla på mindre orter, där undervisningsanstalterna i övrigt äro relativt odifferentierade och en avsevärd del av lärjungarna bruka kvarstanna i sin hemort för att ingå i dess näringsliv. Kostnaderna äro i regel relativt begränsade. Dessa linjers ställning har under de tre senaste åren i liknande sammanhang varit under riksdagens prövning. Riksdagen har därvid icke gjort någon erinran mot att undervisningen fortfarande tillhandahålles. Icke heller överstyrelsen finner för närvarande tillräckliga skäl att föreslå indragning av någon av dessa linjer.

Det vore otvivelaktigt av ett visst intresse att jämväl kunna bibehålla den inbyggda husliga linjen vid högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg såsom den enda i sitt slag. Huruvida lärjungar i tillräckligt antal anmäla sig är dock osäkert. Hittills finnes intet minsta deltagarantal stadgat för de praktiska linjerna. Med hänsyn till de relativt låga lärjungeantal, som i några av de ovanberörda fallen konstaterats, synes ett visst deltagarminimum böra stadgas som villkor för att inbyggd praktisk linje för året skall komma till

stånd. Överstyrelsen vill föreslå, att första årskursen av praktisk linje hädan-
 efter skall anordnas endast om minst fem lärjungar anmält sig för linjen vid
 den tidpunkt, då rektors uppgifter rörande läroverkets behov av lärarkraft
 skola vara överstyrelsen tillhanda.

I skrivelse 1942: 265 har riksdagen ifrågasatt en indragning av någon av
 de nuvarande gymnasielinjerna vid högre allmänna läroverket i Majorna i
 Göteborg. Därvid borde övervägas, huruvida icke den sålunda frigjorda linjen
 kunde komma något annat läroverk till godo. Skolöverstyrelsen anför be-
 träffande denna fråga.

Högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg har för närvarande enkel
 fyraårig latinlinje och enkel treårig reallinje. Latinlinjen var under de första
 åren bristfälligt utnyttjad, men sedan numera flickor fått tillträde till gym-
 nasiet, utnyttjats dess kapacitet på ett tillfredsställande sätt. Innevarande
 läsår hava på latinlinjen 22 lärjungar intagits i första ringen. På reallinjen
 är första ringen fullsatt; av 39 godkända inträdessökande kunde endast 30
 beredas plats. Överstyrelsen finner alltså båda linjerna fortfarande behövliga
 vid läroverket.

Överstyrelsen diskuterar i detta sammanhang frågan om en allmän be-
 gränsning av antalet nybörjaravdelningar och anför i detta hänseende.

Därest i överensstämmelse med överstyrelsens förslag intagningen på de
 treåriga latinlinjerna i Halmstad och Skara och den fyraåriga i Vänersborg
 temporärt inställes, skulle det behövliga antalet klassavdelningar vid de all-
 männa läroverken nedgå till 2,143. Antalet nybörjaravdelningar komme att
 uppgå till 545 eller 10 mer än nu.¹

Det beräknade antalet nybörjaravdelningar höstterminen 1943 komme
 trots reduktionen att överstiga antalet avdelningar av detta slag hösttermi-
 nen 1939. Såsom framgår av nedanstående tabell, komme ökningen dock helt
 att falla på realskolans nybörjaravdelningar.

Å r	Antal nybörjaravdelningar		
	i realskolan	på gymnasiet	summa
1939	345	186	531
1940	341	177	518
1941	348	181	529
1942	354	181	535
1943	361	184	545

Denna relativt långsamma utveckling av gymnasiet får under innevarande
 kristid i det hela anses lycklig. Betänkligheterna mot en ökad tillströmning
 till realskolan äro i varje fall avgjort mindre än mot en ansvällning av gym-
 nasiet. Överstyrelsen har tidigare vid skilda tillfällen framhållit, att restri-
 tionerna på lågstadiet icke böra göras strängare än att platstillgången någor-
 lunda svarar mot efterfrågan, medan överstyrelsen däremot i fråga om hög-
 stadiet ansett olika avledande åtgärder önskvärda.

¹ Jämför tabellen på sid. 86.

I avvaktan på de åtgärder i sådant syfte, som kunna komma att föreslås av 1940 års skolutredning, hemställde överstyrelsen förlidet år, att intet maximiantal skulle fixeras för nybörjaravdelningarna. Överstyrelsen har dock intet att erinra mot en föreskrift av innebörd, att det av överstyrelsen beräknade sannolikaste antalet nybörjaravdelningar — 545 — icke må överskridas. Vid någorlunda oförändrade politiska och ekonomiska förhållanden skulle detta möjliggöra, att antalet klassavdelningar i realskolans första klass i huvudsak rättades efter behovet, under det att antalet avdelningar av gymnasiets första ring genom de av överstyrelsen förordade indragningsåtgärderna tills vidare skulle kunna hållas inom ramen av 1939 års organisation.

Statskontoret har förordat, att maximiantalet nybörjaravdelningar sänkes från 535 till 532. Statskontoret anför.

Statskontoret vill till en början erinra därom, att 1942 års riksdag, såsom framgår av dess skrivelse den 30 maj 1942 (nr 265), vid behandlingen av frågan om avlöningsanslaget för de allmänna läroverken för nu löpande budgetår ansett sig böra fastställa en viss högsta gräns beträffande antalet nybörjaravdelningar. Med avseende härpå bestämde riksdagen totala antalet dylika avdelningar till högst 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill skulle föranleda, till 535. I samband härmed underströk riksdagen ett av statskontoret gjort uttalande, att anledning funnes till antagande, att utbildningen av studenter i vårt land vore större än som ur synpunkten av ett strängt nödvändigt rekryteringsbehov vore oundgängligt. Riksdagen fann det därför i hög grad önskvärt, att ungdomen i största möjliga utsträckning inriktades på de praktiskt betonade utbildningsvägar, som inom den nuvarande skolorganisationen stode till buds.

Med hänsyn till den ståndpunkt, statskontoret tidigare intagit till här berörda fråga, vilken ståndpunkt — såsom nyss antytts — biträtts av riksdagen, måste skolöverstyrelsens föreliggande förslag om utökning av antalet klassavdelningar vara ägnat att ingiva bestämda betänkligheter. Ämbetsverket anser sig i vart fall i nuvarande läge böra avstyrka, att för läsåret 1943/44 nybörjaravdelningar inrättas vid de allmänna läroverken till högre antal än som riksdagen fastställt för innevarande budgetår eller således 535. Men statskontoret finner det härutöver angeläget, att undersökning verkställes rörande möjligheterna att genom indragning av mindre välbesökta utbildningslinjer uppnå en ytterligare minskning av läroverksorganisationen. Överstyrelsen har i sådant avseende föreslagit, *dels* att den klassiska försökslinjen vid Hvitfeldtska läroverket i Göteborg skulle avvecklas, *dels ock* att intagningen på de treåriga latinlinjerna i Halmstad och Skara och på den fyraåriga latinlinjen i Vänersborg skulle tillsvidare inställas. Statskontoret biträder överstyrelsens förslag härutinnan men anser sig dessutom böra föreslå, att Kungl. Maj:t med hänsyn till den av överstyrelsen uttalade ovissheten rörande elevfrekvensen å de båda fyraåriga latinlinjerna vid läroverken i Haparanda och Hudiksvall utverkar bemyndigande att, därest lärjungeantalet därstädes skulle nedgå så mycket, att ifrågavarande linjer icke komme att utnyttjas i tillfredsställande utsträckning under nästa läsår, besluta om indragning jämväl av dessa båda linjer. Då överstyrelsen förutsatt en utökning av antalet klassavdelningar med 22 å 23, varav 13 nybörjaravdelningar, skulle alltså vid bifall till statskontorets här framförda förslag detta antal kunna minskas med åtminstone 16 — samtliga nybörjaravdelningar — och ökningen av klassantalet sålunda

begränsas till omkring 6. I enlighet härmed bör riksdagen för budgetåret 1943/44 fastställa det maximala antalet nybörjaravdelningar till 532. I avslutning till riksdagens härovan återgivna principuttalande torde reduceringen i första hand böra träffa intagningsklasserna på gymnasiestadiet.

1940 års lagtima riksdag beslöt på förslag av Kungl. Maj:t en höjning av elevantalet i realskolans avslutningsklasser och därmed jämförliga klasser vid högre kommunala skolor från 30 till 35 (se propositionen 1940: 154). Härmed åstadkoms en besparing, som år 1940 uppskattades till i runt tal 420,000 kronor för år, varav 172,000 kronor vid de allmänna läroverken och återstoden vid de högre kommunala skolorna.

1942 års riksdag begärde i sin skrivelse nr 455 utredning angående ett motionsvis (I: 266) gjort yrkande om en uppmjukning av ifrågavarande bestämmelser.

Skolöverstyrelsen, som verkställt utredning i ämnet, har anfört.

Motionen var närmast föranledd av ogynnsamma erfarenheter vid de stora kommunala mellanskolorna. Som exempel anføres, att de sex avdelningarna av klass 4 vid kommunala mellanskolan i Göteborg läsåret 1941/42 uppkommit av åtta avdelningar året förut och dessa i sin tur av nio avdelningar året därförut. Klassammanslagningarna hade medfört årliga omgrupperingar av lärjungarna med därav följande lärarombyten. Lärjungarnas målsmän hade kraftigt reagerat mot detta missförhållande och yrkat på ändring. Motionären föreslog, att vid större skolor det förut befintliga antalet parallellavdelningar måtte få bibehållas vid lärjungarnas flyttning till högsta klassen, under förutsättning att minst 30 lärjungar komme på varje avdelning inom klassen, innan ny avdelning inrättades inom densamma.

Riksdagen påpekade, att även andra åtgärder än de av motionären antydda kunde eliminera de genom nuvarande regler för klassammanslagningar uppkomna olägenheterna. Förslagsvis kunde den vägen beträdas, att redan förefintliga parallellavdelningar finge bibehållas vid flyttning till näst högsta klassen, trots att elevantalets nedgång i och för sig skulle motivera en sammanslagning. Genom en sådan åtgärd skulle man i stort sett uppnå syftet att förhindra, att vissa lärjungar i större realskolor och därmed jämförliga läroanstalter till följd av klassammanslagningar nödgades byta klass två år i rad, samtidigt som en dylik uppmjukning ur statsfinansiell synpunkt icke torde medföra så vittgående konsekvenser som ett realiserande av motionärens förslag.

Såsom riksdagen antytt, framträda de av motionären påpekade olägenheterna icke blott vid kommunala mellanskolor utan vid alla läroanstalter av liknande typ. Det kan t. ex. vid ett högre allmänt läroverk inträffa, att vid övergången till realskolans näst högsta klass fyra klassavdelningar måste omgrupperas till tre, emedan lärjungeantalet sjunkit något under de för en fyrdelning av årsklassen erforderliga 106 lärjungarna. Påföljande år inträffar den stora avgången till det fyraåriga gymnasiets första ring. Lärjungeantalet sjunker åter och denna gång i regel betydligt mer. Om mer än en tredjedel av lärjungarna övergå till första ringen faller lärjungeantalet under 71, och de tre avdelningarna måste sammanslås till två. När vid slutet av detta år lärjungarna avlagt realexamen, lämna åter ett be-

tydligt antal läroverket. De som fortsätta på det treåriga gymnasiet inträda i en helt nyorganiserad klass, som i sig upptagit lärjungar från angränsande realskolor. Har denna parallellavdelningar, kan i ogynnsammaste fall nästa år ännu en omgruppering bli nödvändig. Den kan bero på avtagande lärjungeantal men även på andra omständigheter. Vid inträdet i andra ringen av det treåriga gymnasiet skola nämligen lärjungarna specialisera sig på vissa tillvalsämnen. Av schematekniska skäl kan det då bli nödvändigt att ännu en gång omplacera lärjungarna, så att lärjungar med likartade ämneskombinationer sammanföras i samma parallellavdelning. Kontinuiteten i undervisningen lider givetvis genom dessa många omgrupperingar. Knappt har avdelningen under lärarens hand samarbetats till en arbetsgemenskap med någorlunda likartade kunskapsförutsättningar, så brytes gemenskapen åter sönder genom ändrad klassindelning. Ett brottstycke av klassen går till en av parallellavdelningarna, ett annat till en annan. Nya lärare skola ta vid. De måste måhända konstatera, att de olika delarna av den nya klassavdelningen gått skilda vägar, att en del av klassen fullt tillfredsställande behärskar ett visst parti av de genomgångna kurserna men är desto svagare på ett annat område. För en annan del av klassen förhåller det sig måhända rakt omvänt. Först efter en större eller mindre tidsspillan kan läraren åstadkomma den utjämning av kunskapsförutsättningarna, som är en mycket svårumbärlig förutsättning för framgångsrikt arbete i en skolklass.

Delvis äro omgrupperingarna betingade av skolorganisatoriska förhållanden, som icke lätt kunna ändras, och delvis motiveras de av finansiella skäl, som i dessa tider hava större tyngd än någonsin. Endast i begränsad omfattning torde man därför under nuvarande förhållanden kunna råda bot för de berörda missförhållandena. Av de åtgärder, som kunna sättas i fråga, vore en sänkning av lärjungemaximum i realskolans översta klass utan tvekan den effektivaste. Just på denna punkt togs för några år sedan ett väsentligt steg framåt, då 1937 års riksdag medgav en sänkning av lärjunge-maximum från 35 till 30. Medgivandet blev dock av ringa varaktighet: redan året efter krigsutbrottet höjdes åter den övre lärjungegränsen till 35. En återgång nu till gränstalet 30 skulle öka antalet klassavdelningar med 17 och antalet lärare med 22. Kostnaderna bli till följd härav så avsevärda, att överstyrelsen för närvarande icke anser sig böra framställa något förslag av sådan innebörd.

Mer begränsad till sina ekonomiska konsekvenser är den av riksdagen angivna utvägen att vid detta tillfälle taga sikte på realskolans näst högsta klass. Om innevarande läsår klassindelningen från förra året fått bibehållas, där minst 30 lärjungar komma på varje avdelning av klassen, skulle antalet avdelningar av näst högsta klassen vid de allmänna läroverken ha stigit med 6. Lärarbehovet skulle ha vuxit med 6 å 7 lärare och anslagsbehovet med 33,000 kronor (frånsett rörligt tillägg och kristillägg).

Överstyrelsen vill för sin del livligt tillstyrka detta första steg till en minskning av klassavdelningarnas storlek. Åtgärden är visserligen begränsad till sina verkningar liksom till sina kostnader, men mera effektiva åtgärder kunna uppenbarligen först i en oviss framtid komma under allvarlig diskussion.

Överstyrelsen, som förutsatt, att ifrågavarande åtgärd skulle genomföras även beträffande de högre kommunala skolorna, dock ej de kommunala flickskolorna, har beräknat merkostnaden vid dessa på följande sätt:

kommunala mellanskolor	kronor 21,500
praktiska mellanskolor	» 7,000
högre folkskolor	» —
Summa kronor 28,500.	

Därest härtill läggas merkostnaderna för de allmänna läroverkens vidkommande, 33,000 kronor jämte rörligt tillägg och kristillägg, torde de sammanlagda merkostnaderna vid bifall till ifrågavarande förslag komma att uppgå till omkring 70,000 kronor för år.

Statskontoret har icke framställt någon erinran mot bifall till skolöverstyrelsens förslag, såvitt gäller de allmänna läroverken. I fråga om de kommunala och praktiska mellanskolorna har ämbetsverket dock i annat sammanhang uttalat, att den ifrågasatta uppmjukningen bör vinna tillämpning endast beträffande större klasser med ett flertal parallellavdelningar.

Departementschefen.

Under läsåren 1940/41 och 1941/42 sattes för första gången en mekaniskt verkande spärr för upprättandet av nya klassavdelningar på nybörjarstadiet. Begränsningen gjordes dock icke snävare än att de föreskrivna maximisiffrorna, 533, icke uppnåddes. Anledningen härtill kan tillskrivas det avbrott i den sedan länge fortgående utvecklingen, som förorsakades av kriget. När jag i fjol hade att taga ställning till frågan om en nybörjarspärr även för innevarande läsår, ansåg jag mig med hänsyn till händelseutvecklingen icke behöva föreslå, att denna spärr alltjämt upprätthölles. Jag förutsatte dock, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom nybörjarklasser skulle föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skulle lämnas annat än då särskilda omständigheter därtill föranledde. Riksdagen beslöt emellertid att även för innevarande läsår bibehålla en nybörjarspärr men höjde maximisiffran för antalet nybörjaravdelningar med 2 till 535. Denna siffra har nu uppnåtts och har enligt skolöverstyrelsens beräkning förhindrat tillkomsten av ytterligare 4 nybörjaravdelningar.

Av motiveringen för riksdagens nyssnämnda beslut synes framgå, att riksdagen i första hand velat undvika en alltför stor studentproduktion. Jag hyser för egen del den uppfattningen, att en ansvällning av gymnasierna icke är önskvärd, men det synes mig olämpligt att söka begränsa tillströmningen genom att alltför snävt tillmäta klassavdelningarnas antal. Föräldrarnas strävan att giva sina barn utbildning vid de allmänna läroverken är nämligen ofta så stark, att en alltför kraftig begränsning av platserna måste få icke åsyftade följdverkningar. Genom privatlektioner och liknande åtgärder komma föräldrarna att söka säkerställa barnens inträde i läroverk. Lyckas icke detta, föreligger den risken, att vid sidan av de allmänna läroverken och därmed jämförbara goda enskilda högre skolor komma att uppstå sådana privatskolor, vilka på grund av sina höga avgifter måste få en karaktär, som icke är lycklig vare sig ur skolans eller ur ungdomens synpunkt.

Den väg, på vilken man bör söka uppnå en avlastning av gymnasierna, är i stället, att det allmänna undervisningsväsendet så utbygges och organiseras, att rekryteringen av de praktiska yrkena underlättas. Ett steg i denna riktning förordar jag i annat sammanhang denna dag, i det jag föreslår, att de tekniska läroverkens organisation utvidgas med dels ett nytt tekniskt gymnasium, dels nya parallellavdelningar vid de redan bestående tekniska högre skolorna. Man måste dock räkna med att denna åtgärd ur den nu diskuterade synpunkten endast får ganska begränsad effekt. Jag skulle därför varit mest benägen att föreslå, att skolöverstyrelsens förslag angående antalet nybörjaravdelningar vid läroverken oförändrat lades till grund för anslagsberäkningarna. Av statsfinansiella skäl nödgas jag dock förorda viss modifikation däri. Jag finner det härvid befogat att göra en viss åtskillnad mellan realskolans och gymnasiets nybörjarstadium. Skolöverstyrelsen har räknat med, att, om dess förslag angående tillfälligt nedläggande av vissa svagt frekventerade gymnasielinjer vinner bifall, en fri tillströmning till nybörjaravdelningarna skulle för nästa läsår medföra en ökning med 7 avdelningar av realskolans och 3 avdelningar av gymnasiets nybörjarklasser. Antalet nybörjaravdelningar skulle därigenom komma att bli 361 på realskolestadiet och 184 på gymnasiestadiet. Jag förordar för egen del, att dessa tal för nästa läsår begränsas till 361 respektive 181. Härigenom skulle realskolan få utvecklas med högst det beräknade antalet nybörjarklasser, medan däremot antalet nybörjaravdelningar på gymnasiet skulle komma att beskäras med 3 i förhållande till det av överstyrelsen beräknade antalet vid bifall till dess förslag om intagningsspärr vid tre gymnasielinjer.

Liksom skolöverstyrelsen förutsätter jag, att nu gällande restriktioner i fråga om intagning av elever i vissa nybörjaravdelningar skola gälla även nästa läsår. Jag tillstyrker även skolöverstyrelsens förslag om utsträckande av dessa restriktioner till att gälla även den klassiska lyceilinjén vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg, de treåriga latinlinjerna vid läroverken i Halmstad och Skara samt den fyraåriga latinlinjen vid läroverket i Vänersborg. Jag är ense med överstyrelsen därom, att restriktionerna icke för närvarande böra utsträckas än ytterligare. Däremot bör i enlighet med överstyrelsens förslag föreskrivas, att första årskursen av praktisk linje tills vidare må anordnas endast om minst 5 lärjungar anmält sig till linjen vid den tidpunkt, då rektors uppgifter rörande läroverkets behov av lärarkraft skola vara överstyrelsen till handa.

På begäran av fjolårets riksdag har skolöverstyrelsen yttrat sig angående av riksdagen ifrågasatt indragning av någon av de nuvarande gymnasielinjerna vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg. Av överstyrelsens yttrande framgår, att tillströmningen till dessa linjer numera är så stor, att någon indragning för närvarande icke torde böra ifrågasättas. Även den ut-

För närvarande gäller, att två klassavdelningar på realskolestadiet skola sammanslås, därest deras sammanlagda elevantal nedgår till 35, att tre avdelningar skola sammanslås, om deras sammanlagda elevantal nedgår till 70 etc. 1942 års riksdag begärde utredning angående en uppmjukning av denna regel. Den av skolöverstyrelsen framlagda utredningen visar, att en uppmjukning i enlighet med de av riksdagen ifrågasatta riktlinjerna skulle medföra en årlig merkostnad av i runt tal 70,000 kronor. Med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna är jag icke beredd att för närvarande förorda ett genomförande av den ifrågasatta uppmjukningen, även om därmed helt visst skulle följa pedagogiska fördelar.

Frågaravande anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 20.300.000 kronor.

Personalförteckningen för de allmänna läroverken har för innevarande budgetår följande utseende.

Tjänstemän å ordinarie stat:						Lönegrad.
19	rektorer	vid	högre allmänna läroverk,	avlöningsgrupp I	E 13	
23	»	»	»	» II	E 12	
19	»	»	»	» III	E 11	
4	»	»	realskolor, avlöningsgrupp I	E 9		
24	»	»	» II	E 8		
50	»	»	» III	E 7		
433	lektorer				A 27	
1,281	adjunkter				A 23	

Ans.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.

254	ämneslärarinnor	A 21
112	lärare i teckning	A 20
84	lärare i musik	A 20
101	lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20
30	lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
81	vaktmästare	A 7
61	»	A 6
17	»	A 5

39 adjunkter A 22

Ans.: Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många tjänster, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.

1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

230 adjunkter	Eo 21
-------------------------	-------

Skolöverstyrelsen har till en början förordat, att högre lärarinneseminiariets personalförteckning sammanslås med personalförteckningen för de allmänna läroverken. Lärarinneseminiariets personalförteckning har för närvarande följande utseende.

Tjänstemän å ordinarie stat:	Lönegrad.
1 rektor	E 14
9 lektorer (alla vakanta)	A 28
2 adjunkter (båda vakanta)	A 24
11 ämneslärarinnor (en vakant)	A 22
1 lärare i teckning	A 20
1 lärare i musik	A 20
1 lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 16

Överstyrelsen förutsätter härvid, *dels* att rektorstjänstens lönegrad ändras till E 13, *dels* att de vakanta lektors- och adjunktstjänsternas lönegrader ändras till de för de allmänna läroverken gällande, d. v. s. A 27 respektive A 23, *dels* ock att den lediga ämneslärarinnetjänsten ändras till tjänst i lönegraden A 21. Vidare förutsätter överstyrelsen, att högre lärarinneseminiariets samtliga ordinarie tjänster utom två lektorstjänster skola tilldelas det av överstyrelsen förordade nya östermalmsläroverket, »statens normalskola», vari seminariets övningsskola skulle ingå. Två av högre lärarinneseminiariets lektorstjänster skulle tilldelas högre allmänna läroverket i Enskede. Av de överflyttade vakanta tjänsterna skulle dock för nästa läsår tillsättas endast 4 lektors- och en adjunktstjänst samt den vakanta ämneslärarinnetjänsten. Beträffande övriga vakanta tjänster (5 lektorstjänster och en adjunktstjänst) skulle föreskrivas, att de tills vidare skulle hållas vakanta. För enskedeläroverket beräknas tre nya ordinarie tjänster, nämligen 1 rektor och 2 adjunkter.

Skolöverstyrelsen har vidare undersökt behovet av nya ordinarie tjänster vid läroverk, som befinna sig under omorganisation eller vilkas omorganisation nyligen fullbordats, utan att deras behov av nya tjänster hittills till fullo tillgodosetts. Därvid har överstyrelsen funnit sig böra tillstyrka nyinrättande av 5 lektors- och 4 adjunktstjänster vid följande läroverk.

L ä r o v e r k	Antal klassav- delningar 1942/43	Beräknat antal klassav- delningar 1943/44	Nuvarande antal		Föreslagna nya	
			lektors- tjänster	adjunkts- och ämnes- lärarinne- tjänster	lektors- tjänster	adjunkts- tjänster
Högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm . . .	12	14	4	5	1	1
Högre allmänna läroverket för flickor i Örebro	12	12	5	6	1	—
Högre allmänna läroverket i Boden .	12	14	1	9	1	1
» » » i Häsle- holm .	12	15	2	8	1	1
» » » i Motala	18	19	5	9	1	—
Samrealskolan i Ljusdal	8	8	—	5	—	1

Överstyrelsen har icke ansett sig kunna föreslå, att adjunktstjänsterna skola besättas genom överflyttning från andra läroverk. Denna utväg vore icke god. Dylika adjunktstjänster måste enligt överstyrelsen disponeras för att motverka en vid många läroverk förefintlig disproportion mellan ordinarie lärare och lärare över stat. Dessutom beräknades icke ett tillräckligt antal tjänster bli disponibla för överflyttning under det närmaste året.

I sina petita år 1939 framlade skolöverstyrelsen en utredning angående proportionen mellan ordinarie, extra ordinarie och andra icke-ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, vilken utredning anbefallts av Kungl. Maj:t den 9 juni 1939. På grundval av denna utredning föreslog överstyrelsen inrättande av ett stort antal nya tjänster, fördelade på tre år. Till följd av det utbrutna kriget och därav föranledda utomordentliga förhållanden kunde överstyrelsens förslag icke realiserars ens i mindre omfattning.

I anslutning härtill föreslår överstyrelsen nu inrättande av ytterligare 2 adjunktstjänster och anför till stöd härför bland annat.

Överstyrelsen vill i likhet med vad som skett i de närmast föregående årens petita framhåva, att den i nyssnämnda utredning ådagalagda ogynnsamma proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare alltjämt finnes vid många läroverk och i det hela framträder ännu skarpare än förut. Vid ett fåtal av de sämst ställda läroverken ha förhållandena kunnat förbättras genom att vid uppkomna ledigheter lärartjänster överflyttats från läroverk med proportionsvis få lärare över stat. Ifrågavarande olägenheter kvarstå dock alltjämt vid ett alltför stort antal läroverk. En verklig förbättring kan endast åstadkommas genom inrättande av nya tjänster. Berörda olägenheter ha endast i ringa grad påverkats av de på senaste tid företagna tillfälliga besparingsåtgärderna: ökning av lärarnas tjänstgöring, inställd delning av nybörjarklasserna i modersmålet och främmande levande språk, indragning av vissa gymnasie- och realskolelinjer.

De läroverk, vid vilka proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare är mest ogynnsam, återfinnas i en av överstyrelsen upprättad översiktstabell¹.

I tabellen har införts en kolumn, upptagande 89 nya tjänster som erfordras,

¹ Beträffande denna hänvisas till handlingarna i ärendet.

om proportionen av lärare över stat skall nedbringas till 20 procent. De s. k. extralärarsakkunniga räknade med ett procenttal av 7, överstyrelsen i sina petita till 1940 års riksdag med 10. Överstyrelsen anser allt fortfarande, att nämnda procenttal icke utan olägenheter för läroverken kan överstiga 10, men med hänsyn till det stora antalet nya tjänster, som då skulle behövas, har överstyrelsen liksom föregående år räknat med ett högsta procenttal av 20. Endast de allra mest kännbara missförhållandena skulle undanröjas, om nya tjänster beviljas till sådant antal, att detta procenttal icke överskrides.

Såsom ovan nämnts, ha de företagna besparingsåtgärderna haft betydande konsekvenser för en del läroverk. Till följd härav har vid vissa läroverk uppstått en minskning i behovet av lärare. Med hänsyn till att den önskvärda marginalen icke-ordinarie lärare satts så högt som till 10 procent — extralärarsakkunniga räknade såsom redan nämnts med endast 7 procent — blir det vid några läroverk lämpligt att vid uppkommande ledigheter förflytta tjänster till andra läroverk. Därvid visar det sig, att inga lektorstjänster bli disponibla utan endast 23 adjunkts- och ämneslärarinnetjänster, varav dock endast 4 under den närmaste tiden bli disponibla för överflyttning. Det framgår härav, att de under närmaste tiden disponibla tjänsterna icke förslå långt för att avhjälpa bristen på ordinarie tjänster vid andra läroverk. Ej ens om man skulle överflytta även de tjänster, som icke beräknas bli lediga inom den närmaste tiden, skulle behovet bli fyllt ens till tredjedelen.

På grund av det statsfinansiella läget anser sig överstyrelsen böra gå fram med största försiktighet, när det gäller att föreslå nya adjunktstjänster. Då emellertid behovet av sådana ytterligare växt sedan föregående års petita, vill dock överstyrelsen framhålla önskvärddheten av att de läroverk, som visa den svåraste disproportionen i avseende på antalet icke-ordinarie lärare, få någon eller några nya tjänster. Överstyrelsen har då utvalt de högre allmänna läroverk, vid vilka behovet överstiger fyra nya adjunkture, och de samrealskolor, där behovet överstiger två. Efter dessa grunder borde högre allmänna läroverket i Borås erhålla en ny adjunktstjänst, högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm två adjunktstjänster och samrealskolan i Örnsköldsvik en adjunktstjänst. Då emellertid högre allmänna läroverket i Bromma torde komma att beröras av den planerade omorganisationen av läroverken i Stockholm med förorter, anser sig överstyrelsen icke för närvarande böra föreslå några nya adjunktstjänster vid detta läroverk. Kvar skulle då stå behovet av en ny adjunktstjänst vid högre allmänna läroverket i Borås och en adjunktstjänst vid samrealskolan i Örnsköldsvik.

Beträffande övningslärartjänsterna föreslår skolöverstyrelsen inrättande av två nya tjänster, nämligen en i teckning, avsedd för flickläroverket på Södermalm i Stockholm, och en i gymnastik, avsedd för samrealskolan i Ljusdal. Överstyrelsen anför bland annat.

Behovet av nya ordinarie övningslärartjänster är synnerligen stort och kan endast till mycket ringa del täckas genom överflyttning. Oaktat dessa för läroverken ogynnsamma förhållanden anser sig överstyrelsen likväl endast böra föreslå inrättande av två ordinarie lärartjänster i övningsämnen, nämligen en ordinarie lärartjänst i teckning vid högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm och en ordinarie lärartjänst i gymnastik med lek och idrott vid samrealskolan i Ljusdal. Vid det förstnämnda läroverket är visserligen det antalet veckotimmar för läsåret 1942—43 endast 16. Då den nya fem-åriga realskolelinjen skall börja inrättas från och med budgetåret 1943/44, kommer emellertid antalet veckotimmar i teckning att ökas till 19 för att föl-

jande år överstiga 20. Samrealskolan i Ljusdal är det enda läroverk utan ordinarie lärare i gymnastik med lek och idrott, vid vilket antalet veckotimmar i detta ämne överskrider 20.

Beträffande vaktmästarpersonalen har skolöverstyrelsen förordnat, att tre extra ordinarie vaktmästartjänster förändras till ordinarie i lönegraden A 6. De läroverk, som avses, äro högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg, högre allmänna läroverket i Uddevalla och östra realskolan i Göteborg. Dessa läroverk ha för närvarande vardera en vaktmästartjänst i lönegraden A 7, men överstyrelsen framhåller, att andra läroverk av samma storleksordning i regel ha två ordinarie vaktmästare samt i vissa fall även en extra ordinarie.

Statskontoret har motsatt sig skolöverstyrelsens förslag om inrättande av nya ordinarie lärartjänster. Ämbetsverket anför.

Skolöverstyrelsen har föreslagit inrättande av fem nya lektors- och sex adjunktstjänster, av vilka samtliga lektors- och fyra adjunktstjänster avse läroverk under upprättande, omorganisation eller förstatligande. Bland de sålunda föreslagna befattningarna upptagas en lektorstjänst vid varadera högre allmänna läroverket i Motala och högre allmänna läroverket för flickor i Örebro samt en adjunktstjänst vid samrealskolan i Ljusdal. Då emellertid vid dessa skolor några organisatoriska förändringar ej skett, sedan skolorna i enlighet med fastställda planer vederbörligen färdigbildats från och med budgetåren 1940/41, respektive 1941/42, synes omorganisationen icke nu böra motivera några nya ordinarie tjänster vid dessa läroverk. De övriga läroverk under omorganisation, upprättande eller förstatligande, vid vilka nya tjänster begärts, äro högre allmänna läroverken i Boden och Hässleholm samt högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm. Vid ettvar av dessa borde enligt överstyrelsens mening inrättas såväl en lektors- som en adjunktstjänst. Statskontoret kan emellertid icke finna, att klassavdelningarnas ökning motivera mer än en ny tjänst vid varadera läroverket eller med hänsyn till redan befintliga befattningar en lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Boden och en adjunktstjänst vid en var av de övriga läroanstalterna. Till frågan hur detta behov av tjänster enligt statskontorets mening lämpligen bör tillgodoses återkommer ämbetsverket här nedan.

I framställningen har vidare överstyrelsen som skäl för inrättande av ytterligare nya ordinarie befattningar anført, att proportionen mellan icke-ordinarie och ordinarie ämneslärare vid många läroverk vore synnerligen ogynnsam. Överstyrelsen ansåge, att de icke-ordinarie lärarna borde utgöra högst 10 procent av samtliga lärare, men ville i nuvarande tidsläge icke räkna med lägre än 20 procent. Då vid ett flertal läroverk procentsiffran väsentligt överstege 20, föreläge enligt överstyrelsen ett trängande behov av ett stort antal tjänster. Detta kunde enligt överstyrelsens mening endast till en del täckas genom överflyttning av tjänster från sådana läroverk, där en synnerligen gynnsam relation mellan icke-ordinarie och samtliga tjänster förefunnes. Överstyrelsen ansåge sig härvid emellertid endast böra räkna med läroverk med ett relationsantal understigande 10 procent.

I anledning av vad överstyrelsen i förevarande hänseende uttalat, vill statskontoret erinra, att ämbetsverket vid åtskilliga tillfällen givit uttryck för den meningen, att vid bestämmande av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare hänsyn borde tagas till den omständigheten, att ett stort antal av de icke-ordinarie lärarna innehade extra ordinarie anställning. Rörande propor-

tionen mellan olika slag av lärare framhöll ämbetsverket sålunda i utlåtande den 29 november 1941 angående avlöningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal vid de allmänna läroverken, att vid dessa då funnes sammanlagt 1,959 ordinarie lektorer, adjunkter och ämneslärarinnor, 240 extra ordinarie ämneslärare samt 350 andra icke-ordinarie lärare med full tjänstgöring, av vilka sistnämnda dock 178 vore vikarier. Av hela antalet ämneslärare med full tjänstgöring utgjorde således de icke-ordinarie lärarna, som ej hade extra ordinarie anställning, allenast 14 procent. Toges icke hänsyn till vikarierna bleve procenttalet 7. Sedan denna tidpunkt har såväl antalet ordinarie som extra ordinarie tjänster utökats, varför motsvarande procenttal, även med hänsyn till en eventuell stegring av antalet övriga lärare, torde ha nedgått. För att få en översyn, hur förhållandena på hithörande områden för närvarande gestalta sig, synes enligt statskontorets mening överstyrelsen lämpligen böra verkställa en utredning rörande förhållandet mellan ordinarie, extra ordinarie och övriga icke-ordinarie lärare vid såväl samtliga läroverk som varje enskild läroanstalt. Det vill emellertid redan nu synas statskontoret, som om proportionen mellan ifrågakvarande slag av lärartjänster vore från lärarnas synpunkt i stort sett fullt tillfredsställande och betydligt gynnsammare än för andra grupper av statstjänstemän. Då härtill kommer, att en framtida utökning av läroverkslärarnas undervisningsskyldighet (jfr 1942 års riksdagsskrivelse nr 265, sid. 11) kan förutsättas komma att avsevärt minska lärarbehovet, kan statskontoret icke tillstyrka, att några nya ordinarie tjänster inrättas med åberopande av den mindre tillfredsställande proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare. Förefintlig disproportion vid vissa läroverk torde helt kunna undanröjas genom överflyttning av tjänster från andra gynnsammare ställda läroverk. Jämväl det ovan angivna behovet av ytterligare ordinarie tjänster vid vissa läroverk på grund av ändrad organisation m. m. bör enligt statskontorets mening kunna tillgodoses genom överflyttning av tjänster från andra läroanstalter (jfr departementschefens yttrande angående nya adjunktstjänster i proposition 176 till 1942 års riksdag, sid. 45, st. 2). Då vidare 1942 års riksdag i skrivelse nr 265 (sid. 13) uttalat den uppfattningen, att parallellt med upprättandet i förekommande fall av nya gymnasier en undersökning borde äga rum, i vad mån inskränkningar i gymnasieorganisationen på andra håll kunde befinnas påkallade, får ämbetsverket i avvidan på resultatet av en utredning av hithörande frågor bestämt motsätta sig, att överhuvudtaget några nya ordinarie lektors- eller adjunktstjänster för närvarande inrättas.

Vidkommande överstyrelsens förslag om inrättande av en ordinarie teckningslärartjänst vid högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm och en gymnastiklärartjänst vid samrealskolan i Ljusdal synes det statskontoret, som om jämväl behovet av dessa tjänster skulle kunna tillgodoses genom överflyttningar. En ordinarie tjänst i gymnastik blir, enligt vad överstyrelsen framhållit, disponibel för överflyttning inom den närmaste framtiden. Beträffande teckningslärartjänsten torde i avvidan på att tjänst blir ledig för förflyttning, undervisningsbehovet kunna tillgodoses med icke-ordinarie lärarkrafter.

Överstyrelsens förslag att inrätta tre nya ordinarie vaktmästarbefattningar kan statskontoret i nuvarande statsfinansiella läge ej heller finna skäl att tillstyrka.

Beträffande anslagsberäkningen inhämtas av skolöverstyrelsens framställningar bland annat.

Kostnaderna för de nu befintliga ordinarie tjänsterna beräknar överstyrelsen med utgångspunkt från nu gällande bestämmelser på följande sätt:

nettolön enligt löneplan	kronor 20,157,500
kallortstillägg	» 38,000
vikariatsersättningar	» 41,000
Summa kronor 20,236,500.	

För budgetåret 1943/44 tillkomma enligt överstyrelsens beräkning följande utgifter (i avrundade tal):

1. Kvinnliga lärare bli från och med budgetåret 1943/44 likställda med manliga lärare i fråga om löneklassplacering (kungörelsen 1939: 274)	kronor 227,500
2. Automatisk ökning av kostnaderna för undervisning i övningsämnen genom ordinarie lärare	» 18,000
3. Överföring till de allmänna läroverkens stat av staten för högre lärarinnesseminariets övningsskola (rektorstjänsten samt ämneslärarinne-, övningslärar- och övningsskollärartjänsterna)	» 173,500
4. Återbesättande av 4 lektorstjänster och en adjunktstjänst, överflyttade från högre lärarinnesseminariet i samband med omorganisation av stockholmsläroverken	» 54,500
5. Rektorstjänst och två nya adjunktstjänster vid högre allmänna läroverket i Enskede	» 32,000
6. Av skolöverstyrelsen i övrigt förordade nya ordinarie tjänster	» 105,000
Summa kronor 610,500.	

Ifrågavarande anslagspost skulle alltså enligt skolöverstyrelsens beräkningar böra uppföras med $(20,236,500 + 610,500 =) 20,847,000$ kronor. Härjämte borde posten justeras med hänsyn till den omgruppering av rektorstjänsterna, som kunde komma att beslutas.

Departementschefen.

I samband med högre lärarinnesseminariets nedläggande böra dess tjänstemän överföras till staten för de allmänna läroverken. Lärarinnesseminariets övningsskola skall nämligen enligt mitt i det föregående omnämnda förslag utbyggas till ett högre allmänt läroverk och införlivas med läroverksorganisationen. Flertalet av tjänsterna på seminariets personalförteckning erfordras för den blivande statens normalskola. I första hand erfordras för detta nya läroverk enligt överstyrelsens beräkning, mot vilka jag icke funnit anledning till erinran, samtliga adjunktstjänster, ämneslärarinne-, övningsskollärar- och övningslärartjänster, vidare rektorstjänsten och 7 av de 9 lektorstjänsterna. Med hänsyn dels till att jag för närvarande av praktiska skäl inskränkt mig till att föreslå, att från och med nästa budgetår tills vidare endast två av de för statens normalskola avsedda nya linjerna skola upprättas, samt dels till att omorganisationen skall ske successivt, böra dock av de för närvarande vakanta tjänsterna endast en lektors- och den vakanta ämneslärarinnetjänsten tillsättas. Sex av lektorstjänsterna samt de två adjunktstjänsterna böra fortfarande hållas vakanta. Anmärkning härom bör införas i personalförteckningen. Skolöverstyrelsen har förordat, att de två lektorstjänster vid högre lärarinnesseminariet, vilka icke erfordras för statens normalskola, skola till-

delas det av överstyrelsen föreslagna nya högre allmänna läroverket i Enskede i Stockholm. Då jag emellertid icke tillstyrkt inrättande därstädes av ett högre läroverk, torde dessa två lektorstjänster i stället böra disponeras för de under uppbyggnad varande gymnasierna i Boden och Hässleholm.

I samband med sammanslagningen av högre lärarinneseminariets och de allmänna läroverkens personalförteckningar böra givetvis de tjänster vid seminariet, som äro placerade i högre lönegrad än motsvarande tjänster vid de allmänna läroverken, nedflyttas till de för de senare gällande lönegraderna. Detta gäller rektorstjänsten samt lektors-, adjunkts- och ämneslärarinnetjänsterna. Rektorstjänsten bör sålunda nedflyttas från lönegraden E 14 till lönegraden E 13; då innehavarens förordnande utlöper den 30 juni 1943, kan denna nedflyttning äga rum vid budgetårsskiftet. Lektors- och adjunkts-tjänsterna, vilka för närvarande äro vakanta, kunna omedelbart nedflyttas till lönegraderna A 27 respektive A 23. Av de 11 ämneslärarinnebefattningarna kan endast en, som nu är vakant, nedflyttas från lönegraden A 22 till lönegraden A 21, medan de övriga 10 böra föras på övergångsstat för att successivt, i den mån ledighet inträffar, ändras till tjänster i lönegraden A 21.

Skolöverstyrelsen har vidare föreslagit inrättande vid redan befintliga läroverk av 5 nya lektorstjänster och 6 nya adjunktstjänster. Med undantag för två av adjunktstjänsterna ha de föreslagna befattningarna avsetts för läroverk, vilka antingen befinna sig under utbyggnad eller vilkas utbyggnad nyligen fullbordats utan att de hittills erhållit hela det antal ordinarie tjänster, som ansetts erforderligt. Statskontoret har avstyrkt överstyrelsens förslag under hänvisning till, bland annat, att behovet av nya ordinarie ämneslärartjänster vid vissa läroverk borde kunna tillgodoses genom förflyttning från andra, i detta avseende bättre tillgodosedda läroverk. Jag måste under nuvarande förhållanden instämma i detta statskontorets uttalande, åtminstone såvitt gäller adjunktstjänster. Jag erinrar, att skolöverstyrelsen räknat med möjlighet att förflytta adjunkts- och ämneslärarinnetjänster från läroverk, där en sådan åtgärd skulle medföra, att antalet icke-ordinarie ämneslärartjänster komme att uppgå till 10 procent av hela antalet sådana tjänster. Jag ifrågasätter, huruvida icke detta procenttal under nuvarande förhållanden skäligen borde kunna höjas åtminstone till 15. Härigenom skulle ett större antal ordinarie adjunkts- och ämneslärarinnetjänster bli disponibla för förflyttning. Jag är medveten om att det med hänsyn till önskvärdheten av kontinuitet i undervisningen är angeläget, att lärarna i största möjliga utsträckning äro mera fast knutna till vederbörande läroverk och att därför varje minskning av procenttalet ordinarie lärare kan vara ägnat att väcka betänkligheter. Dessa betänkligheter minskas dock, om de ordinarie tjänsterna i större utsträckning än nu kunna ersättas med extra ordinarie tjänster. Jag ämnar därför i det följande förordna en viss ökning av antalet extra ordinarie adjunkter.

Skolöverstyrelsens förslag om inrättande av fem nya lektorstjänster anser jag mig kunna biträda endast i så måtto, att jag förordar, att två av högre lärarinneseminariets lektorstjänster disponeras för de nya statliga gymnasier i Boden och Hässleholm, varjämte ytterligare en lektorstjänst synes böra nyinrättas för att tilldelas högre flickläroverket på Södermalm i Stockholm.

Överstyrelsens förslag om inrättande av två nya ordinarie övningslärartjänster och tre nya ordinarie vaktmästartjänster kan jag icke för närvarande biträda.

Beträffande de ändringar i fråga om rektorstjänsternas antal och gruppindelning, som böra genomföras från och med nästa budgetår, hänvisar jag till vad jag i det föregående anført.

I det följande gör jag hemställan om de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, som erfordras vid bifall till vad jag förordat. Liksom för närvarande torde Kungl. Maj:t böra äga att under nästa budgetår, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunks- eller ämneslärarinnebefattning.

Anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän har av överstyrelsen för nästa budgetår beräknats till 20,847,000 kronor. Med hänsyn till att jag endast delvis biträtt överstyrelsens förslag beträffande nya ordinarie tjänster beräknar jag, att detta belopp bör reduceras med i runt tal 130,000 kronor till 20,717,000 kronor. Med hänsyn till de ändringar beträffande rektorernas lönegruppindelning, jag under kap. II här ovan förordat, bör sistnämnda belopp ytterligare reduceras och synes böra uppföras med i avrundat tal 20,700,000 kronor. Detta innebär en ökning med 400,000 kronor. Ökningen har till väsentlig del föranletts dels av de kvinnliga lärarnas likställighet med manliga lärare i fråga om löneklassplacering och dels av införlivandet med de allmänna läroverken av högre lärarinneseminariets övningskola.

c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Arvoden åt kvinnliga sakkunniga. Arvoden åt tillsynslärare. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor.

Enligt läroverksstadgan § 119 skall vid högre gossläroverk med samgymnasium en av läroverkets kvinnliga lärare förordnas till »kvinnlig sakkunnig».

Enligt samma författningsrum skall en av lärarna vid varje samläroverk och flickläroverk förordnas såsom »tillsynslärare». Tillsynsläraren skall vara kvinna, om rektorstjänsten har manlig innehavare, och vice versa.

Envar av de för närvarande 8 kvinnliga sakkunniga åtnjuta jämlikt kungörelsen 1939: 478, 12 § 1 punkten (se statsliggaren sid. B 67) särskild ersättning med ett av Kungl. Maj:t fixerat belopp av 180 kronor för läsår. Beträffande tillsynslärare gäller enligt samma moment däremot, att ersättning skall utgå efter skolöverstyrelsens bestämmande med *högst* 360 kronor

för läsår. Överstyrelsen har sålunda att i fråga om ersättningarna åt tillsynslärare anpassa dessas storlek efter det anslagsbelopp, som av riksdagen varje år anvisas för sådana ersättningar. Detta anslagsbelopp har de senare åren i besparingssyfte sänkts från 36,000 kronor till för närvarande 8,000 kronor. Ersättningen till tillsynslärare har därför, framhåller *skolöverstyrelsen*, successivt reducerats, så att för budgetåret 1941/42 den högsta förekommande ersättningen utgjort 150 kronor, nämligen vid de högre allmänna läroverken för flickor. Härav har följt, att ersättningen till kvinnlig sakkunnig vid högre gossläroverk med samgymnasium varit högre än ersättningen till tillsynslärare vid sam- och flickläroverk med ett avsevärt större antal kvinnliga lärjungar. Ersättningen till de förra borde därför enligt överstyrelsens mening reduceras. Detta skulle dock förutsätta en ändring av nyssnämnda moment, lämpligen på så sätt, att den särskilda ersättningen till kvinnlig sakkunnig komme att utgå efter skolöverstyrelsens bestämmande med högst 180 kronor.

I anslutning till detta förslag beräknar skolöverstyrelsen anslagsposten till arvoden åt kvinnliga sakkunniga till 450 kronor (— 810 kronor).

Anslagsposten till personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor, nu 2,400 kronor, bör enligt överstyrelsen minskas till 1,200 kronor, enär två av de för närvarande fyra tilläggsarvodena bortfalla till följd av dödsfall respektive avgång med pension.

I sagda lärarinnors ställe skola tillsynslärare förordnas. Härigenom ökas antalet befattningshavare, till vilka arvode skall utgå ur delposten till arvoden åt tillsynslärare. Detta bör dock enligt överstyrelsens mening icke medföra en minskning av arvodena åt tillsynslärare vid andra läroverk. Det synes därför överstyrelsen skäligt, att någon del av den uppkomna minskningen av delposten till personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor måtte överföras på arvoden åt tillsynslärare, förslagsvis 200 kronor, som motsvarar vad som skulle utgått för läsåret 1941/42, om tillsynslärare då varit förordnade vid ifrågavarande samrealskolor. Ifrågavarande delpost föreslås alltså höjd med 200 kronor till 8,200 kronor.

Statskontoret har icke framställt någon erinran mot skolöverstyrelsens förslag. Allmänna lönenämnden har anfört, att om en ändring finnes böra vidtagas beträffande 12 § 1 punkten tilläggsbestämmelserna till civila avlöningsreglementet, även arvodena till tillsynslärarna böra sänkas till att utgå efter skolöverstyrelsens bestämmande med högst 180 kronor för år räknat.

Arvoden åt skolläkare.

Denna delpost är nu uppförd med förslagsvis 134,150 kronor, varav ett belopp av 53,800 kronor belöper på fasta arvoden och ett belopp av 80,350 kronor på rörliga arvoden (1 krona 50 öre per lärjunge). *Skolöverstyrelsen* har beräknat en höjning av det senare beloppet med 1,400 kronor och av det förra med 1,350 kronor. Sistnämnda belopp avser skolläkaren vid den blivande »statens normalskola». Överstyrelsen erinrar, att arvodet åt skolläkaren vid högre lärarinneseminarier för närvarande är 1,200 kronor i ett för allt samt att ifrågavarande läkare avses skola vara läkare även vid statens skolköksseminarium och hushållsskola.

Arvoden åt bibliotekarier.

Denna delpost är för närvarande uppförd med 87,650 kronor. *Skolöverstyrelsen* har hemställt om höjning dels med 350 kronor i samband med den

fortsatta utbyggnaden av gymnasierna i Hässleholm och Boden, dels med 1,800 kronor i samband med överförande av staten för högre lärarinneseminariets övningsskola till staten för de allmänna läroverken. Bibliotekariearvodet vid högre lärarinneseminariet är för närvarande 1,200 kronor.

Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna.

Denna delpost är för innevarande budgetår uppförd med 87,200 kronor. *Skolöverstyrelsen* har hemställt om en anslagshöjning med 2,500 kronor på grund av den ökade lärjungetillströmningen och läroverksorganisationens utvidgning enligt tidigare fattade beslut samt med ytterligare 1,250 kronor, motsvarande det nuvarande arvodet vid högre lärarinneseminariet och dess övningsskola.

Särskilda arvoden vid provårsläroverk.

Provårsläroverk i Umeå.

Antalet provårsläroverk är för närvarande nio. Den nionde provårskursen, vilken tillkom på grund av riksdagsbeslut år 1941, är för närvarande förlagd till brommaläroverket men skall från och med nästa läsår förflyttas till högre allmänna läroverket i Umeå.

Den 16 maj 1941 anbefalldes skolöverstyrelsen att taga under övervägande, vilka åtgärder som kunde bära vidtagas för att göra sistnämnda läroverk lämpat för uppgiften som provårsanstalt. *Skolöverstyrelsen* har förordat följande åtgärder.

1. Särskilt anslag av 17,500 kronor till biblioteks- och materielkassan vid läroverket.

Detta yrkande får anses tillgodosett därigenom, att läroverket genom beslut den 23 oktober 1942 tilldelats 12,000 kronor av det på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisade reservationsanslaget till inköp i utlandet av litteratur och instrument m. m. för tekniskt och vetenskapligt bruk.

2. Beredande av tillfälle för sex av läroverkets ordinarie lärare att under vårterminen 1943 under en tid av 3 veckor auskultera vid någon av provårsanstalterna i Stockholm eller Uppsala.

Detta förslag har bifallits. Kungl. Maj:t har nämligen den 15 januari 1943 bemyndigat skolöverstyrelsen att åt sex av lärarna bevilja tjänstledighet för detta ändamål med rätt för dem dels att under tjänstledigheten åtnjuta oavkortad lön, dels att åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning under resdagarna, dels ock att under vistelsen på auskultationsorten åtnjuta tjänstgöringstraktamenten med 12 kronor per dygn.

3. Beredande av tillfälle för lärarna vid läroverket i Umeå att före provårskursens början rådgöra med erfarna handledare från provårsanstalterna i Stockholm eller Uppsala. Överstyrelsen anför härom.

Överstyrelsen föreslår, att tre handledare, bland dem eventuellt någon f. d. provårsföreståndare, från Stockholm eller Uppsala strax före början av höstterminen 1943 beredas möjlighet att under fem dagar vid läroverket i

Umeå genom föredrag eller praktiska demonstrationer sätta sina kolleger in i olika av provårsarbetets detaljer. På grund av de långa resorna — med rese- och traktamentsersättning beräknad efter rese- och traktamentsklass I B — bli de med dessa besök förknippade utgifterna relativt höga, men då de dels äro engångsutgifter, dels måste anses av behovet påkallade, har överstyrelsen icke dragit i betänkande att för detta ändamål föreslå ett anslag av ($3 \times 700 =$) 2,100 kronor. Överstyrelsen förutsätter därvid, att för den händelse tjänstledighet för dessa handledare skulle påfordras, de genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t finge åtnjuta oavkortad lön.

Statskontoret, som icke velat motsätta sig överstyrelsens förslag men som förutsatt, att till handledarna icke må utgå rese- och traktamentsersättning enligt högre rese- och traktamentsklass än den, till vilken de eljest äro hänförliga, har i anledning av överstyrelsens förslag, att dessa kostnader skola bestridas från förevarande delpost, uttalat den uppfattningen, att för ändamålet torde kunna disponeras den under allmänna läroverkens omkostnadsstat uppförda anslagsposten till rese- och flyttningersättningar.

Allmänna lönenämnden har tillstyrkt ifrågavarande förslag men har gjort samma erinran som statskontoret beträffande rese- och traktamentsersättningen.

4. Högre provårsarvoden än vid provårsläroverken i övrigt.

Provårsarvodena utgå för närvarande efter följande grunder:

provårsföreståndare	kronor 1,500	för år
ordinarie och extra ordinarie lärare	» 300	» »
handledare av enterminskandidat	» 200	» termin
» » tvåterminskandidat	» 100	» » .

Härtill komma vissa ersättningar för föreläsningar och övningar.

Skolöverstyrelsen erinrar, att överstyrelsen i ett utlåtande av den 9 februari 1942 påpekat, att de nuvarande ersättningarna till provårsföreståndare och lärare icke skulle kunna vara tillräckliga att till ett läroverk i övre Norrland locka högt meriterade och för handledaruppdrag särskilt lämpliga lärare. Mindre än dubbla provårsarvoden för de ifrågavarande norrländska lärarna torde man knappast kunna ifrågasätta, därest höjningen skall ha någon praktisk betydelse, framhöll överstyrelsen, och uppgav sig vid senare tillfälle vilja återkomma härtill. Fortfarande finner överstyrelsen en dylik höjning mycket önskvärd. Å andra sidan är det tydligt, att hur betydelsefull en sådan åtgärd än är på lång sikt, blir dock dess verkan under den närmaste tiden ganska begränsad. Det torde också kunna ifrågasättas, om det icke blir nödvändigt, bland annat på grund av det skick, vari vissa av läroverkets naturvetenskapliga institutioner befinna sig, att tills vidare begränsa provårshänvisningarna till endast vissa ämneskombinationer. Följden därav blir, att en del av lärarna torde komma att taga endast ringa befattning med provårsarbetet. Under sådana omständigheter har överstyrelsen med hänsyn till den nuvarande statsfinansiella situationen varit tveksam om lämpligheten att redan nu upptaga ifrågavarande förslag i hela dess omfattning.

Däremot finner överstyrelsen det vara av stor vikt, att åt de lärare, som i större utsträckning skola tjänstgöra som handledare, gives en löneförmån, som något så när svarar mot dubbla provårsarvoden. Detta skulle kunna ske genom höjning av ersättningsbeloppet åt handledare för varje lärar-

kandidat. Dubbla arvoden åt samtliga ordinarie och extra ordinarie ämneslärare vid högre allmänna läroverket i Umeå skulle betyda en merkostnad av $(37 \times 300 =) 11,100$ kronor. Överstyrelsen föreslår, att detta belopp nedskrivs till 50 procent eller i runt tal 5,600 kronor och att detta sista belopp fördelas bland handledarna i proportion till deras arbete i denna egenskap såsom extra ersättning utöver sedvanligt handledararvode.

Statskontoret har avstyrkt ifrågavarande förslag. Enligt ämbetsverkets mening föreligga icke tillräckliga skäl att fastställa provårsarvodena för lärarna vid läroverket i Umeå till högre belopp än de nu för lärare vid andra provårsanstalter gällande.

Allmänna lönenämnden, som likaledes avstyrkt ifrågavarande förslag, anför.

Av skolöverstyrelsens föreliggande framställning framgår icke närmare, efter vilka grunder handledararvodena vid Umeåläroverket skulle utgå. Överstyrelsen föreslår endast anvisandet av ett belopp av 5,600 kronor, att fördelas bland handledarna i proportion till deras arbete i denna egenskap. Av motiveringen till förslaget synes framgå, att avsikten varit, att handledare vid läroverket i Umeå skulle erhålla högre arvode i sådan egenskap än handledare vid annan provårsanstalt. Lönenämnden har under hand från skolöverstyrelsen inhämtat, att handledararvodena — vilka av överstyrelsen inom ramen för tillgängliga medel halvårsvis fördelas mellan handledarna i förhållande till fullgjort arbete — äro mycket växlande med avseende å det belopp, som tillerkännes varje särskild handledare. Normalt torde kunna sägas, att provårshandledarna i allmänhet kunna påräkna en ersättning av mellan 35 och 200 kronor för termin. Lönenämnden har för sin del svårt att finna något ur principiell synpunkt hållbart motiv för att tillerkänna de lärare, som skulle ha att handleda provkandidater vid läroverket i Umeå, högre arvoden än som tillkomma handledare vid provårsanstalter i andra städer. Lönenämnden vill även framhålla, att det synes kunna ifrågasättas, om den föreslagna anordningen skulle få någon nämnvärd betydelse ur synpunkten av att göra Umeå läroverk bättre lämpat för uppgiften såsom provårsanstalt än för närvarande. Med hänsyn till det anförda anser sig lönenämnden icke kunna tillstyrka skolöverstyrelsens nu ifrågavarande förslag.

Ökning av provårskapaciteten.

I propositionen 1942: 255 (kap. IV, sid. 27—36) berördes även frågan om ökning av provårskapaciteten i samband med högre lärarinneseminariets nedläggande.

1940 års skolutredning hade framhållit nödvändigheten av att provårskapaciteten ökades från och med budgetåret 1943/44, då högre lärarinneseminariet nedlagts. Detta borde ske genom upprättande av två nya provårsläroverk. Dels borde sålunda den till brommaläroverket tillfälligt förlagda provårskursen bibehållas även efter utgången av budgetåret 1942/43, dels borde det föreslagna nya östermalmsläroverket bli provårsanstalt. Skolutredningen erinrade, att någon reserv av provårsutbildade kvinnliga lärare icke funnes att tillgå, i det att under höstterminen 1941 på icke-ordinarie helterminstjänster måst placeras icke mindre än 79 kvinnliga sökande med akademisk examen men utan provår. Samma hösttermin hade endast om-

kring 1/6 av alla kvinnliga sökande med akademisk examen, till antalet omkring 300, haft provårsutbildning. Då tillgången på adjunktskompetenta kvinnliga läraraspiranter sålunda redan nu vore knapp i förhållande till behovet, syntes det skolutredningen såsom en ofrånkomlig konsekvens av högre lärarinneseminariets nedläggande, att antalet provårsplatser ökades. Antalet nya provårsplatser borde icke rimligen understiga antalet indragna elevplatser vid seminariet, d. v. s. mellan 20 och 25. Skolutredningen framhöll i detta sammanhang, att redan nu den totala kapaciteten hos vår praktiska lärarutbildning vore alltför liten, vilket i alltför stor utsträckning nödvändiggjorde användande av icke färdigutbildade lärarkrafter; antalet på provårsutbildning aspirerande lärare vore omkring 900. Skolutredningen påvisade även, att ersättningsbehovet beträffande färdigutbildade ämneslärare under den närmaste framtiden kommer att öka i avsevärd grad.

För egen del förklarade jag mig ha funnit övertygande skäl framlagda för en utökning av antalet provårsplatser från och med budgetåret 1943/44 i enlighet med skolutredningens förslag.

Sedermera anbefalldes skolöverstyrelsen att i samband med anslagsökandena för de högre allmänna läroverken för budgetåret 1943/44 taga under övervägande frågan, huruvida och på vad sätt provårskapaciteten borde ökas från och med nästa budgetår. *Skolöverstyrelsen* har med anledning härav nu föreslagit,

dels att provårskursen vid brommaläroverket tills vidare skall bibehållas,

dels ock att en tillfällig provårskurs skall förläggas till högre allmänna läroverket för gossar i Malmö.

Skolöverstyrelsen anför till stöd för sitt förstnämnda förslag i huvudsak följande.

Provårets kapacitet vid de nio läroverken torde under budgetåret 1942/43 kunna beräknas till 125 à 130 lärarkandidater. Utrymmet vid de olika provårsanstalterna är därvid utnyttjat i större utsträckning än vad som kan anses vara fördelaktigt för effektiviteten i arbetet. Under höstterminen voro 110 lärarkandidater hänvisade, vartill komma enterminskandidater under vårterminen 1943. Av de nu hänvisade fullgöra 96 sitt provår på två terminer. Antalet enterminskandidater brukar i regel ökas, sedan provårsarbetet pågått någon tid. I överensstämmelse med den senaste tidens praxis räknar överstyrelsen därför med 20 enterminskandidater per termin under innevarande läsår. Olika omständigheter kunna emellertid bidra till att det icke blir möjligt att hänvisa fullt så stort antal.

Av de för höstterminen 1942 eller för läsåret 1942/43 till läroverk hänvisade läraraspiranterna kunna 25 åberopa tjänstgöring av omfattning, varierande mellan 11 och 15 terminer. Av de övriga ha filosofie magistrarna i regel 10 terminers tjänstgöring. Vid de provårshänvisningar, som meddelas i juni månad för läsår eller hösttermin, har under flera år hänvisning endast i undantagsfall kunnat meddelas filosofie magister med mindre än 10 terminers tjänstgöring. Vid provårshänvisningarna i december är läget något gynnsammare. Från olika synpunkter måste det innebära åtskilliga allvarliga olägenheter, att en läroverksläraraspirant skall vara tvungen att ha tjänstgjort såsom lärare under ett så stort antal terminer, innan han kan erhålla den särskilda utbildning, som är avsedd för läroverkslärare.

1940 års skolutredning har framhållit, att vid ett nedläggande av högre

lärarinnesseminariet utan ersättning i annan lärarutbildningsanstalt, de disponibla provårspplatserna efter år 1944 icke ens täcka det växande ersättningsbehovet, mycket mindre räcka till för en avverkning av den kö av provårsaspiranter, vilken uppstått och nästan oavbrutet tillväxt under förkrigsårens expansion av de högre skolorna och vilken är svår att till sin storlek exakt uppskatta. Med anledning av detta läge har skolutredningen föreslagit, att snarast möjligt efter det att utexaminationen av lärarinnor från högre lärarinneseminariet upphör, behovet av nya provårspplatser, motsvarande seminariets utbildningskapacitet, täckes på det sättet, att praktisk lärarutbildning meddelas vid ytterligare två läroverk.

Överstyrelsen föreslår att den för budgetåren 1941/43 vid högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm anordnade tillfälliga provårskursen bibehålles såsom tillfällig, även sedan den beslutade provårskursen vid högre allmänna läroverket i Umeå trätt i verksamhet. Överstyrelsen har vid upprepade tillfällen framlagt motivering för lämpligheten av att provårskurs förlägges till brommaläroverket och finner nu icke anledning att ytterligare motivera valet av läroverk. Icke heller synes ytterligare motivering erforderlig för nödvändigheten i nuvarande läge av ökning överhuvud taget av antalet provårsläroverk.

Beträffande förslaget om upprättande av en tillfällig provårskurs vid högre gossläroverket i Malmö har skolöverstyrelsen anfört.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att ett nytt provårsläroverk, innefattande bland annat högre lärarinneseminariets övningsskola, upprättas på Östermalm. Skulle 1943 års riksdag besluta i överensstämmelse med detta förslag, måste det likväl dröja någon tid, innan det nyinrättade läroverket kan vara i ordning att mottaga lärarkandidater för praktisk utbildning. Överstyrelsen beräknar denna tid till två år och finner sig därför böra föreslå, att tillfällig provårskurs vid annat läroverk anordnas under budgetåren 1943/45.

Om det hade gällt att inrätta en ny provårsanstalt på längre sikt, skulle överstyrelsen allvarligt ha övervägt möjligheten att förlägga den till något av våra större landsortsläroverk. Då de anordningar, som därmed måste vara förenade, bli alltför omfattande för en varaktighet av endast två år, kan emellertid överstyrelsen icke förorda nytt provårsläroverk på annan ort än sådan, där lärarkurs redan förut är anordnad och där sålunda gemensamma föreläsningar och övningar för ett flertal provårsanstalter förekomma. Härigenom bli även utgifterna för det nya provårsläroverket avsevärt lägre än som annars skulle ha blivit fallet. De orter, som skulle kunna ifrågakomma, äro alltså Stockholm, Göteborg och — eftersom avståndet Lund—Malmö ej lägger hinder i vägen för gemensamma föreläsningar — Malmö. Efter prövning av olika föreliggande möjligheter har överstyrelsen beslutat föreslå, att tillfällig provårskurs under budgetåren 1943/45 anordnas vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö. Särskilt med hänsyn till att provårsanstalten i Lund icke ensam kan vara tillräcklig att giva praktisk lärarutbildning åt alla dem, som vid universitetet i Lund erhållit sin teoretiska utbildning, har det synts överstyrelsen angeläget, att den nya tillfälliga provårskursen förlägges till grannskapet av universitetsstaden.

Vad utbildningskapaciteten beträffar, räknar överstyrelsen med att det nya provårsläroverket skall kunna samtidigt mottaga 12 lärarkandidater, därav 2 enterminkandidater för varje termin.

Då föreläsningar och övningar anordnas gemensamt för provårsanstalten i Lund och den nya provårsanstalten, bli de extra kostnaderna under denna punkt relativt obetydliga. Emellertid torde den utökade kapaciteten med dess större möjligheter till ämneskombinationer kräva ett något större antal föreläsningar och övningar än som hittills förekommit vid provårsläroverket i Lund, i all synnerhet som antalet föreläsningar här varit avsevärt mindre än vid övriga provårsanstalter. Om antalet föreläsningar ökas med fyra per termin — även i sådant fall blir det betydligt mindre än vid provårsanstalterna i Göteborg och Stockholm — kommer detta att medföra en kostnadsökning av 240 kronor.

Överstyrelsen beräknar anslagsbehovet till en provårskurs vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö på följande sätt:

ersättning till provårsföreståndare	(1 × 1,500 =)		kronor	1,500
» » ordinarie lärare i läroämnena	(33 × 300 =)	..	»	9,900
» » extra ordinarie lärare i läroämnena	(3 × 300 =)		»	900
» » handledare	(2 × 10 × 100 + 2 × 2 ×			
	× 200 =)		»	2,800
» » föreläsningar och övningar			»	240.

Anslagsbehovet skulle alltså för budgetåret 1943/44 vara (1,500 + 9,900 + 900 + 2,800 + 240 =) 15,340 kronor, vilket belopp torde böra uppåt avrundas till 15,400 kronor.

Bortsett från de till 15,400 kronor beräknade kostnaderna för det nya provårsläroverket i Malmö men med hänsyn tagen till att en ny provårsanstalt skall upprättas i Umeå beräknar överstyrelsen anslagsbehovet till arvoden vid provårsläroverk på följande sätt:

1. Arvoden à 1,500 kronor åt 10 provårsföreståndare	... kronor	15,000
2. » à 300 » » 324 ordinarie lärare vid provårsläroverk	»	97,200
3. » à 300 » » 42 extra ordinarie lärare vid provårsläroverk	»	12,600
4. » åt handledare	»	28,400
5. Särskild ersättning åt handledare vid läroverket i Umeå (se ovan)	»	5,600
6. Ersättningar för föreläsningar och övningar	»	6,850
7. Engångsersättning för särskilda föreläsningar vid läroverket i Umeå (se ovan)	»	2,100

Summa kronor 167,750,

vilket belopp borde avrundas till 168,000 kronor. Då anslagsposten för närvarande är uppförd med 145,000 kronor, innebär överstyrelsens förslag alltså en höjning med 23,000 kronor, vilket belopp praktiskt taget helt torde belöpa på provårsläroverket i Umeå.

Särskilda arvoden vid statens aftonskola.

Denna post är för närvarande uppförd med 5,800 kronor. Skolöverstyrelsen beräknar anslagsbehovet för nästa budgetår till 5,700 kronor.

Arvode åt biträdande föreståndarinnan.

Vid högre lärarinnesseminariet finnas för närvarande 3 biträdande föreståndarinnor, vardera med ett arvode av 1,200 kronor. En av dessa är avsedd för högre lärarinnesseminariet som sådant, en för dess övningsskola (»normalskolan») och en för statens skolköksseminarium och hushållsskola. Förstnämnda tjänst, och därmed även det därmed förenade arvodet, kommer att försvinna med lärarinnesseminariets avveckling. Arvodet till den biträdande föreståndarinnan vid skolköksseminariet och hushållsskolan har överförs till den särskilda avlöningsstat för denna läroanstalt, som upptagits i årets åttonde huvudtitel (se punkten 131, sid. 266 och 267). Arvodet slutligen till biträdande föreståndarinnan vid övningsskolan föreslås av *skolöverstyrelsen* överfört till avlöningsstaten för de allmänna läroverken, att upptagas såsom en särskild delpost under anslagsposten till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Departement-
schefen.

Jag biträder skolöverstyrelsens förslag om sänkning av arvoden till *kvinnliga sakkunniga*, så att de komma att utgå efter samma grunder som för närvarande tillämpas beträffande arvoden åt tillsynslärare, med vilka de i fråga om arbetsuppgifter äro jämförliga. Delposten till arvoden åt kvinnliga sakkunniga kan härigenom minskas med 810 kronor till 450 kronor. Vid bifall till vad jag förordat bör ändring vidtagas i kungörelsen 1939: 478, 12 § 1 punkten, varvid den av allmänna lönenämnden förordade jämkningen jämväl torde böra iakttagas.

Delposten till arvoden åt *tillsynslärare* torde på av överstyrelsen anförda skäl och med hänsyn till tillkomsten av två nya samrealskolor böra höjas med 400 kronor till 8,400 kronor. Å andra sidan kan delposten till *personliga tilläggsarvoden till första lärarinnor*, nu 2,400 kronor, enligt vad överstyrelsen upplyst sänkas till 1,200 kronor.

Delposten till arvoden åt *skolläkare* beräknar jag till 137,250 kronor, vilket innebär en höjning med 3,700 kronor. Härvid har jag till fasta arvoden beräknat ett belopp av 54,850 kronor, varav 450 kronor till skolläkaren vid »statens normalskola» och 300 kronor till var och en av samrealskolorna i Ängby och Enskede. Jag förutsätter, att arvodet åt skolläkaren vid »statens normalskola» skall utgå efter samma grunder som arvoden åt skolläkare vid högre allmänna läroverk i övrigt, varvid eleverna vid statens skolköksseminarium och hushållsskola torde böra betraktas såsom tillhörande läroverket.

Beträffande delposterna till arvoden åt *bibliotekarier* och åt *biträden på rektorsexpeditionerna* biträder jag skolöverstyrelsens förslag, dock att posterna torde för ernående av lämplig avrundning uppföras med 89,000 kronor respektive 91,000 kronor.

På grund av statsmakternas för två år sedan fattade beslut skall den tillfälliga provårskurs, som för närvarande är förlagd till högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm, från och med nästa läsår förläggas till högre all-

männa läroverket i Umeå. Vissa åtgärder ha, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, vidtagits för att göra sistnämnda läroverk lämpat till provårsanstalt. Jag har härutöver för avsikt att framdeles hos Kungl. Maj:t hemställa om bifall i huvudsak till överstyrelsens förslag att bereda tillfälle för lärarna vid läroverket i Umeå att före provårskursens början rådgöra med erfarna handledare från provårsanstalterna i Stockholm eller Uppsala. Kostnaderna härför, beräknade till 2,100 kronor, torde böra, på sätt statskontoret anført, bestridas från de allmänna läroverkens omkostnadsanslag. Skolöverstyrelsens förslag om beviljande av särskild ersättning åt handledare vid umeäläroverket kan jag dock icke ansluta mig till. Såsom allmänna lönenämnden framhållit, torde det nämligen få anses tivelaktigt, huruvida en sådan åtgärd skulle få den därmed åsyftade effekten.

I samband med att jag i fjol förordade, att högre lärarinneseminariet skulle nedläggas med utgången av innevarande läsår, framhöll jag i likhet med 1940 års skolutredning såsom nödvändigt, att provårsinstitutionens kapacitet i stället ökades. Jag uttalade samtidigt mina sympatier för skolutredningens förslag, att detta lämpligen borde ske *dels* genom bibehållande av brommaläroverket såsom provårsinstitution och *dels* genom att upprätta en provårskurs vid den av mig föreslagna nya »statens normalskola». Skolöverstyrelsen har nu framlagt ett förslag om ökning av provårsläroverkens antal, som i princip överensstämmer med skolutredningens. Eftersom emellertid »statens normalskola» enligt sedvanlig praxis vid upprättande av nya läroverk bör uppbyggas successivt med en årsklass i sänder, kommer det att dröja några år, innan en provårskurs lämpligen kan förläggas dit. Under tiden bör enligt överstyrelsens förslag upprättas en tillfällig provårskurs, lämpligen förlagd till högre allmänna läroverket för gossar i Malmö. Då skolöverstyrelsens förslag synes välgrundat och ändamålsenligt, tillstyrker jag detsamma. Från och med nästa läsår torde sålunda antalet provårsläroverk böra ökas från nio till elva *dels* genom bibehållande av den nuvarande provårskursen vid läroverket i Bromma och *dels* genom upprättande av en tillfällig provårskurs vid högre gossläroverket i Malmö.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat torde delposten till *provårsarvoden* böra uppföras med ett belopp av 175,700 kronor, vilket innebär en höjning med 30,700 kronor.

Delposten till särskilda arvoden vid *statens aftonskola* synes i enlighet med skolöverstyrelsens förslag böra uppföras med 5,700 kronor, vilket innebär en minskning med 100 kronor.

Ur avlöningsanslaget för högre lärarinneseminariet utgår för närvarande ett arvode av 1,200 kronor till en biträdande föreståndarinna vid seminariets övningsskola. Denna övningsskola kommer enligt mitt förslag i det föregående att uppgå i ett högre allmänt läroverk, »statens normalskola». Med hänsyn till att detta läroverk kommer att få en från övriga läroverk avvikande organisation, innefattande bland annat en flickskole- och en folkskolelinje, torde,

såsom skolöverstyrelsen föreslagit, den biträdande föreståndarinnetjänsten böra bibehållas. Arvodet, 1,200 kronor, torde böra uppföras såsom en särskild delpost, benämnd »*arvode åt biträdande föreståndarinna*».

Under kap. II i det föregående har jag förordat, att vissa rektorer, till antalet 26, skola tillerkännas *personlig lönefyllnad* av 500 kronor vardera. Det för ändamålet erforderliga beloppet, 13,000 kronor, torde böra anvisas under arvodesposten såsom en särskild delpost.

Arvodesposten bör vid bifall till vad jag förordat uppföras med ett belopp av $(450 + 8,400 + 1,200 + 137,250 + 89,000 + 91,000 + 175,700 + 5,700 + 1,200 + 13,000 =) 522,900$ kronor.

d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Denna anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 5,025,000 kronor.

I c k e - o r d i n a r i e ä m n e s l ä r a r e.

Såsom av sid. 87 framgår beräknar *skolöverstyrelsen* antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken under läsåret 1943/44 vid oförändrade organisatoriska förhållanden och under förutsättning att inga spärråtgärder vidtagas, till 2,146, vilket innebär en ökning med 22. Dessa tal minskas till 2,143 respektive 19 vid bifall till förslaget om intagningspaus vid förutnämnda tre svagt frekventerade gymnasielinjer. Ökningen av antalet klassavdelningar med 19 beräknas motsvara en ökning med 25 av antalet erforderliga ämneslärare. Då överstyrelsen föreslagit inrättande av 5 nya lektors- och 6 nya adjunkts-tjänster, skulle antalet icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring, för närvarande 462, behöva ökas med $(25 - 5 - 6 =) 14$ till 476. Härtill kommer ett visst antal vikarier. Överstyrelsen uppskattar det erforderliga antalet vikarier till omkring 250, d. v. s. det antal, som faktiskt förefanns den 20 mars 1942. Kostnaderna för icke-ordinarie ämneslärare beräknar överstyrelsen på följande sätt.

Grundavlöningar åt icke-ordinarie lärare	kronor 4,591,110
Avlöningsförhöjningar till lärare i högre löneklass	» 138,000
Kallortstillägg	» 15,000
Ersättning åt läraren i ryska vid nya elementarskolan	» 8,208
Ersättningar åt extra lärare och timlärare för efter vår-	
terminens slut förrättade provningar	» 500
Ersättningar för föreläsningar i sexuella frågor	» 4,000

Summa kronor 4,756,818.

Beloppet torde böra avrundas till närmast hela tusental, alltså till 4,757,000 kronor.

I beloppet grundavlöningar åt icke ordinarie lärare ingår ett belopp av 111,100 kronor till avlöningar till lärare i praktiska läroämnena vid inbyggda praktiska realskollinjer.

Överstyrelsen anför härom.

Hela antalet i allmänna läroverk inbyggda praktiska realskolelinjer uppgår nu till 24, nämligen 21 handelslinjer, 2 tekniska linjer och 1 huslig linje. Samtliga dessa linjer äro med läsåret 1943/44 fullt utbyggda. Sannolikt kommer under loppet av nästkommande år ytterligare en eller annan linje av detta slag att upprättas med sin första årsklass. Överstyrelsen beräknar för sin del, att läroverksorganisationen under nästa år kommer att tillföras 3 nya handelslinjer. Å andra sidan är den enda husliga linjens framtida ställning tämligen oviss. Dess andra årskurs försvinner givetvis för nästa år ur kalkylerna, eftersom första årskursen i år icke kunnat starta. Däremot räknar överstyrelsen — ehuru visserligen icke utan tvekan — med en ny första årskurs höstterminen 1943.

Ersättning åt lärare i praktiska läroämnen utgår för närvarande enligt kungörelsen 1942: 787. Lärarna indelas alltefter undervisningsämnena i tre grupper. Överstyrelsen kan i viss utsträckning tillerkänna lärare i praktiska läroämnen lönetillägg uppgående till högst 55 kronor per veckotimme.

Under antagande att dessa bestämmelser fortfarande komma att gälla, beräknar överstyrelsen kostnaderna för ifrågavarande lärare till 118,100 kronor. I ett och annat fall torde emellertid delning av klass vara erforderlig vid undervisning i maskinskrivning. Kungl. Maj:t har den 31 juli 1942 medgivit sådan delning av andra årskursen av den inbyggda handelslinjen i Hallsberg. Då liknande behov jämväl framdeles troligen komma att yppa sig, synes ett belopp på t. ex. 600 kronor böra hållas tillgängligt för delning av klass vid undervisning i maskinskrivning under budgetåret 1943/44. Kostnaderna för undervisningen i praktiska läroämnen skulle under de gjorda antagandena slutligen uppgå till (118,100 + 600 =) 118,700 kronor.

Enligt ett av överstyrelsen den 8 november 1940 avgivet förslag till föreskrifter i läroverksstadgan rörande inbyggda praktiska linjer skulle praktiska läroämnen kunna ingå i ämneskombination för adjunktstjänst, varvid tjänsten antingen skulle omfatta uteslutande praktiska läroämnen eller ock praktiska läroämnen vid sidan av teoretiska. Behörighet till tjänst av sistnämnda slag skulle genom beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall kunna medgivas den som äger behörighet till adjunktstjänst i de teoretiska läroämnena och förvärvat grundlig utbildning i de praktiska eller som genom studier vid universitet och avgångsexamen vid handelshögskola eller teknisk högskola förvärvat goda vitsord i ämnen, som äro av betydelse för de läroämnens tjänsten omfattar, och därjämte styrkt sig äga erforderlig pedagogisk erfarenhet.

Därest detta förslag vinner Kungl. Maj:ts bifall, torde hinder icke längre möta att inrätta lärarbefattningar med full tjänstgöring i praktiska läroämnen eller åtminstone med huvudsaklig undervisningsskyldighet i dessa ämnen. De omedelbara konsekvenserna därav torde dock icke bli alltför viktiga. De inbyggda linjerna äro i regel förlagda till mindre läroverk och utgöra dessutom i regel icke skolans bäst besökta linje. Ingenstädes finnas för närvarande parallellavdelningar. Ordinarie och extra ordinarie lärartjänster, vari praktiska läroämnen ingå, torde därför tills vidare blott sparsamt kunna förekomma. Överstyrelsen anser sig ännu icke böra taga initiativ till upprättande av sådana tjänster.

Däremot torde tiden nu vara inne att giva en del av lärarna i praktiska läroämnen anställning såsom extra adjunkter. Lärarfrågan är i själva verket för närvarande troligen det största hindret för de praktiska linjernas utveckling. Det har visat sig svårt att finna personer med den specifika utbildning, som fordras för arbetet på de praktiska linjerna, och ännu svårare att be-

hålla dem, då de endast kunnat beredas plats som timlärare med ett ofta ganska begränsat antal undervisningstimmar. Där så ske kan har man sökt förbättra dessa lärares ekonomiska villkor genom att giva dem någon tjänstgöring jämväl i teoretiska läroämnena. Lärarna i praktiska läroämnena sköta i dessa fall en lärartjänst av just det slag, som avsetts i överstyrelsens förslag av den 8 november 1940.

Av de lärare, som bestrida dylika kombinerade tjänster, hava blott ett mindre antal sådan kompetens, att de oomtvistligt äro förtjänta att erhålla adjunktsbehörighet. Ett något större antal torde kunna komma i fråga till behörighet för anställning som extra adjunkt. Överstyrelsen tänker särskilt på de lärare som avlagt civilingenjörsexamen eller ekonomisk examen vid handelshögskola och som i sin praktiska lärarverksamhet visat insikt och duglighet. Antalet torde dock icke nämnvärt överstiga det första tiotalet. Det begränsas icke blott av meritförhållanden utan även av svårigheterna att bereda lärare i praktiska ämnen full tjänstgöring. De inbyggda linjernas utveckling skulle dock enligt överstyrelsens mening otvivelaktigt främjas, om såsom ett första steg från och med nästa läsår förslagsvis tio lärare kunde anställas som extra adjunkter med tjänstgöring antingen uteslutande i praktiska läroämnena eller i praktiska och teoretiska läroämnena i kombination.

Avlöningen för 10 extra adjunkter med genomsnittlig placering på D-ort uppgår till 51,300 kronor förutom rörligt tillägg och kristillägg. Antager man, att dessa lärare i medeltal bestrida 20 veckotimmar i praktiska och 7 veckotimmar i teoretiska läroämnena skulle, samtidigt med att dessa lärare föras upp i kalkylen, kostnaderna för timlärare nedgå med 58,900 kronor, vilket skulle innebära en med $(58,900 - 51,300 =) 7,600$ kronor minskad belastning på icke-ordinarieposten. I stället skulle tillkomma kostnader för rörligt tillägg och kristillägg åt 10 extra adjunkter, d. v. s. med nuvarande indextal 15,900 kronor. De föreslagna förbättrade anställningsförhållandena för lärare i praktiska läroämnena medföra alltså i verkligheten en merkostnad på omkring 8,300 kronor för statsverket. Med hänsyn till den för hela utvecklingen på området påtagliga vikten av att lärarna på de praktiska linjerna småningom erhålla en ställning, som mer än hittills närmar sig till den som intages av lärarna i de teoretiska läroämnena, tvekar överstyrelsen icke att trots krisläget hemställa om den medelsanvisning, som för ovan angivna ändamål är erforderlig.

Statskontoret har anført, att ämbetsverket för sin del måste ställa sig betänksamt gentemot förslaget, att åtgärder under rådande förhållanden skulle vidtagas i det av överstyrelsen angivna syftet. Med hänsyn till de uppkommande merkostnaderna och till konsekvenserna av ett tillmötesgående av förslaget avstyrker statskontoret överstyrelsens hemställan på denna punkt.

Beträffande anslagsbeloppet av 4,000 kronor till föreläsningar i sexuella frågor har skolöverstyrelsen anført.

För närvarande är ett belopp av 3,500 kronor avsett för detta ändamål. Posten är avsedd att möjliggöra vissa föreläsningar för lärjungarna i gymnasiets högsta ring. Sådana hava under innevarande läsår varit anordnade vid drygt hälften av de högre allmänna läroverken. Uppskattningen av denna upplysningsverksamhet synes i det hela vara i stigande. Från skilda håll har dock framhållits, att föreläsningarna komma väl sent. Det betecknas som

önskvärt, att de må kunna förläggas till näst högsta ringen i stället för till den högsta. Överstyrelsen är böjd att dela denna mening. Lämpligen böra föreläsningarna från och med nästa läsår betecknas som avsedda för lärjungarna i det differentierade gymnasiet. Anslagssumman har i år visat sig knappt tilltagen. Överstyrelsen föreslår en höjning med 500 kronor.

Statskontoret har icke heller ansett sig kunna tillstyrka förslaget om höjning av medelsposten för undervisning i sexuella frågor. Då anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal är förslagsvis betecknad, anses möjlighet föreligga för Kungl. Maj:t, att — i händelse för ändamålet anvisade medel icke skulle förslå — medgiva överskridande av posten.

Icke-ordinarie tecknings-, musik- och gymnastiklärare.

Skolöverstyrelsen har beräknat anslagsbehovet till i runt tal 936,000 kronor vid oförändrade organisatoriska förhållanden. Härtill bör vid bifall till överstyrelsens förslag angående omorganisation av stockholmsläroverken läggas ett belopp av i runt tal 15,000 kronor, varav cirka 8,000 kronor belöpande på högre lärarinneseminariets övningskola och återstoden på de föreslagna högre allmänna läroverken i Enskede och Bromma.

Icke-ordinarie lärare i manlig slöjd.

För detta ändamål stå för innevarande läsår 744 veckotimmar till förfogande. *Skolöverstyrelsen* har beräknat en stegring av behovet med 26 veckotimmar till följd av ökad elevtillströmning och ökat antal praktiska linjer. Kostnaderna härför beräknar överstyrelsen vid nu gällande anställnings- och löneförhållanden till 129,900 kronor. Härtill bör läggas 1,100 kronor vid bifall till överstyrelsens förslag angående omorganisation av stockholmsläroverken.

Slöjd- och yrkeslärares riksförbund har anhållit, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att extra ordinarie lärartjänster i manlig slöjd må inrättas vid de allmänna läroverken. Med anledning härav har *skolöverstyrelsen* anfört.

Lärarna i manlig slöjd vid de allmänna läroverken äro, på några undantag när, anställda först då undervisningen i ämnet mera allmänt återupptogs efter den ekonomiska depressionen i början av 1930-talet. Vid den nya krisens inbrott hösten 1939 hade de i regel ännu icke uppnått så lång tjänstetid, att de skäligen kunde erhålla anställning som extra ordinarie lärare. Under de allra senaste åren ha slutligen de statsfinansiella svårigheterna avhållit överstyrelsen från att föreslå ekonomiska förbättringar för denna lärargrupp.

Efter hand har emellertid antalet slöjdlärare med tillräckligt lång och tillräckligt omfattande tjänstgöring avsevärt tillväxt. Allt starkare skäl kunna anföras för att en gynnsammare anställningsform än hittills beredes några av de mest meriterade slöjdlärarna. Vid vissa läroverk har ämnet numera en mycket stark position. Vid Vasa realskola i Stockholm har sålunda slöjden

tilldelats 44 veckotimmar, vid högre allmänna läroverket i Bromma 40, vid högre realläroverket å Norrmalm 34.

Överstyrelsen har i anledning av denna remiss genomgått de vid läroverken anställda slöjdlärarnas merithandlingar och bland dessa lärare funnit åtskilliga, som med goda teoretiska och praktiska meriter förena tjänstgöring av den längd och omfattning, att de skäligen böra anställas såsom extra ordinarie lärare från och med budgetåret 1943/44. Överstyrelsen har därvid givetvis beaktat, att till följd av slöjdens ställning som övervägande frivilligt skolämne anslutningen till undervisningen och därmed även tjänstgöringens omfattning kan komma att fluktuera år från år. Så länge den manliga slöjden intager denna något osäkra ställning torde en viss försiktighet vara påkallad vid anställning av extra ordinarie lärare. Tjänstgöringen måste ligga avsevärt högre än den för extraordinarieanställning i övningsämnen stadgade minimum och högre än som i andra övningsämnen ansetts nödvändigt.

Överstyrelsen har emellertid funnit ett tiotal fall, där dessa villkor otvivelaktigt äro uppfyllda och där enligt överstyrelsens mening tillräckliga skäl saknas att förmena lärarna den gynnsammare ställning, som de skulle hava erhållit, om de representerat något av de övningsämnen, där extra ordinarie tjänster äro inrättade. Antalet torde sannolikt komma att stiga inom de närmaste åren. Tills vidare synes det dock vara tillräckligt, om förslagsvis 10 extra ordinarie lärartjänster i manlig slöjd inrättas. Därest behov av ett större antal framdeles yppar sig, kommer överstyrelsen att i sina anslagsäskanden därtill taga vederbörlig hänsyn.

Den merbelastning på förevarande anslagspost, som skulle följa av den ändrade anställningsformen, är tämligen obetydlig. Den kan enligt överstyrelsens beräkning uppskattas till i runt tal 1,000 kronor.

Överstyrelsen hemställer under hänvisning till det anförda, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga överstyrelsen att vid de allmänna läroverken från och med budgetåret 1943/44 anställa högst 10 extra ordinarie lärare i manlig slöjd i lönegraden Eo 15.

Statskontoret har icke funnit anledning tillstyrka anvisande av medel till flera veckotimmar i manlig slöjd än för innevarande budgetår och har även avstyrkt förslaget om inrättande av extra ordinarie tjänster för lärare i manlig slöjd. Statskontoret anför.

Överstyrelsens yrkande om beredande av extra ordinarie anställning åt en del lärare i manlig slöjd anser ämbetsverket på i huvudsak samma skäl, som tidigare anförts mot förslaget om inrättande av extralärartjänster i praktiska läroämnen, icke böra vinna tillmötesgående, så mycket mindre som frågan om slöjdundervisningens framtida ställning för närvarande är föremål för prövning av 1940 års skolutredning. Härtill kommer, att övningslärarnas avlösningsförhållanden ännu icke slutgiltigt reglerats.

Icke-ordinarie lärare i kvinnlig slöjd.

För innevarande läsår stå 1,282 veckotimmar till förfogande för undervisning i detta ämne. Överstyrelsen har icke ifrågasatt annan ökning av detta antal än den som framkallas av automatiskt verkande förhållanden. Överstyrelsen har räknat med ett behov av 24 nya slöjdvodelningar eller tillhoppa 48 veckotimmar. Undervisningen komme på så sätt att omfatta 1,330 vecko-

timmar. Därvid förutsättes, att frivillig undervisning i kvinnlig slöjd icke skall under året anordnas. Anslagsbehovet beräknas till 146,000 kronor. Vid bifall till överstyrelsens förslag angående nya läroverk i Stockholm tillkomma 6 veckotimmar och 1,100 kronor.

Statskontoret har avstyrkt förslaget om ökning av antalet veckotimmar.

I c k e - o r d i n a r i e l ä r a r e i h u s h å l l s g ö r o m å l.

För undervisning i hushållsgöromål stå för närvarande 380 veckotimmar till förfogande. Det verkliga behovet har enligt rektorernas framställningar överstigit detta antal med ett tjugutal timmar. *Överstyrelsen*, som för nästa läsår beräknar totalbehovet till 420 veckotimmar, har anfört.

Överstyrelsen utgår från att undervisningen i hushållsgöromål även under läsåret 1943/44 skall vara frivillig på de allmänna linjerna men obligatorisk på handelslinjerna. Då till nästa läsår nya praktiska linjer sannolikt äro att motse, bör en ökning av den obligatoriska undervisningen beräknas med åtminstone 8 veckotimmar. Vidare torde undervisning i hushållsgöromål från och med nästa läsår komma att upptagas vid högre allmänna läroverket i Uddevalla, där moderna lokaler inretts för ändamålet. Läroverkets behov kan uppskattas till omkring 12 veckotimmar. I övrigt torde ämnet befinna sig på jämn frammarsch vid läroverken och kunna påräkna ökad anslutning även på orter, där det är helt frivilligt. Med hänsyn till den statsfinansiella situationen anser sig överstyrelsen dock icke böra för dessa nya behov begära mer än 20 veckotimmar.

Kostnaderna för undervisningen i ämnet beräknar överstyrelsen till 69,000 kronor. Härtill bör enligt överstyrelsen läggas cirka 2,400 kronor i samband med högre lärarinneseminiariets övningskolas införlivande med läroverksorganisationen.

Statskontoret har icke funnit anledning tillstyrka en ökning av antalet tillgängliga veckotimmar för undervisning i förevarande ämne.

I c k e - o r d i n a r i e v a k t m ä s t a r e.

Enligt beslut av 1939 års lagtima riksdag äro vid de allmänna läroverken inrättade 34 extra ordinarie vaktmästartjänster, varav 5 med halvtidstjänstgöring. Av dessa tjänster tillhöra 32 lönegraden Eo 5, de två återstående, båda i Göteborg, lönegraden Eo 6. Kostnaderna för dessa beräknar *skolöverstyrelsen* till 153,400 kronor. Vid bifall till överstyrelsens i det föregående berörda förslag om inrättande av tre nya ordinarie vaktmästartjänster kan detta belopp minskas med 8,300 kronor. Överstyrelsen har å andra sidan förordat inrättande av en ny extra ordinarie vaktmästartjänst vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Skara och Skövde samt samrealskolorna i Tranås och Vetlanda. Ett bifall till detta förslag skulle medföra ett med 9,500 kronor ökat anslagsbehov under ifrågavarande post. Överstyrelsen förutsätter vidare, att från ifrågavarande delpost skall bestridas avlöning åt en extra ordinarie vaktmästare i lönegraden Eo 7 med heltidstjänstgöring och en extra ordinarie eldare i lönegraden Eo 5 med halvtidstjänstgöring, vilka för närvarande åtnjuta

avlöning från högre lärarinneseminiariets stat. Kostnaderna härför uppgå till i runt tal 5,600 kronor.

Vid bifall till överstyrelsens nämnda förslag bör ifrågavarande post alltså beräknas till $(153,400 - 8,300 + 9,500 + 5,600 =)$ i runt tal 160,000 kronor.

Om statsverket från och med budgetåret 1943/44 skulle övertaga de uppgifter, som nu åvila ljus- och vedkassorna¹ bära enligt överstyrelsens förslag följande nya vaktmästartjänster uppföras på avlöningsstaten för de allmänna läroverken:

- 3 heltidstjänster i lönegraden Eo 5,
- 6 halvtidstjänster i lönegraden Eo 5,
- 12 heltidstjänster i lönegraden Ex 5 och
- 4 halvtidstjänster i lönegraden Ex 5.

Kostnaderna för dessa nya tjänster beräknar överstyrelsen till i runt tal 48,000 kronor, fränsett rörligt tillägg.

Statskontoret har avstyrkt förslaget om inrättande av nya extra ordinarie vaktmästartjänster vid läroverken i Skara, Skövde, Tranås och Vetlanda. Den behövliga vaktmästarpersonalen därstädes borde även i fortsättningen avlönas med anlitande av ljus- och vedkassan vid respektive läroverk.

Värntjänstinstruktörer.

I enlighet med bestämmelserna i kungörelsen om värntjänstutbildning (1941: 604) pågår dylik utbildning i regel 7 dagar före den egentliga höstterminens början. Därvid medverka, förutom lärare och kommenderad militär personal, av rektor utsedda instruktörer. Dessa åtnjuta ur förevarande anslagspost ersättning med 5 kronor för varje undervisningstimme, dock högst 20 kronor för tjänstgöringsdag. *Skolöverstyrelsen* har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till 11,000 kronor.

Särskilda ersättningar för vissa extra arbeten.

Skolöverstyrelsen beräknar oförändrat anslagsbehov, 1,000 kronor, för ifrågavarande ändamål.

Sammanfattning.

Skolöverstyrelsens förslag innebär sammanfattningsvis, att till avlöningar till icke-ordinarie personal följande belopp skulle erfordras för nästa budgetår, nämligen för

¹ Förslag härom föreligger, vartill jag återkommer i det följande.

icke-ordinarie ämneslärare	kronor 4,757,000
» » tecknings-, musik- och gymnastiklärare »	951,000
» » lärare i manlig slöjd	132,000
» » » » kvinnlig slöjd	147,100
» » » » hushållsgöromål	71,400
» » vaktmästare	208,000
ledare och instruktörer vid värntjänstutbildning	11,000
särskilda ersättningar för vissa extra arbeten	1,000
Summa kronor 6,278,500.	

Samtliga beräkningar influeras mer eller mindre av ännu obekanta faktorer, framhåller överstyrelsen, framför allt naturligtvis av omfattningen av landets försvarsanstalter. Överstyrelsen har eftersträvat att lägga kalkylerna så, att den beräknade anslagsbelastningen så nära som möjligt skall överensstämma med den verkliga. Därvid har överstyrelsen icke haft någon bestämd anledning att förutsätta vare sig en skärpning eller en mildring av försvarsberedskapens personalkrav. Bortser man vid anslagsberäkningen från den stora ökning av antalet vikarier, som blivit följd av de militära inkallelserna, kommer man givetvis fram till en avsevärt lägre kostnadssumma. Ett anslagsbelopp på 5,500,000 kronor vore under denna förutsättning tillräckligt. Detta innebär en anslagshöjning med 475,000 kronor. En avsevärd del av kostnadsökningen — omkring 200,000 kronor — orsakas av den genom kungörelsen 1942: 787 ökade dyrtidskompensationen för biträdande lärare och timlärare. Större delen av dessa lärargrupper voro tidigare genom restriktionerna i kungörelsen 1940: 1066 helt utestängda från dyrtidskompensation.

Statskontoret har — under hänvisning till sitt avstyrkande utlåtande beträffande frågan om ökning av antalet nybörjaravdelningar och till sin inställning till vissa detaljspörsmål i fråga om anslagsberäkningarna (se ovan) — ansett, att ifrågavarande anslagspost borde kunna uppföras med förslagsvis 5,275,000 kronor, vilket i förhållande till skolöverstyrelsens förslag innebär en minskning med 225,000 kronor.

Skolöverstyrelsens beräkningar av anslagsbehovet för avlöning åt icke-ordinarie personal utmynna i en hemställan om en höjning av ifrågavarande anslagspost med 475,000 kronor från 5,025,000 kronor till 5,500,000 kronor. Överstyrelsens beräkningar och dess i samband därmed framlagda förslag ge mig anledning till följande erinringar och uttalanden.

I det föregående har jag förordat en begränsning av antalet nybörjaravdelningar med tre i förhållande till skolöverstyrelsens förslag samt avstyrkt genomförande av en uppmjukning av bestämmelserna om sammanslagning av klasser på realskolestadiet. Den minskning av anslagsbehovet, som härigenom uppkommer, torde kunna uppskattas till i runt tal 50,000 kronor. Å andra sidan har jag endast delvis biträtt överstyrelsens förslag om inrättande av ordinarie tjänster, varför anslagsbehovet till avlöningar åt icke-ordinarie tjänstemän i motsvarande mån ökas; jag uppskattar

Departement-
schefen.

denna ökning till i runt tal 60,000 kronor. Vidare förutsätter jag, under hänvisning till vad jag i det föregående anför, att antalet extra ordinarie adjunkter ökas från 230 till 240, vilket kan väntas medföra en kostnadsökning med omkring 7,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har vid sin beräkning av anslagsbehovet för avlöningar åt icke-ordinarie lärare i praktiska läroämnena vid inbyggda praktiska realskolelinjer förutsatt, att 10 extra adjunktstjänster skulle få inrättas. För närvarande omhänderhaves undervisningen i dessa ämnen helt av timlärare. Då jag anser den av överstyrelsen föreslagna åtgärden vara ägnad att främja utvecklingen av ifrågavarande utbildningsgren, tillstyrker jag genomförande av överstyrelsens förslag. Däremot anser jag mig för närvarande icke kunna tillstyrka förslagen om inrättande av extra ordinarie befattningar för lärare i manlig slöjd samt om inrättande av nya extra ordinarie vaktmästartjänster.

Jag biträder överstyrelsens förslag om en höjning med 500 kronor av de för föreläsningar i sexuella frågor avsedda anslagsmedlen.

Med hänsyn till att jag icke för närvarande ämnar tillstyrka ett genomförande av det föreliggande förslaget om ett statsövertagande av ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken, bör det av överstyrelsen för icke-ordinarie vaktmästarpersonal beräknade anslagsbehovet minskas med 48,000 kronor, avseende de vaktmästartjänster, vilka på grund av den föreslagna omläggningen skulle förstatligas.

I övrigt ha överstyrelsens anslagsberäkningar icke givit mig anledning till erinran. De jämkningar i beräkningarna, jag i det föregående vidtagit, medföra, att jag anser mig kunna beräkna medelsbehovet under ifrågavarande anslagspost till i runt tal 5,450,000 kronor, vilket innebär en höjning med 425,000 kronor. Jag vill framhålla, att nära hälften av höjningen eller omkring 200,000 kronor belöper på den ökade dyrtidskompensation åt biträdande lärare och timlärare, som beslöts av 1942 års riksdag.

e) Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel.

Departementschefen.

Anslagsposten till *rörligt tillägg* är nu uppförd med 3,715,140 kronor. För nästa budgetår torde den böra beräknas till 3,788,700 kronor (+ 73,560 kronor).

I avlöningsstaten för de allmänna läroverken äro nu uppförda *särskilda uppbördsmedel* till ett belopp av 926,600 kronor. Någon ändring av detta belopp ifrågasätter jag icke.

f) Sammanfattning.

Departementschefen.

Vad jag i det föregående föreslagit innebär, att anslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar för nästa budgetår skulle uppföras med (20,700,000 + 522,900 + 5,450,000 + 3,788,700 — 926,600 =) 29,535,000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 950,000 kronor.

2. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Omkostnader.

Detta anslag är för innevarande budgetår uppfört med 135,000 kronor, varav för sjukvård m. m. förslagsvis 100,000 kronor och för rese- och flyttningersättningar förslagsvis 35,000 kronor.

S j u k v å r d m. m. Under hänvisning till att anslagsbelastningen för budgetåret 1941/42 uppgått till omkring 108,200 kronor har *skolöverstyrelsen* hemställt om en höjning av ifrågavarande anslagspost med 10,000 kronor till 110,000 kronor. *Statskontoret* har erinrat, att särskilda medel för detta ändamål icke anvisats före budgetåret 1941/42. Med hänsyn till att erfarenhet rörande medelsbehovet sålunda vunnits för ett budgetår och då en merbelastning under endast ett år understigande 10 procent av den förslagsvis till 100,000 kronor upptagna posten icke syntes i och för sig motivera en uppräknings, borde densamma enligt ämbetsverkets mening jämväl för nästa budgetår upptagas med oförändrat belopp.

Rese- och flyttningersättningar. *Skolöverstyrelsen* har föreslagit anvisande av samma belopp som för innevarande budgetår till detta ändamål. *Statskontoret* har, under erinran om att anslagsbelastningen för budgetåret 1941/42 uppgått till omkring 21,000 kronor och under hänvisning till den pågående utredningen om statstjänstemännens rätt till ersättning för flyttningskostnad m. m., ansett, att anslagsposten kan sänkas med 10,000 kronor till 25,000 kronor.

Övriga utgifter. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 mars 1942 anmälde överstyrelsen, att de ordinarie och extra ordinarie vaktmästarna vid de allmänna läroverken, till vilkas åligganden hörde skötsel av värmeanläggning eller renhållning, enligt gällande avlöningsbestämmelser (civila avlöningsreglementet, 7 kap., och civila icke-ordinariereglementet, 23 §) syntes berättigade att såsom lån bekomma erforderlig skyddsbeklädnad. Överstyrelsen hemställde, att intill dess en särskild anslagspost för detta ändamål kunde bli uppförd på de allmänna läroverkens omkostnadsanslag, läroverkens ljus- och vedkassor måtte få bestrida utgifterna för vaktmästarnas skyddsbeklädnad. Genom beslut den 8 maj 1942 biföll Kungl. Maj:t denna framställning.

Skolöverstyrelsen har nu hemställt, att kostnaderna för ifrågavarande ändamål måtte få bestridas från en särskild under omkostnadsanslaget uppförd delpost till övriga utgifter. Överstyrelsen har beräknat medelsbehovet för nästa budgetår till 3,700 kronor.

I samband med att jag i fjol förordade en omläggning av grunderna för statsbidrag till läroverkens ljus- och vedkassor (se propositionen 1942: 50) förklarade jag mig ha för avsikt att föranstalta om en utredning rörande möjligheterna för och verkningarna av en övergång för de allmänna läroverkens del till ett system med ett särskilt omkostnadsanslag, från vilket samtliga expensutgifter skulle bestridas. Utredningen borde, framhöll jag, bedrivas så skyndsamt, att dess resultat kunde föreligga till övervägande i samband med anslagsäskandena för de allmänna läroverken för budgetåret 1943/44. Även riksdagen (skrivelsen 1942: 72) förklarade sig anse önskvärt, att en sådan utredning komme till stånd.

Skolöverstyrelsen har med skrivelse den 9 november 1942 framlagt en utredning i ämnet, vilken utmynnar i förslag, att ljus- och vedkassorna skulle avvecklas, varefter dessa kassors inkomster och utgifter skulle komma att redovisas över riksstaten. Dock skulle läroverkens utgifter för renskrivning, vilka för närvarande bestridas med anlåtande av medel ur ljus- och vedkassorna, enligt förslaget komma att belasta biblioteks- och materielkassan, vilken emellertid skulle beredas en avsevärd lättnad genom att från denna till riksstatsanslag skulle överflyttas kostnaderna för rektorsexpeditionernas expenser. Däremot innebär förslaget icke — i vidare mån än som nyss nämnts — någon principiell omläggning av den del av medelsförvaltningen, som nu regleras över biblioteks- och materielkassan, byggnadsfonden och understöds- och premiekassan.

Av överstyrelsens yttrande framgår, att överstyrelsen är mycket tveksam om lämpligheten av den ifrågasatta omläggningen. Överstyrelsen uttrycker sammanfattningsvis sin ståndpunkt så, att överstyrelsen »tillstyrker» sådan förändring, att vaktmästarnas hela avlöning bestrides av staten, och »icke vill motsätta sig» en förändring av den omfattningen att även s. k. expensutgifter skulle bestridas från omkostnadsanslaget. Såsom förutsättning för en omläggning i enlighet med förslaget skulle gälla, att utgifterna för renskrivning övertagas av biblioteks- och materielkassan och att den nya, för alla läroverk gemensamma terminsavgiften för expenser icke bestämmes efter nu rådande krisförhållanden.

I en *reservation* ha tre undervisningsråd inom överstyrelsen ansett, att i den föreliggande utredningen övervägande skäl förebragts för ett avstyrkande av ett statsövertagande av ljus- och vedkassan samt rektorsexpeditionernas expenser.

I ekonomiskt hänseende innebär överstyrelsens förslag, att omkostnadsanslaget skulle ökas med 2,915,000 kronor och avlöningsanslaget med i runt tal 528,000 kronor, varav 480,000 kronor genom bortfallande av inkomstposten »bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarpersonalens avlöning» och 48,000 kronor genom statsövertagande av viss vaktmästarpersonal. Å andra sidan skulle anslaget till bidrag till ljus- och vedkassorna, för närvarande 570,000 kronor, bortfalla, varjämte staten skulle tillföras ökade inkomster i form av terminsavgifter, av överstyrelsen beräknade till 2,320,000 kronor. Resultatet skulle alltså bli en utgiftsökning för statsverket med $(2,915,000 + 528,000 - 570,000 - 2,320,000 =) 553,000$ kronor. Genom att ljus- och vedkassornas behållningar den 30 juni 1943, beräknade till i runt tal 500,000 kronor, skulle tillföras statsverket, skulle utgiftsökningen dock komma att under nästa budgetår stanna vid i runt tal 50,000 kronor.

Departementschefen.

Spörsmålet om ett statsövertagande av läroverkens ljus- och vedkassor, varom förslag nu framlagts av skolöverstyrelsen, kräver enligt min mening ytterligare överväganden, innan förslag i ämnet kan underställas riksdagen. Jag är därför icke beredd att förorda en sådan åtgärd redan från och med

nästa budgetår. Frågan om bestridande från omkostnadsanslaget av utgifterna för skyddsbeklädnad åt vaktmästarpersonalen torde böra upptagas till prövning först i samband med det större förslaget.

I enlighet med statskontorets förslag torde anslagsposten till sjukvård m. m. böra uppföras med oförändrat belopp, 100,000 kronor. Anslagsposten till rese- och flyttningssersättningar synes, i anslutning till vad statskontoret anfört, kunna minskas med 5,000 kronor till 30,000 kronor. Härvid har jag beräknat, att från posten skola bestridas kostnaderna för de på sid. 108 f. i det föregående omnämnda föreläsningarna m. m. vid högre allmänna läroverket i Umeå.

Jag förordar, under åberopande av vad jag sålunda anfört, att de allmänna läroverkens omkostnadsanslag för nästa budgetår uppföres med $(100,000 + 30,000 =) 130,000$ kronor, vilket innebär en minskning med 5,000 kronor.

3. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken:

Bidrag till ljus- och vedkassorna.

För innevarande budgetår är detta anslag uppfört med ett belopp av 570,000 kronor.

Under hänvisning till vad jag under nästföregående punkt anfört förordar jag, att anslag till förevarande ändamål uppföres på riksstaten även för nästa budgetår. Någon ändring av grunderna för statsbidrag ifrågasätter jag icke. Anslaget synes böra uppföras med oförändrat belopp, 570,000 kronor.

Departement-
schefen.

4. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk:

Bidrag till kommunala flickskolor.

Lönesystemet för kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor är för närvarande provisoriskt anpassat efter civila avlöningsreglementets bestämmelser. Statsbidrag till dylika skolor utgår med 78 procent av vederbörande löneförmåner. Till sådana lärare vid ifrågavarande skolor, på vilka de provisoriska avlöningsbestämmelserna icke blivit tillämpliga, utgå provisorisk avlöningsförstärkning och provisoriskt dyrtortstillägg.

I besparingssyfte äro meddelade bestämmelser om höjning av elevantalet i vissa klassavdelningar, begränsning av antalet nybörjaravdelningar, inskränkning av rätten till uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i vissa ämnen, utsträckning av tjänstgöringsskyldigheten för ämneslärare och lärare i yrkesämne samt reduktion av arvodena till tillsynslärare. Dessa bestämmelser ansluta sig till motsvarande, för de allmänna läroverken meddelade föreskrifter.

Anslaget till kommunala flickskolor är nu uppfört med 4,700,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har beräknat anslagsbehovet för nästa budgetår till 4,640,000 kronor, vilket belopp alltså är 60,000 kronor lägre än det nuvarande anslaget. Överstyrelsen har därvid räknat med ökning av anslagsmedlen till undervisning i frivillig teckning och instrumentalmusik med 2,100 kronor. I anslutning till ett vid 1942 års riksdag behandlat besparingsförslag har överstyrelsen beräknat, att tre ordinarie ämneslärartjänster skola förändras till extra ordinarie, varigenom en besparing av 4,550 kronor skulle uppstå. Överstyrelsen har vidare framhållit, att den av 1942 års riksdag ifrågasatta uppmjukningen av föreskrifterna om uppdelning av årsklass icke syntes böra göras tillämplig på kommunala flickskolor. I ärendet har *statskontoret* avgivit utlåtande. Av handlingarna inhämtas bland annat följande.

Frivillig teckning m. m. För läsåret 1942/43 har för undervisning i frivillig teckning medgivits 68.5 veckotimmar och för undervisning i instrumentalmusik $82\frac{2}{3}$ veckotimmar. Med hänsyn till efterfrågan på dylik undervisning har *skolöverstyrelsen* för budgetåret 1943/44 beräknat 75 respektive 90 veckotimmar. Denna utökning med sammanlagt $(6.5 + 7\frac{1}{3} =)$ $13\frac{5}{6}$ veckotimmar skulle medföra en anslagsökning med i runt tal 2,100 kronor.

Statskontoret har i nuvarande statsfinansiella läge icke ansett sig böra tillstyrka förslaget.

Ordinarie ämneslärartjänster. Av propositionen 1942: 255 framgår, att besparingsberedningen funnit antalet ordinarie ämneslärartjänster vara proportionsvis mycket större vid de kommunala flickskolorna än vid de allmänna läroverken. Förslagsvis borde därför 50 ordinarie ämneslärartjänster vid de kommunala flickskolorna i mån av inträffande ledigheter omändras till extra ordinarie. Beredningen ifrågasatte även en sänkning av det för varje skola föreskrivna minimiantalet ordinarie lärare. 1940 års skolutredning och skolöverstyrelsen tillstyrkte en varsam ombildning av ordinarie tjänster till extra ordinarie efter av överstyrelsen verkställd närmare utredning. I propositionen 1942: 255 tillstyrktes detta förslag. Någon förändring av det föreskrivna minimiantalet ordinarie lärare ansågs dock icke böra ifrågasättas. Riksdagen hade icke något att erinra häremot.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit, att, sedan 21 ordinarie tjänster i enlighet med tidigare beslut blivit indragna, ytterligare 9 skola i mån av ledigblivande ombildas till extra ordinarie. Ombildningsmöjligheterna böra undersökas för varje budgetår. Överstyrelsen har för nästa budgetår räknat med ombildning av 3 ordinarie tjänster i Stockholm. Överstyrelsen har bland annat anfört.

I de större städer, där en eller flera sammanslagna privata flickskolor blivit kommunaliserade och klassavdelningarnas antal därigenom sänkts, har en förhållandevis stor lärarinnekår behövt omhändertagas. Antalet tjänster har därför i flera fall med Kungl. Maj:ts medgivande avsevärt höjts med hänsyn till att det överskott av lärarinnor, som eljes eventuellt skulle ha anspråk på att överföras till statliga läroverk eller på att uppbära ersättning av statsmedel, icke skulle behöva mista den tryggade heltidsanställning de förut innehaft vid vederbörande skolor. Detta förhållande erbjuder en väg att inom ramen för gällande föreskrifter verkställa viss del av den av besparingsberedningen föreslagna ombildningen.

Då Stockholms privata flickskoleväsen omorganiserades till sex kommunala flickskolor genom sammanslagning av förut befintliga omkring ett dussintal privata högre flickskolor, beslöt Stockholms stad för att förekomma, att denna rationalisering skulle medföra avsevärd arbetslöshet inom den talrika lärarinnekåren, att inrätta 147 ordinarie ämneslärarintjänster vid de kommunala flickskolorna på sådant sätt, att 52 av dessa tjänster vid ledigblivande icke skulle återbesättas. Kungl. Maj:t medgav den 11 augusti 1939 inrättandet av de begärda 147 ordinarie tjänsterna, dock med föreskrift, att ifrågasvarande tjänster icke finge efter den första tjänstinnehavarens avgång återbesättas utan i varje fall lämnat medgivande av Kungl. Maj:t. Sedan dess har antalet genom avgång minskats, så att det från den 1 juli 1942 utgjorde 127. Den 1 januari 1943 kommer ytterligare en ordinarie tjänst i Stockholm att försvinna. Här förefinns sålunda redan en indragningssmarginal, som, om man utgår från de från Stockholms stads sida gjorda beräkningarna, efter den 1 januari 1943 motsvarar 31 tjänster. Överstyrelsen uttalade visserligen år 1939 en förmodan att det slutgiltigt behövliga antalet tjänster beräknats alltför lågt men ansåg en förnyad prövning av frågan böra företagas, sedan någon tids erfarenhet hunnit vinnas beträffande flickskolornas möjligheter till bestånd och utveckling. Utgår man från att tillsättande av ordinarie tjänst vid Stockholms kommunala flickskolor icke av Kungl. Maj:t kommer att medgivas, förrän nyssnämnda 31 tjänster genom avgång blivit avvecklade, skulle denna beskärning av ordinarie tjänster vid normal avgång vara fullbordad den 1 juli 1948, vilket sålunda är den senast tänkbara tidpunkten. Huruvida och i vilken utsträckning dessa platser successivt skola ersättas av extra ordinarie eller helt eller delvis indragas, torde komma att bero på de förhandenvarande omständigheterna vid Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Ännu ett par tillfällen till ombildning av ordinarie tjänster återstår genom att motsvarande anordningar vidtagits beträffande tre ordinarie tjänster vid kommunala flickskolor i Göteborg. Omprövning är alltså redan föreskriven vid ledigblivande av inalles 34 av de den 1 januari 1943 befintliga ordinarie tjänsterna.

Överstyrelsen förutsätter sålunda, att den ifrågasatta ombildningen i första hand kommer att äga rum enligt ovan angivna väg. För budgetåret 1943/44 kan beräknas en förändring av från den 1 juli 1943 fyra och från den 1 januari 1944 tre ledigblivna ordinarie tjänster till extra ordinarie.

Vid andra skolor än de redan nämnda skulle indragningen träffa sådana ordinarie tjänster, som av Kungl. Maj:t medgivits utan villkor. Överstyrelsen förutsätter nämligen, att ombildningen bör drabba skolor med ett antal ordinarie tjänster, som överskjuter minimum. Till grund för en jämförelse skolorna emellan i detta hänseende torde böra läggas samma förhållande mellan de ordinarie och icke-ordinarie tjänsternas antal, som beräknas vid de allmänna läroverken. Överstyrelsen erinrar om att extralärarsakkunniga föreslagit en proportion av 7 procent lärare över stat mot 93 procent ordinarie lärare. En så relativt gynnsam fördelning har emellertid senare icke kunnat fasthållas. Överstyrelsen anser sig i föreliggande fall böra räkna med en icke-ordinarie stat av 10 procent. Vid denna jämförelse böra även stockholms-skolorna medtagas, så att en rättvis avvägning kan ske mellan samtliga skolor. Överstyrelsen utgår ifrån, att en dylik undersökning bör göras varje år i samband med anslagsäskandena till påföljande års riksdag, varvid, om så finnes befogat, eventuellt en förskjutning i procenttalet kan äga rum.

Med utgångspunkt från ovan angivna riktlinjer har överstyrelsen företagit en undersökning av de nuvarande förhållandena. Överstyrelsen har då funnit de kommunala flickskolorna ha ett överskott på ordinarie tjänster av

inalles 10. Besparingsberedningens uppskattning av överskottet till ett femtiotal har sannolikt grundats på inberäkning av samtliga beviljade ordinarie tjänster, utan avseende på de tjänster i Stockholm och Göteborg, som stodo på indragning och som nu redan till en del verkligen blivit indragna. Det visar sig också, att av de omnämnda sju tjänster, som vid Stockholms kommunala flickskolor bli lediga under budgetåret 1943/44, endast tre böra överföras till tjänster på icke-ordinarie stat, om icke den undervisning i läroämnen, som bestrides av icke-ordinarie lärare, skall överstiga 10 procent. Därtill kommer, att i Stockholm ännu icke någon extra ordinarie tjänst finnes inrättad. Övriga kommunala flickskolor, som förete överskott av ordinarie tjänster, äro Gävle, Halmstad, Malmö, Norrköping, Uddevalla och Örebro, vardera med en tjänst. Vid ingen av dessa skolor blir ordinarie tjänst ledig under budgetåret 1943/44.

På grund av vad sålunda anförts får överstyrelsen som sin mening framhålla, att sedan 21¹ ordinarie tjänster vid Stockholms kommunala flickskolor numera blivit helt indragna, ett antal av 9² bör föreslås till successiv ombildning i mån av ledigblivande och efter Kungl. Maj:ts prövning i varje fall, samt att överstyrelsen, intill dess den föreslagna ombildningen blivit totalt verkställd, bör för varje år i samband med beräkning av anslagsbehovet för följande budgetår företaga undersökning i enlighet med ovan angivna riktlinjer och framlägga förslag.

För nästa budgetår får överstyrelsen föreslå, att av de vid Stockholms kommunala flickskolor ledigblivande sju ordinarie tjänsterna tre av de fyra, som bli lediga den 1 juli 1943, ombildas till extra ordinarie tjänster och att de fyra övriga samma budgetår ledigblivna återbesättas. Härigenom uppkommer en besparing för statsverket av 4,550 kronor.

Statskontoret har ansett en större minskning av antalet ordinarie tjänster böra genomföras. Statskontoret har anført.

Enligt vad överstyrelsen i annat sammanhang upplyst (se propositionen 1942: 255, sid. 23) var procenttalet icke-ordinarie lärare läsåret 1941/42 vid läroverken 17. Enligt 1928 års lönekommittés beräkningar (stat. off. utr. 1931: 12, sid. 5) utgjorde de icke-ordinarie tjänstemännen vid centralförvaltningen, rikets hovrätter och länsstyrelserna icke mindre än 52.8 procent av hela personalen. Med ledning av det av 1936 års lönekommitté framlagda siffermaterialet (stat. off. utr. 1937: 48, sid. 381) synes motsvarande tal för nyreglerade verk inom hela den civila statsförvaltningen kunna beräknas till 19.

Vid jämförelse med nu anförda siffror ter sig det procenttal av 10, på vilket överstyrelsen byggt sitt förevarande förslag, alltför lågt. Statskontoret kan därför icke biträda förslaget, att allenast nio ordinarie tjänster vid de kommunala flickskolorna skola efter den 1 januari 1943 successivt ombildas till icke-ordinarie befattningar.

Förhållandena under nästa budgetår kunna med ledning av föreliggande utredning bedömas allenast för stockholmsskolornas vidkommande. Om sju här ledigblivande ordinarie tjänster skulle ombildas, synes emellertid marginalen för de icke-ordinarie lärarna alltjämt komma att hållas inom 15 procent av skolornas hela lärarkår. Enligt statskontorets mening föreligger med hänsyn härtill icke tillräckliga skäl att under nästa budgetår avbryta den fortgående

¹ Avser hösten 1942 redan indragna (147 — 127 =) 20 tjänster med tillägg av en den 1 januari 1943 ledigbliven tjänst.

² Avser det hösten 1942 beräknade överskottet av 10 tjänster med frånräknande av en den 1 januari 1943 ledigbliven tjänst.

planenliga indragningen av ordinarie tjänster vid de kommunala flickskolorna i Stockholm.

A n s l a g s b e r ä k n i n g a r. Skolöverstyrelsen har utgått från att antalet kommunala flickskolor under nästa budgetår skulle vara oförändrat, d. v. s. 41. Överstyrelsen har icke funnit anledning ifrågasätta indragning av någon kommunal flickskola, därför att den icke skulle fylla ett behov, som stode i skäligt förhållande till de av skolans verksamhet föranledda kostnaderna. De nu gällande löne-, statsbidrags- och besparingsbestämmelserna ha legat till grund för anslagsberäkningarna. Avlöningarna till ordinarie lärare ha beräknats enligt högsta löneklassen inom respektive lönegrader, varvid dock hänsyn tagits till gällande övergångsbestämmelser för kvinnliga lärare.

Det av chefen för finansdepartementet denna dag i annat sammanhang framlagda förslaget till nytt avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna torde icke behöva föranleda ändringar i skolöverstyrelsens förevärande anslagsberäkningar. De av mig i det föregående föreslagna ändringarna i fråga om arvodesgrupperingen för rektorer vid de högre kommunala skolorna påverka ej heller nämnvärt anslagsberäkningarna. Beträffande frågan om uppmjukning av bestämmelserna rörande uppdelning av klassavdelning hänvisar jag till vad därom anförts i sammanhang med motsvarande spörsmål vid de allmänna läroverken.

Departement-
schefen.

Någon ökning av anslagsmedlen till undervisning i frivillig teckning och instrumentalmusik kan jag icke för närvarande biträda.

Vad angår frågan om minskning av antalet ordinarie ämneslärare vid de kommunala flickskolorna, intog jag förra året den ståndpunkten, att ombildning av ett antal ordinarie tjänster till extra ordinarie borde successivt kunna genomföras; närmare utredning borde dock ske genom skolöverstyrelsens försorg. Överstyrelsen har nu erinrat, att icke mindre än 21 ordinarie tjänster vid Stockholms kommunala flickskolor de senare åren indragits och framhåller, att endast ytterligare 3 kunna indragas. Sedan så skett komme nämligen procenttalet icke-ordinarie lärare att uppgå till 10. Detta procenttal anser överstyrelsen icke böra överskridas. Vid kommunala flickskolor utanför Stockholm kunna enligt överstyrelsens beräkning med procenttalet 10 såsom utgångspunkt ytterligare 6 ordinarie tjänster ersättas med extra ordinarie. Statskontoret har påpekat, att procenttalet icke-ordinarie lärare år 1942 beräknats till 17 vid de allmänna läroverken och att procenttalet icke-ordinarie tjänstemän är ännu större vid andra civila verk. För egen del ifrågasätter jag, under erinran om vad jag i det föregående anført beträffande motsvarande problem för de allmänna läroverkens vidkommande, huruvida icke det av överstyrelsen angivna procenttalet 10 under nuvarande förhållanden borde kunna höjas åtminstone till 15. Närmare utredning om hur många ordinarie tjänster som med denna utgångspunkt kunna ombildas under nästa budgetår torde framdeles böra lämnas av skolöverstyrelsen. I anslutning till vad statskontoret

anfört beräknar jag här, att sju ordinarie tjänster under nästa budgetår skola kunna omändras till icke-ordinarie.

Skolöverstyrelsen har utgått ifrån att antalet kommunala flickskolor skall under nästa budgetår förbli oförändrat, d. v. s. 41. Jag finner mig emellertid böra räkna med att ytterligare en flickskola kommunaliseras, vilket torde komma att föranleda en merkostnad för statsverket med i runt tal 50,000 kronor.

Det av överstyrelsen beräknade anslagsbeloppet torde med anledning av vad jag ovan anfört böra ökas med omkring (50,000 — 10,000 =) 40,000 kronor till 4,680,000 kronor, vilket belopp understiger det nuvarande anslaget med 20,000 kronor.

I detta sammanhang erinrar jag, att 1941 års lärarlönesakkunniga förklarat sig anse, att den årliga lästiden vid kommunala flickskolor borde i samband med den av de sakkunniga föreslagna löneregleringen utökas till samma längd som vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna eller till 38 veckor *utöver* tiden för inträdes- och flyttningsprövningar (för närvarande inräknas sistnämnda tid i de 38 läsveckorna). Vid de högre folkskolorna syntes den nuvarande ordningen med utökad veckotjänstgöring såsom kompensation för kortare årlig lästid (36 veckor) kunna bibehållas. Jag biträder lärarlönesakkunnigas förslag, vilket icke mött erinran från skolöverstyrelsens, statskontorets eller allmänna lönenämndens sida.

Lärarlönesakkunniga ha även ingått på frågan om ordningen för tillsättning av icke-ordinarie lärare vid högre kommunala skolor i allmänhet och i sådant hänseende ansett åtgärder böra vidtagas i syfte att såvitt möjligt skapa garantier för en objektiv meritprövning vid tillsättning av icke-ordinarie lärare. Detta skulle enligt de sakkunnigas mening enklast kunna ske genom att skolöverstyrelsen till vederbörande skolstyrelser meddelade direktiv av innehåll, att av sökande till extra ordinarie tjänst vid högre kommunala skolor den enligt gängse befordringsgrunder mest meriterade skall erhålla förordnandet. Mot de sakkunnigas ifrågavarande förslag, vilket biträtts av skolöverstyrelsen, har jag icke funnit anledning till erinran.

5. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor.

Beträffande de provisoriska löne- och statsbidragsbestämmelserna samt besparingsföreskrifterna vid de högre kommunala skolorna hänvisas till vad som nämnts härom under nästföregående punkt.

Anslaget till kommunala mellanskolor är nu uppfört med 3,930,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har utgått från att antalet kommunala mellanskolor, som hösten 1942 var 69, under nästa budgetår skulle ökas med 4. Kostnaden för varje ny skola har överstyrelsen beräknat till i medeltal 40,000 kronor. Överstyrelsen har icke funnit anledning föreslå indragning av någon

skola. Avlöningarna till de ordinarie lärarna har överstyrelsen beräknat enligt högsta löneklassen inom respektive lönegrader, varvid dock hänsyn tagits till gällande övergångsbestämmelse för kvinnlig lärare, enligt vilken hon under tiden den 1 juli 1941—den 30 juni 1944 skall åtnjuta avlöning enligt löneklass, som är en löneklass lägre än den, som enligt avlöningsreglementet eljest skulle hava gällt. Överstyrelsen har föreslagit viss uppmjukning av bestämmelserna rörande uppdelning av årsklass på parallellavdelningar. Överstyrelsen har sålunda hemställt, att antalet avdelningar av årsklassen närmast före den näst högsta, eller klass 2⁴, måtte få oförändrat bibehållas vid övergången till näst högsta klassen, eller 3⁴, under förutsättning att minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom klassen, innan ny avdelning upprättas inom densamma. Kostnaden härför har för nästa budgetår uppskattats till 21,500 kronor. Det för nästa budgetår erforderliga anslaget har av överstyrelsen beräknats till 4,070,000 kronor.

Statskontoret har endast framställt viss erinran mot förslaget om uppmjukning av bestämmelserna rörande klassdelning.

Beträffande frågan om lindring i nuvarande restriktioner rörande uppdelning av klass på parallellavdelningar hänvisar jag till vad ovan anförts i samma ämne beträffande de allmänna läroverken. Från och med den 1 januari 1943 ha tillkommit tre nya kommunala mellanskolor, nämligen i Gislaved, Undersåker och Överkalix. Mot överstyrelsens anslagsberäkningar har jag intet annat att erinra än att det av överstyrelsen beräknade anslaget, 4,070,000 kronor, bör minskas med kostnaden för nyssberörda ökning av antalet parallellavdelningar, 21,500 kronor. Anslaget bör därför uppföras med i runt tal 4,050,000 kronor, innebärande en ökning med 120,000 kronor.

I detta sammanhang får jag erinra, att de kommunala mellanskolornas rektorsförening anhållit, att 1943 års riksdag måtte föreläggas förslag om förstatligande av rektorstjänsterna vid de kommunala mellanskolorna. Syftet härmed skulle vara bland annat, att rektorerna vid de kommunala mellanskolorna skulle i löne- och pensionshänseende bli fullt jämställda med de statliga realskolornas rektorer. Framställningen har avstyrkts av skolöverstyrelsen, som därvid erinrat bland annat, att frågan om förstatligande av samtliga kommunala mellanskolor för närvarande är under prövning av 1940 års skolutredning, samt framhållit såsom sin uppfattning, att frågan om rektorstjänsternas förstatligande icke borde utbrytas och behandlas separat. Jag ansluter mig till denna skolöverstyrelsens uppfattning. Beträffande frågan om det berättigade i rektorsföreningens krav på likställighet i lönehänseende mellan rektorer vid kommunala mellanskolor och rektorer vid statliga realskolor får jag hänvisa till vad chefen för finansdepartementet i annat sammanhang denna dag anför.

Att frågan om de kommunala mellanskolornas förstatligande är under

Departement-
schefen.

omprövning i ett vidare sammanhang, utesluter givetvis icke att framställningar om särskilda sådana skolors ombildning till statliga realskolor kunna vinna beaktande, därest vägande skäl härför provas vara för handen.

6. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor.

Såsom ovan under punkt 4 nämnts, gälla nu provisoriska löne- och statsbidragsbestämmelser vid de högre kommunala skolorna. Tillika har erinrats, att vissa besparingsföreskrifter fastställts för innevarande budgetår.

Anslaget till praktiska mellanskolor är nu uppfört med 2,275,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att anslaget för nästa budgetår höjes med 97,000 kronor till 2,372,000 kronor. Ökningen synes huvudsakligen vara föranledd av automatisk utökning av antalet klassavdelningar vid skolor, som ännu icke nått sin fulla organisation. Någon förändring av antalet praktiska mellanskolor har överstyrelsen icke räknat med. Liksom i fråga om de kommunala mellanskolorna har skolöverstyrelsen föreslagit uppmjukning av bestämmelserna rörande uppdelning av klass i parallellavdelningar. Kostnaderna härför ha uppskattats till cirka 7,000 kronor.

Departementschefen.

De av chefen för finansdepartementet denna dag förordade ändringarna i avlöningsbestämmelserna för de högre kommunala skolorna och de av mig i det föregående tillstyrkta jämkningarna i arvodesgrupperingen för rektorerna vid dessa skolor föranleda icke några ändringar i skolöverstyrelsens anslagsberäkningar. Då jag icke för närvarande kan tillstyrka en uppmjukning av bestämmelserna rörande uppdelning av klass i parallellavdelningar vid de högre kommunala skolorna, bör det av överstyrelsen beräknade anslaget till praktiska mellanskolor för nästa budgetår minskas med 7,000 kronor. Anslaget till bidrag till praktiska mellanskolor torde därför böra uppföras med det av överstyrelsen beräknade beloppet, 2,372,000 kronor, minskat med 7,000 kronor, eller således med 2,365,000 kronor.

7. Förslagsanslaget till Understöd till högre folkskolor.

Detta anslag är nu upptaget till 1,120,000 kronor. Beträffande de provisoriska löne- och statsbidragsbestämmelserna samt besparingsföreskrifterna rörande högre kommunala skolor hänvisas till det föregående.

Skolöverstyrelsen har hemställt om höjning av anslaget för nästa budgetår med 30,000 kronor till 1,150,000 kronor. Överstyrelsen har erinrat om att tre nya högre folkskolor tillkommit från och med budgetåret 1942/43. Vidare har överstyrelsen räknat med, att fyra högre folkskolor skulle förändras till kommunala mellanskolor samt att åtminstone två nya högre folkskolor skulle tillkomma. Överstyrelsen har erinrat om att 1942 års riksdag förklarar, att riksdagens tidigare gjorda uttalande i fråga om

upprättande av nya skolor icke torde utgöra hinder mot upprättande av nya skolor i sådana fall, då mycket starka skäl förebragts härför. Antalet högre folkskolor skulle således komma att utgöra $(47 + 2 - 4 =) 45$. Statens kostnader för de nya högre folkskolorna har överstyrelsen för nästa budgetår beräknat till 16,000 kronor. Vissa av de högre folkskolorna torde under budgetåret 1943/44 få sitt klassantal automatiskt ökat och andra komma att få reducerat klassantal. Uppmjukning av bestämmelserna rörande sammanslagning av parallellavdelningar på sätt överstyrelsen föreslagit i fråga om övriga högre kommunala skolor skulle för de högre folkskolornas del icke medföra något ökat behov av klassavdelningar och icke heller någon ökning i anslagsbehovet.

De i annat sammanhang föreslagna förändringarna av avlöningsbestämmelserna för lärare och rektorer vid högre folkskolor torde icke nämnvärt påverka anslagsbehovet för nästa budgetår. I fråga om uppmjukning av bestämmelserna rörande uppdelning av klass i parallellavdelningar hänvisar jag till vad i detta ämne anförts i det föregående. Såsom ovan nämnts, ha tre högre folkskolor omändrats till kommunala mellanskolor efter det skolöverstyrelsen avgav sina anslagsäskanden. Ehuru det icke nu kan avgöras, om nya högre folkskolor komma att inrättas, har jag intet att erinra mot att medel beräknas för två dylika för budgetåret 1943/44. Ej heller i övrigt har jag något att erinra mot överstyrelsens anslagsberäkningar. Anslaget torde därför böra höjas med 30,000 kronor till 1,150,000 kronor.

Departement-
schefen.

IV. Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1. besluta, att högre lärarinneseminariets övningsskola skall från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till ett högre samläroverk i Stockholm, tills vidare bestående av, förutom nämnda övningsskola, en femårig realskola och ett fyraårigt latingymnasium, under förutsättning att Stockholms stad förpliktar sig att i fråga om den nybildade läroanstalten tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

2. besluta att nya elementarskolans i Stockholm realskola skall avvecklas samt att i Stockholm i stället skola upprättas två nya samrealskolor, den ena i Bromma, bestående av enbart femåriga linjer, och den andra i Enskede, bestående

av såväl fem- som fyraåriga linjer; skolande nämnda organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer, allt under villkor att Stockholms stad i fråga om de nya samrealskolorna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhopa 10,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer;

3. godkänna följande personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44:

Personalförteckning.		Lönegrad.
Befattning.	<i>Tjänstemän å ordinarie stat.</i>	
21 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp I	E	13
20 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp II	E	12
21 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp III	E	11
4 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp I . . .	E	9
25 » » » » II . . .	E	8
28 » » » » III . . .	E	7
23 » » » » IV . . .	E	6
443 lektorer	A	27
<i>Anm.</i> Av dessa lektorstjänster må endast 437 uppehållas.		
1,283 adjunkter	A	23
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.		
265 ämneslärarinnor	A	21
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnestjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnestjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.		
113 lärare i teckning	A	20
85 » i musik	A	20
102 » i gymnastik med lek och idrott	A	20

4 övningsskollärare	A 20
31 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
81 vaktmästare	A 7
61 »	A 6
17 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

39 adjunkter	A 22
------------------------	------

Anm. Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.

10 ämneslärarinnor	A 22
------------------------------	------

Anm. Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.

1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

*Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad
än den 20:e.*

240 adjunkter	Eo 21;
-------------------------	--------

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1943/44, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

5. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44:

*Avlöningsstat.**Utgifter:*

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis* kronor 20,700,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a. Arvoden åt kvinnliga sakkunniga . kronor 450
 - b. Arvoden åt tillsynslärare » 8,400
 - c. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor » 1,200

d. Arvoden åt skol- läkare, <i>förslags-</i> <i>vis</i>	kronor	137,250	
e. Arvoden åt bib- liotekarier	»	89,000	
f. Arvoden åt biträ- den på rektors- expeditionerna	»	91,000	
g. Särskilda arvoden vid provårsläro- verk	»	175,700	
h. Särskilda arvoden vid statens afton- skola	»	5,700	
i. Arvode åt biträ- dande förestån- darinna	»	1,200	
j. Personlig löne- fyllnad åt vissa rektorer	»	13,000	kronor 522,900
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	5,450,000	
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	3,788,700	
			Summa kronor 30,461,600

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stock- holms stad	kronor	15,000	
2. Av kommuner och lärare erlagda hy- resersättningar och hyror	»	274,000	
3. Avkastning av do- nationer från kro- nan m. m.	»	37,600	
4. Av vaktmästare er- lagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse	»	120,000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarper- sonalens avlöning	»	480,000	kronor 926,600
			Nettoutgift kronor 29,535,000;

6. till *Allmänna läroverken*: *Avlöningar* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av ... kronor 29,535,000;
7. till *Allmänna läroverken*: *Omkostnader* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 130,000;
8. till *Allmänna läroverken*: *Bidrag till ljus- och vedkassorna* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 570,000;
9. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till kommunala flickskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 4,680,000;
10. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till kommunala mellanskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 4,050,000;
11. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till praktiska mellanskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 2,365,000;
12. till *Understöd till högre folkskolor* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *förslagsanslag* av .. kronor 1,150,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. A. Charpentier.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
I. Organisatoriska förändringar	2
A. Läroverksorganisationen i Stockholm, högre allmänt läroverk i Solna?	2
Frågans behandling vid 1942 års riksdag	2
Förnyad utredning	9
Yttranden över skolöverstyrelsens förslag	16
B. Ifrågasätta nya statliga gymnasier i landet i övrigt	23
Departementschefen	27
II. Avlöningsgrupperingen för rektorerna vid vissa läroanstalter .	31
1. Inledning	31
Departementschefen	36
2. De allmänna läroverken	37
A. Poängsystemet	37
B. Gruppindelningen	44
Högre allmänna läroverk	44
Departementschefen	51
Realskolor	55
Departementschefen	60
3. De högre kommunala skolorna	62
A. Poängsystemet	62
B. Gruppindelningen	63
Departementschefen	72
4. Folk- och småskoleseminarierna	74
Departementschefen	77
5. Abnormskolorna	77
Departementschefen	79
6. De tekniska läroverken	79
Departementschefen	82
7. Navigationsskolorna	82
Departementschefen	83
8. Övergångsanordning	83
Departementschefen	85

	Sid.
III. Anslagsberäkningar	86
1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar	86
a. Besparingsåtgärder	86
Departementschefen	96
b. Avlöningar till ordinarie tjänstemän	98
Departementschefen	104
c. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	106
Departementschefen	114
d. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	116
Departementschefen	123
e. Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel	124
Departementschefen	124
2. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Omkostnader	125
Departementschefen	127
3. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna	127
Departementschefen	127
4. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till kommu- nala flickskolor	127
Departementschefen	131
5. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till kommu- nala mellanskolor	132
Departementschefen	133
6. Förslagsanslaget till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor	134
Departementschefen	134
7. Förslagsanslaget till Understöd till högre folkskolor	134
Departementschefen	135
IV. Hemställan	135